Yakup Kadri Karaosmanoğlu

BÜTÜN ESERLERİ 3

Hüküm Gecesi

roman

İletişim

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU • **Hükûm Gecesi**

Birikim Yayınları, 1978 (1 baskı)

İletişim Yayınları 3 • Y. Kadri Karaosmanoğlu Bütün Eserleri Dizisi 3
ISBN-13: 978-975-470-567-6

1-17. BASKI 1987-2014, İstanbul
18. BASKI 2016, İstanbul

EDİTÖR Bahriye Çeri
KAPAK Ümit Kıvanç
UYGULAMA Hasan Deniz
DÜZELTİ Seçkin Oktay
BASKI ve CİLT Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi B Blok 6. Kat No. 4NB 7-9-11
Topkapı 34010 İstanbul Tel: 212.613 38 46

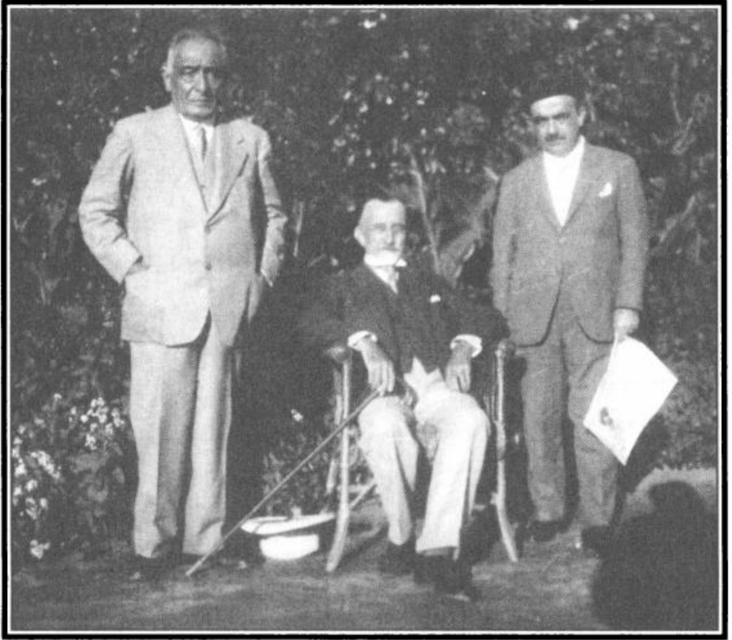
İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU

Hüküm Gecesi

iletişim

1932 yılında Ahmet Ağaoğlu, Abdülhak Hamid Tarhan ve
Yakup Kadri Karaosmanoğlu.

Yakup Kadri'nin elyazısı ile **Hüküm Gecesi** romanından bir sayfa.

İÇİNDEKİLER

I
İTTİHAT VE TERAKKİ DEVRİNDE BİR MUHALİF GAZETE YAZARININ GÜNÜ

Bir akşam üstü evine dönerken şarkı ile karışık piyano sesini duyduğu andan beri köşe başındaki konağın önünden her geçişinde birkaç saniye duraklayıp içeriyi dinlemek Ahmet Kerim'in hayatında dayanılmaz bir alışkanlık yerine geçmişti. Onun içindir ki, bu sabah yanında Hasip Bey var diye oradan geçerken bu alışkanlığı yerine getirememiş olmak Ahmet Kerim'de iç sıkıcı bir tesir uyandırdı ve kendisi ile tanıştı tanışalı ağzından Edmond Desmoulains'in sosyal nazariyeleri dışında bir tek kelime işitmediği Hasip Bey'in yine ayni bahsi açtığını görünce bu iç sıkıntısı onda güç tutulur bir öfkeye çevrildi.

Tıpkı sabah kahvesini içmeden sokağa çıkmış bir tiryaki gibi idi. Halbuki, Ahmet Kerim'de bir alışkanlık haline geldiğini söylediğimiz bu köşe başındaki evi dinlemek hareketinde hattâ bir sabah kahvesinin kıymet ve lezzeti bile yoktu. Bunun böyle olduğunu kendisi biliyordu. Fakat derisi altında sert ve ekşi bir sıvı gibi dolaşan bu öfkeyi bir türlü yenemiyordu. Uykudan yeni kalkmış kart bir adam sesiyle dedi ki:

"Azizim Hasip Bey, bahsedip durduğunuz bu Edmond Desmoulains hayvanın biridir. Hiçbir yazar budalalık ve cehaleti bunun kadar ileriye götürmemiştir."

Zavallı Hasip Bey sanki saçağı altında yürüdüğü çatıların birinden başına bir kiremit düşmüş gibi oldu. Sarsılarak durdu. Gözleri yere dikildi. Bir müddet böyle kaldı ve sonra, başını Ahmet Kerim'e çevirip:

"Aman efendim, rica ederim," dedi. "Bu sözünüzü kimseler duymasın. Edmond Desmoulains hayvan! Edmond Desmoulains budala! Rica ederim, bunu bir daha tekrar etmeyiniz."

Ve şimdi de bu nasihat ve merhamet edasıyla Desmoulains faslının tekrar başladığını hisseden Ahmet Kerim, biricik kurtuluş çaresini artık büsbütün başka şeylere dalıp gitmekte buldu. Mesela o gün gazeteye yazacağı makaleyi düşündü. Ona bu günlük gazetecilik mesleklerin en gücü, en bayağısı, en şerefsizi gibi geliyordu. Gerçi aslında halkı eğlendirmekten veya kendisini halka beğendirmekten başka bir manası olmayan bu mesleğin güzel ve asil tarafı yalnız sıkıntılarında ve tehlikelerinde idi. Fakat, yaz kış, her gece, bir sokağın belli bir yerinde, boyanarak, süslenerek ve tıpkı bir gazeteci gibi kendisini halka beğendirmek için bin türlü yalancı işveler yaparak saatlerce bir aşağı bir yukarı dolaşan bir kaldırım orospusunun hayatı da o kadar sıkıntıyla dolu ve o kadar tehlikelerle karşı karşıya değil midir? Siyasi gazete yazarı için dayak, kurşun, hapishane veya ip varsa bu zavallı kadın için de her an bir sarhoşun yumruğu, bir katilin bıçağı, bir firengilinin mikrobu vardır ve bir gazeteci okuyucularının sayısını artırmak yolunda bedenî ve fikrî ne kadar gayret harcarsa, beş olan müşterisini ona çıkarmak için çalışan bir fahişenin harcadığı gayret de hemen aynı nisbettedir.

Ahmet Kerim kendi kendine: "Günlük bir gazete yazarıyla bir kaldırım fahişesi arasındaki benzerlikler yalnız bun-

dan ibaret değil" dedi. "Bunun da, onun da biricik sermayesi halkın budalalığıdır. Amme efkârı bunların birinde hakikat ihtiyacını, ötekinde aşk ihtiyacını tatmin ettiğine inanır. Halbuki fahişenin verdiği aşk ne derece samimi ise gazetecinin söylediği hakikat de o derece doğrudur."

Nidayı Hakikat başyazarı düşüncelerinin burasına gelince kendisinden iğrenir gibi oldu ve ruhunu, yaptıkları şeylerin dürüstlüğünden şüpheye düşen kişilere mahsus, derin bir keder kapladı. Fakat, genç varlığında her düşünceden daha kuvvetli olan bencilliği birden başını kaldırdı: "Hayır! Ben, yalnız ben, bu cins hakikat bezirgânlarından değilim" dedi. "Her yazım kuvvetle inandığım, kuvvetle hak bildiğim bir fikrin ifadesidir."

Gerçekten, nefsini her türlü zevk ve refahtan yoksul kılarak ve her gün bir ölüm tehdidi ile karşılaşarak yarım bir sefalet içinde sürdüğü bu ateşli mücadele hayatını bazı küçük yalanlara dayanan düzmece bir şey saymak için çok insafsız olmak lâzım gelirdi. Ahmet Kerim, bu mücadelenin ne kadar umutsuzca ve menfaat gözetmeden yapıldığını pek iyi biliyordu. Kendi safında olanların günün birinde iktidar mevkiine geçebileceklerine hiç inanamıyordu. İnsana ikbal, saadet ve servet sağlayan kuvvetlerin hepsi de öbür tarafta idi. Ve hep öbür tarafta kalacaktı. Çünkü İttihat ve Terakki, bütün o kaba ve vahşî sertliğine karşı memlekette tek kudreti temsil ediyordu. Muhalefet ise olumsuz ve inkârcı anlayışların hastalıklı bir görünüşünden ibaretti. Ahmet Kerim, her dakika bu acı gerçekle yanyana yaşıyor ve İttihat ve Terakki ile, hiçbir ümide kapılmaksızın, hattâ bir uzak zafere bile ihtimal vermeyerek feragat içinde çarpışıyordu. Bu müthiş kudretle böylece yalnız başına çarpışmakta sonsuz bir zevk vardı. Yalnız başına mı? Evet 31 Mart İhtilâlinden sonra, iktidara gelen radikal devrimciler hükümetinin dehşetle kapadığı tenkit ve tartışma kapısı ilk

defa olarak *Nidayı Hakikat* gazetesinin kuruluşuyla açılmıştı. Ve bu gazetede, kendi imzasıyla yazı yazan iki yazardan biri de Ahmet Kerim'di. Herkesin sustuğu o yıldırma devrinde, gerçeği söyleyen bu iki yazarın sesi, bir zamanlar çölün içinden Orşilim beldesine haykıran Yahya Nebi'nin sesi gibi memleketin en ıssız köşelerine kadar yayılıyor ve kimini kızdırıyor, kimini ürkütüyordu. *Tevrat* geleneklerine göre Yahya Peygamber'in iman yaydığı çölde, biricik gıdası yaban balı ile çekirge imiş. Türkiye'nin muhalefet basını, Ahmet Kerim'e bu çeşitten bir gıda bile sağlayamıyordu. Annesinin, babasından kalma bir emekli maaşı ile idare etmeğe çalıştığı Teşvikiye'deki küçücük ev de olmasaydı, zavallı genç, sözün bütün manasıyla bir kaldırım serserisi haline girecekti.

Hasip Bey:

"İşte geldik!" der demez, Ahmet Kerim bir kâbustan uyanır gibi silkindi. Nişantaşı'nda, sessiz bir konak bahçesinin yarı açık kapısı önünde idiler. Hasip Bey, alışık bir tavırla bu kapıyı itti. Üç defa ses veren bir küçük çanın altından bahçeye girdiler. Güz mevsiminin ilk kuru yaprak yığınları ile yıllardan beri terkedilmiş bir yer hali alan bu bahçede Abdülhamid devrinin dillere destan olan ihtişamını hatırlatır hiçbir şey yoktu. Hafif bir iki devrim soluğu bu eski sadrazam konağının bahçesini hemen birkaç yıl içinde İstanbul'un en bakımsız tekke ve türbe bostanlarına çevirmişti.

Kapı açılırken sallanan çanın sesi içeride hiçbir hareket uyandırmadı. İki ziyaretçi evin bir köşesini teşkil eden bir camlıkta son bulan mermer merdivenlerden çıktılar. Hasip Bey biraz önce kapıyı nasıl ittiyse bu camlığın ziline de öyle bastı. İçeriden bir uşak bunlara doğru yürüdü. Bu uşak traşı uzamış, ceketsiz bir adamdı. Hasip Bey, dostça ve aynı zamanda koruyucu bir tavırla gülümseyerek:

"Nasılsın bakalım, Osman Ağa?" dedi.

Osman Ağa yerden temennalar ederek gür, uzun bıyıklarının altından "Allah ömürler versin!" diye mırıldanıyordu. Fakat, bunu yapışında ve bunu söyleyişinde o kadar samimiyetsiz, o kadar yılışık bir lâubalilik vardı ki, Ahmet Kerim, Hasip Bey hesabına buna kızmaktan kendini alamadı. Hele Hasip Bey'in "Beyefendi daha uyanmadı mı yoksa?" sorusuna karşı: "Hayır efendim, fakat şimdi gider, uyandırırım" cevabını vermesi lâzım gelirken, manalı bir yüz ekşitmesiyle efendisinin her zamanki gibi henüz uykuda olduğunu hissettirmesi onu iki kat sinirlendirdi. Hasip Bey'in gittikçe pısırıklaşan bir hali vardı. Pek belli idi ki, bu eve, hep bir sığıntı gibi girip çıkmış ve on beş yıllık bir arkadaşlığa rağmen hâlâ kendisinde eski sadrıazam **Halil Paşa**'nın oğlu Ömer Beyefendinin uşağına emretmek yetkisini bulamamıştı.

Ahmet Kerim:

"Hasip Bey, bu ne acayip karşılayış!" dedi. "Bizi bugün on birde beklemeyecek mi idi."

"Evet öyle... Öyle ama, dün gece anlaşılan yine geç yatmışlar. Değil mi Osman Ağa? Kaçta yattılar söyle bakayım?"

Uşak sırıtarak, parmaklarıyla on sayısını işaret etti. Hasip Bey:

"Onda, alaturka saat onda! Yani sabaha karşı! Gördünüz mü?" dedi.

Bunu yeter bir mazeret saymak için bu konağın hiç değilse Hasip Bey gibi gedikli misafirlerinden biri olmak lâzım gelirdi. Halbuki Ahmet Kerim, buraya Ömer Bey'in daveti üzerine ilk defa olarak ayak basıyordu ve ev sahibini, ilk defa olarak bugün tanıyacaktı. Gerçi, bu davete ve bu tanışmaya aracılık eden Hasip Bey'di. Fakat, doğrudan doğruya bu nezaketsizlikten incinecek onur onun onuru değildi. Şu halde, Ahmet Kerim, camlı kapıyı pos bıyıklı uşağın burnuna çarparak ters yüzü çıkıp gitmeyi düşündü. Lâkin, tam bu anda,

zavallı Hasip Bey o derece gülünç ve acıklı bir tavırla yanına sokuldu ve o kadar yalvarıcı bir sesle özürler diledi ki, genç adamın bütün kızgınlığı birden dağılıverdi.

Hasip Bey'e göre, Ömer Bey'de ırsî bir noktambulizm varmış. Tâ çocukluğundan beri şafak sökmeden yatağına girdiği ya da girse bile, uyuduğu görülmemişmiş. Hattâ kendisi de bu kusurunu bildiği için, Ahmet Kerim'i önce akşam yemeğine çağırmayı düşünmüş, fakat Hasip Bey'in araya girmesi üzerine bir "ilk ziyaret" için daha uygun olan bu saat tayin edilmişti.

Ahmet Kerim, yine Hasip Bey'i işitmemeye başladı. Tekrar köşe başındaki evin önünde durup içeriyi dinlemediği hatırına geldi ve kalbini büyük bir fırsat kaybetmişlere veya bir sevgiliyle buluşmaya gidememiş olanlara mahsus yakıcı bir his kapladı. Ah, o ses... O sesi bir kere daha işitmek kabil olacak mıydı? Ahmet Kerim bu sesin sahibini, bu sesin sahibi olan kızı –çünki, o mutlaka bir kızdı, taze ve güzel bir kızdı!– görmeyi, tanımayı hayalinden bile geçirmiyordu. O, belki bir peri idi, belki billûrdan bir put idi; belki de yerde yaşayan yaratıkların hiç bilmediği, hiç görmediği semavî bir musiki aleti idi. Öyle olmasa, Ahmet Kerim'in yüreği o sesi duyduğu günden beri, titreyip durur muydu? Dünyada hangi ahenk vardır ki kulağa aksettiği dakikadan beri bütün sinirlerimizde dinmeyen böyle bir titreyiş halinde günlerce devam edip giderdi? Ahmet Kerim'in vücudu baştan başa bir saz teli gibi idi ve o ses bu telin üstünde bir kemanın yayı gibi bayıltıcı bir direnme ile hep aynı ezgiyi tekrar ederek gidip geliyordu. Bu, hattâ belli bir ezgi bile değildi. Bu başı ve sonu olmayan tek, bütün, uzun ve derin bir ünlemeydi. Bunda, bize ulaşmak isteyen başka bir cinsiyetin kendi karanlıklarından bizi yardıma, bizi kavuşmaya çağırışı gibiydi. Bunda, o hem yanık, hem acı, hem de okşayıcı ünlemede dişinin bütün sırları da açığa vuruyordu. Onun içindir ki,

Ahmet Kerim kim olduğu bilinmeyen şarkıcıyı tanımak isteğine kapılmıyordu. Çünki, o kadın her kim ise, sarıcı sesiyle kendisini ona vermiş, çırılçıplak onun koynuna girmiş ve vücudunun en duygulu noktalarını ona açmış oluyordu. Ahmet Kerim o sesi ilk işittiği an gerçekten, böyle bir halin bütün ürperişlerini hissetmişti.

Uşak bir gümüş tepsi içinde iki kahve getirdi.

Şu dakikada Ahmet Kerim için hiçbir şey, ne milletler arasındaki kanlı anlaşmazlıklar, ne siyasî partilerin sinsi ve amansız didişmeleri, ne tarih, ne ilim; hiçbir şey, hiçbir şey, bu, hemen hemen bir "vuslat"a benzeyen hal kadar mühim değildi. O kadın veya o kız her kim ise, şimdi ona bir haber gönderecek olsaydı, ona "Gel; senin için piyanomda bir şarkı daha söyleyeyim. İstersen her gün, her saat senin için çalıp, senin için söyleyeceğim! Fakat bir şartla: Seni uğraştıran bütün işleri, gazeteni, yazılarını bir yana atacaksın!" deseydi, Ahmet Kerim bir saniye tereddüde düşmeksizin hemen bu çağrıya koşacaktı ve belki de bu yaratığın ileri süreceği daha başka şartları da gözü bağlı kabul edecekti.

Genç adam bu gerçeği kendi kendisine itiraf ederken insan alın yazısının ne kadar zayıf temeller üzerine dayandığını gözleriyle görür gibi oldu ve düşündü ki, kahramanlarla evliyalardan başka hiç kimse milletlerin başına geçmeğe lâyık değildir; şu halde aleyhinde bulunduğu İttihat ve Terakki'yi herhangi bir partiden çok iktidar mevkiine lâyık saymak lâzım geliyordu. Çünki, yeryüzünde hiçbir siyasî kuruluş kendi bağrından bu kadar çok evliya ve kahraman çıkarmamıştır. "Merkezi Umumî" feragatin örneği olan kişilerle dolu idi. Hükümet hep fedakâr inkılâp erlerinden meydana gelmişti. Gerçi, **Enver** ve **Niyazi** gibi adlar şimdiden masallara karışmış, her biri bir köşede duruyordu. Fakat, yeni Türkiye'nin üstünde hâkim olan yine onların ruhu idi. Şu halde?..

Ahmet Kerim birdenbire sendeledi. Lâkin yine aynı hızla kendini topladı. "Öyle ama, bunların hepsi düzme, hepsi düzmeci!" dedi. İktidara geçer geçmez hepsinin foyası meydana çıkıyor: İşte **Talât Bey**! İşte **Mahmut Şevket Paşa**! Bunlardan biri, daha düne kadar, alçakgönüllü ve fedakâr bir halk adamı idi. Nazır olur olmaz hemen değişti. Siyah kadife yeleğinin üstüne bir altın kordon geçirdi ve her tarafı camlı bir otomobile kurulup sokak kalabalığına bir bayram çocuğu gibi sırıtıyor. Öbürü **Hareket Ordusu**'nun başında ne şanlı, ne heybetli idi! Sanki destan kişilerinden biri gibiydi. Şimdi, bilinmez bir elin oynattığı bir korkuluk kadar kaba, gülünç ve hor görülmektedir. Bu zavallı adama hattâ zorbalık bile yaraşmıyor.

Ahmet Kerim düşüncelerinin burasına gelince, Hasip Bey'in kendisine hâlâ bir şeyler anlatmakta olduğunu farketti. Hasip Bey Edmond Desmoulains'in bütün eserlerini hulasa etmiş, şimdi de aynı yazarın *İktidara Geçmekte Fayda Var mıdır?* adlı eserine gelmişti. Ahmet Kerim, Hasip Bey'in yüzüne baktı, baktı da kendi kendine dedi ki: "Lâkin İttihat ve Terakki'nin en cahil, en kör üyeleri bile aksiyon alanında mutlaka bu adamdan daha değerlidir. Ne yazık, biz sanki bunlarla mı bir hükümet kuracağız?"

Çünki, muhalifler arasında Hasip Bey'e gelecekteki nazırlardan biri gözüyle bakılıyordu. Uzun süre elçilik müsteşarlıklarında bulunmuş olması, sakalının kısa ve sivri kesilişi, tek gözlüğü, Edmond Desmoulains bahsindeki derin ve rekabet kabul etmez malumatı onu, dostlar gözünde bir nazırlık sandalyesine en yakışır kişilerden biri haline sokmuştu. Hasip Bey bellibaşlı muhalefet adamlarının kendi hakkındaki bu yakın sevgi ve ilgisini gurur ve iftihar ile sezmekteydi. Hattâ şimdiden, hiç değilse bir nazır namzedi tavrı takınmış ve herkesten buna göre bir muamele bekliyordu. Onun içindir ki bir muhalif gazete başyazarından, hem de Ahmet Ke-

rim gibi herkesin, beğendiği bir yazar tarafından lâzım geldiği kadar itibar görmemek, daha doğrusu kendisini böyle bir gence beğendirememek Hasip Bey'i son derecede üzüyordu. "Hepsini kazandım, mutlaka bunu da kazanmalıyım. Bilhassa bunu kazanmalıyım. Çünkü, bunun kalemi benim "porte-voix"m [ses taşıyıcım] olacaktır" diyordu.

Tam bu sırada, sofadan, ev sahibinin uyandığını ve gelmek üzere olduğunu sezdirir birtakım hareketler ve sesler işitilmeye başladı.

İşte Hasip Bey, Ahmet Kerim'in yakınlık ve sevgisini kendi üzerine çekmek kaygısıyladır ki, onu, bugün evinden alıp Ömer Beyefendi'nin konağına kadar getirmek nezaketinde bulunmuştu. Hasip Bey'in bu halinde sanki, eski lalaları hatırlatan bir şey vardı. Onda bu lalalık tavrı doğuştan bir şey olsa gerektir. Çünki, kendisinin Ömer Beyefendi'nin adamlarından birinin oğlu olduğu gizlice söylenmektedir. Nitekim Osman Ağa'nın biraz önceki muamelesi. Hasip Bey'in kendisinin buraya girerken aldığı o alışkın ve yatkın tavır, Ahmet Kerim'in gözünde bu söylentiyi kuvvetle doğrulamıştı.

Hasip Bey:

"Sanırsam nihayet geliyorlar" dedi.

Gerçekten Ömer Beyefendi nihayet geldiler. Fakat, tam bir saat sonra... Odadan içeriye birtakım kesik ve zincirleme aksırık sesleriyle sarsılan bir adam girdi. Ne! Eski Sadrıazam Halil Paşazade Ömer Beyefendi bu muydu? Hani şu İkinci Abdülhamid devrinde adı fısıltılarla bir kulaktan öbür kulağa geçen ve her kulakta az bulunur, acayip ve değerli bir küpe gibi takılı kalan; hani şu, ikide bir Mabeyni Hümayuna dalıp da devlete ait –çok mühim işler için– bütün o heybetli sarayı mukavvadan bir oyuncak yapı gibi avucunun içinde zıplatan; hani şu Cercle d'Orient'ın* altın sesli bülbülü;

(*) Türkçe anlamı, Şark Çevresi. Dönemin ünlü bir özel kulübünün adı. Günümüzde "Büyük Kulüp" adıyla varlığını sürdürüyor.

hani şu, İstanbul'un biricik Mecena'sı; aydın, yüksek, hürriyetçi ve kibar gençliğin tek incisi, hani bugün her biri meşrutiyet devrinin yüksek makamlarına kurulmuş kimseleri bir zaman sofrasında yedirip içiren ve kütüphanesinde okutup öğreten ve bu eski nüfuzuna dayanarak İttihat ve Terakki'nin ilk taşkınlıklarını bunların kişiliğinde kötülemek cüretini gösteren medeni cesaret sembolü Ömer Beyefendi bu küçük, aksırıklı mahluk muydu?

Ömer Bey alafranga bir selâm çalımı ile kendisine doğru uzanan Hasip Bey'in başına hafif ve okşayıcı bir şamar vurarak Ahmet Kerim'e yaklaştı: Üstünkörü traş olmuş esmer, mahmur bir yüzün ortasında diş ve parmak uçlarıyla durmadan didiklenmiş bıyıkların yarıya kadar ancak örtebildiği geniş, boş, harap bir gülümseme... Ahmet Kerim yalnız bunu gördü ve derhal nasıl bir insanla karşı karşıya bulunduğunu anladı. Bu gülümseme, bir karakterin tarifi idi. Bu gülümseme mufassal bir biyografi idi.

"Sizi beklettim, sizi beklettim. Af buyurun. Dün gece Necip Molla Bey, Neşet Paşa, Saim Efendi hazretleri filân geç vakte kadar hep burada idiler. Aramızda uzun bir bahis açıldı. Onlar gittikten sonra bu bahsin mevzuunu teşkil eden meseleye dair bütün dosyalarımı karıştırmak mecburiyetinde kaldım. İyi ki karıştırdım. Bunlar arasında sizin için öyle enteresan vesikalar buldum ki... Göreceksiniz... Her biri gazetecilik bakımından milyonlar değer. Yemekten sonra vaktiniz müsaitse birlikte tasnif ederiz. İçinden beğendiklerinizin kopyasını alabilirsiniz. İsterseniz asıllarını da veririm."

Hasip Bey'e dönerek ilâve etti:

"Ne yazık ki Ahmet Kerim Beyefendi ile şimdiye kadar müşerref olamadık. Yoksa açtıkları polemikte kendilerine yardımım dokunurdu. Malûmu âliniz; hücumlar birtakım vesikalara dayanılarak yapılacak olursa daha çok kuv-

vet kazanır. Tesirleri daha 'mortel' [ölümcül] olur. Bu bakımdan iddia edebilirim ki, sözüm yabana Meşrutiyet Nazırlarından birçoğunun canı benim elimdedir. Öyle değil mi Hasip Bey, ne dersiniz? Meselâ muhterem Maliye Nazırının Meşrutiyetten iki yıl önce âcizlerine yazdığı 'arizayı' *Nidayı Hakikat*'te bir neşredecek olsak, ha-ne dersiniz, bir neşredecek olsak?"

Nidayı Hakikat adını işitir işitmez Ahmet Kerim'in yüreği hopladı. Eyvah, bugün ne yazacağını hâlâ bilmiyordu. Acaba şu sözü edilen vesikalardan bir başyazı mevzuu çıkarmak mümkün olabilecek miydi? Ömer Bey tam onun düşüncesine cevap verir gibi:

"Lâkin ne yazık ki şimdi bunların sözünü etmek doğru değildir" dedi. "Bunlar, muhalefetin son ve kati darbelerini teşkil edecektir."

Hasip Bey kıskıs gülüyordu:

"Ama efendim, hep zamanı gelmediğinden bahis buyurursunuz" dedi. "Bunların zamanı ne vakit gelecek bilmem ki, devlet ve memleketi büsbütün harap ve 'türap' etmeleri mi beklenecek?"

Çünki, bir an önce iktidar mevkiine geçmek için can atıyordu. Artık daha fazla beklemeğe tahammülü kalmamıştı.

Borçları gırtlağını aşmıştı ve herkesi "bugün yarın" diye avutmaktan bıkmıştı. Onun içindir ki Ömer Beyefendi bu son "darbe"lerden bahsettikçe telâştan yüreği çarpıyordu:

"Bu yaptığınız hepimize sanki bir 'Suplice de Tantale'*dır" dedi.

Bu "hepimize" deyimi Ahmet Kerim'in en duygulu bir noktasına saplandı ve sert çizgilerle buruşan yüzünü Hasip Bey'e çevirerek:

"Lütfen bu 'hepimizden' beni ayrı tutun" diye mırıldandı.

Ahmet Kerim'in kendi kendisine hiç halledemediği meselelerden biri de bu idi: Memlekette muhalefet adı altında top-

lanan ve her biri, her parçası ayrı bir kusurun, ayrı bir maksadın gölgesini taşıyan bu alaca kümenin içinde kendi siması acaba nasıl görünüyordu? O da, gerçekten, bu kümeden miydi? O da, gerçekten, bu yamalı bohçayı meydana getiren parçalardan biri miydi? O da, gerçekten, şu Ömer Beyefendi'ler, şu Hasip Bey'ler, şu Necip Molla'lar, şu Neşet Paşa'lar ve Saim Hoca'lar sırasında bir muhalif tipi miydi? Eğer öyle ise, hangi iplikler bunu onlara dikmişti? Gerçi, onların birbirlerine ne cins ipliklerle yamanmış olduklarını bilmekte güçlük çekmiyordu. Hasip Bey, ne olursa olsun bir an önce bir Nezaret koltuğuna yerleşmek istiyordu. Necip Molla'nın dileği de bu idi. Neşet Paşa da bunu istiyordu. Saim Hoca'ların, mebus Tahsin'lerin ve daha başkalarının, dilek ve gayeleri de kendilerine göre bir ikbale erişmekten başka bir şey değildi. Lâkin Ahmet Kerim, kendi etinde bu çeşitten bir ihtirasın iğnelerini hiç duymamıştı. Zaten, herhangi bir makam için henüz çok genç olduğunu biliyordu. Bundan başka, resmî şereflerin hiç biri onu çekmiyordu. Bu şimdiki durumda bile, iktidar mevkiinde bulunanların hepsinden daha kuvvetli, daha itibarlı, daha nüfuzlu değil miydi? Her gün masasının üstü memleketin dört bir köşesinden yağan yüzlerce takdir, teşvik ve sevgi mektuplarıyla dolup boşalıyordu. Gerçi, bunların arasında birçok da imzasız tehdit mektubu vardı. Fakat öbürlerini ne kadar övünmeye değer bulursa, bunlar da o kadar koltuklarını kabartırdı. Çünki, o takdir ve tebrik mektupları onu bir genç kahraman derecesine çıkarırken, bu tehdit mektupları da ona cesur bir mücahit olma zevkini verirdi: Ahmet Kerim'e göre, bu sıfatların her ikisi de hayatta erişilebilecek mertebelerin en büyüğü idi. Ahmet Kerim, gerçi, hayatta bundan başka daha birçok mutluluk kaynakları bulunduğunu bilecek kadar duygulu, genç ve sanatkârdır. Güzel döşenmiş bir odadan, iyi giyinmiş bir kadına, iyi giyinmiş bir kadından mermer bir heykele ve bundan meselâ

Mozart'ın bir müzik cümlesine kadar insanlığın estetik görünüşleri ile bir hayatın nasıl bir peri masalı haline gireceğini pekiyi tasarlardı. Çoğu zaman, bu duygu onda, yalnız bir düşünce olarak kalmıyor, bütün güzel şeylere karşı bir onulmaz hasretin yarası kanıyordu. İşte o zaman, herkes gibi Ahmet Kerim'de de derinden derine yakıcı bir kudret ve zenginlik ihtirası tutuşmaya başlardı. Zira ne yazık ki, bu dünyada bir dilim ekmek gibi bir sanat ve şiir parçasının da ancak para ile alındığını bilirdi.

Ömer Bey'le Hasip Bey arasında uzun ve yorucu bir konuşmadan sonra nihayet sofraya oturmuştular. Ahmet Kerim, zihni bin türlü düşünce ile yüklü gözlerini henüz boş duran tabağa dikip dalmıştı. Tam bu sırada Hasip Bey:

"Tabağınıza öyle şüpheli bakmayınız. Hakiki Sèvres'dir" dedi.

Ahmet Kerim, birdenbire bu sözden bir şey anlamadı ve bir cevap vermiş olmak için:

"Ya, öyle mi?" diye mırıldanmakla yetindi.

Ömer Beyefendi memnunlukla Hasip Bey'in yüzüne bakıyordu:

"Beyefendi, 'connaisseur' [uzman] müdürler?"

"'Connaisseur' olup olmadıklarını bilmiyorum, fakat kendilerinde ne kadar olsa bir sanatçı gözü var. Güzel bir objet'yi derhal sezmeleri lâzım gelir."

"Güzel 'objet' merakı bana merhum pederimden kalmıştır. Onun başladığı koleksiyonlara devam etmeyi dinî bir vazife bilirim. Zaten devlet makamlarından çekildiğim günden beri hemen hemen bundan başka 'meşgale'm yok gibidir. İstanbul'da köşe bucak dolaşırım, nerede tarihî ve estetik değeri olan bir şey bulursam, sanki eski bir tanıdığa rasgelmişim gibi yüreğim çarpmaya başlar, ne yapar yapar onu elde etmeye çalışırım."

Biraz durdu:

"Ne yazık ki İstanbul'da bu çeşit 'asari nefise' gittikçe azalmaktadır. Bir zamanlar Avrupa'nın en zengin müzeleri ile rekabet eden çarşı içi tamamiyle boşalmıştır. Burada, beş on yıldan beri yabancılara, seyyahlara satılmakta olan şeylerin gerçekte hiçbir değeri yoktur. Çoğu taklittir. Hatta bazıları basbayağı Avrupa manifaktürüdür. Değerli ve estetik eşya; efendim, bu bulunsa şimdi ancak birkaç eski ailede bulunabilir. Eski aile..."

Ömer Beyefendi monoloğunun burasında birdenbire, dramatik bir tavır aldı:

"Eski aile... Yazıklar olsun... Bunların da birer birer ocaklarına incir dikiliyor!" diye bağırdı.

Ahmet Kerim, kendi kendisine "Acaba o köşe başındaki evden sesini işittiğim kız da bu eski ailelerden birinin çocuğu mudur?" dedi. Tıpkı "Her neye baksam, her kimi görsem, karşımda sensin" kantosundaki âşık gibi Ahmet Kerim de, kaç günden beri her sözde, her yerde, her şeyde durmadan o bilinmeyen sevgiliyi düşünüyor ve duyuyordu. Meselâ, demin, Hasip Bey'in "hakiki Sèvres'dir" sözü üzerine gözlerini dikkatle tabağına diktiği zaman bu tabağın ortasındaki ve kenarlarındaki lüle saçlı, sarışın kadın resimlerini görür görmez bilmem neden, zihni yine o şarkı söyleyen kıza gitmişti. Acaba, o da, saçları taze üzüm salkımlarını ve dudakları ıslak kirazları andıran bu menekşe gözlü, bu krema tenli mahluklardan biri miydi diye düşünmüştü.

Ömer Beyefendi:

"Meselâ şu duvarda asılı duran yeşil Çin tabaklarına bakınız, dedi; bunların eşlerini şimdi ancak Hazinei Hassa'da bulabilirsiniz. Hazinei Hassa'da diyorum, belki orada da yoktur. Zira, malûmuâliniz, **Yıldız yağmasından** sonra, hazinede ne kadar kıymetli eşya varsa Brüksel'de haraç mezat satıldı idi."

Bir süre mahzun mahzun duvarlara baktı:

"Şu yeşile dikkat ediyor musunuz? Hangi ressam yeşilin bu nüansını bulabilir? Işık bunun içinde yumuşak ve elle tutulur bir madde halini alıyor. Tıpkı bir ham zümrüdün kenarlarında görülen ışıltılar gibi... Bazan da koyu bir gölge altında yeşil kadifeden bir yastık sanılır. Sert toprağa bu souplesse'i [esneklik] verebilmek sanatın üstünde bir şey, bir büyü değil de nedir? Bunlardan bizde, bütün bir takım vardı. Küçük birer tencere büyüklüğünde çorba ve aşure kâselerinden tutun da çeşmi bülbül biçiminde macun hokkalarına kadar en az yirmi yirmi beş parçadan meydana gelmiş gayet zengin bir Çin kârî işi koleksiyon. Çoğu bizim Süleymaniye'deki konakla birlikte yandı gitti. Kurtulabilenler ancak şu birkaç parçadan ibarettir. Ah, beyefendi, bütün bu gördüğümüz eşya bir yangının 'bakiyesi'dir."

Ve Ömer Beyefendi kollarını iki kanat gibi açıp, bütün evi kucaklayan bir geniş hareketle ilâve etti:

"Evet, bir yangının 'bakiyesi'..."

Ahmet Kerim ister istemez etrafına göz gezdirdi. Saman renginde boğum boğum ipekli storların yarıya kadar örttüğü geniş pencerelerin kenarlarından ufkî ve uzun bir tül, saçak ve kadife dalgası, çoktan cilâ yüzü görmemiş parkenin üstüne akıyordu. Masif abanozdan muhteşem bir büfe kalın kristal camları arkasındaki gümüş takımlarıyla birlikte odanın bütün bir kenarını baştan başa kaplamıştı. Başka bir köşede, aynı cinsten bir "dressoir" [altlık] iki canavar kolunun güçlükle tutabildiği somaki sathı üzerinde küçük bir şadırvan büyüklüğünde bir semaverle teferruatını taşıyordu. Ahmet Kerim bir yangın felâketini hatırlatmaktan çok kaba ve zengin bir devrin küstahlığına alâmet olan bu servet parçalarına bakarak bunların sahiplerindeki "mülkiyet" hırsının hâlâ neden sönmemiş olduğuna şaştı. Karşısında oturan bu zavallı, bu perişan insan, durmadan bıyıklarını kemiriyordu, şu Maliye nazırının filân istikraz işinden ne

kadar komisyon aldığını, bu Nafıa nazırının filân imtiyaz meselesinden ne kadar para çaldığını veya filân kumandanın hissesine Yıldız yağmasından ne pay düştüğünü hesap ile gecesini gündüzüne katacağı ve bunun hasediyle bir kor gibi için için yanıp tutuşacağı yerde, kendi talihine düşen bu mühim refah payı ile yetinerek rahat ve tatlı bir itikâfa* çekilse ne kaybederdi?

Ahmet Kerim bu kısır politika ihtirasından kurtulmak şartıyla bu adama vadedilmiş olan saadetleri sıra sıra zihninden geçirdi. Madem ki az bulunur estetik eşyaya meraklı olduğunu söylüyordu, isteseydi, evini daha ince bir zevkle düzenlenmiş bir sanat ve güzellik yuvası haline sokamaz mıydı? Madem ki henüz gençti ve bekârdı, evinin ıssızlığını Osman Ağa'nın ayak seslerinden başka bir şey bozmayan bu geniş ve soğuk odaları, bu boş ve loş divanhaneleri çeşitli bahar çiçekleri ve türlü bahar kokularıyla dolup taşan bir aşk ve zevk cennetine çeviremez miydi? Genç adam düşündü ki, eğer Ömer Beyefendi isteseydi, şimdi o köşe başındaki konağın kızına bir haber gönderip: "Gel!" derdi ve o kız, başı duvaklı veya duvaksız, sevincinden şarkılar söyleyerek bu davete koşar gelirdi. Ne! Buraya mı gelirdi?

Evet, evet! İstanbul'da hangi baba, Ömer Beyefendi istese, ona kızını vermezdi? Buna rağmen, Ömer Beyefendi istemiyordu. Ömer Beyefendi nazırların ne kadar komisyon aldıklarını ve ne kadar para çaldıklarını öğrenip bilmekten ve bununla kendi devrinin ahlâkça şimdiki devre üstünlüğünü ispat ederek, tekrar ikbale geçmekten başka bir şey istemiyordu. Tekrar ikbale geçmek mi? Ne için? Bugün yüz olanı yarın bine, yarın bin olacağı öbürgün on bine çıkarmak için mi? Hayır, belki de böyle değildi. Belki de bu adamı yakıp kavuran ihtiras hemen herkese mahsus bir çeşit hükmetme ve büyüklük taslama hevesinden ibaretti. Doğduğu gün

(*) Bir yere kapanıp ibadetle vakit geçirme, dünya işlerinden uzaklaşma.

"Salise"* rütbesini alan ve yirmi beş yaşına geldiği vakit, artık kazanacağı rütbe, erişeceği makam kalmayan bu paşazadenin Meşrutiyet devrine düşman oluşu belki de, arabasına kurulup karakollar önünden geçerken kendisine artık eskiden olduğu gibi selâma durulmamasından ve fırsat düştükçe, gazetelerde kendisine "Utufetlû Ömer Beyefendi Hazretleri" denilmemesindendi. Nitekim o gün, Ahmet Kerim bu ruh halinin pek canlı ve pek acıklı bir görünüşüne kendisi şahit olmuştu:

O gün yemek sona erdikten ve şu bilinen vesikalar dosyası incelendikten sonra, Ömer Bey misafirlerini kendi arabasında İstanbul'a götürmek istemişti. Zaten bu, tam onun sokağa çıktığı ve ekseriyetle öteberi almak için İstanbul tarafına geçtiği bir saattı. Ömer Bey sağda, Hasip Bey solda ve Ahmet Kerim ortada olmak üzere, arabaya üçü de bir sırada oturdular. Osman Ağa arabacının yanındaki yerine çıktı. Bu adam kolları kısacık ve dar bir redingot giymişti. Beş altı günlük bir sakalla esmerleşmiş çenesinin altında, kauçuk yakalığı fildişi bir tasma gibi parıl parıl parlıyordu. Nişantaşı itfaiye karakolunun önünden geçerken Ömer Beyefendi elini alışkanlıkla başına götürdü. Fakat, kapıda duran nöbetçi bunun farkına bile varmadı ve gözleri Osman Ağa'nın parıltılı yakalığından başka bir şey görmedi. Ömer Beyefendi:

"İkide bir ordu ile, asker ile öğünürler" dedi. "Fakat, her şey gibi, onu da bozdular. Ne disiplin, ne de askerî terbiye kaldı. Şu nöbetçinin haline bakın: Bize aldırış bile etmedi. Abdülhamid Han devrinde bu durumda bir askere rastlamak mümkün müydü? Sizi temin ederim ki, herhangi saatte, herhangi karakolun önünden geçsem, her askeri, her polisi, arabam daha önüne varmadan önce, ihtiram vaziyeti almış bulurdum. Huda alim, gelen arabanın ta uzaktan kime

(*) Binbaşılığa eşit mülkî bir rütbe.

ait olduğunu atların ayak seslerinden sezerlerdi. Hani o atik ve tetik askerler?"

Bunları söylerken sesi nezleli gibi ıslak ve dolgundu. Fakat, onu çileden çıkaran "hadise" asıl Şişhane Karakolunun önünde oldu. Tramvay yolunun bir yarım daire çizdiği köşeyi döndükleri sırada, arkadan gelen bir otomobil tekerleklere hafif dokunmasıyla arabayı karakolun önüne fırlattı. Müthiş bir çatırdı. Atlar ürktü. Osman Ağa arabacının üstüne yıkıldı ve Hasip Bey'in hasırlı fesi başından fırladı. Ömer Beyefendi ise, kazayı daha ağır, daha sürekli bir şey sanarak kendisini dışarıya atmak isterken yere yuvarlandı. Hasip Bey sözde bir suikasta uğranılmış gibi arabanın içinde telâşla:

"Polis! Polis! Polis Efendi!" diye bağırıyordu.

Lâkin polis efendi bu haykırışa koşacağı yerde, biraz evvel pencereden uzattığı başını şimdi içeriye çekmiş kahkahalarla gülüyordu. Kapının önünde duran nöbetçinin yüzünde de Anadolu çocuklarının o geniş, o hudutsuz gülümseyişi vardı. Ömer Beyefendi yarı kızgınlıktan, yarı korkudan zangır zangır titreyerek güç belâ kendini toplayıp ayağa kalkınca işte bu manzarayı gördü:

"Ne! Bir de gülüyorsunuz, öyle mi, bir de gülüyorsunuz, ha?" diye haykırdı.

Nefer hâlâ sırıtıyordu. Polis kapıdan dışarıya birkaç isteksiz adım attı ve yarı ciddi, yarı alaycı bir tavırla:

"Neyse, geçmiş olsun. Kör kaza bu" dedi.

Ömer Bey yanı başında üstünü süpürmekle uğraşan Osman Ağa ile birlikte polisin üzerine yürüdü:

"Ne dedin bakayım? Kör mü? Kör, sensin! Kör senin gibi 'pespâye'leri polis yapanlardır! Kör, bu araba gibi, bu devleti devirenlerdir!"

Polis, karşısındakini deli oldu sandı. Fakat Ömer Bey rahmetli babasının zamanından kalma heybet ve gururunu takı-

nıp dimdik önüne dikilince, ondan büyük bir memur kokusu aldı ve korkarak önüne baktı. Ömer Beyefendi:

"Hem sen kim oluyorsun bana bu tavırla seslenecek?" dedi. "Her şeyden önce git, şu kılığını düzelt. Şu zülûflerini kalpağının içine sok da karşıma öyle çık."

Polis titreye titreye kalpağını düzeltiyor ve göğsünü iliklemeye çalışıyordu. Bu sahnenin etrafında halk çoktan iki üç çember teşkil etmişti. Kalabalığın içinde gülenler, hayretle bakanlar ya da, sadece vakanın sebeplerini anlamak merakı ile ta Ömer Bey'le polisin yanına sokulanlar vardı. Kimi, Ömer Bey'in bir müfettiş olduğunu söylüyordu. Kimi, sivil giyinmiş bir asker paşası olduğunu fısıldıyordu. Kimi de, şehzadeliğine hükmediyordu ve bütün şu sokak ortasında, Ömer Bey, emredici tavırlarına, o dimdik duruşlarına ve o iddialı söz söyleme kolaylığına rağmen gittikçe ehemmiyetini kaybediyor, herkesin gözü önünde durmadan soyunan veya çamura düşen bir adam gibi acayip, zavallı ve gülünç oluyordu.

Fakat Ömer Bey, aklı sabit bir noktaya saplanmış herhangi bir ihtiraslı ve herhangi bir idealist gibi gülünç olmak kaygısından uzaktı. O kendisini her yaptığı şeyde, o kadar haklı, o kadar dürüst, o kadar doğru bulur idi ki, onu tenkit edecek veya hor görecek bir kimsenin yeryüzünde bulunabileceğine ihtimal veremezdi.

Skandalın başından beri, utancından arabanın bir köşesine sinmiş kalmış olan Ahmet Kerim, bu huyda bir adamın, kendi içinden ne kadar rahat ve yaptığından ne kadar memnun olması lâzım geldiğini düşündü. Cervantes'in Don Kişot'u onun gözünde işte bu bakımdan pek dikkate değer bir kahramandır. O Şövalye de Ömer Bey çeşidinden kendisine güvenen bir idealist değil midir? Biz onun maceralarına gülüyoruz. Fakat sağduyunun. Yani halkın sembolü olan Sanşo onun çıkardığı rezaleti büyük ve ehemmiyetli bir acayip hareketlerini beğenir ve tevekkülle adım adım arkasından

giderdi. Tıpkı şu dakikada Osman Ağa'nın, Ömer Beyefendi'nin arkasından gidişi ve onun çıkardığı rezaleti büyük ve ehemmiyetli bir hadise sayışı gibi. Çünki, tam bu sırada, Osman Ağa Ömer Bey'in yanında derin bir saygı ve takdir vaziyeti almış, Ömer Bey, polise çıkıştıkça, bu adam kendinden geçmişcesine başını sallıyor ve gözünün ucuyla halka bakarak "Gördünüz mü, bir kere, bizim bey ne dehşetli bir adamdır? Bakınız neler söylüyor, neler yapıyor!" der gibi ağzını oynatıyordu. Nihayet işe, Hasip Bey de karıştı. O, meseleye daha pratik bir hal çaresi bulmuştu. Polisten arabaya çarpan otomobilin numarasını ve kime ait olduğunu öğrenip kendilerine bildirmesini istiyordu.

Vazifeye geçti geçeli, kendisinden buna benzer hiçbir hizmet istenilmeyen zavallı polis memuru ise:

"Aman, beyim, bu kabil mi, otomobil rüzgâr gibi geçti, gitti. Şimdi belki dünyanın öbür ucundadır. Kanatlansam da arkasından uçsam yine yetişemem" diyordu.

Bu imkânsızlık karşısında donakalan Ömer Bey, işi şanına yaraşır bir sonuca bağlamak için polisten adını ve numarasını sordu ve verdiği bilgiyi, ciddi bir tavırla cep defterine yazarak tantanalı ve esrarlı bir eda ile arabaya döndü. Araba, etrafını saran kalabalıktan sıyrılıp yola düzülebilmek için çok güçlük çekti. Ömer Beyefendi, bu vakanın *Nidayı Hakikat*'te yayınlanmasını istiyordu: Ahmet Kerim'e:

"Müsaade buyurun da, sizinle birlikte matbaaya kadar geleyim ve şu rezaleti kendim anlatayım. Bu vesile ile de medeni memleketlerde polis teşkilâtının ne olduğunu, bu gibi kazaların karşısında polis memurunun ne yapması lâzım geldiğini uzun uzadıya izah etmiş oluruz" dedi.

Ve arabanın içinden yeniden dışarıya fırlayacakmış gibi sarsılacak:

"Alçaklar, edepsizler, ben gösteririm size.." diye homurdandı.

Çoğu günler bu saatlerde Ahmet Kerim'in matbaadaki odası türlü ziyaretçilerle doludur. Bunun içindir ki, kendisine rahat kafa ile çalışabilmesine uygun küçük bir oda daha ayırmıştır. Ömer Beyefendiyi polis hadisesini yazması için bu odaya aldı:

"Sizi bu karanlık ve dar yere soktuğum için affınızı dilerim. Yukarıda daha geniş ve aydınlık bir oda var. Fakat, eminim ki, şu saatte ağzına kadar doludur. Zaten, ben rahatça çalışmak istediğim zamanlar buraya kapanırım ve kimse girmesin diye bazan içeriden de kapıyı kilitlerim. İsterseniz, siz de öyle yaparsınız" dedi.

Ahmet Kerim'in tahmin ettiği gibi, gerçekten yukarıki oda ağzına kadar dolu idi. Hattâ bu ziyaretçilerden birkaçı içeride oturacak yer kalmadığından başyazarı sofada, merdiven başında ayakta bekliyordu. Ahmet Kerim, bunlarla aynı birkaç dakika konuştuktan sonra odasına girince, ilk bakışta, hiçbir şey göremedi.

Durmadan içilen sigara dumanları burasını sanki bir akvaryum haline sokmuştu. Bütün başlar bulanık bir suda sallanan iri, yuvarlak yosun parçalarına benziyordu. Buğulu hava içinde birbirlerini hiç tanımayan üç kişi yan yana aynı kanapeye sıkışmış, bir hoca ile bir zabit koltuğun kenarlarına ilişmiş; uzun saçlı, uzun bacaklı bir adam pencerelerden birinin içine oturmuş; ötekiler küçük çocukların trencilik oynayışı gibi, sıra sıra iskemlelere dizilmişlerdi. Ahmet Kerim belki kendi aralarında birbirine tamamiyle yabancı olan bu insanların her birini az çok tanıyordu. Yalnız, bunların arasında, babayanî bir lâubalilikle, geçip, tam kendi sandalyesine, kendi masasının başına oturmuş beyaz sakallı, bir ihtiyar vardı ki, Ahmet Kerim bunu hiç görmemişti ve "Acep kimdir? Nedir?" demeye kalmadı beyaz sakallı adam hemen oturduğu yerden kalktı, ağır ağır Ahmet Kerim'e doğru yürüdü ve dikkate değer bir şe-

kilde genç ve parlak kalmış gözlerini sevgi dolu bir ısrar ile onun yüzüne dikerek bir süre baktı, baktı. Sonra birdenbire boynuna sarılarak dudaklarını alnına yapıştırdı. Ahmet Kerim, şaşırmıştı; ne yapacağını bilmiyordu. İhtiyar hazin ve titrek bir sesle:

"İşte, evlâdım," dedi. "Yalnız bunun için gelmiştim. Sana söyleyecek başka hiçbir sözüm yok. Berhudar ol. Elin nurdan kopsun."

Ve kapının aralığından çocukluğumuzda gördüğümüz Hızır hayaletleri gibi beyaz ve mübarek çekildi gitti. Bunun çekilmesiyle odanın başka bir köşesinden Ahmet Kerim'in üzerine başka bir hayalet uzandı. Bu, pencerelerin biri kenarına ilişmiş olan uzun saçlı, uzun bacaklı bir adamdı. Aldığı tavır bakımından son derece gizli ve esrarlı, fakat çıkardığı ses yönünden bir köşe başı hatibi kadar gürültülü, şu sözleri söyledi:

"Bu çıkan adam, İttihatçıların hafiyesidir. Adını bilmiyorum, fakat kaç kere Merkezi Umumî kapısından girerken gözlerimle gördüm. Siz gelmezden önce, masanızın üstünde karıştırmadığı kâğıt kalmadı. Dikkat edin, Ahmet Kerim Bey, dikkat!"

Hemen bütün öteki yüzlerde tasdik ve tekit belirtileri... Ahmet Kerim, politikacılığın bu bayağı dedikodu tarafını hiç sevmezdi. Politikacılığın bu çeşit görünüşleri gerek kendi lehine, gerek kendi aleyhine olsun, ona sonsuz bir tiksinti verirdi. Zaten, İttihat ve Terakki teşkilâtında en çok sevimsiz, kaba ve utanç verici bulduğu şey bu demagogça militanlıktan, bu cinayet romanlarının kişilerine mahsus tavırlardan, hareketlerden, bu dört tarafı çamurlu fesat ve iftira sisteminden, bu kokuşuk "suizan" ve "suikast" havasından başka ne idi? Memleketi soluk alınmaz bir hale sokan ve bütün vatandaşları enginde yolunu şaşırmış, zahiresi tükenmiş bir geminin yolcuları gibi birbiri üzerine saldırtan,

herkesin "muhayyile"sini cehennem hayalleriyle yakıp kavuran ve Türkiye'de her çeşit asil, yüksek geçim yollarını tıkayan sebepler ve âmiller hep bu ahlâk fesadından, bu dört yanı çamurlu siyaset sisteminin, bu tavırların, bu hareketlerin, bu demagogça militanlığın kayıtsız ve şartsız hüküm sürüşünden ibaret değil miydi? Halbuki gençliğinin bütün yüce heyecanı ve bütün idealizmi ile mücadele ettiği bu iğrenç haller işte, ta kendi burnunun dibinde kokuyordu. Kendi kendine "Bundan nasıl kaçmalı? Nereye sığınmalı?" diyordu ve bütün memleketi baştan başa bir bataklık halinde görüyordu. Kimbilir, belki, bu bataklıktan yayılan mikroplar onun damarlarına da girmiş, onun kanını da sinsi sinsi zehirlemeğe başlamıştı. Öyle olmasa, bu uzun saçlı, uzun boylu adam, bu kadar gizlice ve bu kadar lâubalice üstüne eğilip ona "Dikkat et, dikkat!" diyebilir miydi?

Ahmet Kerim sinirlerine yayılan bu kötü tesirlerden silkinerek gülmeğe çalıştı:

"Yok canım, kimbilir, belki de göründüğü gibi iyi bir adamdır. Herkesten bu derece şüphe doğru değil, Sırrı Bey!" dedi.

Sırrı Bey, küçük, dar ve çarpık yüzünü bir eski kumaş parçası gibi buruşturan bir gülümseyişle sırıttı ve çok bilmiş bir adam tavrıyla başını sallayarak:

"Ah, işte bizim en büyük hatamız burada ya!" dedi. Muhalefeti hep zayıf düşüren, muhalefeti hep hedefinden uzaklaştıran kusur, ondaki bu sonsuz kanma ve aldanma huyudur. Azizim, korkarım ki, günün birinde bizi tamamiyle mahv ve perişan edecek şey de bu olmasın; karşımızdakilerden biraz ibret almalıyız, efendim. Bakınız, her hareketlerinde ne kadar uyanık, ne kadar ileriyi görür kimselerdir. Memleket içinde hiçbir şey onların gözünden kaçmaz. Hattâ size diyebilirim ki, 31 Mart gününün arefesinde, ertesi gün olacak hâdiseden hepsinin haberi vardı. Fakat, bunun derecesi-

ni yanlış hesap ettikleri için önünü almak hususunda lâzım gelen tetikliği gösteremediler...”

Bir hoca ile aynı koltukta yan yana oturan bir zabit, itiraz etmek istedi:

“Yok canım!..”

“Evet evet... Siz ne bilirsiniz efendim? Ben o zaman içlerindeydim.”

Gerçekten bu Sırrı Bey, eski İttihatçılardan biriydi. Onun için muhalifler arasında adına ‘Dönme Sırrı’ denilirdi. Zavallı Sırrı Bey; belki de İttihat ve Terakki Cemiyeti’ni o kurmuştur. Çünki tarihçi **Murat Bey**’in bilinen şartlar içinde memlekete dönüşünden sonra, kendi aralarında daha çok birleşmek lüzumunu duyan **Jön Türkler’in Mısır’da ve Paris’te yaptıkları toplantıların** her ikisinde de o bulunmuştu. “Terakki ve İttihat” bu tarihten başlayaraktır ki Jön Türklük hareketine bayrak oldu. Kahire’de, **Ahmet Saip Bey**’in başkanlığı altında yayınlanan *Şurayı Ümmet* ve Paris’te çıkan *Meşveret* yine bu tarihten itibaren başlıklarının altına “Terakki ve İttihat Cemiyeti’nin neşir organıdır” cümlesini koydular. Bu sıralarda gençlik çağının en ateşli bir devresini taşıyan Sırrı Bey, bu yeni başlayan teşkilâtlı hareketin içinde hiç durmak, hiç yorulmak bilmez mücadelecilerden biriydi. Bundan başka **İshak Sükûti**’nin en samimi bir arkadaşı olmak ve o ölürken yanında bulunmak dolayısıyla, şahsiyetinin öteki bütün Jön Türkler arasında büsbütün ayrı ve saygıya değer bir manası vardı. Eğer o, bu sıfatını şimdi tamamiyle kaybetmiş bir halde bulunuyorsa, bunun sebebi, yine kendisidir. Sırrı Bey ağırbaşlı olmasını, hiç değilse öyle görünmesini bilmedi. On sekiz yaşında ne idiyse, otuzunda, otuz beşinde yine öyle kaldı; yani, atılgan, coşkun, gürültücü ve son derece hükmetmeye meyilli olarak.

Ahmet Kerim buna rağmen, Sırrı Bey’i saymaktan kendini alamazdı. Ve demin olduğu gibi hemen ona kızmak ve bu

kızgınlığını belli etmek üzere iken birdenbire başını kaldırıp onun yüzüne bakınca, bu yüzün sayısız çizgilerinde yarı kahramanca, yarı maceracı bir hayatın binlerce belâlarını okudu. Meselâ, henüz on sekiz yaşında bir talebe iken, bir gece yarısı her tarafından su alan bir küçük geminin içinde Afrika'ya sürülüşünü, oradan boynuna prangalar vurulup Fizan zındanına gönderilişini, bu işkence içinde geçirdiği uzun bir yılı, daha sonra avuç içi kadar bir sandalda, Tunus'a kaçışını, oradan bir geminin ateşçi yamaklığını alarak, beş parasız İskenderiye'ye çıkışını, dilenmekle ölmek arasında günlerce yabancı şehrin sokaklarında dolaşışlarını, sonunda, uzaktan tanıdığı bir Ermeni'nin aracılığı ile bir tramvay şirketine biletçi oluşunu ve günün birinde, Kahire'de bulunduklarını işittiği bazı Jön Türk başlarının hizmetine girmek için Tanta'dan Kahire'ye kadar yayan gidişini, daha sonraları –asıl en hazini– Cenevre'de bir keten elbiseyle kalıp üşümemek için bütün vücudunu sicimlerle gazete kâğıtlarına sararak giyinişini bir sinema şeridi hızıyla gözünün önünden geçirdi. Bu kadar işkence ve acıya bir sendelemeden, mânen hiçbir çamura bulanmadan, bu kadar uzun zaman dayanmış ve hiçbir kere "Yeter, bittim" dememiş olmak Sırrı Bey'in karakterindeki asilliğe ve sağlamlığa delil değil de nedir? Ahmet Kerim, Sırrı Bey'in bütün o sevimsiz görünüşlerine, yağlı ve uzun saçlarına, huysuzluğuna, inatçılığına, kibir ve gururuna rağmen, bu pörsümüş derinin altındaki cevheri her an sezerdi. Bu adam, saygıya değer değilse bile, her halde acımaya ve sevilmeye lâyıktı. Çünkü, bahtsızdı; daima bahtsızdı.

Ahmet Kerim Sırrı Bey'e, yanıbaşında her nasılsa boş kalmış bir sandalyeyi işaret ederek:

"Hakkınız var, hakkınız var. Siz her vakit haklısınız, Sırrı Bey" dedi.

Fakat Sırrı Bey hakkının bu kadar çabuk verilmesine ra-

zı değildi. Münakaşayı daha çok uzatmak, görüşünün doğruluğunu ispat için kendi tecrübelerinden birçok örnekler getirmek isterdi. Onun bu tabiatını pek iyi bilen Ahmet Kerim, hemen konuşmaya umumi bir cereyan vermeye çalıştı. Ortaya:

"Bütün bunlar doğru, doğru... Fakat bu kusurumuzu nasıl düzeltmeliyiz?" yolunda bir söz attı. Orada bulunanların Ahmet Kerim tarafından böyle bir teşvik yapılmasına ihtiyacı yoktu. Nitekim, zabitin yanındaki hoca, Sırrı Bey'le bir konuşmaya girişmek iştahasıyla deminden beri oturduğu yerde yutkunup duruyordu. Sonunda Ahmet Kerim'in bu sözünden cesaret alarak boynunu ileriye doğru uzatıp:

"Biraz önce, 31 Mart vakasından bahis buyurdunuz. Sanki kötü mü oldu?" diye sordu.

Sırrı Bey, mihanikî bir çeviklikle yerinden fırladı:

"Kötü oldu ya, Hocam; kötü oldu ya!" diye bağırdı.

Bunun üzerine tartışma eşsiz bir hararetle umumileşti ve Ahmet Kerim, yavaşça kalemi eline alıp önünde yığılı duran uzun matbaa kâğıtlarının üstüne ertesi günkü yazısını yazmaya başladı.

II
AHMET KERİM, HER GECE UYUMADAN ÖNCE O GÜNKÜ HAREKETLERİNİN MUHASEBESİNİ YAPAR

Ahmet Kerim, akşamları evine geç dönerdi. Bazan da hiç dönmediği olurdu. Bütün gününü, bir sürü politika dedikoduları, hiç hoşlanmadığı meşguliyetler ve çoğu zaman derin can sıkıntılarıyla öldürdükten sonra, akşama doğru biraz genç olmak, biraz da kendisi için ve kendi çağına göre yaşamak ihtiyacını duyardı. Çok samimi olduğu birkaç dostuyla Beyoğlu'nda içmeye, yemeye ve gezip eğlenmeye giderdi. Zaten bu Beyoğlu onun uğrağıdır ve dostları herhangi bir birahane önünde onun geçeceği saati beklerler. Bunların, kendisini, bazan ta matbaaya kadar gelip aradıkları da olur. Çünkü, Ahmet Kerim, yarenlik, sohbet ve eğlence âlemlerinde büsbütün başka bir adamdır. Hayatının politika ve yazarlık bölümünde ne kadar huysuz, nobran ve acı ise hususi bölümünde o kadar tatlı, ince, nükteci, cana yakın bir şendir. Onun için kendisi uslu uslu erkenden evine dönmeye karar verdiği akşamlarda bile onu kendi isteğine bırakmazlar, zorla sürüklerlerdi. Nitekim bu akşam da öyle olmuştu.

Sabahki Edmond Desmoulains faslından masası önünde olup geçen 31 Mart tartışmasına kadar Ömer Beyefendi'yi

bekleme, Ömer Beyefendi ile tanışma, sofrada Ömer Bey tarafından antika eşyaya dair verilen konferans; sonra dosyaları inceleme ve tasnif etme angaryası, sonra trafik kazası ve Ömer Beyefendi'nin bu vakayı hükümeti tenkit eder bir gazete fıkrası şeklinde hikâyesi ve nihayet bütün bunlar arasında güç belâ yazılan bir başyazının verdiği bezginlik Ahmet Kerim'i o gün yerinden kımıldanamayacak bir hale sokmuştu. Bir an önce yalnız kalmak ve başını dinlemek ihtiyacını duyuyordu. Bundan başka evine erken dönecek olursa köşe başındaki konaktan bütün gün hasretini çektiği o sesi, belki, işitmek mümkün olabileceğini düşünüyordu. Fakat yine, işte o kötü arkadaşlar kendisini baştan çıkarmışlardı.

"Anne, sen daha uyumadın mı?"

"Uyudum, uyudum oğlum. Şimdi senin patırtınla uyandım ve nedir diye bakmaya çıkmıştım."

Halbuki yalan! Kadıncağız uyumamıştır. Onu, bu saate kadar beklemiştir. İşte, gündüzlük kıyafetini daha değiştirmemiş bile. Ve bu, her gece böyledir ve her gece ona, kendisini beklemediğini söyler. Bazan o evden içeriye girerken lâmbasını üfler, yatağına sokulur, çoktan uykuya dalmış gibi görünür; bazan da foyası böyle meydana çıkar. Bu, foyasının meydana çıktığı geceler, oğlunu lüzumundan fazla merak ve kaygı ile beklediği gecelerdir. Öyle ki, yavrucuğu nihayet geldiği vakit, acaba o mudur, değil midir? O ise, nasıl ve ne halde gelmiştir? diye bir kere de kendi gözleriyle görüp anlamaktan vazgeçemez.

Ahmet Kerim, kendi üzerine bu kadar ateşli bir şefkatle titreyen kalbin tasasından haberlidir. Bilir ki, anası onun yaptığı için, onun tuttuğu yolun bütün tehlikelerini anlamaktadır. Bilir ki, anası onun her gün ne biçim devlerle boğuşmakta olduğunu ve bu yüzden başına ne belâlar gelebileceğini görüp düşünmektedir. Ahmet Kerim'i en çok rahatsız eden de buydu. Gerçi aralarında politikayla ilgili hiçbir söz

geçmezdi; fakat, Ahmet Kerim, başının üstünde titreyen bu kalbi, kaderinin üstü örtülü bir ihtarı veya vicdanının gizli bir azabı halinde hep sezmekteydi.

İşte, Ahmet Kerim her gece bu ruhî işkence ile yatağına girince, onun için, uzun bir "nefis muhasebesi" ve bir yapıp ettiklerinin tahlili saati başlardı. Bu saat... Bu saat bir geceden, bir günden; belki bir yıldan, belki on yıldan, yirmi yıldan; belki bütün bir ömründen daha uzundur.

"İyilik diye ne yaptık?"

"Kötülük diye ne işledik?"

Ah, bu suallerin cevabını verebilmek için ne dolaşık yollardan yürümek, ne çıkmazlara sapıp dönmek; kaç kapıya başvurmak; kaç bin dereden su getirmek, ne gerçekleri bilmemezlikten gelmek, ne yalanları gerçek şekle sokmak, ne çok şeyleri yok etmek, ne çoklarını yoktan var etmek lâzım gelir! Yiyen, içen, gezen, konuşan, gülüp oynayan benliğimizle düşünen, gören, duyan benliğimiz arasındaki yol ne uzundur. Öbürü berikine kavuşuncaya kadar o derecede yorulur, o derece soluk soluğa kalır ki, artık ne söylediği, neden şikayet ettiği, ne istediği belli değildir; artık yarı ölü yarı diridir.

Ahmet Kerim, bazan, böyle bir düşkünlükten kurtulmak için zihnini, günün tuhaf ve gülünç hâdiselerine sürüklerdi. Nitekim, o gün baştan başa bu türlü hadiselerle dolu idi. Ahmet Kerim, bunları ne kadar ciddiye almak istese mümkün olmayacaktı. Zira günün tek kahramanı, insanlığın en yüksek komik sıfatlarını kendinde toplamış ve durmadan dikkati çekmesini bilmiş olan Ömer Beyefendi idi. Ona, yarı sapık, yarı deli gözüyle de bakmak mümkündü. Fakat bu, ne sevimli bir sapık, ne hoş bir deli idi? Ahmet Kerim, şimdi Ömer Bey'i bu tarafından almayıp da ondan tabiî ve normal insanlara mahsus mantıklı ve akla uygun haller beklediğine ve bunları bulamadıkça bütün gününü boş yere azap içinde geçirdiğine acıyordu. Herhalde Hasip Bey'in dayanılmaz ukalalığı

yanında Ömer Bey'in hoppalıkları insana birer dahice hareketler gibi görünürdü. Çünkü Ömer Bey, başka birinde son derece nefret uyandıran bir kabalık ve bir kusur sayılması lâzım gelen o gurur ve azamet buhranları içinde bile bir çocuk saflığını saklıyordu. Nitekim, bir günlük acayip maceralarının "muhteşem" sonucunu teşkil eden *Nidayı Hakikat*'e yazdığı fıkra, bu görüş açısından sanki bir şaheserdi. Ömer Bey, kendi eliyle yazdığı bu fıkrada diyordu ki: "Merhum ve mağfur devletlû Halil Paşa Hazretleri'nin necl-i necipleri ve esbak Şûrayı Devlet âzay-ı muhteremesinden utufetlû Ömer Halil Beyefendi, İstanbul polisinin ihmal ve teseyyübü ve vazife-na-şinaslığı yüzünden pek şayan-ı teessüf bir kaza geçirmişlerdir. Şöyle ki..."

Ömer Bey, bu tantanalı başlangıçtan sonra aynı üslûp ile vakanın hikâyesine geçiyor ve kendisini bunun içinde Alexandır Dumas'ın *Üç Silâhşörler* romanındaki kahramanlar tipinden daha cesur, daha tetik, daha faziletli bir genç kahraman şeklinde göstererek birdenbire sahneden çekiliyor ve gayet dolaşık cümlelerle birtakım basit ve umumî düşüncelere dalıyordu. Yarın, hiç şüphesiz, gülmek hassasından yoksun okuyucuların sağduyusuna karşı neredeyse bir hakaret teşkil edecek olan bu fıkra bazı zarif ve ince zekâlı kimselere en derin zevklerden birini verecekti.

İşte, Ahmet Kerim, ilk bakışında Ömer Beyefendi'nin bu eserini yırtıp sepete atmak üzere iken bu ihtimale dayanarak onun gazeteye konulmasını uygun görmüştü. Fakat, acaba kaç kişi bu fıkrayı gülerek okumasını bilecek ve kaç kişi ona hiç sahip olmadığı ehemmiyeti vermek budalalığında bulunacaktı. Hiç şüphesiz, gazete okuyucuları arasında berikiler ötekilerden daha çoktur. Hem o kadar çoktur ki, âmme efkârı dediğimiz şey hep bunların kafalarından meydana gelir ve çoğu zaman sosyal ve siyasî hadiselere hâkim olan kuvvet de budur. Onun içindir ki, Ahmet Kerim'e göre, bu çeşit

âmme efkârına karşı gitmek ve hep onun aksine yürümek, onu hırpalamak, sarsmak, onun istediğini istememek kalemine saygısı olan bütün yazarların vazifesidir.

Lâkin, acaba, Ahmet Kerim'in kendisi bu kaideye ne dereceye kadar riayet ediyordu? Ne yazık ki, bunu kendi kendine sorarken, *Nidayı Hakikat* başyazarının yüzü –bir hâkim önünde bir suçlunun yüzü gibi– kızarıyordu. Gerçekten, gündelik siyasetin üstüne çıkılıp da duruma yüksekten bakılacak olursa pek iyi hissedilir ki, memleketi ikiye ayıran İttihat ve Terakki aleyhtarlığı altında bir inkılâp ve bir yenilik düşmanlığı gizlenmektedir. Gerçi, muhalifler arasında hiç kimse bunu itirafa cesaret etmiyordu. Fakat, muhalefet akımı bütün kuvvetini, bütün manasını halkın ruhunda şuursuz halde yaşayan bu gericilik duygusundan alıyordu ve Ahmet Kerim bilerek veya bilmeyerek bu karanlık duygunun, günün birinde, canlı bir fikir ve yayılan bir hareket haline gelmesi için çalışıyordu.

Bütün muhalefet adamları arasında onun bu kaygısına katılan tek bir dostu vardı ki, o da *Nidayı Hakikat*'i birlikte kurdukları **Ahmet Samim**'di. Gerçi, şimdi Ahmet Samim'i başka bir grup kendi gazetesine başyazar almış ve onun *Nidayı Hakikat*'le bir ilgisi kalmamıştı. Lâkin, buna rağmen iki kalem arkadaşı arasındaki dostluk hiç bozulmamıştı. Yalnız şu fark ile ki, Ahmet Samim başlangıçta tıpkı Ahmet Kerim gibi fikir hayatının sınırları içinde kapanmış iken son zamanlarda birdenbire "fiilen" politikaya atılmış ve birtakım gizli kapaklı işlere de karışır olmuştu. Zaten onunla aralarında yaşça da epeyce fark vardı. Ahmet Samim'i geçen kuşağa bağlı, yani hayat işlerinde daha çok kanıksamış ve katılaşmış bir kimse olarak saymak lâzım gelirdi. Şu fark ile ki, Ahmet Samim, pratik politikanın insanı vaktinden önce yıpratıcı ve söndürücü mihnetlerine rağmen, hayrete değer bir direnişle ilk gençlik çağının bütün ateşini, coşkunluğunu ve ataklığını

korumakta ve Ahmet Kerim'e en çok bu tarafından bağlı kalmakta idi. Bundan başka, Ahmet Kerim'le Ahmet Samim biraz da sefahat ve sefalet arkadaşı idiler. Ahmet Samim çoktan evli ve iki çocuk babası olmakla beraber henüz hayatını düzenleyememiş ve belki düzenlemeğe de lüzum görmemişti. Çünkü ruhunda sönmek bilmeyen o ebedî gençlik coşkunluğu onu tabiatıyla kalenderce ve düzensiz bir yaşayış yoluna götürmüştü. O durmadan taşan, kaynayan bir ruhtu. Koca bir memleketin içine bile sığmak bilmeyen böyle bir ruhun Rumeli Hisarı'nın arka sokaklarında bir küçücük evde kapalı kalabileceğine nasıl ihtimal verilirdi? Onun içindir ki, Ahmet Samim "Nerede sabah orada akşam" diyen yüksek serserilerden biriydi ve hep karmakarışık duran kumral saçlarının altındaki kalender ve sevimli yüzüyle, o tatlı şehlâ bakışlarıyla bir başkasına çirkin görünebilecek bu yaşayış yoluna bir câzibe vermekte idi.

Ahmet Kerim'in zihni böylece bir düşünceden öbür düşünceye atlarken birdenbire o günün en mühim hâdiselerinden biri olması lâzım gelen bir harekete saplandı. Bu söz ve bu hareket Ahmet Samim'e aitti. Ahmet Kerim matbaada işini bitirip arkadaşlarıyla, Beyoğlu'na çıkmazdan önce –çoğu zaman olduğu gibi– Ahmet Samim'i de kendileriyle birlikte sürüklemek isteğiyle ona uğramıştı. Ahmet Samim o saatte, içeriden kilitli bir odada, yapayalnız yazı yazıyordu. Bu kilitli odada çalışmak âdeti, Ahmet Kerim'i şaşırtmazdı. Çünkü, öteden beri, her ikisi de, rahatsız edici ziyaretçilerden kurtulmanın biricik çaresini bunda bulmuşlardı. Ahmet Kerim'i o akşam şaşırtan şey, şu oldu ki, Samim onların kendisini Beyoğlu'na götürmek yolundaki bütün ısrarlarına sonuna kadar direnmişti. Böyle bir mukavemet onda ilk defa görülen bir şeydi. Aslında, karaktersiz denecek derecede uysal ve hele, bu gibi zevk ve eğlence işlerinde her zaman önayak olan Ahmet Samim'in, bu akşam birdenbire, arkadaşla-

rının ısrarına karşıt böyle acayip bir ciddilikle karşı koyuşu, onun tarafından, yalnız beklenmeyen değil, sanki esrarlı bir hareketti. Ahmet Kerim bu yeni tutumun sebebini mutlaka öğrenmek istedi ve o kadar üsteledi ki Samim, o gelip geçici ağız sıkılığını şöyle bir yana atıp, her zamanki açık sözlülüğüyle cevap vermek zorunda kaldı:

"Vallahi, azizim, dedi, ben artık geceleri şurada burada dolaşmaktan korkuyorum. Siz buna ister evham, ister endişe deyiniz. Gözüm yıldı artık... Bu adamlar, beni, mutlaka öldürecekler."

"Ne o? Yine bir tehdit mektubu mu?"

"Hayır, hayır! İşte asıl bundan şüpheleniyorum ya! Çok zamandır, artık ne tehdit mektubu gönderiyorlar, ne sokakta arkamdan yürüyorlar, ne de bundan birkaç ay önce sık sık olduğu gibi, başımı belâya sokmak için bana çatmak manevrası yapıyorlar. Bu sessizlik, bu ağır davranış ispat ediyor ki, iş ciddiyete binmiş, artık göz korkutma usulünü bırakmışlar ve işe geçmeğe karar vermişlerdir. İki gözüm Kerim, iki gözüm Kerim, sen de ayağını denk al!"

Ahmet Kerim başta olmak üzere, Samim'in bu düşüncesi hepsini güldürmüştü. Fakat, şu dakika, kendi ruhunun tahlilini yaptığı şu anda herkesin ve her şeyin tabiat üstü bir heybetle gözüktüğü şu ıssız gece yarısı karanlığının içinde, Samim'in o sözleri zihnini kurcalıyor ve Ahmet Kerim'i, yorganının altında, ninesinin ağzından umacı dinlemiş bir küçücük çocuk gibi büzüyor, titretiyordu. Evet; Ahmet Samim'i de, kendisini de gözetleyen akibet olsa olsa nihayet bu olabilirdi. Ahmet Kerim yolda yürürken ansızın bir kurşun vuruşuyla ölmeyi, her biri yüz yıl kadar uzun korku saatlerinden sonra, bir ipin ucunda bir kurt gibi kıvrılarak, uzanarak, iğrenç ve gülünç çarpınmalarla can çekişmeye yeğ buluyordu. Fakat, yine içinden "Niçin öleyim?" Bu yaşta yazık değil mi?" diyordu.

Gerçekten ne için? Doğruluklarından büsbütün emin olmadığı birtakım mücerret fikirler için mi? Yoksa, kaynağı kendisine bile kapalı birtakım çiğ ve ekşi gençlik duyguları yoluna mı? Yazık, bu yolda ölüm değer miydi? Böyle bir ölümün kendine delice kıymaktan ne farkı vardı? O ölümler güzel, o ölümler tatlıdır ki, bizim kanımızın döküldüğü yerden, yeni bir dünyanın kökleri filiz sürer. Halbuki ideal adını alan bütün fikirlerin ve amaçların kimyevi maddeler gibi düzmece ve iğreti bir hayat ile yaşadığı bu aşağı ve bencil çevrede bir siyaset şehidinin düştüğü yer, kürenin dibine kadar giden sonsuz bir panik uçurumudur.

Şu halde, halkın psikolojisini Ahmet Kerim'den daha iyi bilen İttihatçılar, nasıl olur da, bir kurşunla bütün muhalefetin ağzını kapamaktan vazgeçebilirlerdi? Ya da, böyle bir hareketin sonuçlarından çekinmek gafletini gösterirlerdi? Buna göre, Ahmet Samim ile kendisinin şimdiye kadar hayatta bırakılmalarını bütün tahminlere aykırı bir şey saymak lâzım gelmez miydi? Ahmet Kerim, bu gerçeğin soğuk soluğu karşısında daha çok büzülüyor ve vücudunu buz gibi terler ıslatıyordu.

Ahmet Kerim, bu kâbusun baskısı altında sağdan sola, soldan sağa dönerek zihnini tamamiyle başka düşüncelere, ya da birtakım tatlı ve hoş hayallere götürmeğe çalışıyordu. Fakat, ne mümkündü! Ahmet Samim, o akşam açığa vurduğu iç ürperişleri ve bir önseziye çok benzeyen vehimleri, korkularıyla sanki onun derisi içine girmiş, kıvranıp duruyordu. Ahmet Kerim, onu, boş yere, sıyırıp atmağa çalışıyordu. Ve içerisinden gelen bir ses ise ona şöyle sesleniiyordu: "Hayır, kardeşim, hayır! Çıkmayacağım, gitmeyeceğim! Korkudan tir tir titriyorum. Hiçbir zaman bu kadar korktuğumu bilmiyorum. Miniminicik bir çocuk iken hayalimin yarattığı ateş gözlü cinler, kabarık saçlı kapkara cadılarla sarılı kaldığım gecelerde bile böylesine bir korkuya kapıldığımı hatırlamıyorum."

Tövbeler olsun. Bu ses Samim'in sesi midir? Ahmet Kerim, bütün cesaretini ondan almamış mıydı? Onu, her sendeleyip düşeceği sırada bir kahkahasıyla ayağa kaldıran, onun iradesini, bu her zaman taze neşenin bir hava fişeği kandillerini andıran binbir türlü pırıltılarıyla şevke getiren, ona çılgın bir cesaretin hesaplı ve tedbirli bir kuvvete üstün olduğunu söyleyen Ahmet Samim değil miydi? Bu çocuğa ne olmuştu birdenbire? Birdenbire onun için böyle bir çöküntüye sebep neydi? O atılgan silâh arkadaşı şimdi hangi yıkıntının altından böyle titrek titrek sesleniyordu?

Ahmet Kerim, bundan birkaç zaman önce, aynı yazı ve aynı işaretle Manastır'dan aldıkları müşterek bir tehdit mektubunu ve o günün akşamı sokakta, sonra "Yani" Birahanesinde başlarına gelen iki hâdiseyi hatırladı. Bir çeşit cellât edebiyatına örnek olması lâzım gelen bu mektupta, deniliyordu ki: "Ulan itler! Ulan puştlar! Ulan kırbaç düşkünü hergeleler! Memleketin havası, her gün s..makta olduğunuz b..lardan artık kokuşmuş bir hale gelmiştir. Bunun daha fazla sürüp gitmesine imkân kalmamıştır. Çünkü, bütün namuslar ve bütün vicdanlar bu kokuşmadan usanmış ve günden güne boğulmak tehlikesine uğramışlardır. Onun için, bir an önce leşlerinizi, köpek leşi gibi, İstanbul'un çamurlu kaldırımlarına sermek zamanı gelmiştir. Bekleyiniz. Bekleyiniz." Ve bu satırların altında, kırmızı bir kalemle çizilmiş bir hançer ve bir tabanca resmi.

O vakit Ahmet Kerim'le Ahmet Samim, henüz *Nidayı Hakikat*'te birlikte çalışıyorlardı. Bir odada, karşı karşıya duran masaların önünde, bu mektubu hemen bir anda açıp okumuştular. Ahmet Kerim gülerek demişti ki:

"Acaba Recaizade Ekrem Bey, bu mektubun üslûbunu edebiyat kitabında hangi kategoriye koyardı?"

Ahmet Samim de, kendisine mahsus alaycı bir ciddilikle, hâlâ elinde tuttuğu kâğıda bakarak:

"Buna mutlaka 'üslûbu süflî" derdi diye mırıldanmıştı.

Ve o gün, bu "üslûbu süflî" tâbiri ikisinin arasında bitmez tükenmez gülüşmelere yol açmıştı. Hattâ aynı akşam, geç vakit, Yüksekkaldırım'dan Beyoğlu'na çıkarlarken, ta Eminönü'nden beri bilinmeyen bir kişinin arkalarından geldiğinin farkına bile varmaksızın, çocuklar gibi, hep bu bahis üzerinde gülüşüyorlardı. Fakat, bu uzun ve yılankavi yokuşun epeyce karanlık bir yerine geldikleri vakit, o kim olduğu bilinmez adam kendileriyle o kadar yanyana yürümeğe ve ikide bir başını çevirip yüzlerine öyle bir dikkatle dik dik bakmağa başlamıştı ki, iki genç hemen kendilerini toplamak lüzumunu duymuşlardı. Bu adamın tıknaz ve kısa vücudundan ve düzensiz hareketlerinden, insanı rahatsız eden bir sabıkalı havası yayılıyordu. Bir iki adım önlerine geçti. Yine döndü, baktı. Öfkeli, öfkeli soluyordu. Durdu. Onların yeniden öne geçmesini bekledi. İşte bu sıradadır ki, Samim, yolun ortasında dimdik durarak:

"Hişt, efendi. Sen bana baksana... Ya dosdoğru yoluna git, ya niyetin ne ise açık söyle!" dedi.

Herif şaşaladı. Bununla birlikte bu şaşkınlığı çok sürmedi. Birden kendini toparlayıp, iki üç adım geriye çekildi ve sözde, hayrete değer bir şey seyrediyormuş gibi gövdesini arkaya eğerek durdu; baktı ve alaycı bir sesle:

"Vay, beyim, dedi. Artık sokakta da nasıl yürümek lâzım geldiğini zatıâlilerinden mi öğreneceğiz? Her sabah o kenef kâğıtlarıyla âlemin kafasını s..tiğiniz yetmiyormuş gibi şimdi de, gece yarısı Yüksekkaldırım'da vaaza mı başlamak istiyorsunuz?"

Ahmet Samim bulunduğu yerden kımıldamıyordu. Mütecavizin son sözleri üzerine gülerek Ahmet Kerim'e döndü:

"Hah! Şimdi anlaşıldı. Meğer, efendi 'üslûbu süflî' erbabından biriymiş" dedi.

Sonra herife döndü. Aynı alaycı hal ile:

"Yahu, biz seni Manastır'da sanıyorduk. Ne çabuk geldin?"

Öbürü, nüktesini kavrayamadığı bu acayip sual üzerine büsbütün şaşaladı. Tam bu sırada, yokuşun alt yanından birkaç kişi yavaş yavaş onlara doğru çıkmaktaydı. Mütecaviz, bu vesileden faydalanarak ve "Lâhavle, lâhavle!" diye başını sallayarak önlerinden yürüyüp gitmişti.

Ahmet Kerim, eğer o arkadan gelenler olmasaydı, bu vakanın nasıl bir sonuç ile biteceğini hâlâ tahmin edemiyordu. Çünkü, herif elini çoktan cebine saldırmış ve tabancasının ucunu onlara göstermeye başlamıştı. Belki silâhını çekseydi bile Ahmet Samim'in hayrete değer sükûneti karşısında cesareti kırılacak, onu kullanmaktan vazgeçecekti. Belki de iki kişidirler ve birinden birinde silâh vardır diye herhangi bir tecavüzü hatırına getirmeyecekti. Fakat yine kimbilir, belki de...

Ahmet Kerim, Samim'in cesaretini ikinci bir hâdisede daha denemiştir:

Nikoli Birahanesi'nin uzun verandasında bir masanın başında dört beş arkadaştılar. O saatte birahane tenhadır. Hele, Ahmet Kerim'le arkadaşlarının seçtikleri köşede hemen hiç kimse bulunmaz. Buna rağmen, üç kişi, tam onların karşısındaki masaya gelip oturmuşlardı. Bunlar, ne içiyorlardı ne yiyorlardı, ne de bu gibi yerlerde dolaşanlara mahsus bir keyif ve neşe belirtisi gösteriyorlardı. Gizli bir işi görüşmeye koyulmuş üç şüpheli adam gibi burun buruna ve yavaş yavaş konuşuyorlar ve ikide bir, başlarını çevirip onların masasına bakıyorlardı. Ahmet Kerim bir iki defa yer değiştirmek istedi. Fakat Samim çoktan sarhoş olmuş; ne lâf dinliyor, ne etrafını görüyordu. Neşe içinde, durmadan gülüyor, durmadan söylüyordu. Ama, Ahmet Samim'in bu neşesi derecesinde ötekilerinin ciddiliği de artmaktaydı. Samim'in her kahkahası öbür masada bir diş gıcırtısıyla karşılanıyordu. Sonunda Ahmet Kerim bir çare buldu. Daha eğ-

lenceli bir yere, meselâ o yıllarda yeni açılmış olan Sketing Barı'na gitmeyi teklif etti ve böylelikle, hiç değilse bir skandalın önüne geçmek istedi. Lâkin, neye yarar? O üç adam, bunların arkasını bırakmadılar ki.. Barın kapısından hemen hemen birlikte girdiler. Bereket versin burada daha başka arkadaşlara rastladılar. Bunlar, kadınlı erkekli bir geniş locaya dolmuşlardı. Ahmet Samim'in çok hoşuna giden bir Rum kızı, Despina da orada idi. Henüz o yıl ortaya atılan fakat, az zaman içinde Beyoğlu'nun en ünlü kızlarından daha çok ün kazanan yeşil gözlü, oynak ve fettan kız, yalnız Samim'in değil, herkesin gönlünü ayrı bir oyunla kendisine çelmişti. Onda, kimi geniş ve şehvetli bir ağzın parıltısını, kimi sıcak ve yumuşak bir sesin okşayışlarını, kimi duru ve esmer bir tenin hesapsız nüanslarını; kimi yanık başak renginde bir yığın saçın, karmakarışık, alnının üstüne dökülüşünü, kimi de hezarn dalı gibi hem çevik ve hem sert bir vücudun tatlı kımıldanışlarını beğenirdi. Samim ise, bu kızın şeytanca zekâsına vurgundu. Zaten ikisi bir araya gelince, içki ve hovardalık âlemleri pek şenlikli bir hal alırdı. Despina'nın Rum şivesiyle en koyu Türkçe küfürleri bir söyleyişleri ve Samim'in, bunları, bir belirtişleri vardı ki, bütün dinleyenleri gülmekten katıltırdı. Bu Rum kızının birtakım kabalıkları ve kimbilir, belki çıktığı aileden aldığı bazı bayağı halleri de yok değildi. Fakat, bu kusurlar o taze vücudun güzelliğine tuzlu biberli bir çeşni katardı. Despina iliğine kadar külhanbeyi idi. O gece, Samim'i görünce, oturduğu yerden:

"Ulan, gene dutsun! Yaklaşma yakarım!" diye öyle bir bağırdı ki, barın içinde bütün başlar o yana doğru çevrilip kaldı. Samim bir ağabey şefkatiyle gülümsüyordu. Locaya girip oturdukları zaman, aynı şefkatle kızı okşamaya başladı. İşte, tam bu sıradaydı, o üç kişiden biri locanın karşısındaki masadan, herkesin işitebileceği bir sesle:

"Görüyor musunuz şunu? Rumlardan aldığı parayı yine Rumlara yediriyor, işte!" diye söylendi.

Barın, kalabalığı, hareketliliği, çalgısı ve dumanı içinde ortaya atılan bu söz, tam bir isabetle geldi, Despina'nın kahkahaları arasından Ahmet Samim'in kulağına çarptı. Bilinemez bu kulağa, o anda, şu söz yerine bir kurşun çarpsaydı, Ahmet Samim ne hale gelirdi. Fakat, herhalde, benzi bundan daha çok sararmaz ve bütün vücudunu bu kadar dehşetli bir sarsıntıya düşürmezdi. Hemen, Despina'yı dizinden itti ve bir hamlede, önündeki masayı devirip locadan aşağıya atladı. Bu sözü söyleyen adamın önüne dikildi ve benzinden daha beyaz bir sesle haykırdı:

"Bana mı, o deminki sözü bana mı söyledin?"

Lâkin, ne çare ki, o adam her kim ise, Ahmet Samim'i en can alacak yerinden vurmuştu. Çünkü, bu "Rumlardan para alma" söylentilerinde gerçeğe uyan bir nokta vardı. Herkes gibi Ahmet Samim de pek iyi biliyordu ki, başyazarı olduğu gazetenin sahibi Kozmidi adında bir Rumdu. Nitekim, *Sabah* gazetesinin sahibi de Ermenidir Lâkin, bu Kozmidi Efendi aynı zamanda bir Osmanlı mebusu idi. Yani, devletin bütün işlerinde reyi olan, devletin bütün sırları kendisine açık bulunan, istediği vakit millet kürsüsünde bütün millet namına söz söyleyen ve pek çoğu Türklerden hattâ hele başı sarıklı hocalardan meydana gelmiş bir muhalefet partisinin stratejisini yöneten ve Türkiye vatandaşlığı haklarına, belki de Ahmet Samim'den daha çok sahip olan bir adamdı. Şu halde ona bu hakları, bu selâhiyetleri verenler nasıl oluyor da onu, yalnız Ahmet Samim'in yanında gördükleri vakit "Vatan haini, Alçak! Casus! Yunanlı!" diye bağırmaya başlıyorlardı? Bu "sui zannın" neresinde samimilik vardı? Kaldı ki, gazetenin bütün sayıları ortadadır; bunların hangisinde Türk milletine ve Türk vatanına ihaneti gösteren, ufacık bir fıkraya, ufacık bir işarete rastla-

nabilirdi? Samim, Rumluk, Ermenilik ve Yahudilik davâları gibi politik cereyanlara karşı o kadar titiz davranırdı ki, hattâ bazan gazetenin ilân sayfasında, belki o unsurlar lehine propaganda mahiyetini taşıyan bir satır sıkıştırılmış diye kendisiyle hiçbir ilgisi olmayan idare memurunun masasındaki kâğıtlara bile elini uzatır, bunları birer birer okur ve incelerdi.

Lâkin, her şeyi yalnız dış yüzünden gören, her şey hakkındaki hükmünü yalnız buna göre veren halka bu gerçeği nasıl anlatmalı ki? İşte, Ahmet Samim bunu başaramadığı için kendi kendini yiyip duruyor, o müthiş iftira altında, her gün biraz daha ezildiğini duyuyordu. Bunun içindir ki, o geceki feveranı pek şiddetli oldu. Tabak, bardak, sürahi, elinin altına ne gelirse, mütecavizinin başına atıyordu. Gözü araya giren arkadaşlarını bile görmüyordu. O derece kendinden geçmişti. Gerçi gerek İttihat ve Terakki polisi ve gerek memleketin bilinen gayretkeş basını bu "bar rezaletinden" epeyce yararlanmak istediler ve Samim'i, çamurdan çamura sürüklemeğe kalkıştılardı ama, elde ettikleri netice hâdisenin bir zabıta vakası halinden ileriye geçmemiş ve bunun sözü edildikçe Samim'in cesareti, atılganlığı onu halka daha sevimli göstermekten ibaret kalmıştı.

İşte, bu akşam sokağa çıkmaktan korktuğunu söyleyen ve belki bu korku sebebiyle odasında kilit altında sinip büzülen Samim, bu Samim'di. Çoğu zaman, yerde veya gökte bazı âfetlerin oluşundan önce havada birtakım gizli, fakat tehdit edici âlâmetler belirir ve bunları biz içimizden görür seziriz. Acaba Samim de kendi hayatında yaklaşan borayı böyle bir duygunun yardımıyla mı seziyordu?

Ahmet Kerim'in zihni, bir defa bu ihtimale saplandıktan sonra artık sabaha kadar gözüne uyku girmedi. Girdiyse bile o uykunun bir kâbustan farkı yoktu. Her dalacağı anda arkadaşının kan ve çamurla bulanmış yüzü ayak altında ezil-

miş bir karnaval maskesi gibi, iğrenç ve cansız görünüyordu ve bir maskenin gözleri gibi boş ve karanlık gözleriyle ona bakarak, dişsiz, hareketsiz ağzının içinden birbirini tutmaz birtakım şeyler mırıldanıyordu. Derken bu mukavvadan yüz, lâstikten bir kocaman bebek suratı haline giriyor ve garip sesler çıkarmaya başlıyordu. Daha sonra, yalnız bir yığın saç oluyor ve bu saç yığını bir rüzgârda gibi dağılarak, karışarak sallanıyor, sallanıyordu.

Bu yüzün her biri ötekinden daha acayip değişişleri bir "danse macabre"ın* çeşitli şekilleri halinde dalgalı, çarpıntılı böylece sabaha kadar sürdü durdu idi.

(*) Ölülere özgü dans.

III
ÖMER BEYEFENDİNİN KONAĞINDA BİR GECE

Çoğu zaman bütün kâbuslar güneşin doğuşuyla birlikte dağılıp gider. Hattâ, Lady Macbeth'i saran merhametsiz hayaletler bile bu yasanın dışına çıkamamışlar ve her sabah oluşunda bahtsız kadını kendi haline bırakmışlardır. Oysa, Ahmet Kerim'i bastıran kâbus güneşe, sabaha ve günün bütün gürültülerine rağmen bir türlü defolmasını bilmedi ve zavallıyı, uzun zamanlar, baskısı altında kıvrandırıp durdu. Gerçi bu baskı ilk geceki gibi sürekli değildi. Fakat, dinip azan bir diş ağrısı halinde Ahmet Kerim'in sinirlerini durmadan altüst etti. Genç adam bu sinirlilik yüzündendir ki, birkaç kere Ahmet Samim'e çattı:

"Bu kadar korkuyorsan, çekil, git! Evinde rahatına bak!" dedi.

Bu söze Samim gülüyor, şu cevabı veriyordu:

"Öyle ya, Ömer Bey gibi kuvvetli bir mücadele arkadaşı bulduktan sonra artık bize lüzum kalmaz tabiî..."

Ve Samim'in bu alayları Ahmet Kerim'in öfkesini kızgınlığı artıyordu. Genç adam, bu birkaç günü o kadar bozuk bir ruh hali içinde geçirdi ki, hattâ köşe başındaki kona-

ğa ait sevdası bile hatırından çıkmıştı. Bu azabı bir sebeple daha iki kat ağırlaştı. Kendisine bir hafta içinde üst üste üç tehdit mektubu gelmiş olmasına rağmen, Ahmet Samim'in bunlardan bir tane olsun almayışı vesvesesini büsbütün arttırdı. Bu da, Samim'in geçen akşamki düşüncesinin doğru olduğunu gösteren işaretlerden biri değil miydi? Hele, o günlerde en çok göze batması ve hükümetin kızgınlığını en çok harekete getirmesi lâzım gelen biri varsa, o da Ahmet Samim'di. Çünkü o sıralarda, gerek "Divanı Harbi Örfi"nin, gizli işkence usulleri kullandığına dair belgeleri ortaya atan, gerek Soma-Bandırma demiryolu imtiyazı işinin içyüzünü açığa vuran tek gazeteci, o idi. Şu halde, bu çeşit mektupların her vakitten ziyade ona gönderilmesi lâzım gelirken, etrafını kuşatan ağır sessizlik ancak bir suikast başlangıcına işaret olabilirdi.

İşte, Ahmet Kerim'in yüreğini bu kaygılarla karıştırıp durduğu bir gündedir ki, Ahmet Samim, ona, başından henüz geçen şu macerayı hikâye etti:

"Bu sabah beni Dahiliye Nazırı çağırdı. Ne için? Bir düşün. Bana bir mutasarrıflık teklif etmek için."

Bu haber bir anda Ahmet Kerim'in beyninde toplanan bulutları dağıtmıştı. Samim'in hikâyesini sonuna kadar dinlemeğe lüzum bile görmedi. Kendi kendisine "Demek ki, öldürmeğe henüz karar vermemişler. Henüz avlamağa veya lekelemeye çalışıyorlar. Oh, Yarabbi şükür" diyordu.

Ahmet Samim:

"Öyle bir tepem attı ki, dedi, 'Beyefendi, böyle bir *tevcih*'e erişmek için ne yaptım? Yoksa benim adıma sizden memuriyet isteyenler mi oldu?' diye sordum. Güldü 'Sizi sevenler, beğenenler, sizi düşünenler yalnız muhalifler mi?' dedi. 'Bizim aramızda da sizi beğenenler, sevenler vardır. Geçen gün –adı lâzım değil– eski dostlarınızdan biri bana öyle çıkıştı ki... Samim'in arkadaşlarından kimi vali, kimi mebus, kimi

hattâ nazır oldu. O ise, hâlâ matbaa köşelerinde..' Sözünü bitirmesine meydan bırakmadım. 'Ben halimden memnunum. Gerçi beş parasızım. Fakat derin bir vicdan rahatlığı içinde yaşıyorum. Bu saadet bana yeter, dedim. Hayretle yüzüme baktı. 'Peki, şu halde dostunuza böyle söyleyeyim?' dedi. Sonra ben çıkarken, uzun müddet elimi elinin içinde tuttu. Dedi ki 'Bu konuşma aramızda kalacak, bugünden başlayarak dost olacağız. Ne zaman isterseniz, her ne için olursa olsun bu dairenin kapısı size açıktır.'"

Gerçekten bu konuşma Samim'le Ahmet Kerim arasında bir sır olarak kaldı. Ahmet Kerim şimdiden Talât Bey için, neredeyse sevgi ve minnete benzer bir his duymaya başlamıştı. Bu, Talât Bey kıratında bir adamın Ahmet Samim'e ehemmiyet verip memuriyet teklif ettiği için mi? Hayır, belki yalnız bunun için değil, belki bu teklifi yapmak ve Ahmet Samim'in o sert ve üstü örtülü cevabına rağmen yine uzun dostluğunu sağlamağa çalışmakla, onu öldürtmek fikrinden ne kadar uzak olduğunu ve onu susturmak için ne kadar başka yollardan yürüdüğünü ispat ettiği için.. İşte Ahmet Kerim şu küçük olayı bu yolda muhakeme etmenin verdiği emniyet içindedir ki, çoktan unuttuğu bir neşe ile Ahmet Samim'in koluna girerek ve ona bin türlü havai şeylerden bahsederek matbaadan çıktı. O akşam Ömer Beyefendiye davetli idiler. Ahmet Samim:

"Şahab'ı da beraber alalım" dedi.

Şu son günlerde Ahmet Samim'de bir çeşit **Şahabettin Süleyman** tiryakiliği hüküm sürüyordu. Onsuz bir yere gitmiyor, onsuz eğlenemiyordu. Şahabettin Süleyman o sıralarda her gün veya her hafta, biri batıp biri çıkan birtakım gazetelerde yazarlık etmekte idi. Bazan günde üç dört yazı yazdığı oluyor ve tabiatıyla bu başından aşkın çalışmalarını bitirebilmesi için gece geç vakitlere kadar uğraşması lâzım geliyordu. Fakat, buna rağmen yine devamlı bir para ihti-

yacı içinde idi. Ne giyinmeğe, ne yıkanmağa, ne de traş olmaya imkân bulabiliyordu. Hattâ, ne yiyor, ne içiyordu. Fakat, ona yine para yetişmiyordu. Kalıpsız fesinin altından fışkıran uzun ve yağlı saçlarını ikide bir elinin tersiyle zaptetmeye çabalayarak ve terziden aldığı günden beri –kimbilir altı ay mı, bir yıl mı?– hiç ütü yüzü görmemiş ve dikişsiz birer eski kumaş parçasına dönmüş pantolonlara sarılı bacaklarının üstünde haline, tavrına bir çeşit sağlamlık ve zariflik vermek ister gibi dimdik yürüyerek durmadan yazmakta olduğu kitaplarının yazı ücretlerinden bir miktar avans para koparabilmek ümidiyle, Bâbıâli Caddesi'nin ne kadar kitapçı dükkânı varsa hepsine günde birkaç kere başvurmak, onun, açık havada yaptığı biricik ekzersizdi. Çoğu günlerde darlığı o kadar dayanılmaz bir şekle girerdi ki, on beş mecidiye alacağı olan bir kitapçı ile, peşin para alacağım diye, beş mecidiyeye anlaşır bu acayip pazarlığı büyük bir başarı gibi anlatırdı. Kahkahalarla gülerek "Herifi yine kafese koydum" derdi. Ve zavallının saflığı o derecede idi ki, kafese kendisinin girmiş olduğunun hiç farkına bile varmazdı.

Zaten Şahabettin Süleyman'ın en hoş tarafı da bu idi. Kendisini dünyanın en ahlâksız, dalavereci ve hattâ namus ve onur ile en az ilgisi olan insanlardan biri sanırdı. Bu zannını bir çeşit materyalist felsefeye uydurarak ona yüksek bir entellektüalizm süsü verirdi. "Ben bütün kuruntuların üstündeyim ve bu dünyada yaşamak hakkından başka bir şey tanımıyorum" derdi. Sözde ne aşka, ne dostluğu, ne de başka sevgilere inanırdı. Bütün kadınları aldattığını, dostlarını ihmal ettiğini, ana babasını hiç sevmediğini, kardeşlerine karşı hiçbir yakınlık duyamadığını söylerdi. Lâkin gerçekte, kadınlar tarafından aldatılan, dostları tarafından ihmal edilen ve genç yaşından beri aile şefkatinden yoksun bırakılan kendisiydi. Meselâ kadın ve erkek münasebetlerinde kıskançlı-

ğın iptidailikten kalma bir his olduğunu ve kendisinde böyle bir histen hiçbir iz bulunmadığını ispat için, arkadaşlarını birlikte yaşadığı metresinin odasına götürür ve "Gözümün önünde istediğinizi yapmakta serbestsiniz!" demeğe kadar giderdi. Oysa, bu izne hiç lüzum yoktu. Çünkü, zavallı Şahabettin Süleyman'ın tufan gibi alın terleri dökerek beslediği ve kendisi çıplak kalmaya razı olarak giydirip kuşandırdığı bu metreslerden, onun yokluğunda, en çok istifade eden yine bu arkadaşları idi.

İşte, bunlar gibi yaratılışının birtakım acayip, gülünç ve safdil görünüşleri Şahabettin Süleyman'ı, Ahmet Samim'in gözünde pek dikkate değer ve pek sevimli bir sima haline sokmuştu. Zaten, kalenderliğe meyli olan mizacı, İstanbul'un bu kalenderler şâhında çoktan aradığı ideal sembolü bulmuştu.

Ahmet Kerim'le Samim, onu, bir eski hanın henüz bir yazı odası haline sokulamamış dar, uzun bir kâğıt deposunun ta köşesinde, kırık dökük bir masanın üstüne, iki kat eğilmiş buldular. Şahabettin Süleyman, kimbilir kaç saatten beri, durmaksızın içtiği kalın Bafra sigaralarının küçük bir petrol lâmbasının ışığıyla pembeleşmiş dumanları arasında bir yangın sırasında kıvrana kıvrana kömür haline gelmekte olan bir cesedi andırıyordu. Öyle ki, ilk bakışta, insana –bir tehlikede imiş gibi– onun yardımına koşmak hamlesi geliyordu. Ahmet Samim, sisli bir havada bir kıyıdan bir gemiye seslenir gibi bir iki eliyle ağzının kenarlarını tutarak bağırdı:

"Hey; Şahap... Biz geldik, yahu!.."

Şahabettin Süleyman, başını kaldırdı. Bu yarı karanlık, yarı aydınlık odada, gözlüklerini kalın ve yuvarlak camları iki projektör gibi parlıyordu:

"Gelin! Gelin! Size yazdığım şu müthiş yazıyı okuyayım" dedi.

Şahabettin Süleyman'da mutlaka her yazdığını, yayınlamazdan önce en az beş on kişiye okumak illeti de vardı. "Müthiş yazı" dediği ise devrin Maarif Nazırına bir açık mektuptu. Şahabettin Süleyman, bu açık mektubunda, kendisinin kim olduğunu anlatıyor ve hemen bir muallimliğe tayin edilmesini istiyor; "Bu isteğimi yerine getirmezseniz, işte ben de böyle muhalefet yaparım!" diyordu. Şahabettin Süleyman, bu yazısını yüksek ve heyecanlı bir sesle okuduktan sonra, gözlüklerinin üstünden –yaptığı tesiri anlamak için– arkadaşlarının yüzüne baktı. Samim gülüyor:

"Hay Allah cezanı versin! Sen ne budala çocuksun!" diyordu.

Fakat buna rağmen, Şahabettin Süleyman yaptığı şeyin doğruluk ve kuvvetinden emin bir adam edasıyla mürettibi çağırdı ve "Aman, tashihlere dikkat!" ihtarı ile elinde tuttuğu bir deste kâğıdı teslim etti.

Şahabettin Süleyman'ın bulunduğu handan Bâbıâli Caddesine çıkmak için yeniden Ebussuud Caddesi'nden, yani Sadayı Millet matbaasının önünden geçmek lâzımdı. Ve bu saatte her taraf o kadar karanlıktı ki, insan duvarlara tutunmadan yürüyemezdi. Şahabettin Süleyman, kalın sopasını bir bekçi gibi yere vurarak ve ağzından hiç eksik olmayan cigarasının dumanlarını savurarak yürüyen bir baca halinde önden gidiyordu. Fakat tam, matbaanın köşesine birkaç adım kala, birdenbire irkildi ve başını çevirmeye cesaret edemeyerek sanki gövdesinin üst tarafı donakalmış gibi yavaşça:

"Aman" dedi. "Köşe başında bir şeyler görüyorum, durunuz!"

Samim gülmeğe vakit bulmadı. Gerçekten, köşeden bir baş bunlara doğru uzanıp uzanıp çekiliyordu, Ahmet Kerim:

"Korkmayın, benim tabancam var!" diye fısıldadı.

O zaman, üçü bir sıraya geçip hızla o esrarlı hayalete doğru yürüdüler:

"Ay, siz miydiniz, Sırrı Bey?"

Evet; bu uzanıp çekilen başın sahibi Sırrı Bey'den başka kimse değildi. Sırrı Bey, ince ve uzun vücudunu iki yana sallayarak:

"Ah, ramak kalmıştı; elimle yakalıyordum keratayı; vallahi elimle" diyordu.

Öbürleri soruyorlardı:

"Kimi yakalıyordun? Neyi? Ne var, Sırrı Bey?"

Anlattı: Yarım saat önce Samim'i görmek için matbaaya geliyormuş. Kapının önüne varır varmaz, bir de bakmış ki, karşıki duvarın dibinde çömelmiş bir adam!.. Hattâ bu adam her kim ise Sırrı Bey'in böyle durup dikkatli dikkatli bakışı üzerine, kımıldamağa başlamış, doğrulmuş ve duvarın kenarından bir gölge gibi yavaş yavaş kaymış gitmiş. O zaman Sırrı Bey, avını elinden kaçırmak korkusuyla kapının iç tarafına saklanmış, ta ki herif yine eski yerine gelsin de çömelsin diye.. Fakat, Sırrı Bey'in dakikalarca süren beklemesine rağmen bir daha aynı yerde hiçbir kimse görünmemiş. Sırrı Bey kapının iç tarafından işittiği ayak seslerinin istikâmetine göre, o adamın bu sokağa saptığını tahmin ediyor ve onun için bu köşeden yine dönmesini bekliyormuş. Samim:

"İlâhi Sırrı Bey, demek, 'fisebilûllah' bizim matbaanın bekçiliğini yapıyordun, öyle mi?" dedi.

Halbuki, Sırrı Bey için bu gibi vaziyetler ve bu gibi işler tadına doyulmaz bir spordur. Kimbilir kaç yıldan beri, sürekli bir suikast havası içinde işleyen muhayyelesi buna benzer vesilelerle sınırsız bir genişlik kazanır ve tabiat üstü hayaletlerin oturduğu bir şiir ve büyü iklimine girmiş olurdu. Onun içindir ki, Sırrı Bey, şu anda, cezbesi tutmuş bir rüfai dervişine ya da gizli kuvvetlerin itişiyle gözü

bağlı bir cinayete doğru giden bir somnombüle [uyurgezere] benziyor ve:

"Beni bırakınız, beni bırakınız. Şunun izini bulayım" diyordu. "Vallahi yakalayacağım, billâhi yakalayacağım. Size inan olsun. Ve bunu yakaladık mı, artık birkaç zaman için başımız dinç olur. Şimdi bu, bütün işi pişirmiş, tuzağı kurmuş, son darbeyi indirmek üzere idi. Belki bu gece, evet evet, belki bu gece maksadına erecekti. Samim Bey; bu gece, şu köşenin başında sizin cenazenizi serili bulacaktık. Fakat, geçti artık... Bu tehlike geçti. Çünkü, herif bundan sonra büsbütün başka bir plan kurmak zorundadır. Bu planlar uzun görüşmeler sonunda kararlaştırılır. Bölge polislerine buna göre emirler verilir. Hah, hah, şimdi o her kim ise, içinden bana lânet okuyordur; 'Allah cezanı versin Sırrı, bir çuval inciri berbat ettin' diyordur.

Şahabettin telâşlı telâşlı soruyordu:

"E, peki, o sizin kim olduğunuzu gördü mü?"

Sırrı Bey başını sallıyor:

"Bilir o, bilir o. Hiç merak etmeyin.

Ve Şahabettin Süleyman'ı bu işe ötekilerden daha çok ilgili görerek koluna girdi:

"Ben onun kim olduğunu sezdim ya, şimdiden söylemem. Durunuz, sonucu bekleyin" dedi.

Böylece konuşarak ta köprüye gelmiştiler.

Zavallı Sırrı Bey birbiri ardı sıra, çeşitli suikast nazariyeleri ortaya koyarak kendini o kadar unutmuştu ki, meselâ köprü başına doğru neden iniyor? Bu akşam ne yapmak istiyor? Nereye gidecek? Artık bilmiyordu ve Samim onu inceden inceye alaya aldıkça o konuşmasına daha ciddi bir ton veriyordu. Sırrı Bey'i daima acıklı bulan Ahmet Kerim, Samim'in kulağına eğilip sordu:

"Bunu birlikte götürmek mümkün değil mi?"

Samim:

"Neden mümkün olmasın? Ömer Bey hanedan kişidir; sofrası ve kapısı herkese açıktır" dedi.

Fakat sonra, birden kendini toplayarak o alaycı gülümseyişiyle ilâve etti:

"Ama, bilmem, Sırrı Bey çeşidinden politikacılar hoşuna gider mi? Bizim Ömer Bey'in sofrasında oturmak için biraz da tanınmış ve itibarlı olmak lâzım gelir."

Buna rağmen köprünün öbür başında arabaya binerlerken Sırrı Bey kendilerine o kadar tabiî bir tavırla katıldı ki, hiçbirinin aklına, onu, fazla bulmak düşüncesi gelmedi. Arabanın içinde Samim'le Ahmet Kerim arasına sıkışan bu Tanrı misafiri yolun bütün süresince ağzını kapamasını bilmedi. Gittikçe artan bir ateşle İttihat ve Terakki'nin fedai teşkilâtiyle ilgili bir alay tafsilât veriyor ve arada bir kâh Samim'e, kâh Ahmet Kerim'e dönerek:

"Sözlerimi veresiye dinlemeyin ha!" diyordu. Gerçekten arabada, onu yalnız Şahabettin Süleyman dinliyordu.

Sırrı Bey, Ömer Bey'i ve Ömer Bey'in o akşamki davetlilerini şöyle birer defa görmüş, yahut görmeden adlarını işitmek suretiyle tanımış olduğu halde Nişantaşı'ndaki eski sadrazam konağında kendini hiç yabancı hissetmedi ve herkese bu akşamki vakayı ve buna âit müşahadeleriyle İttihat ve Terakki fedai teşkilâtı hakkındaki bilgilerini anlatmaya başladı. Fakat, orada hazır bulunanlar iliklerine kadar muhalif olmakla beraber, hiç politikacı değildirler. Hele politikacının bu türlüsünü hiç bilmiyorlar; daha doğrusu hiç sevmiyorlardı. Karşı taraftan ve gecelerin karanlığı içinden, elleri tetikte bir alay serdengeçti katilin her an üzerlerine saldırmağa hazır olduğunu tahmin etmek, bu yumuşak etli, yumuşak beyinli insanların keyfini kaçırıyor, rahat ve huzurunu bozuyordu. Hele, muhalefeti bir çeşit rütbe ve soy sop rakipliği haline sokan Ömer Beyefendi, hiç değilse, bir Nezaret koltuğuna oturmamış kimseler arasında bir tek

düşmanı bulunacağına ve Sırrı Bey'in sözünü ettiği ayak takımından herhangi bir kişinin kendisine, hattâ kurşun atmak hakkına bile sahip olacağına ihtimal veremiyordu. Hasip Bey'e gelince, o, Edmond Desmoulains'den ömürlerinde bir kerecik, bir tek satır okumamış zavallılara insan gözüyle bakmadığı ve bu takımdan başıboşların akıl ve fikir gibi cüret ve cesaretten de yoksun bulunduklarını sandığı için Sırrı Bey'in bütün sözlerine bir deli saçması kadar bile ehemmiyet vermiyor ve o söylerken, bu onu hor görüp acımakla kalıyordu.

Öteki davetliler arasında en seçkin yerde oturmakta olan Necip Molla'nın ise, hattâ Sırrı Bey'in yaklaşmasına bile uygun olmayan bir vücudu vardı. Bu vücut sumahallebisinden yapılmış gibiydi ve sumahallebisi gibi gül kokularıyla doluydu. Konuşurken, yemek yerken durmadan sıvamak alışkanlığında olduğu bol ve gevşek yenlerinin içinden nazlı nazlı dışarıya doğru uzanan ve hiç güneş yüzü görmemiş bir harem kadınının bileklerini andıran tombul ve beyaz ellerinin hep kendisi gibi yumuşak, beyaz şeylere değişini araştıran ve bunun dışındakileri yavaşça iten bir hali vardı. Kudretten sürmeli gözleri ve kudretten boyalı dudakları ona şüpheli bir şehvetliliğin belirtilerini veriyordu. Yani, bu şehvetlilik bir dişinin kendini bağışlamak isteği midir, yoksa bir erkeğin sevdiğine sahip olma hırsı mıdır, bir türlü anlaşılamıyordu. Samim'e göre, Necip Molla düpedüz bir homoseksüel idi. Ahmet Kerim ise ona "sakallı kadın" adını daha uygun bulmuştu. Gerçi, bu beyaz ve ince tenli Kazaskerin bir sapıklığı olduğu herkesçe malûmdu. Fakat, ne şekilde bir sapıklık? Tabiî onu bilen yoktu.

Muzipliğine son olmayan Samim bazan derdi ki: "Yahu, şu mollanın sırrına ermek için günün birinde herife neredeyse yılışacağım geliyor. Siz ne dersiniz? Kendimi bu keşif yolunda feda edeyim mi?"

Sırrı Bey o gece, yalnız iki kişinin yanında tutunabildi. Bu iki kişiden biri Neşet Paşa, öteki Draç mebusu Tahsin Bey'di. Bu Neşet Paşa gençliğinde uzun süre Bulgar komitacılarının takibinde bulunmuş bir asker olduğu için politika işlerinde kurşunun ne önemli roller oynadığını pekiyi biliyor ve emekliye ayrıldığı günden beri girmiş bulunduğu muhalefet çevrelerinde konuşulan boş lâfları birer gevezelik olarak dinliyordu. **Gümülcineli İsmail** ve **Miralay Sadık** Beylerle, bu, biricik muhalifti ki, zora zorla karşı koymanın ve hemen silâhlı bir harekete geçmenin lüzumuna inanıyordu.

Tahsin Bey'in de herhangi bir "fikr"e taraflı olmadığını söylemeğe hacet yoktur. Tahsin Bey o Arnavut beylerindendi ki, kol yerine martin, el yerine altıpatlar tabanca ve beyin yerine bir avuç barut taşırlar ve bu patlayıcı maddelerle doğup birlikte ölürler. Bundan başka Tahsin Bey uzun süre Abdülhamid'in silâhşörlüğünü etmiş bir adamdı. Şu halde emir ile insan öldürmenin en tabiî vazifelerden biri olduğuna o kadar inanmıştır ki, İttihat ve Terakki adamlarından biri aleyhinde konuşulurken V. Sultan Mehmet gibi deryadil ve derviş yaratılışlı bir padişahın devrinde yaşadığını unutup birdenbire oturduğu yerden fırlar: "Vallahi, Zatı Şahane emir buyursalar, keratayı bir dakikada yok ederim" diye bağırırdı. Onun için Ömer Beyefendi bu yiğidin yanında bazı kimseler hakkındaki tenkitlerini pek ileri götürmekten sakınır, Tahsin Bey Zatı Şahane iradesine uyacağı yerde şeytanın "iğfal"ine kapılır da elinden bir kaza çıkar diye korkardı.

Bir zamanlar **Prens Sabahattin** Bey'in, bazan Damat **Salih Paşa**'nın saraylarında, şimdi de Ömer Beyefendinin konağında yapılan toplantılarda İttihat ve Terakki'yi boş yere kuşkulandırmaktan başka bir şeye yaramayan bu tipler ancak Ahmet Samim'in "esprit"lerinde bir değer kazanabilirdi. Zira eşsiz bir "mizah" kabiliyeti taşıyan Samim bunların her

birinden Molière'in kahramanlarına benzer gülünç kişi örnekleri çıkarmakta güçlük çekmezdi. Nitekim o gece Necip Molla ile bir konuşmasında, onun iç yüzünü meydana vurmakta gösterdiği maharet bir komedya sanatçısının alkışa değer başarılarından biriydi. Samim, diyordu ki:

"Molla Bey, benim İttihatçılarda affedemeyeceğim en büyük suç memleketteki ahlâk fesadına karşı gösterdikleri kayıtsızlıktır. Demin Beyoğlu'ndan geçerken kendi gözlerimle gördüm. Birtakım yüzü pudralı, dudakları boyalı Rum gençleri adetâ kaldırım fahişeleri gibi bir yukarı bir aşağı dolaşıp müşteri arıyorlardı."

Necip Molla'nın sürmeli gözleri o sürekli süzgün bakışlarından sıyrılıp yuvarlak yuvarlak açıldılar:

"Aman efendim, bendeniz de aynı şeyi kaç defa görmüş ve günlerce hayret içinde kalmışımdır. Demek ki, o çocuklar, öyle ha? Emin misiniz?"

Samim, tam bir ciddiyetle cevap veriyordu:

"Oo, yüzde yüz eminim. Hattâ, bizim Şahab'ı denemek için bunlardan birinin arkasına taktık. İki adımda her iş oldu bitti."

Necip Molla oturduğu yerden birkaç kere hopladıktan sonra:

"Nasıl her iş? Nasıl, nasıl?" diye soruyordu.

Samim hemen esrarlı bir tavır takınıyor:

"Açıklayamam, efendim. Açıklasam da Zâtıâliniz anlayamazsınız" diyordu.

Necip Molla'nın içi içine sığmıyordu:

"Hele, hele; lûtfedin açıklayın bakalım Allah aşkına!" diye, yalvar yakar oluyordu. Ahmet Samim önüne bakıyor:

"Utanırım, utanırım" diyordu.

Bu, Mollayı büsbütün çileden çıkarıyor ve Samim'i bir kenara çekip gizli gizli sorguya çekmek istiyordu. O ise, bu oyuna gelmiyor, sözü değiştiriyor veya başkasıyla konuşur

gibi yapıyordu. Nihayet, Mollayı bu yolda birçok üzdükten sonra:

"Ne olacak efendim!! Pazarlığı pişirdiler. Çocuk Şahab'a hemen randevu vermiş. Fakat, maksat bir denemeden ibaret olduğu için tabiatiyle randevuya filân giden olmadı."

Necip Molla o derece kendinden geçmişti ki, birdenbire ağzından şu haykırışlar dökülüvermişti:

"Vah, vah, vah!.."

Bunun üzerine soru sormak sırası Ahmet Samim'e gelmişti:

"Niçin vah vah dediniz, Beyefendi?"

Necip Molla o kadar şaşaladı ki, orada bulunanlar arasında Hasip Bey bile Nazır namzedi ağırbaşlılığını unutup şöyle hafifçe gülümsemekten kendini alamamıştı.

İşte Samim her toplanışta bu gibi kimselerden biriyle eğlenmekten zevk alarak vakit geçirirdi. Ahmet Kerim, arkadaşının ciddi bir bahis üzerinde beş dakika durduğunu hatırlamıyordu. Ona göre, Samim'in bu havaî davranışları ancak öyle bahislerin açılmasını önlemek içindi. Aksi takdirde bu adamlardan her biri kendi zekâ ve bilgisini ya da kendi namus ve faziletini ötekilerine ispat etmek için uzun ve boş monoloğlara başlar ve bunların verdiği ağırlığı, can sıkıntısını artık hiçbir şeyle gidermek mümkün olamazdı. Onun içindir ki, bu çeşit kâbus bastırma tehlikelerine karşı Samim sanki bir "prevantif" [engelleyici, önleyici] vazifesini görürdü.

Nitekim, Ahmet Kerim, o akşam ilk defa olarak saatlerin nasıl geçtiğini bilmedi. Hele Samim, Necip Molla'yı bırakıp Arnavut Tahsin Bey'le konuşmağa başlayınca salonun havasındaki gıdıklayıcı titreşimler dayanılmaz bir hale girdi. Şahabettin Süleyman'la Ahmet Kerim kahkahalarını güç tutuyorlardı. Meselâ Ahmet Samim, yapma bir saflık ve bönlükle soruyordu:

"Kuzum Tahsin Bey, şu Arnavutluk'ta sakal vergisi alınacağına dair yeni bir kanun çıktığı haberi doğru mudur?"

Tahsin Bey, iri ve gür bıyıklarının altında sanki dudakları kolaylıkla harekete imkân bulamıyormuş gibi ağır ağır cevap veriyordu:

"Belki doğrudur. Bu adamların yapmayacağı şey yok, be birader!"

"Nasıl belki? Böyle bir kanun çıkar da sizin haberiniz olmaz olur mu? Mebus değil misiniz? Kanunları siz yapmaz mısınız?"

"Tövbeler olsun! Size yemin ederim ki, bütün olan işleri, verilen kararları hep gazetelerden okuyup öğrenmekteyiz. Allah sizden razı olsun! Her tarafa güzel hafiyeler koymuşsunuz."

"Ne hafiyesi? Biz hafiye kullanmayız Tahsin Bey; muhabir kullanırız. Onlar da bu gibi haberleri mebuslardan öğrenirler. Başka kaynakları yoktur."

Draç mebusu kalın kalın gülüyor:

"Hele şuna bak! Beni de kandırmaya çalışıyor. Hah, hah.." diyordu.

Ve Samim de bu fırsattan istifade ederek boğazında düğümlenip kalan kahkahaları salıveriyordu. Yemekten kalktığı dakikadan beri durmadan uyuklamakta olan Neşet Paşa yarı yarıya kapalı gözlerini bu sırada açmış, sebebini bilmeksizin kahkahalara katılıyordu. Bu hafiflik ve tuhaflık havası içinde elindeki önemli "vesikalardan" bahse bir türlü imkân bulamayan Ömer Beyefendi, hep ayakta dolaşıyor ve ara sıra Hasip Bey'e yaklaşıp herkesin işitebileceği bir sesle şöyle diyordu:

"Yazık, bu memleketten sen gel de hayır um!"

Fakat bu nakarat yalnız Sırrı Bey'in iskeletinde bir yankı uyandırmıştı. Neşet Paşa uyuklamaya başladıktan ve Tahsin Bey Samim'in eline düştükten sonra büsbütün yalnız kalan

o eski komitacı Ömer Bey'in bu lâfını her işitişinde oturduğu yerden salonun ortasına doğru uzanıyor: "Ah, efendim..." başlangıcıyla söze karışmak istiyor; lâkin ne Ömer Bey'de, ne de Hasip Bey'de kendisini dinlemeğe bir meyil görmeyerek ümitsiz yeniden yerine oturuyordu.

Kısacası, o akşam bütün manasile bir Ahmet Samim akşamı oldu. Fakat, bu gülüşler arasında, zekânın bu havaî fişekleri, bu renk renk kandilleri önünde Ahmet Kerim'in yüreğine neden bilinmez bir tasanın gölgesi çökmekteydi. Yüzünün çizgileri kahkahalarla oynayıp dururken, neden içinde bir şey, bir başka adam gizli gizli hıçkırıyordu. Gerçekten, o akşam Ahmet Kerim'in acayip bir ruh hali vardı. Bu ruh hali tıpkı o kararsız havalar gibiydi ki, bir yandan yağmur yağarken, öte yandan güneş açar. Bu, biraz da, büyük bir felâket acısının bizden ayrılışını andırıyordu. Hani, gündelik meşguliyetlerimiz arasında, vücudumuzun bir yerine bir sancı saplanmışcasına bizi birdenbire hareketsiz bırakan, sonra yine kaybolup giden eski yaslarımızın, pişmanlıklarımızın, eseflerimizin kapanıp açılan izleri yok muydu? İşte tıpkı buna benzer birtakım sinsi acılar... Bu bir önsezi mi? Hayır, hayır... Ahmet Kerim, hemen kendisini kandırmak için Dahiliye Nazırının Samim'le konuşmasını ve Samim'e söylediği sözleri hatırına getiriyordu. Bu Nazır ona ne demişti? "Daima dost kalacağız. Ne vakit bir isteğiniz olursa, bana gelip söyleyeceksiniz." Hiçbir suikast öncesinde; o suikastten haberi olması lâzım gelen adamla, onun kurbanı olacak insan arasında böyle bir konuşma olur mu? Düşüncelerine bu akışı verdikten sonra, Ahmet Kerim, yarısı yapma bir neşe ile yeniden gülmeye başlıyordu.

Bu gülmenin yarısı mı yapmacıktı? Ne gezer! Baştan başa yapma bir gülüştü. Ahmet Kerim bu uydurma gülüş, bu uydurma neşe ile kimi aldatmak istiyordu? Kendini mi? Boşuna zahmet! O, kendi kendini aldatmak istediğini ve düşün-

celerine zorla ferahlı bir istikâmet vermeğe çabaladığını pekiyi biliyordu ve Samim de onu böyle bir çaba içinde kıvranır görünüyordu. Bu, herkesle alay eden adam maskesi altında, yüzü, kendi talihine ağlayan gözlerinin yaşıyla sırsıklamdı ve elleri, şimdiden bir ölünün elleri gibi uzun, çekik ve sapsarıydı. Öyle ki, Ahmet Kerim arkadaşına: "Sus, sus artık! Bir ölüye, bir şehide bu kadar gevezelik bu kadar hoppalık yakışmaz. Dilersen bir gölge, dilersen bir hayalet gibi akıcı ol. Fakat sus; fakat sus!" demek istiyordu.

IV
AHMET SAMİM VURULUYOR

Anlattığımız bu gece üzerinden iki gün geçmemişti ki, bir akşam, Ahmet Kerim matbaada işini bitirip çıkmağa hazırlanırken odasının kapısı ardında birtakım fısıltılar işitti ve sanki bu fısıltıların taşıdığı manayı önceden biliyormuş, yahut burada sabahtan beri bu fısıltıları bekleyerek oturuyormuş gibi birdenbire fırladı. Kapıyı açtı. Kapının eşiğinde yazıişleri müdürü, başmürettip, musahhih ve kapıcı hep bir arada telâşlı telâşlı konuşuyorlar.

"Ne var? Ne var?"

Kapıcı "delirium tremens"e* tutulmuş bir ayyaş gibi sarsılarak, titreyerek, sendeleyerek ve dişleri birbirine çarparak Ahmet Kerim'e yaklaşıyor:

"Samim Bey'i vurdular!" diyor.

Bu sözün Ahmet Kerim üzerindeki tesiri, ne bir dehşet, ne bir hayret, hattâ ne de manevî bir yürek acısı oldu.

Bu, Ahmet Kerim'in beline, belkemiğine dayanılmaz bir sancı halinde saplandı. O kadar dayanılmaz bir sancı ki,

(*) Ölülere özgü dans.

genç adam, yere yuvarlanmamak için bütün gücüyle kapının tokmağına tutundu.

"Nerede? Şimdi nerede?"

"Getirdiler, efendim; cenazesini matbaaya getirdiler. Ben oradan geliyorum, zaten... Gördüm de ondan biliyorum."

Ahmet Kerim başında fesi yok, elinde saati, sokağa fırladı. Deli gibi elinde saatini sımsıkı, sımsıkı tutarak Sadayı Millet matbaasına koştu. Niçin? Neden? Bu saat neyi ispat ediyordu? Bu saat neye yarayacaktı? Hiç bilmiyordu. Neden sonra kendine geldiği vakit, saatin bir şarapnel parçası gibi avucunun içine gömülmüş, kalmış olduğunu hissetti.

Sadayı Millet matbaasının kapısına şimdiden nöbetçiler konulmuştu. Birkaç polis, binanın etrafında nokta bekliyordu. Ahmet Kerim matbaanın kapısından içeriye öyle bir hızla girdi ki dur, olmaz demeğe vakit bulamadılar. Zaten bu inzibat memurlarında ne yapacaklarını bilmeyen bir hâl vardı. İçeride bir cenaze yatıyordu ve bunu dostları, arkadaşları, hısım ve akrabası görmeğe geliyordu; bundan daha tabiî ne olabilirdi? Fakat, aynı zamanda Merkez Kumandanlığından, Polis Müdürlüğünden her yana emirler gönderilmişti. Gürültüye, patırtıya meydan verilmeyecek, cenaze iyi korunup ertesi günü gizlice gömülecekti. Demek ki, mesele bayağı bir "maktul"den ve onu görmeğe gelmekten ibaret değildi. Ahmet Kerim, merdivenleri dörder beşer atlayıp ikinci katın sofasına varır varmaz, birden durdu. Samim'in odası sol yanda, yazı işlerinin sağ yanında idi. Ölüyü acaba hangi odaya yatırdılar? Şimdiden bu binanın havasına ölümün bütün soğukluğu, korkunçluğu ve yokluğun bir parçası demek olan o derin, acayip sessizliği çökmüştü. Sağ yandan ayak sesini işitenler sofaya çıkıyor:

"Siz misiniz Ahmet Kerim Bey?.. Buyurun buraya. Buraya buyurun!"

Burada yazıişleri müdürüyle musahhihten başka, hiç

umulmadık birkaç kişi daha var. Ahmet Kerim, bunları, kendisini ziyarete gelen adları bilinmeyen muhaliflerden bazıları olarak tanıyor. Selâm mı vermek lâzım? Susmak mı. Bilmiyor. Zaten konuşacak bir halde değildi. Küçük dili boğazının içinde hapsedilmiş bir pervane gibi çırpınıp duruyordu ve o dayanılmaz bel ağrısı... Hemen odada boş duran bir sandalyeye yığılıverdi. Yazıişleri müdürü:

"Görmek ister misiniz? Karşıda..." dedi.

Ahmet Kerim, az kalsın: "Kim?" diyecekti. Samim, onun için, birdenbire o kadar uzak, belirsiz ve esrarlı bir şey olmuştu. Fakat sonra düşündü ki, gerçekten, onu görmek kaabildir. Şimdi istese, onu gidip görebilir. Bütün bir yıl, yaz, kış sırtında taşıdığı eski bonjuru ile arkadaşı, dostu, kardeşi Ahmet Samim karşıki odada, boylu boyuna uzanmış yatıyor!

Lâkin, neden yatıyor? Bu saatte neden içeriki odada gülüp söyleyeceği yerde orada uzanmış yatıyor? Hem bu gece, saat dokuzda Kuruçeşme'de **Şeyhülislâmzade Muhtar Bey**'in evine davetli değil miydiler? Ve Samim, daha elli dakika önce kendisine: "Ben **Fazıl** Ahmet'le gidiyorum. Sen de, gecikme, arkadan yetiş!" haberini göndermemiş miydi? Ahmet Kerim: "Samim gerçekten öldü mü, büsbütün öldü mü?" diye sormak istiyordu. Fakat, yazıişleri müdürü buna yer bırakmaksızın boyuna tafsilât veriyordu:

"Kurşun tam ensesinden girip boynundan çıkmış! Ah, görseniz ne hazin şey! Parmak kalınlığında bir parça kan bıyıklarının üstünde, şimdiden kapkara pıhtılaşmış, kalmış. Yüzünde, vurulduğuna dair başka hiçbir işaret yok. Tabiatıyla üstü başı çamur içinde... Yüzükoyun düştüğü için... Düşer düşmez herif arkasından bir kurşun daha sıkmış... Fazıl Ahmet Bey, yalnız bir kurşun sesi duyduğunu söylüyormuş. Zavallı korkudan, kendini kaybetmiş. Fırıncı dükkânına dar atılmış! Hani Bahçekapı'daki şu ünlü Rum poğaçacı yok mu? İşte, vaka, tam onun önünde olmuş... Karşı köşede

polis karakolu var. Artık siz bir düşünün. Hiç kimse, hiçbir şey görmemiş; işitmemiş! Bu olur mu?"

Daha şimdiden, bu cinayet ve ölüm hakkında tartışmalar başlıyor. Demek ki, Samim, gerçekten öldü! Demek artık kendi başından geçeni kendisi anlatamayacak kadar öldü! Ahmet Kerim, bu gerçeği bütün acılığıyla, birdenbire ancak şimdi anladı ve oturduğu sandalyenin arkalığına kapanıp, haksız yere dayak yemiş bir çocuk gibi katıla katıla, hıçkıra hıçkıra ağlamağa başladı. Ahmet Kerim, bir yandan ağlıyor ve bu ağlayışında, sanki, bir acı tad duyuyor; öte yandan, bütün bu gözleri kuru yabancılar önünde sinirlerinin zayıflığını böylece göstermiş olmaktan utanıyordu. Lâkin, bir defa boşanan gözyaşlarını dindirmek ne mümkündü! Ahmet Kerim ağladıkça ağlamak istiyordu ve kuru gözlerle, kendisini seyreden bu adamlara: "Burada işiniz ne? Bütün ihtirasların sustuğu; yalnız kederin, yalnız işkencenin bir yaralı kurt gibi uluduğu bu ölüm evinde hâlâ ne oturuyorsunuz? Bu ölü ile sizin ne ilişkiniz vardı? Onu sağlığında bir canbaz seyreder gibi tehlikeli siyaset ipinin üstünde birtakım cesaret oyunları oynarken gördüğünüz ve aptalca alkışladığınız yetmiyor da, şimdi bir de o ipten yuvarlanan cesedini aynı seyirci budalalığıyla görmeğe mi geliyorsunuz? Sizin için hayatta merak ve tecessüsten başka hiçbir şey yok mudur?" demek istiyordu.

Ahmet Kerim, felâket haberinden sonra, birden matbaayı doldurmağa başlayan kalabalığın bu hislerden başka hiçbir şey duymadığına inanıyordu. Gerçekten, bugün on paraya karşılık, kâh onun, kâh kendisinin yazılarında bir boks seyircisi zevkini tatmin eden ve kâh ona, kâh buna hücumlarının şiddetine göre payeler veren bu beyinsiz ve serseri halkın, içeride serilen yüce trajediyi olduğu gibi görüp anlamasına nasıl ihtimal verilebilirdi? İşte, şimdiden herkes, ölenden ziyade öldürenle meşgûl olmaya başlamıştı. Acaba kim-

dir? Acaba bulunacak mı dersiniz? Acaba **Hasan Fehmi**'nin kaatili gibi bunu da örtbas mı ederler? Kimbilir belki, o da bu da aynı adamdır, v.s....

Sadayı Millet'te atmosfer bu dedikodularla dolduğu bir sıradadır ki, Sırrı Bey, bir başka adamın aydınlıkta uzayan gölgesi halinde odadan içeriye girdi. Onun yüzüne dikkatle bakanlar, sanabilirlerdi ki, cinayeti işleyen Sırrı Bey'dir; o kadar meselenin içyüzünü bilen bir hali vardı. Bir şey söylemek üzereydi. Fakat, Ahmet Kerim'i ağlar görünce şaşaladı:

"Ahmet Kerim Bey, ah! Ben size demedim miydi?" gibi bir cümle mırıldandı. Sonra etrafına bakınıp:

"Nerede Nerede? Görmek isterim" dedi.

Fakat, Samim'in bulunduğu odaya, polis, artık hiç kimseyi bırakmıyordu. Bu durum anlatılınca Sırrı Bey: "Ben onlara gösteririm" der gibi birkaç defa başını salladı ve geriye alınmaz bir adımla dışarıya fırladı. Dışarıya çıkmasıyla beraber sesinin yükselmesi bir oldu:

"Siz benim, ne hakla en aziz bir dostumun cenazesini görmeme engel olabilirsiniz bakalım?"

Nöbetçinin ham ve ekşi sesi:

"Efendi, ben hak mak tanımam. Bana bu kapıdan içeriye kimseyi sokmayacaksın, dediler. Ben onu bilirim. Yasak vesselâm!"

"Bir şey öğrenmişsiniz yasak! Adam öldürmeyi de yasak etsenize! Hani nerede bakayım senin âmirin?"

"Bilmem."

Ve bu konuşma böyle sürer dururken, nereden çıktığı bilinmeyen bir genç zabit, sert ve keskin bir sesle:

"Gürültü yok. Haydin bakalım, hepiniz birden, arş!" diye bağırdı.

Bu sert uyarma da yetmiyormuş gibi:

"Yoksa, hepinizi birden posta ederim" dedi.

Ahmet Kerim, o gece, Samim'in ölüsünü yalnız bırakarak

Sadayı Millet matbaasından ne aşağılaşarak çıkıp gittiklerini unutmayacaktır. Denilebilir ki, o geceye kadar herhangi bir gençten daha dik başlı ve daha asi olmayan Ahmet Kerim'i, bundan böyle her tehlikeyi göze almış kızıl bir ihtilâlciye çeviren sebeplerin başlangıcı bu olmuştur. O zabitin "Arş!" emri Ahmet Kerim'in yalnız vücudunu yürütmedi; bu vücudun içinde o zamana kadar yarı uykuda kalmış birçok hırsları, öfkeleri, direnmeleri harekete getirdi. Öyle ki, her biri bir yana dağılan deminki kalabalıktan ayrılıp da yalnız başına, kendi idarehanesine döndüğü vakit gözlerinde artık yaştan eser kalmamıştı. Tersine bütün halinde kesin bir şeye karar vermiş kimselerin sessizliği ve duygusuzluğu vardı. Masasına oturdu ve başını iki elinin arasına alıp vicdanının üstüne çöken bu barut kokulu alçaklık ve zorbalık havasını uzun uzun, derin derin içine çekti. Her soluk aldıkça, sanki içinde tutuşucu bir maddeyi körüklüyordu. O, kapılarını zebaniler bekleyen bir zından şeklini almış bu cemiyetin içinde yalnız ve aciz bir kişi değildi. Etrafında ne varsa, bir anda havaya uçurabilecek bir yakıp yıkma gücü haline girmişti. Her yanı kızgınlık ve nefretten tir tir titriyordu. Hattâ, artık Samim'i ve onun yasını unutmuş gibiydi.

"Her ne isteğiniz olursa bana gelip söyleyeceksiniz. Hep dost kalacağız!" Bundan iki gün önce Ahmet Samim'e bu sözleri söyleyen Nazırın gülümser ve tatlı yüzü gözünün önünde bir ifritin sembolü gibi cisimleniyordu.

Bu adam, şu saatte, acaba nerededir? Acaba ne yapıyor? Ellerini memnunlukla uğuşturarak gülüyor mu? Yoksa bir telefonun başında, cinayeti örtbas etmek için, öteye beriye emirler vermekle mi uğraşıyordu? Kimbilir belki de "Arş! Yoksa hepinizi posta ederim" diyen sert ve keskin sesli zabiti de o göndermiştir. Ahmet Kerim'in tüyleri ürperdi. Bu adam, Samim'in elini sıkıp "Dost kalacağız!" dediği anda, mutlaka bu gece olacak şeyi de biliyordu. O anda, Samim

onun gözünde çoktan öbür dünyanın sınırına atılmış, boş ve tehlikesiz bir nesne idi.

Ahmet Kerim, bu ihtimali düşünürken, insandaki kötülük ve alçaklık kabiliyetinin, çoğu zaman, ne kadar sınırsız bir genişlik alabildiğine şaşıyordu ve ilk defa olarak, kötülük alanında insan, ona, canavardan daha müthiş bir mahlûk gibi görünüyordu.

Şu dakika yalnız İttihat ve Terakki'nin yalnız Osmanlı Devletinin, yalnız bu memleketin, yalnız bu memleketin değil, bütün insanlığın düşmanı kesilmişti. Bu insanlık sanki rastgele, önündeki masa şekline girmiş gibi yumruklarını öfke ile bir masanın üstüne vuruyordu. İddia olunabilir ki, hiçbir nihilist,hiçbir anarşist şu anda Ahmet Kerim'i saran yakıp yıkma hırsının yarısını duymamıştır.

Ahmet Kerim bu korkunç hınçla kıvranıp dururken, odadan içeriye Şahabettin Süleyman girdi. Hayır, bu Şahabettin Süleyman değil, fakat onun balmumundan bir heykeliydi. Zavallının zaten koyu buğday rengindeki yüzü o kadar sararmıştı ki, yapma ve kimyevi bir madde haline girmişti. Hiçbir şey söylemeksizin Ahmet Kerim'in karşısındaki koltuğa yıkıldı. Sanki odanın sıcağı içinde, balmumundan adam, erimeye başlamış gibiydi.

Ahmet Kerim:

"Seni de yanına bırakmadılar, değil mi?" dedi.

Şahabettin Süleyman evet demek için, başını salladı. Bir uzun sesizlik..

"Gördün mü bir kere şu olan işi."

Şahabettin Süleyman bir parça peltek ve kekeme idi. Heyecan onu büsbütün kekeletiyordu. Çenesi birbirine vurarak, dedi ki:

"Şimdi sıra seninle bana geldi."

Şahabettin Süleyman'ın bu çeşitten safça bencillikleri sayısızdı ve bunlar, Samim'le Ahmet Kerim için epeyce hoş alay

konuları olurdu. Fakat bu gece, Ahmet Kerim, Şahabettin Süleyman'ın bu sözünü dayanılmaz buldu:

"Seni niçin öldürsünler? Ne istediğini biliyorlar." dedi.

Şahabettin Süleyman bu acı kinayeyi anlamadı bile:

"Adam sen de! Bu dünyada bir şey istemeye değer mi? İşte, bir kurşunluk canımız var" diye mırıldandı.

Bazı dakikalarda en basit bir söz, umulmadık bir belâgat alır. Şahabettin Süleyman'ın bu sözü de Ahmet Kerim'e öyle geldi. Gerçekten bir kurşun... Bütün bir hayatın bedeli bir kurşundan ibaret. Bütün bir hayat; hele Samim'in hayatı! O sonsuz neşe, heyecan, gençlik ve zeka kaynağı; "Jouvence Çeşmesi"nin [gençlik çeşmesinin] serin ebedilik suyu gibi çağlayan ve hiçbir gün, hiçbir zaman dinmesine ihtimal verilmeyen; o binbir çeşit renkleri, binbir çeşit sesleriyle taze, hoş ve tatlı hayat, demek ki, bir kurşun, bir küçücük kurşun, başparmak iriliğinde bir kızgın maden parçası ansızın bir değişle bütün bu şeylere son verebiliyordu. Bütün bir âlem ve bir tek kurşun! Ve bu tek kurşun, o bütün âlemi bir saniyede yok etmek gücündeydi! Bu kurşun ensesinin üst tarafında küçük bir noktadan başını deldi diye artık, Samim, sonuna kadar hareketsiz ve sessiz kalmaya mahkûm olacaktı.

"Sonuna kadar! Bu da ne korkunç, ne müthiş bir kelime! Doğrudan doğruya ölüm kelimesi bile bu "sonuna kadar" gibi müthiş değildir. İnsanlık kendi kendisini korkutmak için bundan daha cehennemlik bir şey icat etmemiştir. "Sonuna kadar". Bu, ruhta ümit cesaret ve sabır adına ne varsa hepsini birden yutup parçalayacak bir canavarın adıdır. Samim şimdi, bu "sonuna kadar"dadır. Ahmet Kerim, dostunu, hayatta en aziz nimetlerden saydığı dostunu bu geceden sonra, artık "sonuna kadar" göremeyecekti.

"Mutlaka, mutlaka yarın gömülmezden önce bir kere daha, yüzünü görmeliyim" dedi.

Şahabettin Süleyman?

"Hiç tavsiye etmem. Sonra, sevilen insanın yüzü hâtırda hep o haliyle kalıyor" dedi "Hem kimbilir, belki de cenazeyi bu geceden alıp kaçırırlar."

Gerçekten, ertesi gün, Şahabettin Süleyman'ın bu tahmini yarı yarıya doğru çıktı. Erkenden Sadayı Millet matbaasına koşuşan Samim'in en yakın dostları en ateşli hayranları, hattâ dayısı ve soy sopu bu aziz ölünün tabutuyla –çünkü, daha gün doğmadan önce Samim yıkanmış ve tabuta konulmuştu– kendi aralarında İttihat ve Terakki polisiyle süngülerini buldular? O yıl, Galatasaray Lisesi'nden yeni çıkmış bir genç yaşına uygun bir cesaretle göğsünü açarak bu süngülerin üzerine yürümek istedi. Ama işe yaramadı; kaçak bir mal gibi ölüyü zaptedenler bu gencin kolundan tutup şöyle bir yana itiverdiler. Bunun üzerine, Samim'in dayısı, yalvarmaya başladı:

"Yavrucuğun vasiyeti var. Rumeli Hisarı'nda gömülmek isterdi. Evi, ailesi oradadır. İnsaf edin, İnsaf!..." diye ağlıyordu.

O acı günden Ahmet Kerim'in hatırında, kulaklarında ve kalbinde kalan ses bu adamın hıçkırıkları olmuştur. Hayatta hiçbir şey olgun bir erkeğin ağlaması kadar, yürek paralayıcı değildir.

Onun içindir ki, Samim'in ölümünden sonra, Ahmet Kerim en çok bu yaslı dayıya bağlı kaldı. Zaten, bu adamın şehlâ bakışlarında, sesinin âhenginde, bıyıklarının düşüşünde, hep gideni andıran bir şey vardı ve ne gariptir ki, bugün her zamandan ziyade ona benziyordu. Ahmet Kerim, kederin en çok derinleştiği anlarda keskinliği artan bir dikkatle, bu hazin benzerliği incelerken, öteden Sırrı Beyin sesini duydu. Bu kuru ve uzun adam, Hamlet trajedisinde Elsneur Kalesinin hayaleti rolünü yapan aktör gibi ellerini, kollarını ileriye doğru uzatıp:

"Efendiler, neye telâş ediyorsunuz? Ben şimdi gidip cenazenin ailesine verilmesi için Dahiliye Nazırından emir alacağım. Beş on dakika bekleyin. Şimdi, şimdi" diyordu.

Biri –mutlaka dün akşamki zabit olacak– çünkü, aynı keskin ve ters sesle haykırdı:

"Burada bağırıp duracağınıza gitsenize. Haydi! Sanki biz bu halden memnun muyuz?" dedi.

Sırrı Bey gitti. Bunun üzerine zabit sofada kaynaşan kalabalığa dönerek:

"Şu halde bu efendinin dönüşüne kadar, siz de karşıkı odaya girin ve ses çıkarmadan gelecek emri bekleyin" dedi.

Bu söz, hepsince akla uygun göründü. Lâkin bunun da bir hile olduğu anlaşılmakta gecikmedi. Herkes odaya girer girmez, yavaşça kapının önüne iki süngülünün dikildiği, karşıki odadan da cenazenin kaldırılıp aşağıya indirildiği görüldü. Hileyi, tuzağa düşenler arasında, ilk sezen yine Samim'in dayısı oldu. Yürek paralayıcı bir haykırışla fırlayıp:

"Aman, götürüyorlar!" diye bağırdı.

Hepsi birden telâşla kapıyı açıp sokağa çıktıkları vakit sabahtan beri sımsıkı kapalı duran karşıki kapının iki kanadını ardına kadar açık ve odayı bomboş buldular. Fakat, yine garip bir sebeple bu bomboş odaya saldırdılar. Öldürülenin paltosu, ceketi, pantolonu, gömleği bir yığın halinde kanapenin üstünde duruyordu. Kurumuş çamur lekeleriyle bulanmış bir fes, masanın bir kenarına konulmuştu. Bütün bu elbise parçalarında hiçbir canlı vücudun ne gözle, ne sözle, ne sesle anlatamayacağı kadar tesirli ve acı bir belâgatı vardı. Bunların her birinde bir başka. Samim hain ve kara bahttan yakınıyor gibiydi. Dayısı, masanın kenarındaki fesi görünce, sanki orada son görülen şeylerin en acıklısı bu imiş gibi:

"Eyvah, tabuta fesini bile koymayı unutmuşlar" dedi ve elinde fes, pencereye koştu. Samim'in tabutu, dört neferin

omuzlarında garip hor, çıplak ve bu aceleden telâşa düşmüş gibi şaşkın iki yanına baş çevirerek Ebussuut Caddesinden Salkımsöğüt'e doğru gidiyordu. Dayısı onun tabutundan daha şaşkın, daha perişan, pencereden fesi uzatıp bağırıyordu:

"Bari, şunu koyun da giden erkek mi, kadın mı anlaşılsın."

Kimbilir, Samim dayısının bu halini görseydi, ne kadar gülerdi. Ahmet Kerim içinden böyle düşündü ve ilk defa olarak hissetti ki aşırılığa varan her şey gibi acının fazlası da gülünçtür. Nitekim, eski trajedyalarda kahramanların ağladığı görülmüş değildir. Fakat, dört yabancı adamın sırtında, iki yanına bakına bakına, yapyalnız, çırılçıplak mezara giden o genç hürriyet şehidinden başka, bütün bu geride kalanlar arasında, kim bu mertebeye layıktır? Ahmet Kerim, Samim'in boş bıraktığı odada, kendisi de beraber olmak üzere herkesi o kadar aşağılaşmış, sefil ve acımaya lâyık buldu ki, elleriyle yüzünü kapayıp tek başına uzaklara, erişilmeyen, bilinmeyen yerlere kaçmak istedi. Bu kanapenin üstünden kolları sarkan yıpranmış ceket bu yarıya kadar çamura bulanmış pantolonun paçaları bile bütün şu konuşan, kımıldayan, ağlayan, önüne bakıp düşünen insanlardan daha asil, daha yüce görünüyordu.

Ahmet Kerim yeniden "Samim bu hali görseydi, kimbilir ne kadar gülerdi" dedi ve ta kursağının içinden acayip, sanki delicesine bir kahkahanın göğsüne doğru çıktığını duydu. Bunu tutmaya çalışırken az kalsın, tıkanıyordu. Genç adam, bu sıkıcı ruh halinden kurtulmak için zihnini başka düşüncelere aktarmak istedi. Meselâ Ömer Bey'in ve Ömer Bey takımının bugün, buraya neden gelmemiş olduğuna dikkat etti. Gerçekten, bütün hayatını iki gazete idarehanesi arasında geçiren ve gündüz Samim'de ise, akşam mutlaka Ahmet Kerim'e uğrayan, o düzenli, dürüst, "yeknesak" Hasip Beyden bile burada iz yoktu. Acaba Edmond Desmoulains'in koyduğu prensiplere göre, bir dostun cenaze alayında bulun-

mak ilme aykırı bir hareket midir? Ya o sofuluk gösterilerine ara vermeyen Necip Molla neredeydi? Ya o cesur ve mert asker Neşet Paşaya ne olmuştu? Neredeydi o muhalif mebuslar, o korkusuz hizip liderleri, neredeydiler? Bütün onlar ki, karanlıktan uzanan sinsi elleriyle Ahmet Samim'i arkasından tehlikelere doğru itip dururlardı? Dün akşam, bir fırıncı dükkânının önünde patlayan tek kurşun bütün bu orduyu dağıtmış ve her birini bir yana kaçırmıştı. Ahmet Kerim, hiç değilse muhalefetin bu bozgunundan halka haber vermek, hiç değilse bu çevredeki misli görülmemiş korkaklık havasından şikâyet etmek ve hürriyeti kendi kanları pahasına zorla almasını bilmeyen milletlerin hürriyete lâyık olmadıkları gerçeğini bir kere daha en gür sesiyle bu ikiyüzlü, vefasız halkın yüzüne çarptıktan sonra artık sonuna kadar susmak istiyordu. Yazık ki, Ahmet Kerim, bu son dileği de gerçekleşmeden önce susmak zorunda kalmıştı. Çünkü, bu hengâme arasında bir de Nidayı Hakikat gazetesinin kapatılması hâdisesi olmuştu.

Ahmet Kerim varlığını kaplayan büyük kederin içine o kadar kapanıp kalmıştı ki, kendisine ait bu küçük vaka tamamiyle hatırından çıkmış bulunuyordu. Şimdi birdenbire aklına gelince, yeni durumun acayipliği ilk defa olarak, onu, derin bir şaşkınlığa düşürdü. Gerçekten, gazetesi kapanmış, hattâ... hattâ matbaasının önüne nokta bile konulmuştu. Ahmet Kerim, şimdi, ne yapacaktı? Nereye gidecekti. Artık hiç bilmiyordu. Kendini tesadüflere bırakmaktan veya Şahabettin Süleyman gibi yarı serserilik, yarı işçilik hayatına atılmaktan başka çaresi kalmamıştı ve bu gelecek, onun gözü önünde, Bâbıâli Caddesinden başlayıp Beyoğlu'na doğru akan geniş ve uzun bir çirkef halinde görünüyordu. İşte, kendini bu çirkef'in içine bırakacaktı. Bunun içinde, hattâ yüzmeğe, hattâ küçücük hedefler almaya bile çalışmayacaktı; bir şişe veya bir teneke parçası kadar şuursuz; iradesiz

ve başıboş, dalgaların keyfine kapılmış akıp gidecekti. Başka bir anda belki dün sabah, belki önceki gün, ona –rüyada görse– soğuk terler döktürecek böyle bir akıbet şu dakikada, onu tamamiyle kayıtsız bırakıyordu. Tamamiyle kayıtsız ne demek? Hattâ bir an önce bu yeni hayata atılmak istiyordu. Çirkef, bin türlü kokusuyla, ve esrarlı sesleriyle onu çağırıyordu. Ona "Gel! Gel! Unutmak bendedir; ruhun bütün acıları bende durur!" diyordu ve Ahmet Kerim de, her şeyden önce unutmak istiyordu. Kendini unutmak, gideni unutmak şimdiye kadar bildiği, yaptığı, gördüğü şeylerin hepsini unutmak istiyordu.

Sadayı Millet gazetesinden çıkarken bütün arkadaşlıklardan kaçtı hattâ bir kere kendi gazetesine uğramak lüzumunu bile duymadı ve sokakların adsız, bilinmez kalabalığı içine dalıp gitti.

V
"GİRDABIN CEREYANINA GÖRE"

Şahabettin Süleyman, Tarlabaşı'ndaki evlerden birinin küçük, havasız bir odasında kâh bu kadın ve kâh o kadınla birlikte yaşardı. Bu oda yalnız küçük, loş ve havasız değildir; aynı zamanda bu kadar pis, o kadar dağınıktır ki, yabancı bir kimse, buraya girdiği vakit, önce, ne yapacağını şaşırır. Soluğu tıkanır ve gözleri kararır gibi olur. Sonra... Neden sonra yavaş yavaş alışmağa başlar. Fakat bu alışma, bir çeşit derece derece zehirlenme gibidir ve insan buranın kokuşmasını her soluk alışta, doğuran veya onun parçalarına karışan şeylerden biri haline girer. Odadaki samanı çıkmış bir koltuktan, saçağı kopmuş bir perdeden, birkaç kapkara yastıktan ve üstü mürekkepten tutun da kuyrukyağına kadar her çeşit sıvının hâtırasıyla bulanmış bir masa örtüsünden hiç farkı kalmaz.

Zavallı Şahabettin Süleyman'ın, binbir güçlükle idareye ve sürdürmeye çalıştığı zevk ve mutluluk yuvası işte burasıydı. O çılgın yazar, aşkın bütün görünüşlerini –beden ürperişlerinden manevî acılarına kadar– bütün görünüşlerini bu odada denedi ve bu denemelerle ilgili, nice edebî ve felsefî ya-

zılarını Türk edebiyatına buradan yetiştirdi. Buna, hiç şaşmayalım; Ahmet Kerim de Samim'in ölümünden sonra, pek çok defa burada unutma ve avunma çaresini aramaya gelmişti. Bulmuş muydu? Ah, kimbilir? Yaralı bir yüreğin ilâcını bize kim söyliyebilir? Şifayı kimi içkide, kimi kumarda, kimi seyahatte, kimi de hayvanî hazlarda bulur. Ahmet Kerim de bunu manasız, düzensiz ve sanki şuuraltı bir hayatın bulanık derinliğinde arıyordu.

Gerçekten, birkaç zamandır Ahmet Kerim'in ne türlü yaşadığını görecek tarafsız bir müşahadeci, hattâ uzaktan uzağa olsa bile, onda, mantık ve düzen adına hiçbir şey bulamazdı. Çünkü, buna ne sefihçe, ne serserice bir yaşayış demek mümkündü. Ahmet Kerim bütün manasıyla bir somnombülü andırıyordu. Bu yalnız, bazı geceler yatağından kalkıp giyinerek, sokağa çıktığı ve sabahlara kadar durmaksızın dolaştığı için değil; bu yalnız, söylenen bir sözü işitmeyerek, gösterilen bir şeyi görmeyerek ve nerede olduğunun, hangi yerde ve hangi saatte bulunduğunun farkına varmayarak, günlerce derin bir gevşeklik içinde bir köşede donup kaldığı için değil; kuvvetli bir manyatizmacının hükmüne kapılmış gözü bağlı bir medyum gibi, artık istek ve irade adına hiçbir melekeye sahip olmadığı içindir. Şu anda, herhangi bir sağlam irade ona ne emredecek olsa, hattâ eline bir tabanca verip "Git filânı vur!" dese; o, bu emri tam bir itaatla yerine getirmeye hazırdı ve ne gariptir ki, bu güç şimdi Şahabettin Süleyman'ın elinde bulunuyordu. O, bunu bir çocuk gibi önüne katıp sürüklüyordu. Ona "Git!" diyordu, gidiyordu. "Gel!" diyordu geliyordu. Bazan kitapçılardan aldığı yüzlerce sayfalık tercümenin bir kısmını buna veriyor "Yap!" diyordu, yapıyordu.

Bâbıâli Caddesi piyasasında kendi itibarının müthiş bir şekilde düştüğünü gören Şahabettin Süleyman, Ahmet Kerim'in yıpranmamış şöhreti ve taptaze kişiliği arkasına sığı-

narak, birtakım yeni teşebbüslerinin gerçekleşmesi yolunda, onu bir âlet gibi kullanıyor, onu bir kitapçıdan öbür kitapçıya doğru itiyordu.

Öte yandan gazetelerde muhalefet yapmaktan vazgeçmiş, zamanın Maarif Nazırıyla yeni bir anlaşma imkânı bulduğu için ikide bir, Ahmet Kerim'e: "Yakında liselerden birine muallim olacağım. O vakit bütün bu telif ve tercüme işlerini tamamiyle sana bırakırım" diyordu.

Ahmet Kerim bu garip hale düşmezden önce, Şahabettin Süleyman'ın kendisiyle bu biçimde konuşmasına hiç izin vermezdi. Onun çoğu zaman, tam bir saflıkla yaptığı bu çeşitten herhangi bir sinik itirafına karşı Ahmet Kerim mutlaka, henüz yular vurulmamış bir genç tayın ilk kamçı vuruşunu yer yemezki şahlanışlarını, gerilişlerini ve çifte atışlarını andırır tavır ve hareketlerle karşılık verirdi. Bu sefer Şahabettin Süleyman'ın bu teklifi onu gayet sakin buldu. Şahabettin Süleyman, ona: "Gel, seni Maarif Nazırına götüreyim; sana da bir memurluk versin." deseydi, belki bunu da aynı soğukkanlılıkla dinleyecek ve kabul edecekti. Hani, nerede idi, Samim'in vurulduğu gece, duyduğu kızgınlıklar, isyanlar?..

Lâkin, bu hale, bu bozguna uğrayan yalnız Ahmet Kerim mi? En militan muhaliflere kadar hepsi bir köşeye sinmedi mi? Hasip Bey, kendisine bazan sokakta rasgeldiği vakit görmemezlikten geliyor, bir kaldırımdan öbür kaldırıma kaçıyordu. Ömer Beyin nereye sıvıştığını kimse bilmiyordu. O Mollalarla, o Paşalara gelince, onlar evlerinden dışarıya bile çıkamıyorlardı. Sanki Samim'le birlikte, onlar da yerin dibine girmişler, gömülmüşlerdi. Samim'i yere seren o bir damla barut Meclisi Mebusandaki kocaman muhalefetin ağzını bile tıkadı. Daha düne kadar kimi baykuşlar gibi uğursuz sesler çıkaran, kimi ishak kuşları gibi hep aynı makâm üzere öten, kimi kırlangıçlar gibi cıvıl cıvıl cıvıldayan bütün o par-

lâmento kuşları, artık, içleri samanla doldurulmuş ölü ördekler kadar suskun ve hareketsizdirler.

Türkiye'de, muhalefet denilen şeyi tek başına yalnız bir kişi temsil ediyordu: Sırrı Bey! Bu garip adamın gittikçe kuruyan ve kurudukça uzayan vücudu, ya nesli tükenmiş fosil bir mahlûkun görünmeyen bir el tarafından harekete getirilen iskeleti halinde İstanbul'un içinde dolaşıyor veya insanı bir öç alma vazifesine, bir kan dâvasına teşvik eden masal hortlakları gibi en umulmadık zamanlarda bütün kapıları zorluyor, gerek muhalif, gerek muvafık herkesin işitebileceği bir sesle: "Kalkın! Ne duruyorsunuz? Kanlı ihtilâl saati çaldı?" diyordu. Fakat, rahatına düşkün İstanbul, İttihat ve Terakki polisinin araya girmesine hacet bırakmaksızın, bu tahrike karşı kendi kendini mükemmel şekilde koruyordu. Sırrı Beyin sert ve dikenli sesi, bu tembel ve uyuşuk halkın göğsünde maroken ve pamukla kaplı duvarlar içindeki sesler gibi hiçbir yankı yapmaksızın boğulup gidiyordu. Bu sıkıcı sessizlikle Sırrı Beyin sanki İttihat ve Terakki hükümetine veya Divanı Harbe başvurup: "Beni neden tevkif etmiyorsunuz? Beni niye öldürmüyorsunuz?" diye bar bar bağıracağı geliyordu. Fakat, ne yazık! Hiç kimse, hiç kimse bu adamın ne yaptığına, ne dediğine ehemmiyet vermiyordu.

Ahmet Kerim'de muhalefete devam hızını kıran sebeplerden biri de belki, Sırrı Beyin bu hali olmuştur. Bu korku, bu kayıtsızlık ve kendinden başka kimseyi düşünmemezlik havası içinde herhangi bir cesaretli hareketin insanı gülünç bir hale sokmaktan başka bir şeye yaramayacağını seziyordu ve "Hep zariflikle yaşamak, zariflikle ölmek" onca biricik şahsî hayat düsturu olduğu için, bu gülünç hallere düşmek kaygısı onun gözüne talihsizliklerin en büyüğü gibi görünüyordu. Ahmet Kerim'de zaten pek zayıf olan iyilik – kötülük "mefhum"u, Samim'in ölümünden sonra büsbütün kaybolup gitmiş ve ahlâkî prensiplerin estetik duygular yanında

hiçbir mana taşımadığı, hayata ancak bu duygular açısından değer verileceği inancı gelmişti. Onca, dünyada yalnız güzel ve çirkin vardı. Sokrat'ın dediği gibi âhenkli, bir şiir güzelliği içinde yaşamak ve ölmek. İşte faziletli hayat buna derler. Ahmet Kerim, his âlemini darmadağın eden büyük bir kederden sonra ne türlü yaşamak lâzım gelirse öyle yaşadığını sanıyor; hiçbir birliği olmayan ve bütün amaçlardan yoksun kalan bu hayatı, içinde bulunduğu çökmüş ve bozguna uğramış cemiyetin havasına uygun buluyordu. Onun için, arasıra, Şahabettin Süleyman'a diyordu ki: "Beni karşıdan seyredenler annemin son günlerde bana karşı söylediği bir söze göre, gerçekten 'baştan kara' vurduğumu sanır. Fakat ben, hiçbir zaman hayatımda bu âhengi ve bu dengeyi bulduğumu hatırlamıyorum. Meğer ben dünyaya bu şekilde yaşamak için gelmişim!"

Ve kendi kendine bu kararı vererek yakasını, gittikçe daha büyük bir tevekkülle hâdiselerin akıntısına bırakıyordu.

Gerçi irademize hiçbir güçlük yüklemeyen bu biçim kayıtsız ve hedefsiz hayat, bazan da güzel sürprizlere gebe değil midir? Nitekim, Ahmet Kerim, bir gece, Doğruyol'da, ne yapacağını bilmez bir halde dolaşıp dururken tesadüf denilen mucizesi bol peri birdenbire karşısına yeşil gözlü Despina'yı çıkarıvermemiş miydi. Samim"in ölümünden sonra Ahmet Kerim, bu kızı hiç görmemişti. Onun içindir ki, kızcağız, Ahmet Kerim'le yüzyüze gelince küçük ve fakat acı bir çığlık koparmış:

"Ah, vire, nerde kardeşin, nerede o?" demişti.

Ahmet Samim ile Ahmet Kerim adları arasındaki yakın benzerlik bu basit kıza, iki arkadaşın kardeş oldukları zannını vermiş ve ne Samim, ne Ahmet Kerim bu zannı düzeltmeğe lüzum görmemişlerdi. Bu yüzdendir ki, bazan birlikte geçirdikleri eğlence âlemlerinde Ahmet Kerim, Despina'yı her okşamak veya öpmek isteyişinde ondan: "Yok, yok. Olmaz!

Ben kardeşinin yavuklusuyum; sana nikâh düşmez!" cevabını alırdı. Ahmet Kerim'i epeyce tatlı bir zevkten yoksun kılan bu söz, Samim'e irade dışı bir azizlik gibi gelir ve onu gülmeden katıltırdı. Ahmet Kerim sonraları Despina'nın bu can sıkıcı yanlışını pek çok düzeltmeğe çalışmış, fakat bir türlü başaramamıştı.

Hâlâ aynı zanna bağlı kalan Despina: "Nerede kardeşin?" diye haykırınca, Ahmet Kerim'in beyninde yakın –lâkin bir rüya kadar inanılmaz– geçmişin bütün hâtıraları hep birden canlanıvermişti. Ve bu, taze bir yara üzerinden bir sargının şiddetle çekilişi gibi bir şey olmuştu. Ahmet Kerim, can havliyle az kalsın bağıracaktı. Fakat, Despina'nın güzel yüzü yarı karanlığın içinden, ona, o kadar mahzun, o kadar mahzun göründü ki, elini şefkatle avuçlarına aldı:

"Kardeşim gitti, gitti... Hiç haber gelmeyen ve bir daha dönülmeyen yere gitti."

Kızcağızın yeşil gözleri yaşlarla dolmuştu:

"Ah, biliyorum. Ah vire biliyorum. Bizim Rumca gazetelerde okudum ve ağladım, çok ağladım. Kaç aydır ağlıyorum. Hiç aklımdan gitmiyor. Hiç, hiç..."

Ve yaşlarla, yarı karanlığın içinde birer mücevher gibi parlayan gözlerinden iri iri damlalar, yuvarlak yanaklarının üstünden elbisesinin yakasına doğru akmağa başladı.

Ahmet Kerim, hep neşeli görmeğe alıştığı ve hakkında arzudan başka bir şey duymadığı bu oynak, bu küçük fahişe yüzünün gözyaşlarıyla yıkandıktan sonra ne masum ve ne kadar acınacak bir çocuk yüzüne döndüğünü hayretle gördü. Onu bir baba sevgisiyle kollarının arasına alıp bağrına basmak; onu dizlerinin üstünde sabaha kadar sallamak, ona: "Yavrum, yavrum, benim bir tanecik yavrum!" demek istedi. Despina, onun bu dileğini sezmiş gibi:

"Haydi, gel... Haydi, bize gidelim," dedi. "Biliyor musun; bu gece kutlu bir gecedir. Bu gece, biz Rumlar, ne kadın ne

erkek hiçbir şey yapmayız. Sabaha kadar kilisede dua ederiz. Ben de şimdiye kadar annemle orada idim. Günlük kokusundan başım tuttu da daha çok kalamadım. Vire, bilmez misin, buna Aya Nikoli derler."

Ahmet Kerim, gerçi bir haftadan beri, birtakım yortuların sürüp gittiğini biliyordu. Fakat bunlar, yılbaşı yortuları mıdır? Noel bayramı mıdır? Yoksa Aya Nikoli geceleri midir? Farkında değildi.

"Evet, evet, nasıl bilmem?" diyor ve kızla yanyana yürüyordu. Despina, kutlu geceye ait tafsilâtına devam etti:

"Vallahi, bana inanmazsın ama, bu, böyle... Karı koca bile olsa, bu gece kadın erkek mutlaka ayrı yatar. Ben bu akşam hatırıma kötü bir şey gelir diye dostumun yüzüne bile bakamam."

Havaî kız ta evinin kapısına kadar böyle cıvıldadı, durdu. Çoktan gözyaşları kurumuş ve sesi her zamanki berraklığını almıştı.

Despina'nın evine, eski bir apartmanın dar ve karanlık merdivenlerinden çıkılır. Onun içindir ki, her trabzan dönemecinde bir kibrit çakmak lâzımdır. Bu vazifeyi Ahmet Kerim yerine getiriyor ve önden çıkıyordu. Bu mini mini şimşek aydınlıkları içinde, Despina'nın tombul ve oynak kalçalarını her görüşte, biraz önce genç adamın kalbini yoklayan baba şefkati zâaftan zâafa düşüyordu. Böylece dört kat merdiveni çıkıp da, sonunda, genç kızın oturduğu kata geldikleri vakit, o duygudan artık hiçbir iz kalmamıştı. Ahmet Kerim bir kibrit daha çaktı. Despina cebinden bir anahtar çıkarıp kapıyı açtı.

Küçücük, karanlık bir antre... Fakat bu karanlık o kadar Despina'nın kokularıyla dolu ki, sonuncu kibriti yakarken Ahmet Kerim'in elleri titriyordu.

Ev, o dar antre ile, içiçe iki küçük odadan ibaretti. Genç kız, lâmbayı yaktıktan sonra yatak odasından bir büyük gaz

sobası çıkardı. Ahmet Kerim'e "Bunu da sen yak. Hava soğuk. Üşürsün" dedi. Bu soba keskin bir petrol kokusuyla birlikte koyu kırmızı bir aydınlık yayıyordu.

Ahmet Kerim: "Ne güzel bu aydınlık; keşke lâmbayı hiç yakmasaydık!" dedi. Despina: "Olmaz, olmaz. Bu aydınlık yatarken iyidir, fakat şimdi, lüzumu yok!" diyordu. Bunun üzerine, genç adam: "Öyle ya, benimle olunca hiçbir şeyin lüzumu yok! Beni adam yerine koymuyorsun zaten!" diye söylendi. Despina, bu şakayı ya doğruya aldı ya öyle göründü. Birden Ahmet Kerim'in boynuna atılıp öpmeğe başladı.

"Sen benim kardeşimsin, unuttun mu? Sen benim kardeşimsin."

Ahmet Kerim:

"Kız, günlük kokan yalnız kilise değil, sen de günlük kokuyorsun!" dedi.

Despina'da deminki hüzünden iz kalmamıştı. Kahkahalarla gülüyordu:

"Fena mı, bu kutsal koku... Bunu kokladıkça bana başka gözle bakmak aklına gelmez... Bu koku beni korur."

Halbuki, ne gezer! Bu koku Despina'nın etine bir Bizanslı prenses tadı vermişti. Bilmem neden? Bizans denilince, Ahmet Kerim'in burnuna günlük, öd ağacı, tarçın, karanfil gibi keskin baharat kokularıyla dolu bir hava gelirdi.

Ahmet Kerim yarı Asyalı, yarı Yunanlı, yarı Hıristiyan ve yarı putperest, bu melez ve çökmüş medeniyetin şehvet ve sefahatle dolu hâtıralarını herhangi bir tarih kitabından çok böyle bir havada canlandırırdı. Bu hava ise, her yerden çok Ortodoks kilisesinde saklıdır. Burada uzun saçlı papazlardan tutun da, duvarlardaki azizlerin resimlerine veya hiçbir tasvir bulunmayan herhangi bir dinî eşyaya kadar her şey size koyu, ağdalı ve yürek bayıltıcı bir maddenin karışık tadını verir. Bu madde, bir Bizans unsurudur.

İşte bu akşam, kiliseden henüz çıkan bu kızda da onun

için bir Bizanslı prenses hali vardı. Tenlerinde, yanık kehribar renkli bir amber macunu tadı sezilen o yarı rahibe, yarı fahişe kadınlardır ki insanın içine akışlarında zehirle şerbetin, derd ile devânın tesirini bir anda yaparlar ve birer yılan gibi soğuk, çevik kollarının arasında kıvranan erkeğe ölümü aşk, aşkı ölüm kadar cana yakın gösterirler.

Despina kısa lutr taklidi paltosuyla geniş kenarlı şapkasını çıkardıktan sonra yarı dekolte saten robunun içinden, etine dolgun levend bir kadın olarak çıktı. Güzel alnının altında her vakitten daha kuvvetle çizilen koyu samur kaşlarını çatarak:

"Ne dersin. Şu Samim'i vuran adam bulunmayacak mı?" dedi. "Sen ki kardeşisin, bu işi böyle bırakacak mısın. Benden saklama! Bizim gazeteler hepsini yazıyorlar. Samim'i öldürten hükümettir, diyorlar. Çünkü, o ki vurmuştur, işini tamam polisin gözü önünde yapmıştır. Ah, vire; pek yazık oldu. Pek yazık oldu. Yüreğim yanıyor, ona kıyanı bulsaydım, dişlerimle, tırnaklarımla parça parça ederdim. Zaten sizde kan yok, vire! Haydi oradan! Bizim Yunanistan'da böyle şey olsaydı, dünyanın altı üstüne gelirdi."

"Ne diyorsun Despina! Sen Yunanlı mısın? Sen Osmanlı değil misin?"

"Allah göstermesin! Neden Osmanlı olacağım!"

"Senin nüfus kâğıdın yok mu?"

"Var ama; ona ne bakıyorsun? Benim gibi daha birçok Yunanlılarında hamidiye kâğıdı var. Ondan ne çıkar. Biz kiliseye gideriz. Siz camiye gidersiniz. Bizim dilimiz Rumcadır. Sizin diliniz Türkçe'dir."

"Fakat sen burada doğdun, burada büyüdün. Anan baban da mutlaka burada büyümüşlerdir."

"Doğru doğru ama, burası neresi? Sen onu söyle bakalım? Sen istorya okumadın mı, vire? Burası eskiden bizim memleketimizdi. Siz geldiniz; onu bizim elimizden aldınız.

Nasıl ki Atina'yı, Patras'ı ve bütün Yunanistan'ı almış idiniz; sonradan biz oraları geriye aldık. Şimdi de burasını alacağız. Öyle gülmesene! Bak göreceksin, nasıl alacağız. Belkim hattâ beş seneden, on seneden sonra değil; fakat mutlaka bir gün alacağız. Hem işallah sen ve ben sağ iken, bu işi göreceğiz."

"Vah, Despina, vah! Sen demek ki benim düşmanım imişsin de haberim yok."

"Neden düşmanın olacağım, vire? Korkma, ben o zaman seni korurum. Zaten iyi Türklere hiçbir şey yapmayacağız. Fakat kötüleri hep keseceğiz. O zaman Samim'in öcünü de ben alacağım. İstemez misin? Ne komitesi diyorlar ona ha, ittihatçı, ittihatçı komitesinin bütün üyelerini..."

"Yok istemem. İstemem; Despina!"

Ahmet Kerim Despina'yı alaya almak istedikçe o coşuyor; çocukluğundan beri mektepte, kilisede, ana ve baba kucağında büyük Yunan ideali adına ne öğrendiyse onları tâ yüreğinin içinden gelme bir şekilde sanki şiddetli bir sıtma nöbeti sırasında bir hastanın sayıklamaları gibi söylüyor; söylüyordu. Bu ibadet gecesi, kilisedeki günlük kokuları, sokakta Ahmet Kerim'e rastlayış eski bir tanıdığın ölümü ile ilgili üzüntüler bu basit kızın, farkına varmaksızın, sinirlerini altüst etmişti.

Omuzbaşlarına kadar çıplak kollarını çaprazlama ensesinin altına geçirdi. Bu durumda genç kızın sert ve yuvarlak göğsü öne doğru kabarıyor ve gerdanı ileriye doğru geriliyordu. Sanki şehvetli bir hülyaya dalmış gözleri süzgün ve çenesi ileriye uzanmış olarak sözüne devam etti:

"Bilmezsin, o gün ne güzel şeyler olacak" dedi. "İstanbul'un bütün sokakları çiçeklerle donatılacak, mektep kızları hep beyaz giyinecek, ellerine defne dallarından çelenkler alacak ve bizim millî şarkılarımızı söyleyerek muzikanın önünde yürüyecek. Arkadan erkek çocuklar gelecek. Bunla-

rın hepsinin elbisesi mavidir. Daha arkadan Patrikhanenin ne kadar büyük papazları varsa omuzlarında sırmalı şallar ve ellerinde gümüşten asalarla halkı 'takdis' ederek yürüyecekler. Daha sonra despotlar. Melek kılığına girmiş genç zangoçlar altın şamdanlar, buhurdanlar tutarak pusomlar okuyacaklar. Bunların arkasından zengin ve kibar urumlar düğün alaylarında olduğu gibi başlarında silindir şapkalar, ellerinde beyaz eldivenler..."

"E, peki, peki bütün bunlar, böyle nereye gidecekler?"

"Vire, Ayasofya'ya!.. Ayasofya'nın yedi kapısı var: Bunların her biri, bir kapıdan içeriye girecek. Önce kilisenin avlusunda bir âyin yapılacak. Sonra zangoçlar minarelere çıkıp birer gümüşten çan asacak."

"Yanılıyorsun Despina. Bu çan gümüşten değil altındandır."

"Vire, o altın çan kubbenin üstüne asılacak. Zaten bu ilk günü geçicidir. Sonradan mimarlar, sizin yaptığınız minarelerin hepsini yıkıp yerlerine mozaikten güzel çan kuleleri yapacaklar. Ne diyordum, be? Sözümü kesme! Melek kılığındaki zangoçlar gümüşten çanları hep birden sallamaya başlar başlamaz, avludaki cemaat Ayasofya'nın içine girecek ve asıl büyük âyin, büyük ibadet burada olacak. Vire, bu, tamam üç gün üç gece sürecek."

Zavallı Despina, millî hülyanın bu heyecanı içinde kilisenin havasına iki saat bile dayanamadığını unutuyor ve kendisinde bu üç gün üç gece sürecek âyine katılma gücünü buluyordu. Ahmet Kerim:

"A, Despina, dedi. Sen bir saatlik günlük kokusuna dayanamıyorsun. Hemen başın tutuveriyor. Bu kadar uzun âyinde ne yapacaksın?"

Genç kız oturduğu yerden, bacağını Ahmet Kerim'in dizlerine doğru uzatıp bir tekme vurdu:

"Vire, maytap etme, benimle!" diye haykırdı.

Bu genç kısrak hareketi Ahmet Kerim'e bir teşvik vuruşu

gibi geldi. Yerinden kalkıp güzel düşmanının üzerine yürüdü. Onu, sert, çıplak pazılarından yakaladı:

“Söyle bakayım, sen kime tekme vuruyorsun? Söyle bakayım!”

Kız:

“Bırak bırak...” diye çabalanıyordu.

Fakat Despina’nın direnmesi ölçüsünde Ahmet Kerim’in saldırısı artıyordu. Yavaş yavaş kızın bütün o iri, çevik ve âsi vücudunu kollarının arasına kilitledi. İkisi birden didişe didişe yere yuvarlandılar, Despina, önce şiddetli ve öfkeli, sonra gittikçe hafif, gittikçe yumuşak ve belirsiz bir sesle:

“Olmaz, olmaz, olmaz...” diyordu.

Ahmet Kerim Despina’nın evinden çıktığı vakit, çoktan şafak sökmüştü Kuşkulu ürperişlerle dolu ıslak bir kış sabahı. Öyle bir sabah ki, sanki, günün başı değil sonudur. Sanki, günün bir çeşit hastalığıdır. Beyoğlu bütün bir uzun kış gecesinin kirlerini yutmağa hazır geniş bir lâğım gibi açılıyor. Şurada bir süprüntü yığını, orada bir sarhoş kusmuğu, beride küme küme köpek tersleri göze çarpıyordu. Kül rengi aydınlıkta evlerin öyle bir kirli ve isli görünüşü vardı ki, Ahmet Kerim bunların her birinin içinde ancak gözleri çapaklı birtakım insanların, ağızlarının kıyısından salyalar akarak uyuduğunu hayal edebiliyordu.

Doğruyol’a çıktığı vakit, manzara ve hava değişmedi. Ahmet Kerim kendisini aynı sisin, aynı isin, aynı pis kokuların içinde buldu. Burada pislik ıslaklıkla karışarak yapışkan bir madde halinde insanın derisine yapışıyor ve sinsi sinsi mesamelerden içeriye sızıyordu. Öyle ki Ahmet Kerim’in bütün vücudu, sanki bulaşık suyuna düşmüş bir sünger gibi idi. Genç adam her adımda bir parça daha kendisinden iğreniyor ve pisliğin yalnız maddi bir rahatsızlık değil, aynı zamanda manevî bir işkence olduğuna hükmediyordu.

Ahmet Kerim yakası kalkık paltosu içinde tamamiyle kay-

bolmak ister gibi büzülerek Taksim'e doğru yürüdü. Fesinin altında taranmamış saçlarının kökleri ağrıyordu. Oynak yerlerinde bir tuhaf tutukluk vardı. Bu halde evine kadar nasıl yaya gideceğini bilmemekle beraber çaresiz, yoluna devam etti. Çünkü, arabaya verecek parası yoktu. Cebinde son kalan çil çeyreği de Despina'nın evinden çıkarken kapıcıya vermişti.

Despina şimdi yatağının içinde rahat rahat uyuyordur. Ahmet Kerim kendi kendine: "Niçin öğleye kadar bu yatakta, ben de kalmadım?" diyordu. Sanki yapılacak acele bir işim mi vardı? Bütün gününü bin türlü iç sıkıntısı ile Teşvikiye'deki küçücük, daracık evin duvarıyla sarılı ve kederli saatler geçirmek zorunda değil miydi? Genç adam bu saatlerin ağırlığını şimdiden bütün umutsuzluğuyla duymakla beraber, bir an önce Beyoğlu'nun havasından kurtulmaya can atıyordu: "Burası olmasın da, neresi olursa olsun!" diyordu. Hele şu anında sessiz, temiz Türk mahallelerinin ruhu üzerinde acayip ve esrarlı bir çekiciliği vardı. bu mahallelerde herkes çoktan uyanmıştır. İhtiyar nineler, soğuk su ile abdestlerini alıp namazlarını kılmıştır. Aile babaları beyaz örtülü sedirlerin üstünde çocuklarıyla dizdize sabah kahvaltılarını ediyorlardır. Genç kızlar keten veya patiska gecelik entarilerinin içinde yarı çıplak, musluklara yanaşıyorlar ve beyaz kokusuz sabunla şakır şakır yıkanıyorlardır.

Ahmet Kerim, ah ne kadar, bu beyaz sabun kokan, beyaz entarili genç kızların, genç Türk kızlarının hasretiyle yanmaktadır. Bu ateş, bu sabah her vakitten çok kanını tutuşturuyor ve onu, sanki gideceği evde böyle bir kız bekliyormuş gibi koşturuyordu.

Eğer Ahmet Kerim'in kendi evi böyle bir çekicilikten yoksun ise, mahallesi hiç de değildir. Çünkü, köşe başındaki konağın kızı, mutlaka bunlardan biridir. Fakat o, Ahmet Kerim'i beklemiyor. Onun varlığından haberi bile yok. Ahmet

Kerim sevgilisi tarafından aldatılmış bir adam gibi yüreğinin sızladığını duydu. Ne yapmalı ki, o kızın Ahmet Kerim'in varlığından haberi olsun?.. Ya, bu kız bir İttihatçı kızı ise...

Ahmet Kerim bu ihtimalin üzerinde durmak bile istemedi.

Bu sabah, o yalnız temizliğe, saffete susamış bir halde idi. Bütün o muhalefet ve siyaset hâtıraları bir an önce arkasında bıraktığı Beyoğlu gibi ona ancak derin bir iğrenme veriyordu. Vücudunun nasıl yıkanmaya ihtiyacı varsa ruhu da pak ve arınmış bir âlemde uçmaya muhtaçtı.

Bu düşüncelerle yürüye yürüye, bir de baktı ki Harbiye Mektebi'nin önüne gelmiş, Nişantaşı'na doğru yol alıyor. Gereği gibi sabah olmuştu. Sokaklar uyanmaya, kımıldamaya başlamıştı. Ahmet Kerim kendisini artık büsbütün Beyoğlu'nun tesiri dışında hissediyordu. Burada atmosfer Türktür. Beyaz sabun kokan, beyaz entarili kız kadar Türktür. Kendi mahallesinin yakınlarına doğru yaklaştıkça bu duygu onda daha çok beliriyor. Havada lâvanta çiçeği, Edirne sabunu ve bir parça da kekik kokuyor. Bu kokuları belki de Ahmet Kerim'in muhayyilesi icat ediyor. Çünkü, çocukluğundan beri, kendi evinde, annesinin çamaşırlarında duyduğu kokular bunlardır. Ahmet Kerim aslına her geri dönüşünde, her tahlil ve mürakabe anında bu kokuları duyar. Onun için milliyet bu kokudur.

Genç adam bu kokunun özü demek olan komşu kızını bu sabah her vakitten çok seviyordu. Öyle ki, köşe başındaki konağın önüne gelince, sanki o kız pencerede kendisine sesleniyormuş gibi bir acayip yürek çarpıntısına tutuldu. İstemeyerek, gözlerini pencerelere kaldırdı ve iki eliyle kalbini bastırdı. Ahmet Kerim, bu durumda ne kadar kaldığını bilmiyor. Orta kat kafeslerinden birinin arkasında, bir gölge, beyaz, bembeyaz bir gölgenin kımıldandığını gördü. İki göz, iki deliğin içine iki tane akik yerleştirilmiş gibiydi. O kadar siyah, o kadar parlak iki göz ki... Ahmet Kerim bir

mucize önünde gibi durdu; kaldı ve ömründe yapmadığı bir şeyi yaptı; gülümsedi. Lâkin tam o sırada o hayal kafesin arkasından çekiliyor ve evin kapısından bir adam, Ahmet Kerim'e dikkatle bakarak sokağa çıkıyordu.

Ahmet Kerim kendisini topladı. Yoluna devam etmek istedi. Fakat rüyada gibi ayakları geri geri gidiyordu. Bu adam?.. Ahmet Kerim, bu adamı tanıyor; ama, nereden, ne zamandan? Herhalde bir zaman, bir yerde bu adamı görmüşlüğü vardı. Hem o kadar iyi şartlar içinde değil!.. Ona bu tanımanın belirsiz hâtırası, aynı derecede belirsiz bir rahatsızlık veriyor. Gerçi bu adamın bir İttihatçı olduğuna şüphe yoktu. Çünkü, Ahmet Kerim'e göre, İttihatçı kendine mahsus bir tip sahibidir. Düşük ve yumuşak bıyıklar, tuhaf bir ışıkla parlayan iki göz, hafif bir semizlik uzunca saçlar... Bundan başka, İttihatçının, bir de, tavırları, duruşu, bakışı, gülüşü vardır ki bunu kimse taklit edemez. Bu tavırlarda sertlikle babayanilik, bu duruşta lâubalilikle kibirlilik, bu bakışlarda ihtiras ile feragat, bu gülüşlerde ince alay ile kaba külhanilik birbirine karışmıştır.

Ahmet Kerim bu "nevi şahsına mahsus" sosyal örneğin bütün hususiyetlerini sezmekte o derece meleke sahibi olmuştur ki, tesadüf ettiği herhangi bir adamın İttihatçılığını anlamak şöyle dursun, bu İttihatçı hangi sınıftandır, bayağı bir kulüp üyesi midir? Bir kâtibi mesul müdür? Bir eli tabancalı militan mıdır, yoksa kesesini doldurmakla uğraşan iş adamlarından mıdır? Mebus mudur? Nazır mıdır? Merkezi Umumi azası mıdır? Hemen anlar ve bu anlayışlarında yüzde seksen yanılmazdı. Bu meleke, onda farenin kediyi sezişi gibi neredeyse bir "sevki tabiî" haline girmişti. Onun içindir ki, bu adamın hüviyeti de ona hemen belli oldu. Ahmet Kerim, zihninin içinde bunu bir kulüp azası sırasına koydu. Hani şu vilâyet ve belediye meclisi v.s. gibi halk aza namzetleri'nin seçimleri sırasında ellerinde bir takım mühürlü kâ-

ğıtlarla kapı kapı dolaşan bu kapıda bir tehdit ve azar savuran, o kapıda birtakım tatlı laflar eden veya bunların hiçbirini yapmayıp da herşey olup bittikten sonra, kulübün penceresinden seçim sandıklarının önünde yürüyenlere türlü yarenlikler yapan mahalle arası çığırtkanları yok mu, işte, Kerim, bu adamı, kati olarak, onlardan biri saydı.

Genç adamın bu anlayışında dikkate değer bir isabet vardı. Gerçekten, köşe başındaki konağın bu yeni sahibi, Beşiktaş Kulübünün en coşkun çığırtkanlarından biriydi. Ayrıca Altıncı Belediye Dairesi başkâtibi olmak ona, bütün bu çevrede hemen hemen Beyoğlu mutasarrıfına denk bir nüfuz ve önem vermişti. Selim Necati Bey –bu onun adıdır– birbirine eklenen bu iki önemli sıfattan en büyük yararı çıkarmasını bilirdi.

Meşrutiyetin başlarında defterhanenin birkaç mecidiye aylıklı memurlarından biri, –hattâ belki bir kâtip mülâzimi iken– bayraklı sokak göstericilerinin önünde dolaşa dolaşa herkesin dikkat ve itibarını kazanmaya başladı ve ilerlemesine engel saydığı defterhaneyi bir eski hırka gibi Sultan Ahmet Meydanı'na bırakıp kapağı Şehremanet'ine attı.

Selim Necati o sıralarda, Aksaray'da Sinekli Bakkal yakınında bir küçük evde otururdu. Fakat çok geçmedi, bu küçücük evden bütün Aksaray'ı, nice eski ve kocaman konaklarıyla, nice hayır ve iktisat müesseseleriyle hep birden avucunun içine almasını bildi. İlk mebus seçimlerinde İttihat ve Terakki namzetleri lehine, onun, canını feda edercesine çabasını görenler kendisini hemen Beyoğlu Belediye başkâtipliğine tayin ettirmek için teşebbüslerde bulundular.

İttihatçılar onu Beyoğlu'na geçirmekle böyle bir cevherli unsurdan en çok yararı sağlamak düşüncesine hizmet etmiş oluyorlardı. Çünkü, bu çevre, yalnız İstanbul'un değil bütün memleketin en çetin bir noktasıdır. Selim Necati Bey üç yıldan beri, kutsal İttihat ve Terakki mefkûresi adına işte, bu

sarp kaleyi hamle hamle fethetmeye çalışmaktadır. Bununla birlikte, bu işler, bu vazife kendisini doyurmuyor, gözü gittikçe daha yukarılarda dolaşıyordu.

Selim Necati küçük, fakat ihtiraslarına son olmayan politikacılardan biriydi. Onun içindir ki, ne olursa olsun herhangi bir gürültülü hareketle daha çok dikkati çekmek ve devrin belli başlı adamları sırasına geçmek istiyordu.

İşte, Ahmet Kerim'in bilinmeyen sevgilisi böyle bir adamın küçük kızkardeşiydi. Gerçi, Selim Necati, evde, büsbütün başka bir kişilik sahibidir. O yaşa gelmiş hiçbir oğul anasına bunun kadar saygılı olamaz ve hiçbir ağabey kızkardeşini Selim Necati kadar şefkatle sevemezdi. Dışarıda bin fitne, bin ikiyüzlülük ve binbir türlü ahlâk fesadı içinde yaşayan bu adam, evinden içeriye girerken bu hüviyetini çamurlu kaloşlarıyla birlikte evinin kapısı önüne bırakırdı.

Sinekli Bakkal'daki o aşağı hayat şartlarından sıyrılıp bu konağa yerleşir yerleşmez ilk düşüncesi yaşlı anasına sırf onun hizmetine bakacak bir hizmetçi tutmak ve kız kardeşine bir piyano alıp hemen piyano derslerine başlatmak oldu. Gerçi, Selim Necati Bey'in kızkardeşi Samiye bu konağa gelmeden önce musikiden büsbütün kısmetsiz değildi. Doğuştan bir istidat bu genç kıza o cehennemin bucağında bile kendi kendine ut çalıp şarkı söylemek imkânını vermişti.

Gerçekten Ahmet Kerim'in bu kızın sesini her işitişte çileden çıkmamasının imkânı yoktu. Eğer bir alev bir ses haline girse, mutlaka Samiye'nin sesi olurdu. Bu, kulaktan geçmeden doğrudan doğruya yüreğe akan bir sesti. Ahmet Kerim, işte bu alev yüreğine düştü düşeli neredeyse hayatının estetiği değişmiş gibidir. Bir zamanlar özendiği alafranga yaşayış ve duyuş yollarından, artık tamamiyle nefret etmektedir. Islak saçları bir beyaz tülbende sarılı, hamamdan yeni çıkmış bir Türk kızı, onun bütün hülyalarına hâkim olmağa başlamıştı. Bu Türk kızları arasında, en ziyade bir mahalle kızı-

nın oynaklık ve çapkınlık vasıflarındaki tadlar, ona bir kadından alınabilecek özün en seçkini gibi geliyordu ve ne yazık ki, Samiye'nin, bu çeşit mahalle kızlarından biri olduğunu bilmiyordu.

Fakat, biraz önce bahsettiğimiz ufak hâdisenin üzerinden daha iki gün geçmemişti ki, Samiye Ahmet Kerim'e kendisini sezdirmenin yollarını bulmağa başladı. Bu, ilk defa, kafes altından bir tek beyaz elin dışarıya uzanan uzun ve ince parmakları vasıtasıyla oldu. Genç kız, tam penceresinin altından geçerken hafif bir gürültü ile Ahmet Kerim'in dikkatini çekip parmaklarını uzattı ve bu parmakları tahta pervazın üzerinde, bir piyano tuşlarına dokunur gibi sağdan sola, soldan sağa oynattı. Ahmet Kerim, bu masum oyuna bakarken, az kalsın sendeleyip düşecekti.

İkinci defa aynı kafesin arkasından ufak bir kahkaha... Lâkin öyle bir kahkaha ki, alaturka bir şuhluğun bütün oynaklığını veya genç bir kısrağın kişneyişini andırır.

Üçüncü defa, daha manalı bir hareket... Genç kız; Ahmet Kerim, tam evinin kapısı önüne gelir gelmez, küçük bir çığlık kopararak, kafesin arkasından çekildi ve hemen piyanoda şu türkü başladı:

Geçme kapım önünden
Yüreğim yaralıdır.

Bir başka defa, Ahmet Kerim, yine pencerelerin birinden dışarıya sarkmış bir ipek mendil gördü. Bunun ucuna iki büyük düğüm düğümlenmişti ve öteki kısmı büküle büküle bir kamçı parçası biçimine sokulmuştu. Genç adam, aşk oyunlarında bunun herhalde bir manaya gelen işaretlerden biri olduğunu düşünmekle beraber, neye işaret olduğunu bir türlü anlayamadı. Yalnız bu düğümlere dikkatli dikkatli bakmakla yetindi. Bu bakışlarla genç kıza: "Gördüm, anladım" demek istiyordu. Fakat bu kadar karşılık yeter miydi?

Belki bu işarete bir başka işaretle cevap vermek lâzım gelirdi. Ahmet Kerim, o gün, bu kaygı ile içini yedi, durdu.

Aslında, bu oyunlar başladığı günden beri, genç adamın başka kaygısı, başka işi, hattâ varlığının başka bir sebebi yok gibiydi. Kendisine: "Ne ile uğraşıyorsun?" diye soranlara, "Köşe başındaki konağın önünden günde dört beş kere geçmek, pencereleri gözetlemek, içeriyi dinlemek, bir beklenmedik şey olursa durmak, bakmak, gülümsemek, gereğine göre göğüs geçirip sendeler gibi yapmak. İşte bütün işim bundan ibarettir." diyebilirdi.

Artık ne bir sayfa kitap, ne bir satır yazı... Ahmet Kerim içi boş bir kuklaya dönmüştür ve ipini tamamiyle o kızın, o henüz yüzünü görmediği arsız mahalle kızının eline vermiştir. Eski *Nidayı Hakikat* başyazarı, bu yeni işinden son derece memnundu ve biricik kaygısı kendisini oynatan bu ipin birdenbire kopuvermesiydi. Onun için, bir parça sakınır davranıyor, genç kızın ona düşkünlüğü ölçüsünde bir tehalük göstermekten kaçınıyordu. Kaç defa imzasız, lâkin ateş ve özleyişle dolu bir mektupla sevgiliye halini anlatmayı düşündü. Hattâ bu mektuplardan bir sürü örnekler yazıp çizdi, fakat hiçbirini göndermeğe cesaret edemedi. Her eline kalemini alışta, o adam gözünün önüne geliyordu ve bütün bu sevgi oyunlarının, onunla ilk tesadüften hemen sonra başlamış olması yüreğine bazı şüpheler veriyordu. Bunun o herif tarafından genç kıza emredilmiş bir hile, bir tuzak olmasından korkuyordu.

Ne gibi? Onca, İttihatçılar her şeyi göze alabilir kimselerdir. Bunlar için, bir aile meselesinden, bir parti davasını halletmek veya bir siyasî düşmandan öc almak için şahsî bir namus meselesi çıkarmak işten bile değildir... Ahmet Samim'in yolu üzerinde buna benzer maksatlarla, nice çukurlar açılmış ve zavallı genç nice kadın tarafından tatlı dillerle kanlı baskın sahnelerine sürüklenmek istenmiştir.

İşte, bunlar, Ahmet Kerim'in aklına geldikçe bütün coşkunluğu sönüyor; fakat genç kız tarafından bir küçük hareket, bir manalı işaret, bir ses, bir kahkaha, bir şarkı, oh! ille bir şarkı, yeniden umulmaz bir haz, bir kendinden geçişle iradesini altüst ediyor ona, hattâ genç kızda cana kıyıcı bir kötü niyet olduğunu bilse dahi yine yürümek, yine koşmak, atılmak deliliğini veriyordu.

Ahmet Kerim, henüz yirmi sekizinde bile değildi ve Beyoğlu âlemlerinin bilinen eğlenceleri dışında, bu komşu sevişmesi hemen ilk tattığı gençlik maceralarından biriydi. Onun içindir ki, bu gibi işlerde tedbir ve ihtiyatın ne demek olduğunu hiç bilmiyordu. Bilmiyordu ve bilmek de istemiyordu. Nitekim bir gün, öyle bir şey oldu ki...

Ahmet Kerim, neredeyse, konağın duvarına sürtünürcesine pencerelerin altından geçerken, onun sesi:

"Hemen şimdi çıkıyorum, şimdi..."

Genç adam, adımlarını yavaşlattı, yavaşlattı: hemen hemen duracak gibi. Arkasından konağın kapısı açıldı. Birtakım konuşmalar:

"A, anne geç kalmam, vallahi, bir saat sonra... Kız Nefise, haydi, bu ne uzun hazırlık..."

"Samiye yavrum... Naci Beylere uğramayı unutma."

"Hiç unutur muyum? Zaten yolumun üstü. Allaha ısmarladık, Allaha ısmarladık. Haydi, Nefise; of, artık canımı sıktın."

Ahmet Kerim, bu sesleri ensesinden duyuyor ve genç kızın ağzından çıkan harflerin her biri sanki belkemiği'nin bir halkasını gıdıklıyor. Başını döndürecek, bakacak... Fakat, döndüremiyor, bakamıyor ve yürüyor.

"Kız Nefise, biraz yavaş... Kız, önümden yürüyeceğine arkama geçsene!"

Belli ki, bu söz kendisinedir. Daracık sokağın bir kıyısına çekiliyor, duruyor. Onlar geçsin diye bekliyor. Onlar ge-

çiyorlar. Ta önünden, ta burnunun dibinden bir ipek hışıltısıyla geçiyorlar ve genç kız, komşusu Samiye, peçesinin altından, iki sıra beyaz dişleriyle ona dönerek gülüyor.

Ahmet Kerim'i o dakikaya kadar hiç bilmediği, bir ürperti yakaladı. Kendini o kadar bitkin, o kadar bitkin hissediyordu ki, bir adım yürümeğe takati yok sandı.

Şimdi Samiye Hanım, hizmetçisi Nefise ile önden yürüyordu. Arkasında bir siyah tafta çarşaf uzun ökçeli, verni kunduralarının üstünde bir keklik gibi sekiyor. Bu yürüyüş sanki bir danstı. Ne küçücük, yuvarlak yuvarlak kalçaları var! Çarşafının enseden bir büzülüşü, sonra omuzlara doğru bir dağılışı... Narin ve dar denilecek kadar düşük omuzlar... Öyle ince, öyle düşük ki, insana sanki henüz ergenleşmiş bir fidan-kız tesiri yapıyor.

Ahmet Kerim, kendisinin, bugünkü kadar patavatsız, beceriksiz, salak ve hımbıl olduğu bir gün daha hatırlamıyordu. Kız, ona her dönüp baktıkça ne yapacağını şaşırıyor. Düzgün bir şekilde yürümek için bacaklarını lüzumundan fazla kalın, ayaklarındaki kunduraları lüzumundan fazla ağır ve hantal buluyor ve kollarını nasıl sallıyacağını, ellerini nereye koyacağını bilemiyordu. Ona, uzuvlarından her biri ayrı bir sakatlık ve katılıkla kusurluymuş gibi geliyordu. Ve onlardan, kötü yapılmış bir elbise gibi, kurtulmak istiyordu. Eyvah, elbiseleri de ne kadar ütüsüz, ne kadar buruşuktu? Pantolonunda diz kapaklarının ve baldırının bütün girintileri çıkıntıları belirli ve komik bir şekilde gözüküyordu. Ceketinin arkasındaki potlar bugün, mutlaka her zamandan çok ensesine binmişti. Bu potları bir türlü düzeltemeyen terzisine, içinden lânetler okuyordu. Bâbıâli'nin bir köşeciğindeki o zavallı terzi ne biçimden, ne modadan anlıyor ve kendisine ufak bir şikâyette bulunuldu mu, insana "Beğenmedinse başka yere git!" diyordu. Başka yere? Lâkin, bundan ucuzunu ve alacak hususunda ondan daha uysalını nerede bulmalı?

Ahmet Kerim, bu manasızlıkları düşünüp dururken bir de baktı ki, az önce bir köşeyi dönen kız, kaybolup gitmiştir. Yazık, işte elden kaçırdı. Fakat, kaçırmasaydı, ne olacaktı? Ahmet Kerim, bu çeşit takiplerin son derece acemisiydi.

Bereket versin ki, Samiye, bunun hiç acemisi değildi. Genç kız, ancak, bir av kedisinde rastlanılan beceriklilikle Ahmet Kerim'in önünden izini nasıl kaybetmesini bildiyse yine aynı beceriklilikle başka bir köşenin başından onun önüne çıkıverdi. Ahmet Kerim o derece şaşaladı ki, genç kız gülmekten kendini alamadı.

Ah, bu gülüş, bu oynak afacan ve alaycı gülüş! Kapatılmış Nidayı Hakikat başyazarı ilk defa işitmediği bu gülüşe, içinde insanı inciten bir not bulmakla beraber yine tadına doyamamıştı.

Ahmet Kerim kendi kendisine:

"Ne alaycı kız? Bununla başa çıkılmaz!" diye söylendi.

Bu gidişle yavaş yavaş Beşiktaş'a doğru inmeye başladılar... Şimdi Akaretler'in önünden geçiyorlardı. Genç kız, bir defa daha başını çevirip arkasına baktı ve o sıra evlerden birinin kapısını çaldı. Ahmet Kerim, işte, asıl o anda yürüyecek mi, duracak mı, hiç bilemedi. Ayakları birbirine dolaştı. Kapıda duran kızların önünden geçerken, hattâ başını çevirip onlara bakmaya cesaret bile edemedi. Kıs kıs gülüşmeler... Bir kapının açılıp kapanışı.

VI
BİR MACERADAN BİR MACERAYA

Memlekette muhalefet yavaş yavaş yine başkaldırıyordu ve bu sefer, bütün muhalif akımların kaynağı Meclisi Mebusan'dı. O ana kadar, her biri kendi başına hareket etmekte olan muhalif mebuslar, artık belli bir parti halinde birleşmek lüzumunu duymuşlar, hattâ bu yolda, Ayân Meclisi'nde de kendi fikirlerini destekleyen bazı yüksek şahsiyetlerle temasa geçmişlerdi. Türkiye'de Meşrutiyet hayatı başladığı günden beri, herhangi bir partiye girmeyi kibirine yediremeyen **Lütfi Fikri Bey** bile, muhteşem bencilliğinden vazgeçip, bu yeni kuruluşa girmek meylini göstermiş, Filozof **Rıza Tevfik** çeşidinden bir dâhi (!) böyle bir partide, bir nefer gibi çalışacağını vadetmiş ve dik kafalı Gümülcineli İsmail, bir kuzu kadar yumuşak başlı olmuştu. Lâkin, bütün bu iyi niyet âlâmetlerine rağmen, parti yine bir türlü kurulamıyor, buna ne bir ad, ne de bir şekil bulunabiliyordu.

Samim'in vuruluşundan sonra politikadan ve politikacılardan neredeyse "bedenî" bir tiksinti duymaya başlayan Ahmet Kerim, bu cereyanların tamamiyle dışında ve uzağında kalmakla beraber, ara sıra, şunun veya bunun aracılığı ile,

olan biten işlerden haber almakta idi. Hattâ, bu devre içinde birkaç toplantı için kendisinin çağırıldığı da olmuş ve bir gün de Sırrı Bey yeni parti adına çıkması tasarlanan bir organın başyazarlığını ona teklif etmişti.

Fakat, siyaset âleminin bu ilkbahar esintileri Ahmet Kerim'de hiçbir zindelik uyandıramıyordu. O, filiz verip yapraklanması imkânsız, bir kuru kütük gibi bütün bu can bağışlayıcı tesirlere karşı duygusuz kalıyordu.

Bir kuru kütük gibi duygusuz mu? Ahmet Kerim'e sorsanız, hiçbir zaman kendisini bu kadar canlı ve coşkun bulmadığını söyleyecektir.

Gerçekten Ahmet Kerim'in içinde sanki bir kaynak açılmıştır. Bu taze şiir ve heyecan kaynağının suları varlığının merkezinden durmak bilmeyen bir gürlükle fışkırıyor ve her dakika tazelenen tatlı dalgalar halinde bütün uzuvlarına yayılıyordu. Buna, Ahmet Kerim'de devamlı bir hislilik "meddücezir"i denilebilirdi.

Ahmet Kerim'deki bu ruh halinin sebebini açıklamaya bilmem ki hacet var mıdır? Ahmet Kerim'le Samiye'nin sevişmeleri gelişme safhalarını epeyce tamamlamış, olgun bir hale girmişti.

Ahmet Kerim, yine bir gün sokakta genç kızın ardından giderken yere düşürülen küçük kâğıdı aldığı dakikadan beri "Geceler" şairi Musset'nin ikincisi oldu. Günlerce odasına kapanıyor ve herbiri ötekinden daha uzun aşk mektuplarını deste deste masasının üzerine yığıyordu. Gerçi bunlardan Samiye'nin eline, ancak birkaç tanesi varabiliyor, ötekileri belki yüz kere birer "neşide" gibi okunduktan sonra yırtılıp sepete atılıyordu. Ahmet Kerim, kendi kendine: "Benim kabiliyetim en çok bu biçim aşk yazıları yazmakta imiş!" diyordu. Fakat buna rağmen, yine yazdıklarının hiçbirini, kalbindeki hisleri anlatmaya yeter bulmuyordu. "Belki söylesem, daha açık, daha tesirli olurum" diye düşünüyordu.

"Söylemek... Issız bir bahçenin en kuytu bir yerinde, ya da bir gece vakti bir deniz kıyısında, yalnız bir ses, yalnız bir tatlı ses, âhenkli ve uzun bir ses haline girip ona bütün duygularını, acılarını, şüphelerini, endişelerini anlatmak, anlatmak.

Ah, âciz ve hain kelimeler, siz birer cansız işaretten başka nesiniz? Etten ve kemikten bir elin, tahtadan veya madenden bir âletle düz ve boş kâğıt üzerine çizdiği cansız ve âciz işaretler... Size ne akılla ruhumuzun sırlarını teslim ederiz? Aslında bir "Nida" olan acımızı bir musiki olan sevincimizi sizin sessiz geometrinizle bildirmeye çalışırız!

Hiçbir zaman yazının aczi Ahmet Kerim'e bu kadar belirli görünmemişti! Eğer yazının bir tesiri olsaydı, şimdiye kadar güzel Samiye'nin onun ayaklarına düşmesi, gözyaşlarıyla haykırarak ona teslim olması lâzım gelirdi. Çünkü, Ahmet Kerim, bu mektuplarını öyle bir sıcaklık, öyle bir coşkunluk ve o kadar şiddetli iştiyakla yazmaktaydı. Ve bu ateş parçalarından her gün birkaç tanesi Samiye'nin üzerine yağmakla beraber onda hiçbir yanık husule getiremiyordu. O hep, eski oynak, gönül ayartıcı ve neşeli Samiye idi. Ahmet Kerim'le münasebetlerinde hep o alaycı ve şakacı yüzü gösteriyor; hattâ, bazan, bu münasebet sanki hiçbir olgunluğa erişmemiş gibi ilk masum ve manasız oyunlara dönüyordu.

Ahmet Kerim, bu havaîlik ve ciddiyetsizlik karşısında hüngür hüngür ağlayacak gibi oluyordu. Çünkü, genç adam, az zaman içinde bu şakayı o kadar ciddiye almış ve büyük bir tutkuya doğru öyle ihtiyatsız adımlar atmıştı ki, ilk varış noktasına dönmesinin artık imkânı kalmamıştı. O, bu adımları atarken yanıbaşında Samiye'yi de kendisiyle birlikte yürüyor sanmıştı. Oysa, Samiye'yi yürür gösteren şey onun oynaklık sahasındaki cüretli hareketleriydi.

Lâkin bu hareketler yüzünden bütün mahalleli macerayı

sezdi ve Ahmet Kerim, birkaç zaman için köşe başındaki konağın önünden gelip geçemez oldu.

İşte, Ahmet Kerim bu sakınıp çekinme günlerinden birinde idi ki, genç kızdan şu yazıyı almıştı:

"Kaç zamandır benden çekiniyorsunuz. Fakat benim sizi çok göreceğim geldi. Bir şey söylesem, bilmem, yapar mısınız? Bu geceyarısını bir saat geçe bizim merdivenli sokak kapısını –büyüğünü değil– aralık bırakacağım. Bu kapı sofaya açılır. Sofanın üstünde dört oda vardır. Bunların sol taraftan birincisinde değil, ikincisinde sizi bekleyeceğim. Sofayı ve benim sizi bekleyeceğim odayı karanlık bırakacağım. Sakın eve girerken kibrit filân çakayım demeyin! Yavaş yavaş, el yordamıyla yürüyün. Her taraf halı döşelidir. Ayağınızın sesi işitilmez. Korkmayın. Eğer bu dediğimi yapmazsanız, bir daha yüzümü göremezsiniz. v.s."

Bu kesik telâşlı cümlelerin arkasında korku ve helecandan titreyen bir küçük yüreğin çarpıntıları duyuluyordu. Ahmet Kerim, Samiye'nin cüretli hareketlerine alışık olmakla beraber, bu derecesine şaşmaktan kendini alamadı. Bir kadın iradesinin, bu yaşta da olsa, isteyince nerelere kadar dayanabildiğini gördü. Hele aşk ve sevda işlerinde bu iradenin dehşetini sezmemek kaabil değildir. Ahmet Kerim'in ilk defa olarak "kadın" denilen mahlûktan gözü yıldı. Kendi kendine: "Gidecek miyim?" dedi.

Bu, gerçekte: "Gidebilecek miyim?" demekti. Evet, gidebilecek miydi? On sekiz yaşında bir çocuğun bu çılgınca isteğine uyacak mıydı? Hele, ara sıra, hayalini doldurmaktan geri kalmayan o şüphelerle, o kaygılarla böyle bir maceraya gözü bağlı atılmak fedakârlığına nasıl katlanacaktı? Fedakârlığına...

Evet, gerçekten Ahmet Kerim için, bu romanesk gece ziyareti hayat pahasına bir fedakârlığı içine almaktadır. Onu kim ve ne inandırabilirdi ki, bu davet, genç kıza ağabeysi ta-

rafından zorla yaptırılmamıştır veya belki onun haberi bile olmaksızın ağabeyinin kendi başına hazırladığı bu tuzak değildir? Bu sorular beyninin içinde dolaşmağa başlar başlamaz, Ahmet Kerim, bir muska gibi elinde tuttuğu kâğıdı yeniden açıyor, okuyor ve bu çarpıntılarla dolu anlatışta soğukkanla düzenlenmiş bir suikastla ilgili hiçbir işarete raslamıyordu. Bu yazı Samiye'nin yazısıydı. Sonra bu yalnız bir yazı değil, sanki bir sesti, telâşlı telâşlı konuşan bir sesti. Onun sesiydi.

Ahmet Kerim, avcunun içindeki kâğıtta onun titreyen etinden bir parça tutuyor gibiydi. Yavrucak şimdiden, kimbilir ne kadar korkulu ve endişeli saatler geçirmektedir! Mektubunun sonuna doğru, ona: "Korkmayın!" deyişinde, Ahmet Kerim, yalnız bir kadın şefkatinin ürpertisini duymuyor, aynı zamanda kendi kendini yatıştırmak isteyen bir sinir sisteminin kıvranmalarını seziyordu. Gerçekte ise, o kaygılar ve o şüpheler gibi bu ürperişlerle bu kıvranışların kaynağı da hep kendisindeydi. Belki genç kız, bu buluşmayı isteyerek, severek, bilerek ve hiçbir şey umurunda olmayarak hazırlamıştır. Belki, şu dakikada her vakitki gibi neşe içinde piyanosunu çalıp şarkılar çağırmaktadır.

Ahmet Kerim, bunu anlamak için, köşe başındaki konağın önünden akşama kadar hiç değilse, üç dört kere gelip geçti. Fakat içeriden, mutad dışında, bir durgunluk ve sessizlik ile karşılaştı. Bu, onun merakını büsbütün artırdı. Samiye'yi o kafesli odaların içinde çaresiz ve perişan bir yaralı kuş gibi çırpınır olarak düşünüyordu ve bir an önce ona yetişmek, "Bak, ben buradayım. Bütün tehlikeler benim içindir. Her türlü kötülüğe karşı seni koynumda saklayacağım ve gerekirse, senin için öleceğim." demek istiyordu.

Bu birbirine aykırı düşünceler ve yürek çarpıntıları içinde, evinde bir dakika duramıyordu. Annesi, onu Samim'in vurulduğu gece bile, bu kadar tedirgin ve sinirli görmemiş-

ti. Şaşkın ve endişeli gözlerle oğlunun eve bu durmadan girip çıkışlarına bakıyordu ve birşey sormaya cesaret edemiyordu. Sonunda, akşam olup da Ahmet Kerim, yemeğe gelmeyeceğini, belki bütün gece hiç gelmeyeceğini söyleyip sokağa çıkarken ihtiyar kadın onu kapının önünde omuzlarından tuttu ve bir süre uzun uzun yüzüne baktıktan sonra bir kötü rüyadan uyanıyormuş gibi başını arkaya doğru silkerek:

"Haydi, git; seni Hakkın birliğine emanet ettim!" dedi.

Neden bu hareket? Ahmet Kerim bu akşam herşeyi kötüye yormaya meyilli idi. Kendisini hiçbir gece Hakkın birliğine emanet lüzumunu duymayan bu ana, neden bu akşam böyle bir duaya ihtiyaç hissetmişti? Müthiş bir duraksama anı... Fakat, Samiye'nin çırpınan hayali hemen yardıma yetişiyor, genç adamın kırılan cesaretini geriye tepiyordu.

Nişantaşı'ndan bir arabaya atlayıp soluğu Beyoğlu'nda aldı. Her şeyden önce, kalabalığın ve gürültünün içinde kaybolmaya, kendini unutmaya ihtiyacı vardı. Koştu; birahane birahane eski sefahat arkadaşlarını aradı. İçmek, içmek istiyordu. Nikoli'de bu arkadaşlarından birkaçına rasladı. Bunlar çoktan çakırkeyf olmuştular:

"Haydi bize yetiş; haydi bize yetiş!" diyorlardı.

Ahmet Kerim, üst üste birkaç kadeh yuvarladı. Beyaz alev vücuduna bir ikinci hayat gibi yayılıyordu. Bu ikinci hayatın kendine mahsus görünüşleri vardı. Meselâ deminki kıvranışları, yavaş yavaş umulmaz bir rahatlığa inkilabetmiş ve içinde herşeyi yapmağa güçlü, korkusuz, azimli bir Ahmet Kerim uyanmıştı. Birkaç saat sonra hiç bilmediği, tanımadığı bir eve, yaramaz bir kız çocuğun belirsiz bir işareti üzerine bir hırsız gibi nasıl gireceğini düşündükçe, bu hareket ona yemek içmek kadar tabiî hallerden bir iş gibi geliyordu. Hattâ bu işin bir an önce olup bitmesi için can atıyordu. Arkadaşlarının konuştukları kulağına bile girmiyordu. Bu ko-

nuşmalar onun için bir kuru gürültüden ibaretti. Gerçekten, onun da konuşmaya büyük ihtiyacı vardı. Fakat ağzını bir açacak olsa, bu geceki maceradan başka hiçbir şeyden bahsedemeyeceğini anlıyor ve susuyordu.

Bununla beraber, rakı masası çevresindeki bahis epeyce ilgi verici bir bahis üzerinde akıp gidiyordu. Birkaç gün önce bir kabine değişmesi olmuş, Roma Elçisi Hakkı Paşa yeni kabineyi kurmaya çağırılmıştı. Bu sadrıazam programında bir "adlü ihsan" politikasından söz açmıştı. Bu sözün söylenişi muhalefetin teşkilâtlanmasına yardım etmiş ve Meclisteki muhalefet epeyce kuvvetli bir cephe kurmaya başlamıştı. Hele Lûtfi Fikri Bey'in Mahmut Şevket Paşa'ya hücumu neredeyse Fransa'da "İnsan Hakları" beyannamesinin ilânı kadar büyük bir hâdise sayılmıştı. Ahmet Kerim, bu bahislere zerre kadar ehemmiyet vermiyor, hattâ, siyaset âleminde ortaya çıkmış, gelmiş geçmiş birçok şeyleri, ancak şimdi bunların ağzından işittiğine şaşıyordu. O gün bu gündür, ne kadar değişmiş, ne kadar bambaşka bir adam olmuştu! Her şeye ve herkese karşı yüreğinde bir yabancılık duyuyordu.

Yemeğe gitmek bahanesiyle arkadaşlarından ayrıldı. Sokağa çıktığı vakit henüz nereye gideceğini bilmiyordu. Saatine baktı. Saat on bire gelmişti. Ahmet Kerim midesini yokladı. Bir lokma ekmeğe bile iştihası yoktu. Düşündü ki; buradan Teşvikiye'ye kadar yavaş yavaş yürüse, tam söz verilmiş olan vakitte randevuya yetişecektir.

Bir ilkbahar gecesi olmasına rağmen, hava serindi. Ahmet Kerim bu çok güzel havada yürüdükçe açıldığını, açıldıkça iradesinin kuvvetlendiğini duyuyordu. Sağ ve sol kaldırımlarda boyalı gece kadınları bir aşağı bir yukarı dolaşıyorlar, Tokatlıyan'ın mutfak deliklerini örten demir ısgaralar üzerinde köpeklerle koyun koyuna yatmış çocuklar var. Daha yukarıda, bir meyhaneden, bir ince saz takımının kulak tırmalayıcı gürültüsü işitiliyor. Ağa camii'nin üst yanında, Tar-

labaşı'na giden sokaklardan birinin köşesinde, bir küme sarhoş Amerikalı deniz askerine rasladı. Bunlar kendi aralarında durmadan yumruklaşıyorlar ve yanlarından geçecek olanlara tekmeler savuruyorlardı. Ahmet Kerim bu tecavüzden ürkerek karşı kaldırıma geçti. İçinden: "Kuvvetli olmak ne iyi şey!" dedi ve yan gözle bu genç devlerin iri gölgelerine baktı. Ahmet Kerim de, bu gece, bu devlerden biri olsaydı kendisini daha çok güvenli bulacaktı. Samiye ile görüşürken bir tecavüze uğradı mı, kendisini bir Herkül gibi müdafa etmesini bilecekti.

Ahmet Kerim, Harbiye'den başlayarak bir zifiri karanlığa daldı. Şimdiden, Samiye'nin tembih ettiği gibi "el yordamıyla" yürümeğe başlamıştı. "Fena değil, gözüm karanlığa alışsın!" diyordu. Ayaklarını da sessizliğe alıştırmak istedi. Çünkü, çevresinin sessizliği içinde ökçeleri bir bekçinin sopası gibi ses çıkarıyordu. Mahalleye yaklaştıkça adeta parmaklarının ucunda yürümeğe başladı. Onu bu halde gören herhangi bir polis memuru mutlaka sicilli serserilerden biri olduğunu sanır, hemen takibe ve tevkife kalkışırdı. Fakat, sokaklarda hiç kimseler yoktu. Ahmet Kerim'in sinirleri üstünde şimdi de bu ıssızlık tesir etmeye başlamıştı. Çevresinde kalabalık, gürültü ve patırtı olsun istiyordu. Bu yalnızlıkta, bu sessizlikte kendi varlığı bile kendisine korku veriyordu. Acaba saat kaç, cebinden saatini çıkarıyor, etrafında bir parça ışık arıyor! Böylece bir evin önünde durdu. Bir perdenin arkasından ölü bir aydınlık süzüle süzüle sokağa düşüyor; fakat bu, bir gölge gibidir. Dinledi. Uzaktan bir bekçi sopası. Bir, iki üç, dört.* Ondan ötesini sayamıyor. Sesin geldiği yana doğru gidiyor, yakından daha iyi işitebilmek için... Fakat bu sefer, bir alay köpek hep bir ağızdan havlamaya başlıyor.

Köşe başındaki konağın önünde bir fener var ama, orada

(*) Ölülere özgü dans.

nasıl duracak? "Adam sende, ne olur?" dedi ve kâh durup dinleyerek, kâh yavaş yavaş yürüyerek yoluna devam etti.

Konağın önüne geldiği vakit, büyük duvar fenerini sönmüş buldu. Eyvah, şimdi ne yapmalı! Yine bekçinin sopası. Bu sefer daha kolaylıkla sayabildi. Ne garip! Randevuya tam zamanında gelmişti.

Merdivenlerden bir gölge gibi sessizce çıktı ve bir gölge gibi titrekti. O kadar titriyordu ki, eli bir türlü kapının tokmağını bulamadı. Samiye, "Kapıyı aralık bırakacağım." demişti. Halbuki kapı aralık değildi. Eline mandalın ucu gibi bir şey geçti, bunu hafifçe bastırdı ve itti. Boğuk ve sağır bir patlama... Kapının arka tarafında bir demir parçası, sanki şiddetle omuzlanmış bir kapının sökülen kilidi halinde yere yuvarlandı. Bereket versin ki kapının iç tarafı, Samiye'nin dediği gibi halı döşelidir. Bir adım, bir adım daha.. Kalbi küt küt vuruyor, öyle ki ayağının sesi işitilmese, bu kalbin sesi duyulacak!

Karanlık, yeni boya ve yeni eşya kokuyor. Sol taraf neresi? Sağ taraf neresi? Sol taraftan ikinci kapı, demişti. Sağ, sol, sol sağ! Ahmet Kerim, bir acemi nefer gibidir ve tamamiyle ayılmıştır. Bu yaptığı işin tehlikeli tarafları şaşılacak bir açıklıkla gözünün önünde beliriyor. Gözünün önünde bu realiteden başka hiç, hiçbir şey yoktur.

Karanlık, karanlık; kaygı verici, hain ve zifiri bir karanlık... Sofanın ortasında durup yabancı evi dinliyor.

Soldan birinci kapıyı buldu... Soldan ikinci kapıyı buldu... Fakat hiçbir kâşif bir kıtayı bu kadar güçlükle keşfetmemiştir. Yüreği, bir sarhoş bir kapıyı yumrukluyor gibi göğsüne vuruyor, vuruyor. Sanki göğsü kırılacak.

Soldan ikinci kapıyı açtı. Bir kandil ışığı! Nice saatlerden beri, bu ilk gördüğü aydınlıktır. Tâ köşede bir yatak, bu yatağın içinde biri doğruluyor. Ah işte o, işte o! Fakat bu çığlık neden?

"Yetişin, yetişin!"

Bu bir kâbus mudur? Hayır; hayır; bu haykıran Samiye'dir.

"Benim, benim. Neden korkuyorsunuz? Allah aşkına susunuz!"

Dinleyen kim? Samiye çığlık, çığlık üstüne basıyor. Birtakım adlar çağırıyor:

"Ağabey! Sıtkı! Ekrem... Ağabey, yetişin!"

Ve konak, bir fırtına başlangıcında bir eski gemi gibi çatırdamaya başladı. Yukarıdaki odada karyoladan bir adam atladı. Merdivenlerden biri koşarak iniyor. Yan odanın kapısı açıldı. İşte Samiye'nin kapısı da şimdi açılacak:

"Rica ederim, efendim. Rica ederim. Bu ne demek, anlamıyorum."

Samiye'nin kulağına hiçbir şey girmiyor. Yatağının içinde çırpınıyor, haykırıyor.

Oda kapısının iki kanadı birden, devrilen iki büyük mobilya gibi arkasına kadar açıldı ve eşikte elleri tabancalı üç adam göründe. Ahmet Kerim, odanın ortasında, bunlara doğru çevrildi ve kollarını göğsünün üstünde çaprazlayarak durdu:

"Beni öldürmeğe geldiniz. Anladım. Buyurun. Yapacağınızı yapın!" dedi.

Bu duruş, ölümün karşısında bu şaşırtıcı ve heybet verici cüret, bu "Anladım; buyurun!" sözündeki mana; belki rolü biten kızın korkulu gözleri, belki bu düzenlenmiş dram havasındaki yalan, yapmacıklık eli tabancalı üç adamı kapının eşiğinde dondurdu, kaldı.

Bu odada, her şey dondu. Genç kız bir alçıdan bebek gibiydi; gözlerinde bile bir bebeğinn hareketsiz ve yuvarlak bakışları vardı. Ahmet Kerim başını ona çevirdi:

"Küçük hanım, bu efendilere bir parça cesaret verin!" dedi.

Sesi temkinli ve emrediciydi.

Üç adamdan biri bağırdı:

"Vay, hayasız, bak, bir de neler söylüyor!"

Ve üçü birden, sanki mihanikî bir hareketle, Ahmet Kerim'in üzerine yürüdüler. Lâkin, aynı saniyede, genç kız yatağından fırlamış ve bunlarla Ahmet Kerim'in arasına girmişti. Samiye beyaz ve uzun gecelik entarisinin içinde saçları dağınık ve ayakları çıplak, bir küçücük çocuğa benziyordu ve başı, ancak Ahmet Kerim'in göğsüne kadar gelebiliyordu. İki eliyle genç adamın üzerine yürüyenleri itti:

"Çekilin; yoksa yangın var, adam öldürüyorlar, diye bağırırım. Vallahi, billâhi bağırırım ve her şeyi söylerim. Her şeyi, her şeyi..."

Bu tabancalı adamlardan biri kızın ağabeyi, öbür ikisi amca oğullarıydı. Fakat, onlar, şu anda küçük Samiye'nin kim olduğunu artık bilemiyorlardı. Bu kızın yüzünde öyle keskin bir ifade vardı ve elleri o kadar sertleşmiş idi ki, hayretle iki adım geri çekildiler.

Arkalarında, sofada, bütün bir ev halkı toplanmış duruyordu. Hizmetçi kızlar ağlaşıyorlardı, yaşlı bir hanım, bayılmak derecesine gelmiş, iki eliyle göğsünü bastırıyordu. Aşçı, burnu havada, iki kolu yanlarına sarkmış, şaşkın şaşkın bakınıyordu.

İşte, Samiye, bu küçük kalabalığın arasındandır ki, Ahmet Kerim'i elinden tutarak, tıpkı bir körü yürüten bir çocuk gibi sokak kapısına götürdü . Genç kız bunu yaparken, çeneleri birbirine çarpıyordu. Ahmet Kerim, bir şey söylemek istedi, başaramadı ve onu yavaşça içeriye itti.

Ahmet Kerim, sokakta kendi ayıbıyla, kendi rezilliğiyle başbaşa kalmıştı. Deminki sâkin hali şimdi dayanılmaz bir çırpınmaya inkilabetmişti. Başını duvarlara çarpmak veya etrafında birşeyler bulup parçalamak istiyordu. Neredeyse herkesin duyabileceği bir sesle söyleniyordu.

"Alçaklar, alçaklar!"

Yolda ona rasgelen bekçi:

"Efendi, bu gece çokça kaçırmışsın!" dedi.

Gerçekten, o zilzurna bir sarhoşu andırıyordu. Bekçiye çattı:

"Ulan eşek herif, sen kendi işine bak!"

Bekçi uslu bir tavırla başını salladı:

"Kabahat bizde ki deliye söz attık!" dedi.

Ahmet Kerim içinden, kendi kendisine:

"Bu adamın hakkı var. Evet, ben bir deliyim!" diyordu.

Belki elinden bir kazâ çıkar diye evine girmeğe cesaret edemedi. Kapısının önüne kadar gelmişken yürüdü, gitti.

Yürüdü. Gitti. Nerelere? Ahmet Kerim, hiç bilmiyordu. O sokaktan bu sokağa dalıp çıkıyor, bazan birçok yürüdükten sonra yine aynı noktaya geldiği oluyor, biraz duruyor etrafına bakınıyor, yine yürümeğe başlıyordu. Böylece sabahı etti. İlk tan aydınlığında bir de baktı ki, ömründe hiç bilmediği, görmediği bir yerdedir. Burası bir eski sarayın bahçesini andırıyor. Kocaman, yıllanmış ağaçlar, setler, suyu çekilmiş bir havuz; tepeleri kırılmış bir kaç sütün... Ahmet Kerim bunlardan biri üstünde oturuyor ve elini alnına götürüyor. Ne o? Bu ele ne oldu? Her yanı yara içinde!

Genç kız, Ahmet Kerim'in elinden tutup sokak kapısına götürünceye kadar heyacanından bütün tırnaklarını bunun etine geçirmiştir.

VII
BİR MACERADAN BİR MACERAYA (Devam)

Ahmet Kerim, o geceden sonra, artık hiçbir defa köşe başındaki konağın önünden geçmedi. Evinden çıkınca, büsbütün ters yönde, dolaşık ve sapa yollardan Beşiktaş'a iniyor, oradan vapurla köprüye gidiyordu.

Çoğu zaman bir büyük kazadan, yarım kalmış bir intihar teşebbüsünden veya ağır bir hastalıktan henüz kurtulmuş insanlarda hayata karşı doymak bilmez bir iştiha uyanır. Sanki bunların varlıkları baştan aşağı yenileşmiş, hisleri tazelenmiş, eski derilerinin altından yeni doğmuş bir çocuk derisi kadar ince ve eskisine göre yüz kat daha çabuk tesir alır bir "nesiç" ortaya çıkmıştır. Bu nescin her bir mesamesinden bir zevk, bir tad girer. Gözleri aydınlığı yeni görmüş bir hayrandır; kulakları sesi ilk defa işitiyormuş gibi içine gömülmüştür ve burunları kâinattan, yüzbin türlü çiçekten meydana gelmiş bir büyük demetmiş gibi türlü türlü kokular alır.

İşte, Ahmet Kerim, o geceden sonra hayatının böyle bir devresine girdi. Kendisinde, her gün yeni yeni kudretler keşfediyordu. Bir defa o yorucu ve üzücü aşk oyunların-

dan kurtulmuş bulunmak, sonra ölümle şakalaşmak ve bu şakalaşmadan yenmiş olarak çıkmış olmak, iradesine bir genç küheylan serbestliği ve kendi nefsine sonsuz bir güven vermiştir. Bundan böyle geçim kavgası, ona, bir spor kadar kolay geliyordu ve hayatta başarıya ulaşmış olan insanlara hiç şaşmıyordu. "Her şey bir cüret mahsulüdür." diyordu. Onun içindir ki bütün hızıyla yeniden basına, politikaya atıldı.

İkdam'la **Yeni Gazete**'de muhalif yayınlar yeniden başladığı gibi ayrıca **Hayrettin Paşazadelerin** sermaye ve sorumluluklarıyla bir büyük mücadele gazetesi kurulmak üzereydi. Ahmet Kerim, bunun yazı işleri müdürlüğünü üzerine almış ve başyazı yazmak yetkisi de kendisine verilmişti.

Öte yandan, muhalif partiye de kurulmuş gözüyle bakılabilirdi. Gerçi Meclisi Mebusan'daki bağımsızlarla hizipçiler henüz tamamıyla bu partiye mal olmamıştılar. Hattâ, bunlar arasında bazıları İttihat ve Terakki ile yeni parti arasında bir uzlaşma zemini hazırlamaya uğraşıyorlardı. Fakat yeni parti, adı **İtilâf ve Hürriyet** olmasına rağmen, bu konuda ne yeter derecede bir itilâfcılık, ne de ününe lâyık bir liberallik gösteriyordu. Başına Ayan Meclisinden bir damat paşayı lider getiren bu parti, çoktan programını ilân etmiş ve bu programda kendisine göre, hürriyet ve itilâfın ne olduğunu halka açıklamıştı. Buradaki "İtilâf" yalnız Türkler arasında bir itilâf değil, Osmanlı Devletini teşkil eden çeşitli unsurlar arasında bir kaynaşma manasını taşıyor; "Hürriyet"ten de, böyle bir kaynaşmaya yol açmak için Türkler tarafından öbür unsurlara karşı gösterilmesi gereken dinî ve millî müsamahalar anlaşılıyordu ve ne gariptir ki, böyle bir fırkanın başında da en müteassıp hocalar ve en katı gelenekçiler bulunuyordu.

Ahmet Kerim, muhalefetin çoğu nazariyeleri gibi bu prensiplerin de manasızlığını anlamakta güçlük çekmiyordu. İki-

de bir; "Benim babam Türkiye, anam Yunanistan" demekle ün salmış bir Serfice mebusu **Boşo Efendi** ile biricik kurtuluş ve ilerleyiş yolunun "İslâm Cemaati" kuruluşunda olduğunu söyleyen bir Sabri Efendi'nin hangi fikir üzerine uyuşacaklarını ve öte tarafta meselâ yarı Fransızca yarı Arapça konuşan bir Şefikülmüeyyed'in Arnavutçadan başka dil bilmeyen bir Draç mebusu **Esat Paşa** ile nasıl anlaşabileceklerine akıl erdiremiyordu. Oysa, bunların hepsi İtilâf ve Hürriyet Fırkasının başında idi.

Ahmet Kerim'e göre unsurların anlaşıp birleşmesi, bir politika işi olmaktan çok bir kültür ve terbiye meselesiydi. Halbuki, her cemaatin kendisine mahsus imtiyazları, bunları tek bir kültür ve dil içinde birleştirmeye imkân vermemişti. Bundan başka Ahmet Kerim bunların hiçbirinde Türk unsuruna karşı iyi niyetten eser görememekte idi. Hepsi de ağızdan "Osmanlıyız" diyordu ama, gönülden, Osmanlı Devleti'nin yıkılıp dağılmasından başka bir şey dilemiyordu.

Şu halde, Ahmet Kerim, nasıl oluyordu da, bütün bu acı gerçekleri görmesine ve bilmesine rağmen, İtilâf ve Hürriyet'in organı olduğu şüphe götürmeyen bir gazetede çalışmak gibi fikri ve vicdanî bir tezada düşmüş bulunuyordu?

Bunun sebebini, genç adam kendince şöyle izah etmekte idi: Her şeyden önce İttihat ve Terakki zindanının yıkılması ve hür düşünceye yol açılması lazımdı ve o, İtilâf ve Hürriyet'le ancak bu noktada birleşmişti. Bunun dışında, Fırkanın program diye ortaya attığı siyasî görüşlerin hiçbirini benimsemiş değildi; bunları ha olmuş ha olmamış addetmekte idi.

Evet, İttihat ve Terakki adlı zindanın bir an önce yıkılması, yerle bir olması lazımdı. Zira, bütün memleketi içine alan bu zindanda hiçbir delikten soluk almak, hiçbir delikten azıcık nur yüzü görmek imkânı kalmamıştı. Bütün millet eski

Roma İmparatorluğu devrinde, Katakomblarda yaşamak zorunda kalan zavallı insanları andırıyordu.

İttihat ve Terakki'nin ettiği kötülükler yine Ahmet Kerim'e göre, yalnız bundan ibaret değildi. Gençlikte ideal namına birşey bırakmamıştı. Mekteplerde, daha küçükken bel kemiği kırılmış ve beyni uyuşturulmuş çocuklardan bir nesil yetiştirmeye çalışıyordu. Bu gidişle, vatan ve hürriyet aşkı bir nevi İttihatçılık taasubu halini alacak, vatanperverlikle komitacılık aynı manayı ifade edecekti.

Ahmet Kerim, asil Türkiye'yi saran bu âdi Balkan komitacılığının, İstanbul şehrinin ortasında bile, mütevazi ve sessiz bir aileden nasıl bir eşkıya çetesi çıkardığını, daha bir ay önce kendi gözleriyle görmüş değil miydi? Her memlekette ve her devirde ancak iffetin, saffetin sembolü olan "genç kız"ı bir siyasî cinayete âlet eden ve şefkat ve merhametin kaynağı Türk anasını yabanî bir tuzağa seyirci kılan bu lânetleme zihniyet, bu uğursuz âdet eğer kökleri koparılırken, birtakım ıstıraplara yol açsa bile, mutlaka, mutlaka memleketten sökülüp atılmalıydı!

Ahmet Kerim, bir genç kızın yatağı kenarında bile, İttihat ve Terakki cellatlarına rastladıktan sonra, artık bu ülkede, her an mücadeleye hazır olmadan yaşamanın imkânı kalmadığını anlamıştı.

Bir cumartesi sabahı. Ahmet Kerim, erkenden matbaaya geldi. Yarın gazetenin ilk sayısı çıkacak. Genç adam bu ilk sayının başına konulacak olan beyannamenin yazılmasıyla görevlendirilmiştir. Nice zamandan beri, kalbinde dolup taşan zehiri hep bu beyannemenin içine akıtmak istiyordu. Fakat, işte, çoktandır işlemeyen kalemi, parmaklarının arasında paslanıp kalmıştı. Düz ve beyaz kâğıt üzerinde bir adım atamıyordu. Ahmet Kerim'in beyninde, bütün fikirler katılaşmış ve kireçleşmiş, sanki her biri birer nasır halini almıştı. Ayağa kalktı. Odasının içinde, bir aşağı bir yuka-

rı dolaştı. Pencereden sokağa baktı. Mümkün değil, mümkün değil.

Dakikalar şaşılacak bir hızla geçiyordu. Neredeyse, öğle olacak ve matbaa türlü türlü insanlarla, gürültülerle dolmağa başlayacaktı. Genç adam telâş ettikçe, fikirler ve onların işareti olan kelimeler boşluğun içinde bir duman gibi buharlaşıyordu.

Tak tak, kapı. Eyvah, işte Hasip Bey!

O daha pek yakında, bir Avrupa gezisinden dönmüştü:

"Bonjur bonjur! Size Avrupa'dan kucak dolusu selâmlar, sevgiler getirdim. Ömer Beyefendi, hasretle gözlerinizden öpüyor."

Hasırlı fesini, bir melon şapka gibi kenarından tutup çıkardı ve bastonuyla eldivenleriyle bir eline alarak, maroken taklidi bir yaylı koltuğun içine atıldı:

"Of, monşer dedi. Avrupa'dan şu İstanbul'a dönüş yok mu? Her defasında sinirlerimi alt üst ediyor. Bilir misiniz, bu sefer ne keşfettim? Burada hiç kimse sokakta nasıl yürüyeceğini bilmiyor. Herkesin öyle bir zigzag zigzag gidişi, öyle tembel tembel sallanışları, birdenbire öyle bir duruşları, arkalarına bir bakışları var ki, insanı çileden çıkarıyor. Bastonumu elime alarak kaz çobanı gibi bütün halkı önüme katıp süreceğim geliyor. Daha sokakta yürümesini bilmeyen bir halka meşrutiyet! Hah, hah... Kimi aldatmak istiyorlar. Sizi temin ederim. Avrupa'da bu yalana hiç kimse inanmıyor. "Türk Milleti'nin kafası değişmeden siz ona istediğiniz idare şeklini verin, boşuna..." diyorlar. Monşer, bir kere daha anladım ki, milleti yapan hükümetler değil, hükümeti yapan milletlerdir ve Edmond Desmoulains'in bu tezi çok doğrudur."

Ahmet Kerim, kendini tutamadı, gülmeğe başladı. Hasip Bey de güldü:

"Bilirim, sizin bu sosyolog ile bir türlü başınız hoş değil,"

dedi. "Fakat, haksızsınız, monşer! Onun sistemi, onun felsefesi bizim kafalarımızda yer etmedikçe müspet bir gayeye varmamızın imkânı yoktur. her şeyden önce, 'şahsî teşebbüs' sahibi fertler yetiştirmek sonra da hükümet denilen kuruluşun kudret ve hâkimiyetini en küçük dereceye indirmek."

Ahmet Kerim, dalgın dalgın Hasip Bey'e baktı ve hayatında bir şey olmak için yıllardan beri mutlaka dayanacak bir devlet nüfuzu aramakla çırpınıp duran bu adamın, şahsî teşebbüsten bu derece inançla bahsedişindeki acayipliğe şaştı. Hasip Bey'in, üstü başı oldukça yıpranmış, kunduraları bir parça biçimini kaybetmeğe yüz tutmuştu. Sakalı hemen kesilmeye muhtaçtı. Belki son paralarını da bu Avrupa seyahatinde yiyip bitirmiş, şimdi yeniden iktidara yanaşacağı günü, yakından, beklemeye gelmişti.

Ahmet Kerim, Hasip Bey'e:

"Paris'te Sabahattin Bey'e hiç rasgeldiniz mi?" diye sordu.

Zira "şahsî teşebbüs" tâbiri her söylenişte, Prens Sabahattin Bey'i hatırlamamak kaabil değildi. Hasip Bey, ciddi bir tavır takında ve Saint Paul'un "Ben İsa'yı gördüm!" deyişi gibi:

"Evet, efendim. Kendilerini hususî surette ziyarete gittim, dedi. Bakınız; az kalsın unutuyordum. Size çok selâm etti. Kendi programları çerçevesinde fikir yaymaya himmet buyurmanızı söyledi. Muhalif zümreler arasında bu fikirlerin hiç söylenmeyişine üzgündürler."

Hasip Bey, Ömer Beyefendi'nin vefalı bir dostu olduğu kadar, Prens Sabahattin Bey'in hayran bir tilmizidir. Fakat, her iki zatın birbirine zıt düşünceleri arasında rahatça yaşayabilecek kadar da oportünistir.

Ahmet Kerim dedi ki:

"Vallahi, Hasip Bey, ben şimdi, İttihat ve Terakki komitesi'nin yıkılmasına yardım etmekten başka bir şey düşünmüyorum."

Hasip Bey:

"O olacak! O olacak... Fakat harici bir kuvvetin tesiri altında..."

Ahmet Kerim, yerinden hopladı:

"Nasıl, nasıl?

"Yabancı çevrelerdeki bazı dostlarımdan duydum, İtalya, Trablusgarb'ı işgal için askerî hazırlıklarda bulunuyormuş."

"Ne diyorsunuz, Hasip Bey? Acaba bu haberler ne dereceye kadar doğrudur?"

"Dün gece Cercle d'Orient'da işittim. Tahkik etmeye vakit bulamadım."

Hasip Bey, bunları söyleyerek, herkesin bilmediğini yalnız kendi bilen bir adam gururuyla ayak ayak üstüne attı ve Ahmet Kerim'in tam iki kaşının ortasına baktı.

İkinci defa olarak, Ahmet Kerim, Hasip Bey'i hayretle seyretti. Beyninin içinde bu kadar kötü bir haberle dolaşan bu adamın, şu rahat ve memnun duruşu, ona, olağanüstü acayip bir şey gibi geliyordu.

Ahmet Kerim:

"Aman, bunu nereden sorsak, anlasak acaba!" diye sabırsızlandı.

Hasip Bey, gittikçe sakinleşen bir tavırla:

"Telâş etmeyin. Bugün yarın kokusu meydana çıkar" dedi.

Ahmet Kerim:

"Doğrusu bu kayıtsızlığınıza hayranım. Neredeyse omuzlarınızdan tutup sizi silkeceğim geliyor." demekten kendini alamadı.

Fakat Hasip Bey istihzalı bir gülüşle:

"Benim omuzlarımdan tutup silkeceğinize, gidin de Sadrıazam Hakkı Paşa'nın omuzlarından tutup silkiniz. Paşa hazretleri, Roma elçiliğinden henüz teşrif buyurdular. Tabiî bir bildikleri, işittikleri olacak."

Bu sırada odadan içeriye Sırrı Bey girmişti.

Bu ziyaretçiyi görür görmez, nazır adayının yüzü ekşidi. Zavallı politikacıya elini güç belâ uzattı. Bereket versin ki, politikacılık içinde pişmiş olan Sırrı Bey, bu gibi muamelelerden hiç alınmaz ve farkında bile olmaz. Lâubali bir tavırla:

"Gazete yarın çıkıyor mu?" dedi ve Ahmet Kerim'in müspet cevabı üzerine kendine mahsus o, çok bilmiş adam gülümseyişiyle;

"Gazete çıkacak. Fakat acaba dağılabilecek mi?"

Ahmet Kerim bu sorunun manasını anlayamadı. Sırrı Bey ilâve etti:

"Bütün bâyileri de elde etmişler. Hiçbiri *Sadayı Millet*'i satmayacakmış. Lâkin, siz rahat olunuz. Ben de karşı tedbirlerimi aldım.

Bu tedbirler çok basitti: Sırrı Bey bir arkadaşıyla birlikte dağıtımı kendisi yapacaktı. Ahmet Kerim:

"Şu halde gidin, bunu idare müdürüyle görüşün!" dedi.

Hasip Bey, çoktan ayağa kalkmış gitmeğe hazırlanıyordu. Derken içeriye, pek ehemmiyetli kimseler girdiler. Bunlar, gazetenin sahiplerinden Hayrettin Paşazade Mehmet, Tahir ve Düyunu Umumiye umum müdürlerinden **Zeki Beyefendilerdi**. Hasip Bey bunları görünce kaldı ve çıkmak sırası, Sırrı Bey'e düştü.

Ahmet Kerim, henüz gazetenin mesleğine değinen beyannameden bir satır yazmamıştı. Son gelenlerden biri dedi ki:

"Biz, kendi aramızda şöyle bir şey kaleme aldık. Bir bakın. Eğer uygunsa, siz bunun üzerinde işlersiniz."

Böyle bir müsveddenin hazırlanmış olması, Ahmet Kerim'i büyük bir zorluktan kurtarmıştı. Neredeyse gelenlerin boyununa atılacaktı. Mehmet Hayrettin Bey izah etti:

"Bu karalamanın dahili siyasete temas eden faslını bendeniz yazdım. Haricî siyasetle alâkalı faslını kardeşim ve malî kısmını da Zeki Bey üzerlerine aldılar."

Bugünün ertesi *Sadayı Millet* gazetesinin ilk sayısı İstan-

bul'un durgun ve sessiz havası içinde bir bomba gibi patladı. O sıralarda, her yeni muhalif gazetenin çıkışı, halk arasında, Meşrutiyetin ilânı gibi bir tesir yaratıyordu ve bu çeşit gazetelerin her biri, kendi ehemmiyetine göre, hükümetin ve devletin üstünde bir hüküm ve nüfuz kazanıyordu.

Bu halin ağırlığını pek iyi sezen İttihatçılar ise, herhangi bir ilin kendi aleyhlerine silâhlı ayaklanmasından ziyade, muhalefet basınının bu geçici kalkınışlarından ürküyordu. Bereket versin ki, **Lûtfi Fikri Bey'in kanunu** oldukça yardımlarına yetişmişti. Bu kanuna göre en hafif bir yerme ve kötüleme işi bir gazetenin kapatılmasına yeter sebepti. Fakat, buna karşılık, basın da, kendini savunmaya yarar birtakım hilelerle donanmış bulunuyordu. Muselâ bir gazete kapandı mı, hemen ertesi gün yerine bir başka adla yine aynı gazete çıkıyor ve bu bazan herkesi güldüren bir çocuk oyunu halini alıyordu. Nitekim, *Tanin* ve *Tanzimat* gazeteleri bir hafta içinde yedi çeşitli adla çıkmış ve sonunda hükümet bu tedbirdeki ciddiyetsizliği görüp gazete kapatmaktan vazgeçmişti.

Lâkin *Sadayı Millet* gazetesi yayın alanına öyle ağırbaşlı ve merasimli bir tavır ve hal ile çıktı ki, daha ilk sayısından başlayarak, böyle çocuk şakalarına hiç gelmeyeceğini âleme sezdirmiş oldu. Bu gazetenin çelebi ve ağırbaşlı sahipleri, onu, baştan sona kadar kendi kılıklarına sokmuştular. Meşrutiyetin ilânından beri, bu ilk muhalefet organı idi ki, ne sövüyor, ne iftira ediyor, ne de millî birliği bozacak züppelikler yapıyordu.

Sadayı Millet, bu haliyle yukarıdan aşağıya kadar ilikli redingotu içinde âleme her sabah biraz terbiye, akıl, mantık, ölçülülük dersi veren az-çok ukalâ bir Tanzimat efendisine benziyordu.

Ahmet Kerim, bu havayı oldukça yadırgamakla beraber onda nefreti ve horgörmeyi gerektirecek bir koku bulma-

dı. Hele, Trablusgarb'ın İtalyanlar tarafından işgali gerçekleştiği gün, sütunlarını vatan duygularından başka hiçbir şeye açık bırakmayışı ve belki İttihatçı basından daha çok keder ve üzüntü gösterişi, Ahmet Kerim'e çok asîl bir davranış gibi geldi.

Çünkü, başka bir muhalif gazete için İttihat ve Terakki'ye bundan uygun bir saldırma ve taşlama fırsatı bulunamazdı. Öyle ya, **Hakkı Paşa** gibi bir devlet adımı, iki ay önce İtalya elçiliğinden dönmüş bulunduğu halde İtalya'nın bu isteğini, bu tasarısını, hattâ bu teşebbüsünü önceden sezmemiş olması cidden hayret uyandıracak bir şeydi! Bu, hiçbir aklın almayacağı derecede müthiş gafletlerden biriydi.

İttihat ve Terakki harici politikasının bu rezilce iflâsı hâdisesi yalnız kabinenin düşüşüyle sona ermek değil, belki partinin hayatını tehlikeye atmak lâzım gelirken, **Trablusgarb'ın işgalinden** birkaç zaman sonra Hakkı Paşanın istifasıyla kapandı, gitti.

İttihat ve Terakki bu hâdiseden zarar görmek şöyle dursun, hattâ faydalandı bile. Aslında Hakkı Paşa o ağır vücudu, o eti kadar yumuşak "adlü ihsan" politikasıyla, İttihat ve Terakki balonunda, bir fazla safra torbası idi; bu torbayı atar atmaz Cemiyet, kendisini her zamandan daha çok yükselmeye hazır buldu. Öte yandan genç, vatanperver ve idealist unsurlarını birtakım gizli vasıtalarla **Bingazi**'ye gönderip bir müdafaa cephesi kurmak suretiyle, memlekette sönmek üzere bulunan heyecanı ateşledi. Artık halka, bu müdafaa cephesiyle ilgili olmayan her şey yavan ve boş geliyordu.

Ahmet Kerim, bu millî heyecanın sıcaklığını korumak hem de halkın tenkid duygularını uyandırmak için kavgayı iki cepheden idare zorunda kalıyordu. Ayrıca, birlikte çalıştığı insanları da kendi görüşüne çekmeye çalışmaktan hâli kalmıyordu. Bu adamlar İttihat ve Terakki'nin Trablusgarp hâdise-

si çevresindeki çabalarını demagogçasına, boşuna ve siyaset dışı buluyorlardı. Onlarca İttihat ve Terakki ilk hatâsını düzeltmek için bir sıra yeni hatâlar işleyip durmaktaydı. Memleketin son kalan güçleri, boşuna Afrika'nın kızgın çöllerine gömülüyor ve muharebenin dairesi genişledikçe genişliyordu. Çünkü Bingazi'den bir adım ileriye gidemeyen İtalyanlar, Türkiye'yi başka cephelerde yenmeğe çalışıyorlar ve Akdeniz'de bütün Türk limanlarına hâkim bir deniz üssü kuruyorlardı. Bugün Rodos'u işgal ediyorlar, yarın Midilli'ye asker çıkarıyorlar, öbürgün İzmir'i bombardımana tutuyorlardı.

İşte, Ahmet Kerim'in kalem arkadaşlarına göre, millî heyecan adına yapılan çılgınlıkların neticesi hep bunlar oluyordu. Genç adam, her olayı kuru bir mantık çerçevesinden görmeğe alışık, bu duygusuz takıma kendi gençliğinin ateşini boş yere yaymaya çalışıyordu.

Ahmet Kerim, bir yandan bu kargaşalıklar içinde didinip dururken öte yandan yakasını Samiye'nin elinden kurtarmaya çalışıyordu.

Selim Necati Efendi'nin oynak, ayartıcı kızkardeşi bir aylık bir aralıktan sonra, aşk ve sevda ağını Ahmet Kerim'in çevresinde yeniden örmeğe başlamıştı. Kızın ilk mektubu, Ahmet Kerim'i matbaada bulduğu vakit, eşsiz bir iğrenme ile yırtılıp atıldı. İkinci mektup aynı sonuca uğradı. Üçüncüsü hiç okunmadı bile.

Ahmet Kerim, utanmazlığın bu derecesine ne diyeceğini bilemiyordu ve hâlâ, o evin kapısı önünden geçmemekte inat ediyordu. Lâkin kız da, ona yazmakta, ona yalvarmakta direniyordu. "Bir dakika beni dinlemez misin, bir dakika!.. Allah aşkına!" diyordu ve dramatik gecenin bütün sorumluluğunu üstüne almak, bütün günahını itiraf etmekle beraber, kendisini affettirmek için bazı mühim sebepler olduğunu söylüyordu. "Dinle, Allah aşkına!" diyordu.

Sadayı Millet gazetesi başyazarı Ahmet Kerim'in bu ma-

halle kızını dinlemeğe vakti bile yoktu. Ondan her mektup gelişinde "nereden çattım bu belâya" diyordu. Yavaş yavaş bu mektupları açmak, okumak şöyle dursun, yırtıp sepete atmaya bile üşenir oldu. Bunlar, küme küme masasının üstünde kalıyor ve Ahmet Kerim, üç dört günde bir, oda hizmetçisine:

"Bunları topla götür!" demekle yetiniyordu.

Sonunda mektupların arkası kesildi, Ahmet Kerim geniş bir soluk almak üzereydi. Fakat genç kızın bu susuşu, ancak bir taktiğin değişmesine işaretmiş.

Bir gün, Ahmet Kerim'in yanına yaşlıca bir kadın çıkageldi.

"Oğlum, sizinle gizli bir iş konuşmağa geldim!" dedi ve koynundan bir büyük zarf çıkararak:

"Hele önce şunu okuyunuz!"

Ahmet Kerim, zarfı açınca Samiye'nin yazısını tanıdı ve okumadan masasının üzerine bıraktı.

Kadın:

"Yok, evlâdım. Mutlaka okuyacaksın!" dedi.

Ahmet Kerim, hayretle bu acayip ve emreden postacının yüzüne baktı. Yaşlı hanım direndi.

"Mutlaka okumalısın. Sonra konuşacağız."

Ahmet Kerim, yeniden kâğıdı aldı. Okumağa başladı. Bu uzun, bu sayfalarca süren bir mektuptu ve o kadar karmakarışık bir yazıyla yazılmıştı ki, genç adam büyük bir kısmını okumadan geçiyordu. Kız, ona çılgın gibi olduğunu ve Ahmet Kerim kendisini dinlemeyecek olursa ölüme kadar gideceğini söylüyordu.

"Ben artık o bildiğin kız değilim," diyordu. "O gece, o zebanilerin karşısında, senin o korkusuz duruşunu gördüğüm dakikadan beri, ben büsbütün başka bir insan oldum. Bir defa yüzümü görsen, bu sözümün ne kadar doğru olduğunu anlayacaksın. Öyle zayıfladım, öyle zayıfladım ki, gözlerim yüzümün ortasında iki siyah çukurdur. Onlara baktığın va-

kit yüreğimi oyan, o müthiş sır, sana hemen belli olacak. Bana acıyacaksın, bana acıyacaksın!"

Biraz daha sonra:

"Senden hiçbir şey istemiyorum," diyordu. "Bırak ayaklarına düşeyim, bırak ayaklarına düşüp ağlıyayım. Sen, hiçbir şey deme; hiçbir şey yapma! Senden affetmeni bile istemiyorum. Yalnız bırak, izin ver ayaklarının dibinde bir dakika ağlayayım. Ve yerini sen bildir. Nereye istersen, oraya geleceğim."

Ahmet Kerim, başını mektuptan kaldıramıyordu. Bir kaldıracak olsa, karşısındaki yaşlı hanımla yüzyüze gelecek, ona bir şey söylemek gerekecekti. Fakat ne diyecekti? Hiç bilmiyordu.

"Okudun mu evlâdım?"

Ahmet Kerim, başını sallıyor, evet evet demek istiyordu.

Kadın:

"Şimdi ben söyleyeceğim. Dinle!" dedi.

Çenesinin altından sımsıkı iğnelenmiş siyah çarşafının içinde, yüzünün iki manalı bir ifadesi vardı. Hem bir şefkat hemşiresine, hem de sıyrık bir mahalle karısına benziyordu. Ağzını açarak büzerek, gözlerini iki yana çevirerek ve arada bir korku ile kapıya bakarak, yavaş yavaş söyledi:

"Ben, Samiye'nin ne anası, ne teyzesiyim; fakat Samiye benim elimde doğdu, benim elimde büyüdü. Annesiyle tam otuz yıl komşuluk ettik. Onlar Teşvikiye'ye taşındıktan sonra da yine canciğer dost kaldık. Haftada üç gün kendi evimde isem, dört gün mutlaka onlardayımdır. Sağ olsun, Samiyecik, bensiz edemez. Diyebilirim ki, kendi annesine bu kadar düşkün değildir. Sevinçli gününde müjde diye bana koşar, bir derdi oldu mu, yine benimle dertleşmeğe gelir. Elmas gibi kalbi vardır. Hiç de şimdiki kızlara benzemez. Neme lâzım; ergeç iki elim iki yanıma gelecek. Yalanım varsa, cezama razıyım. Bu kız çarşafa girdiği günden beri, bir ya-

bancı erkekle bir defa göz göze gelmiş değildir. Nasılsa ağabeyi bir cahillik etmiş, kızcağızın başını ateşe yakmış, bildiğiniz işe sürüklemiş."

"Ben orasını unuttum bile. Mesele kapandı gitti. Yeniden tazelemeğe ne hacet efendim?"

"Yok, yok maksadımı anlamadınız. Samiye oralarda değil, evlâdım. Samiye'nin derdi başka... Samiye'nin hali yaman... Beni açık söyletme. Sen gençsin, gönül nedir, benden iyi bilmen lâzım. O gece, bilmem ne demişsiniz, ne yapmışsınız. Dur bakayım hep anlatıp duruyor. Onlar tabancalarla üstüne yürürken, sen kollarını kavuşturup durmuşsun. 'Beni öldürmeğe mi geldiniz? Pekiyi, anladım, buyurun ne yapacaksanız yapın!' demişsin. Sonra bilmem, daha neler olmuş, Onlar korkmuş. Siz demişsiniz ki: 'Küçük hanım, bu efendilere bir parça cesaret versenize!' İşte hep bunları anlatıp duruyor. Artık ne piyano, ne şarkı.. Hiç, hiçbir şeyi gözü görmüyor, akşam yemeğinden sonra, hemen beni alır, odasına çekiliriz. Başlar yeni o hikâye, 'Şerife teyze, böyle oldu, Şerife teyze, şöyle oldu idi. Şimdi bana ne yapmak düşer? Ne etsem? Nereye gitsem? Kendimi ona nasıl affettireyim? Birkaç gündür tutturmuş. 'Ben artık iflâh olmam. Beni toprak temizler. Ben ölmeliyim.' diyor. Oğlum, bu kızın sizden istediği hiçbir şey yok... Yalnız kusurunu affediniz. bunu söyleyiniz. Başka bir şey istemiyor."

Yaşlı Hanım, ürkek ürkek Ahmet Kerim'in yüzüne bakıyor, bu yüz hiçbir şey söylemiyor. Ne "Peki", ne "Hayır" diyor.

"Oğlum, evlâdım. Benim güzel evlâdım. Bu kıza bir hal olursa, sonra vebali boynunda kalır. İstersen –bir gün– ben onu buraya getireyim. Kimseler görmez, kimseler işitmez. Birkaç söz söylersin. 'Her şeyi unuttum, gönlünü rahat tut! Kendini boş yere üzme!' dersin – olur biter."

Yeniden Ahmet Kerim'in yüzüne bakıyor. Bu yüz, deminki gibi suskun ve hareketsizdir. Kadın ağlamaya başladı.

"Ben anlatamadım, anlatamadım. Eyvahlar olsun. Zaten anlatılır şey mi? Bu işi anlatmak benim haddime mi düşmüş Ah, evlâdım bu roman, bu... Bunu anlatabilmek için okumuş, yazmış olmak lâzım... Şimdi, ben eve dönünce ne diyeyim kızcağıza?.."

"Benim için dersiniz ki, o bu meseleye hiç ehemmiyet vermiyor. Ne olup bittiğini ve senin kim olduğunu hatırlamıyor bile."

Yaşlı kadın bu cevabın iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu tayin edemiyordu. Şaşkın şaşkın Ahmet Kerim'e bakıyordu. Neden sonra, kendini topladı; ayağa kalktı.

"Ya, demek ki böyle söyleyeyim!" dedi.

Ahmet Kerim, mektubu uzattı:

"Bunu kendisine geri verin."

Ve hanımcağız, sendeleye sendeleye odadan çıktı gitti.

VIII
ÇİFTE BUHRAN

Bu kadının çıkıp gitmesiyle her şey sona ermiş olmadı. Tersine Ahmet Kerim'i rahatsız eden vakalar çoğaldıkça çoğaldı. Genç kız, onu geçeceği yollarda bekliyor; bazan bir köşe başında birdenbire karşısına çıkacak derecede cüret gösteriyordu. Kaç defa, kızı uzaktan görünce, yolunu değiştirdi, kaç defa, o, bir şey söylemek için kendisine doğru yürürken, arkasını çevirip tersyüzü döndü. Samiye çoğunluk, bütün utanma ve ihtiyatı elinden giderek onun arkasından sesleniyordu:

"Kerim Bey! Kerim Bey!"

Fakat Ahmet Kerim, bu sesi işitmemezlikten geliyor, hızlı hızlı yoluna gidiyordu.

Günün birinde kız, cüreti daha ileriye götürdü. Matbaaya kadar geldi. Yine Ahmet Kerim'le görüşmeye muvaffak olamadı.

Başka bir gün, onunla, kapıdan girerken merdiven başında karşılaştı; hızla döndü ve koşarcasına, çıktı gitti.

Ahmet Kerim, artık bu derece direnmeye bir mana veremiyordu. Kendi kendine: "Bu, herhalde, öbür seferi gibi bir

tuzak düzeni değil, kız, gerçekten pişman olmuştur. Her halinden belli!" diyordu. Fakat bu insafa rağmen, kıza karşı küskünlüğünü, hıncını bir türlü yenemiyordu. Onun, hattâ sesini bile duymaya tahammülü yoktu. Bu ses ona şimdi, çatlak bir zurnadan çıkan sesler gibi kulak tırmalayıcı geliyordu. Halbuki, bir zamanlar bu, bütün hülyalarının biricik bestesiydi.

Ahmet Kerim, genç kızı için için yakan, kavuran ateşin yalnız pişmanlıktan ibaret olmadığını da seziyordu. Fakat bu duygusunu dallandırıp budaklandırmak hiç işine gelmiyordu. Çünkü sevmeden sevilmek kadar büyük bir ruh işkencesi yoktur.

Zaten, Ahmet Kerim'in bu düşüncelere ayıracak zamanı o kadar azdır ki, kızın gittikçe artan taşkınlıklarına karşı nasıl bir vaziyet almak lâzım geldiğini tayine bile vakit bulamıyordu. Gazetenin satışı günden güne düşmekteydi. Sahipleri bu işe devamdan usanmış görünüyorlardı. Ahmet Kerim, birçok vazifeyi birden üzerine almış, geceyi gündüze katarak çalışıyor, fakat her gün bir parça daha, bu işi başarmadan uzaklaşıyordu.

Sadayı Millet'e bir parça çeşitlilik temin etmeyi düşündüler. Bunun için, her şeyden önce birtakım genç unsurlara sahip olmak gerekiyordu. Memleketin gençliği ise gereği gibi İttihat ve Terakki yanında idi. Hattâ Samim'in öldürülmesi üzerine bir parça muhalefete geçer gibi olanlar bile, son zamanlarda, türlü türlü vasıtalarla yutulmuş veya kandırılmıştı.

Bu gazeteye kala kala bir **Refik Halid** kalıyordu. Onun da yazı yardımı ancak haftada bir iki güne inhisar etmekteydi.

Bundan başka, bir de Zeki Bey vardı. Bu adam muhalefetin biricik maliye mütehassısı idi ve Beyoğlu'nun iş ve banka çevrelerindeki dostlukları ile ayrıca her günkü malî ve ekonomik siyasetin şahdamarlarına sızabiliyordu. Tam o sıra-

larda ise İttihat ve Terakki Hükümeti Avrupa'nın bütün banka gişelerine ayrı ayrı başvurmakta ve Mahmut Şevket Paşa'nın yapacağı askerî islahat işleri için her ne pahasına olursa olsun, biraz para aramakta idi.

İşte, Zeki Bey bu sahadaki ihtisas ve itibarına dayanarak *Sadayı Millet*'te çok gizli işaretlerle dolu, bir sıra polemikler yayınlamağa başlamıştı. Bunun elinde ayrıca bazı kimseleri suçlayıcı birtakım vesikalar da bulunduğu söyleniyordu. Fakat zavallı adam, bunları yayınlamağa vakit bulamadı. Onu da bir akşam Samim gibi evine giderken karanlıkta arkasından vurdular.

Bu facia denilebilir ki, gazetesinin yardımına yetişti. Çünkü, ona kendi kendisini –bir protesto mahiyetinde– kapatmak fırsatını verdi. Bundan, yalnız o gazete yararlanmadı; Zeki Bey'in ölümü, bütün muhalefete eşsiz bir hayat bağışladı.

Bu, İttihat ve Terakki'nin muhalefete en sakar darbelerinden biriydi.

Aksi bir tesadüf eseri olarak bu sefer, katiller de ele geçmiş bulunuyordu. Mesele, ergeç mahkemeye düşecekti.

Düştü. **Zeki Bey'in davası**, bir skandal havası içinde ve bütün İstanbul halkının gözü önünde görülmeye başladı. Muhakemenin her safhası ortaya yeni adlar atıyor, o zamana kadar gizli kalmış birtakım iğrenç gerçekleri, birer birer meydana çıkarıyordu.

Bu muhakeme, Türkiye'nin göğsünde birdenbire patlayan bir ur gibiydi. Bundan fışkıran irinlerin, kanların kirletmediği, lekelemediği İttihatçı kalmıyordu. Komitenin, bu bir çeşit kokması gibi bir şey oldu. İttihatçılar çabaladıkça batıyorlardı.

O sırada, bir de mebus seçimleri meselesi ortaya çıkmıştı. İstanbul Mebusu Rifat Paşa istifa etmiş, yerine bir başkasının seçilmesi gerekmişti. İttihat ve Terakki Fırkası, içinde

bocaladığı şartları düşünerek böyle bir seçimi pekâlâ geciktirebilirdi. Lâkin, basireti bağlanmış insanlar gibi bütün parti, sanki alna yazılmış ve kaçınılması imkânsız bir sona doğru yürümekten kendini alamıyordu. Nitekim, İttihat ve Terakki bu işte de kaybetti. İtilâf ve Hürriyet adayı Hayrettin Paşazade Tahir Bey (195) oya karşı, (196) oyla İstanbul mebusu seçildi.

Bir yandan da *Yeni Gazete* ile *Tanzimat*'ın çığlıklarından, alkışlarından geçilmiyordu. Bu kendini kaybetmiş muhalif basının ortasında *Tanin* hemen hemen tek başına kalmış gibiydi. Sağa vuruyor; sola vuruyor; onlardan çok bağırıp çağırmağa çalışıyor, fakat öfkeden kısılan sesine ve tir tir titreyen vücuduna lâzım gelen mukavemeti veremiyordu.

İttihat ve Terakki, bu kargaşalığın içinden son bir hamle ile kurtulmağa çalıştı. bu hamlenin adı **35'inci maddedir**. 1908 inkilapçıları artık, kendi keyiflerine boyun eğmeyen Millet Meclisi'ni dağıtmak için padişahı bir sopa gibi kullanmak istiyorlardı. Kanunu Esasi'nin 35'inci maddesi değiştirilirse, padişah lüzum gördüğü vakit Meclisi Mebusan'ı kapatabilecek ve böylece 35'inci madde Damocles'in Kılıcı gibi daima Mebusan Meclisi'nin başı üzerinde sallanacaktı. İşte, 1908 inkılâpçılarının muhalefeti susturmak için buldukları silâh, meşrutiyet rejimi için böylesine tehlikeli bir silâhtı.

İttihat ve Terakki Fırkası'nın bu teşebbüsü, yalnız Meclisi Mebusan çevrelerinde hemen hemen umumî bir kırgınlık uyandırmakla kalmadı; amme efkârı üzerinde de fena bir tesir icra etti. Meşrutiyet idealine bağlı genç unsurlar, İttihat ve Terakki teşkilâtından birer birer istifalarını vermeğe başladılar. Bu sırada, Tevfik Fikret de "**95'e Doğru**"sunu yazdı. Bu manzume inkılâp ruhuna bağlı bütün samimi aydınları maddenin değiştirilmesine düşman etti.

Gerçi, İttihat ve Terakki'den ayrılma hareketinin bu çe-

şitten şuurlu bir reaksiyondan doğduğu öne sürülemezdi. Çünkü, gerek Meclis'te gerek dış teşkilâtta bir kısım İttihat ve Terakki üyeleri kendi başlarını kurtarmak kaygısına düşmüşler ve gösterişli istifa mektupları ile muhalefete geçtiklerini duyurmuşlardı.

Bu arada, İstanbul Mebusu **Mustafa Asım Efendi**'nin istifa mektubu karaktersizliğin, şuursuzluğun ve utanmazlığın en acıklı, en komik örneklerinden biriydi. Bu hoca yazdığı ve yayınladığı istifa mektubunda diyordu ki: "Ben, öteden beri İttihat ve Terakki'den infikâki derpiş etmekteydim. Fakat, bu fırkaya mukabil ekseriyeti haiz bir fırka görmediğimden, niyetimin icrasını bugüne kadar tehir eyledim. Şimdiki muhalefet ekseriyeti ihraz etmiş ve İttihat ve Terakki ekalliyette kalmıştır; ben de, artık ondan ayrılmakta bir mahzur bulmuyorum."

Bunun gibi birkaç istifa mektubu daha inkılâp ruhu adına olan ayrılık cereyanını esasından rezil etmeye yetecekti. Bereket versin ki, İttihat ve Terakki kabalıkta ve budalalıkta, muhalefetle yarışma halinde idi. Bu tarafın yaptığı yanlışı, hemen öteki tarafın yanlışı örtüyor! Birinin yaptığı gaf, ötekinin gafıyla silinip gidiyor ve sövüşmeden, döğüşmeden fesat ve fitneden göz gözü görmüyordu.

Ahmet Kerim, olayların bu kasırgası içinde bir kuru yaprak gibi dönüyordu. O da, çoklarıyla birlikte bütün mantığını, anlayışını ve aklını kaybetmiş, kâh *Tanzimat*'ta bir açık mektup, kâh *Yeni Gazete*'de bir fıkra, kâh *İkdam*'da bir yazı ile sağa sola çarpıyor, çarptıkça sanki bir çeşit kendinden geçişe ve coşkunluğa kapılıyordu. Gerçekte ise, bu, hastalanan Türk toplumunun sıtma ateşinden Ahmet Kerim'in payına düşmüş bir hararetin uyandırdığı sayıklamalardı.

Fakat, ateşin ve sayıklamanın en son dereceye çıkışını asıl Mebusan Meclisi'nde görmeliydi. 35'inci maddenin değiştirilmesi arkasında kendi hayatını tehlikede gören bu

Meclis, tuzağa tutulmuş bir yırtıcı hayvan gibi uluyor, kükrüyor, çırpınıyor; dişiyle tırnağıyla kendini korumaya çabalıyordu.

Bu kargaşalı Meclis'in başkanı **Ahmet Rıza Bey**, boş yere birtakım alaycı ve küçümseyici nüktelerle birbirini kovalayan fırtınaları yatıştırmak istiyor; öte yandan, Mahmut Şevket Paşa, koridorları mahmuz ve kılıç şıkırtılarıyla çınlatıyordu. Ama, bir defa ürkmüş olan mandayı tutmak kaabil midir? Kürsüden kürsüye "Namussuz alçak –Kaatiller– Ben sana gösteririm, köpek- Haydi oradan vatansız! Dinsiz!" sesleri, kıvılcımlar saçarak çatışıyor. Edirne Mebusu Talât Bey Kütahya Mebusu Ferit Bey'in üzerine yürüyor, bir Arnavut mebusu başka bir Arnavut mebusunu tokatlıyordu. Doktor Rıza Tevfik, her gün Meclis'e "usturup" denilen bir çeşit demir başlı kamçı ile geliyor ve her kavga sırasında, ortaya atılarak: "Anam, babam! Var mı bize yan bakan!" diye nara nara üstüne basıyordu.

Fakat bütün bu gürültü, Sait Paşa kabinesinin, günün birinde 35'inci maddenin değiştirilmesi teklifiyle Meclis önüne çıkmasını engelleyemedi.

Bütün vücudunu romatizma ağrıları sarmış yaşlı Sadrıazam, tuhaflık olsun diye, iğreti sakal takmış, raşitik bir çocuğa benziyordu. Yanı başında, Mahmut Şevket ise, bu hastalıklı, yaramaz çocuğun lalası durumunda idi. Onu koltuğundan tutuyor, ileriye doğru itiyor, geriye doğru çekiyordu. Sait Paşa her kımıldanışında, düğmesine basılmış zilli bebekler gibi acayip ve madenî sesler çıkarıyordu. Bu zavallı insan kalıntısını beş altı hademe birden kucaklayarak kürsünün üstünde güç belâ durdurabildiler. Bu iş yapılırken Sadrıazam Paşa, durmadan: "Ay, ay, ay!" diye sızlanıyordu. Sonunda, durdu. Söze başladı. Lâkin kime söyleyecekti. Toplantı salonunda endişe verici bir tenhalık vardı. Mebusların büyük kısmı koridorlarda dolaşıyor, bazıları da dinleyicilerin loca-

larında gülerek aşağıyı seyrediyordu. Başkanlık kürsüsünden aralıksız zil çalınıyordu. Bu devamlı zil sesi kürsüde duran acayip yaratığın gizli bir yerinden çıkıyor gibiydi. Herkesi güldürmekten başka bir şeye yaramıyordu.

İttihat ve Terakki'nin samimi ve sadık mebusları bile ciddiliklerini kaybetmiştiler. Yalnız, Babanzade **İsmail Hakkı Bey**, obstrüksiyonculara seslenerek:

"Bugün içeriye girmezseniz sizi bir daha sokmayız!" diye bağırıyordu.

Böylece, o akşam, **Sait Paşa** kabinesi istifasını vermiş ve Lütfi Fikri Bey'in ortaya attığı obstrüksiyon usulü muhalefetin çok işine yaramış, yani tam muhalefetin istediği gibi bir kabine buhranı ortaya çıkmıştı. Hemen belli başlı muhaliflerden kurulu bir heyet soluğu Padişah'ın yanında aldı. Bunlar zatı şahaneden Sait Paşa'nın bir daha sadarete getirilmemesini ve muhalefet grubuna dayanan bir hükümet kurulmasını rica ediyordu.

Fakat; Beşinci Mehmed, bu müracaata karşılık, mührü hümayunu yeniden Sait Paşa'ya teslim etmekle kaldı ve Sait Paşa, dokuzuncu defa olarak sadarete geçti, Padişah'ın bu direnmesi, Meclisi Mebusan'ın durumunu temelinden sarsmış ve çok geçmeden, Sait Paşa Meclis'in dağılması kararını Âyan'a sunmuştu.

Bu hadiseler öyle bir hızla akıp gidiyordu ki, Ahmet Kerim, heyecanlarını yazı ile tesbite vakit bulamıyordu. Her sahada, bir kör döğüşüdür gidiyordu.

Derken **Meclis'in dağılması kararını** yeni seçimlere gitme iradesi takibetti. Şimdi muhalefet bütün ümidini bu seçimlere bağlamıştı. Bütün militan unsurlarını taraf taraf saldırmıştı. Sırrı Bey: "İstanbul seçimlerini evvel Allah ben bitiririm. Fakat illere karışmam." diyordu. Lâkin işin güç yönü şu idi ki, Sırrı Bey de içlerinde olmak üzere, Hürriyet ve İtilâf'ın bütün üyeleri mebus olmak istiyordu. Yalnız, Necip

Molla ve Hasip Bey gibi doğrudan doğruya birer nezaret koltuğuna oturmaya hazır olanlarla, Ömer Beyefendi derecesinde büyükler, mebusluğu hatırlarından bile geçirmiyorlardı. Zaten Ömer Beyefendi, henüz Avrupa'dan dönmemişlerdi. Kâh Nice'te, kâh Cannes'da durumun aydınlanmasına kadar sabır ve tahammülle beklemeyi yeğ buluyorlardı.

Vaziyet de hiç Ömer Beyefendi'nin hemen dönmesini icabettirecek bir mahiyet taşımıyordu. Tersine, parti kavgaları bu sefer eşsiz bir şiddetle kızışıyor, memleketin bazı yerlerinde ise silâhlı birer çatışma manzarasını gösteriyordu.

Gelecek Meclise bir tek muhalif sokmamağa kararlı olan İttihat ve Terakki, oyları, kâh bekçilerin sopası, kâh jandarmanın tüfek dipçikleriyle hep kendi adamlarına toplatıyordu. Bir yandan İttihat ve Terakki, muhalefetin ne kadar faal başları varsa, bunların her birini bir vasıta ile işlemez hale getirmenin yolunu bulmuştu. Gümülcineli İsmail askere alınmış, Hayrettin Paşazade Tahir Bey, basın kanununun bilmem hangi maddesine uyularak tevkif olunup Harp Divanınca üç ay hapse mahkûm edilmişti. **Rıza Tevfik'in Gümülcine'de kafasını yarmışlar** ve aklınca, Avrupa işi seçim propagandasına çıkan Lütfi Fikri Bey'e Türkiye'nin iki önemli limanında öyle bir karşılama töreni hazırlamışlardı ki zavallı hatip, ancak, İzmir'de bir alay Rum'a, Beyrut'ta bir sürü Arab'a hiç anlamadıkları Türkçe ile bir iki söz söyleyip şaşkın ve mahçup dönmek zorunda kalmıştı.

İttihat ve Terakki bu mücadele devrinde, hemen hiçbir cepheyi boş bırakmıyordu. Doğrudan doğruya Dahiliye Nezareti'nin verdiği ödenek ile **Hak** adında bir gazete, memleketin genç ve yaşlı hemen bütün aydınlarını, bütün edebiyatçılarını, şairlerini, yazarlarını, âlimlerini bir araya toplamış, yani İttihat ve Terakki safına çekmişti. Süleyman Nazif gibi kuvvetli bir polemist, bu gazetenin başına getirilmiş, halkın bütün demagojik heyecan kabiliyetlerini son dereceye varmış bir hara-

retle kaynatıyor ve bu Moloh Tanrısının karıştığı kazana kim düşerse artık bir daha felâh bulmuyordu.

Tevfik Fikret'in "Hak, tü!" sözüyle kötülediği bu acayip gazete idarehanesi tıpkı bir esir pazarı gibiydi. Burada, birtakım genç kölelerle emektar kölemenler İttihat ve Terakki adındaki şehinşaha satılacakları bahtiyar saati bekliyorlar ve bu saatin gelip gelmediğini büyüklerin nedimi Süleyman Nazif'in hep gülümser ve hep esrarlı yüzünden anlamaya çalışıyorlardı.

Şahabettin Süleyman da bu esir pazarının en cilveli sermayelerinden biri olmuştu. O, şimdi Ahmet Kerim'e rasgelince arkasına bakmadan sokak sokak kaçıyordu. Şahabettin Süleyman'ın bu kaçışı sırf kendi ruhunun temizliğindendi. Yoksa, Ahmet Kerim ona bu yeni durumundan dolayı bir sitemde bulunmayı hiç hatırından geçirmezdi. Çünkü, Şahabettin Süleyman'ın, en çok, kusurları ve zayıflıklarıyla sevimli olduğunu bilirdi.

İttihat ve Terakki Türkçülük hareketini de kendi bağrına almak istiyordu. Şimdiden Sultan Ahmet'te açılan **Türk Ocağı** İttihat ve Terakki'nin ünlü kişileriyle dolmuştu.

Ahmet Kerim, İttihat ve Terakki'nin, gençliği en çok bu yoldan elde edeceğine inanıyordu. Onun içindir ki, var gücüyle bu milliyetçilik cereyanını muhalefete çekmeye çabalıyordu. Fakat muhalifler çevresinde hiç kimse bunun ne manasını anlıyor, ne de kuvvetini değerlendiriyordu. Bundan başka, muhaliflerce en tesirli bir seçim propagandası sayılan "unsurların uyuşması" nazariyesini milliyetçilikle karıştırmaya kalkışmanın birçok siyasî mahzurları vardı. Kısacası, Ahmet Kerim, bu yolun ne kadar dar, ne kadar çapraşık olduğunu görmekte hiç güçlük çekmiyordu.

Evet, bu yol dar ve çapraşıktı. Ahmet Kerim ilerledikçe sıkıştığını, sıkıştıkça tıkandığını seziyordu ve bunun sonunda ne var, pek iyi bilmiyordu. Belki bir uçurum, belki bir tepe...

Fakat genç adama çıkmak da düşmek kadar hoş görünmüyordu. Bununla beraber, İttihat ve Terakki'ye karşı hıncı hiç sönmemişti. Hattâ, bu, gittikçe alevlenen bir ateşti. Bazan bayağı bir sövüşme halini alan iki taraflı kalem münakaşaları onu durmadan körüklüyordu. Ahmet Kerim, bu münakaşalar sırasında, çoğu zaman o kadar kepaze olduğunu hissediyordu ki âsi kalemini bin parça edip şöyle bir köşeye atmak ve susmak susmak, susmak istiyordu. "Sükût altındır" sözü, genç adamın gözü önünde, ilk defa olarak, derinliğine akıl ve sır ermez bir hikmet halinde beliriyordu. Gerçekten asîl, temiz ve yüksek bir ruh için bundan güzel bir hayat düsturu olamazdı.

Bunun tersine davranan kimlerdi? Bir toplumun en aşağılık sanatlarını görenlerdi. Demagoglardı. Hokkabazlardı. Bitpazarı tellâlları ve ayak simsarlarıydı.

Ahmet Kerim bu tahlili yaparken Samiye'den nefretinin en esaslı sebeplerinden birini de bulmuş oluyordu. Bu kızın derdi çok geveze idi. Derdini, kalbinin içinde bir sır gibi saklaması lâzım geldiği halde sokaklara düşürmüş bulunuyordu.

Bu yüzden, Ahmet Kerim Samiye'de, kocasıyla her kavga edişte, penceresini açıp "A dostlar yangın var!" diye bağıran şirret mahalle karılarını hatırlamakta idi. Onun içindir ki Selim Necati Bey'in başıboş kızkardeşi, Ahmet Kerim'e düşkünlüğünü ispata çalıştıkçü onun gözünde durmadan düşüyordu.

Samiye'ye gelince, o her sırrını açığa vurduktan sonra ağabeyinin evinden ayrılmak zorunda kalmış ve gidip Aksaray'da, Şerife Hanım'ın yanına sığınmıştı. Bu Şerife Hanım Ahmet Kerim'e, Samiye için gidip gelen kadındır. Ahmet Kerim bundan yine o kadın vasıtasıyla haber almıştır. Şerife Hanım, bir gün onu yine yakalayıp demiştir ki:

"Gördün mü bir kere şu işleri?... Kızcağız anadan, kardeşten oldu. Dört günden beri benim evimdi... Ne yiyor, ne içi-

yor. İkide bir, dizlerime kapanıp yalvarıyor: "Haydi, git ona, haber ver; başımdan geçen şeyleri git, ona söyle." Söylemek... Söylemek bizden ama, dinleyen kim?"

Ve gazaplı gazaplı genç adamın yüzüne bakıyordu. Ahmet Kerim:

"Eh, peki; ne yapmamı istiyorsunuz?" diyordu. Ve bu suali o kadar sert bir sesle soruyordu ki, kadıncağız hemen yelkenleri suya indirmek lüzumunu duymuştu:

"Aman, oğlum; senden hiçbir şey istemeğe gelmedim. Yalnız hali ve durumu anlatıyorum. Bugün, ben sağ oldukça Samiye sokakta kalacak değildir. Öyle olmasa bile yine sen bir şey yapmağa zorlanamazsın! Allah bilir ya, bu işte sana zerre kadar suç bulan yok."

"Şu halde?"

"Evlâdım, doğrusu senden akıl danışmağa geldim. Bak, her gün gazetelere yazıyorsun. Herkesten aklının, fikrinin övgüsünü işitip duruyorum. Artık, bundan sonra, bizim için ince eleyip sık dokumak zamanı geçmiş... Sizler maşallah her şeyin yolunu bilirsiniz. Oldu bir rezalet; şimdi ortada bir genç kızın namusu, ırzı meselesi var. Bu meseleyi duymayan kalmadı."

"Sebep ben miyim?"

"Estağfurullah... Kız kendi kendine etti. Biliyorum evlâdım kız kendi kendine etti. Öyle ama, insanlık denilen bir şey var, oğlum..."

Şerife Hanım, Ahmet Kerim'le hiçbir şey yapamayacağını anlayınca, Samiye ile birlikte son bir çare daha düşündüler. Bu da, Ahmet Kerim'in annesine başvurmaktı.

Şerife Hanım, onu da yaptı. İki yaşlı kadın, uzun süre görüşmüşler, dertleşmişler, ağlamışlar, Ahmet Kerim, bir gece yarısı evine döndüğü vakit anasını, elinde şamdan, karşısında buldu. Kadıncağız alıştığının tersine, bu gece, hattâ yatmış uyumuş gibi görünmek lüzumunu bile duymamıştı.

“Oğlum, beş on dakika benimle konuşur musun?” dedi.

Ahmet Kerim anasının kendisine neden söz açmak istediğini hemen anlamıştı. İçinden: “Hay Allah cezalarını versin! Bundan sonra artık evimde de rahatım kalmayacak!” diye söylendi.

Annesinin ona, Samiye meselesinden söz edişi sanki Leylâ ile Mecnun’daki ana baba konuşmalarını andırır bir şey oldu. Ahmet Kerim, dinlerken kahkahalarını güç tutuyor ve ciddi görünmeye çalışıyordu. Aksaraylı Şerife Hanım, Ahmet Kerim’in annesini öyle bir kandırış kandırmıştı ki genç adam o söylerken neredeyse Şerife Hanım’ı dinliyorum, sanıyordu. İşi şakaya dökmek istedi:

“Anne, seni aldatmışlar, Mesele hiç de bildiğin gibi değildir. Bu kız arsız ve utanmaz bir mahluktur ve onun adının senin ağzında yeri olmaması lâzım gelir.”

Yaşlı kadın sustu. Fakat şamdanın ışığı arkasında titreyen yüzü hiç de susmuş gibi değildi.

Nitekim, bir sabah...

Bu gece yarısı konuşmasının üzerinden on beş gün geçmemişti ki, bir sabah evden çıkmak üzere iken, yine annesinin sesi:

“Ahmet, biraz benim odama gelir misin?”

“Yine o mesele mi anne?”

“Yok yok...”

Fakat genç adam, annesinin tereddütlü ve ürkek sesinden anlıyor ki, yine o mesele konuşulacak. Büyük bir iç sıkıntısıyla odaya giriyor. Yaşlı kadın onu, odanın ortasında ayakta bekliyor ve bütün hareketlerinde bir şaşkınlık, bir perişanlık var.

“Oğlum, yalvarırım sana, bir parça otur.”

Ahmet Kerim, oturuyor ve aynı zamanda, yan odanın kapısı yavaşça açılıyor. Kim bu? Çarşaflı, ufak tefek bir kadın! Ahmet Kerim, bunu ilk hareketlerinden tanıyacak gibi-

dir. Samiye mi? Hayır –Evet... Evet– Hayır! Ve kız, ona doğru yürüyor. Ellerini ona doğru uzatıyor. Bir şey söylemek istiyor. Başaramıyor. Sendeliyor. Aman, düşecek, Ahmet Kerim'in annesi, onu kollarının arasına alıyor ve yavaşçacık, sanki tuttuğu kırılacak, dökülecek bir şeymiş gibi okşaya okşaya bir minderin üstüne oturtuyor!

Ahmet Kerim donakalmıştı. Kaşlarının altından yan gözle Samiye'nin yüzüne baktı. Bu yüz, alçıdan gibiydi. Dudaklarına kadar beyaz, bembeyazdı ve bu beyazlığın içinde uzun siyah kirpiklerinin uçlarından sessiz sessiz damlayan iri, yuvarlak gözyaşlarında birer billûr ağırlığı, birer billûr pırıltısı vardı ve geniş, büyük minderin üzerinde ne kadar küçük, küçücük görünüyordu! Siyah bir kuşun yumuşacık tüylerinden yapılmış gibi bir varlık...

Ahmet Kerim, anasının yüzüne baktı:

"Beni, bunun için mi çağırdınızdı?"

Şimdi, yaşlı kadının yüzü şaşılacak bir ciddilik ve hattâ bir katılıkla silâhlanmıştı:

"Evet, oğlum, dedi; bunun için çağırdımdı. Sen benim doğurduğum Ahmet isen bu hali gördükten sonra mutlaka başka türlü düşüneceksin, başka türlü davranacaksın. Değilsen; sana söylenecek hiçbir sözüm kalmamış demektir.

Ahmet Kerim'in gözleri yere dikildi, kaldı:

"Ne yapayım, istiyorsun anne?"

Büyük, geniş minderin bir kenarında, bir ıstırap hulâsası halinde, küçücük bir mahlûk büzülmüş, hıçkırıyordu.

"Onu, kendi vicdanına sor!"

Bu cevap Ahmet Kerim'in bütün sabrını taşırmıştı. Ayağa kalktı.

"Vicdanım bana çıkıp gitmemi emrediyor" dedi ve çıktı gitti.

Genç kızın deminden beri kapalı duran gözleri, sırsıklam yüzünün ortasında şaşkınlıkla açıldı. Yalnız şu küçük çığlık:

"Kerim Bey! Kerim Bey!"

Bu çığlığa açılıp kapanan sokak kapısının sesi cevap verdi. O vakit bütün iri yaş damlaları, Samiye'nin gözlerinde donakaldı. Bu gözlerde eriyen birer siyah akik hali vardı; bakış denilen şeyi kaybetmiş gibiydi. Bu gözler sanki o küçük gözyaşları tufanının içinde boğulmuş, ölmüştü.

Ahmet Kerim'in annesi mahzun, sessiz önüne bakıyordu. Yerinden kımıldayamıyor, ağzını açıp bir tek kelime söyleyemiyordu. Sanki iradesine bir yıldırım inmişti. Bir tanecik oğlu, Kerim'i ona bu hakareti lâyık görsün, onun yüzüne kapıyı, böyle çarpıp gitsin! Buna şaşmaktan kendini alamıyordu. Meğer ne merhametsiz, ne yüreği kaskatı bir çocukmuş! İçinden: "Hiç böyle değildi. Yavrumu değiştirmişler" diye söyleniyordu. Yavaş yavaş bu içten gelen ses; yaşlı kadın, farkına varmaksızın, dudaklarına geçti:

"Hiç böyle değildi. Yavrumu değiştirmişler" diye mırıldandı.

Bereket versin ki, Samiye, ne bu sözü anlayacak, ne de bu sesi işitecek bir halde idi. Keder, onu bir deniz gibi derinliğine çekmişti. Kulakları ve soluğu tıkanmıştı. Artık buraya niçin geldiğini ve buradan nereye gideceğini bilmiyordu. O, içinden bir kızgın şişe saplanmış, zavallı bir et parçasından başka bir şey değildi ve hayat ile ilgisi bu yanık acısını duymaktan ibaret kalmıştı.

Bununla beraber, yavaş yavaş, büzülüp titrediği minderin köşesinden kalktı. İki elinin tersiyle son kalan gözyaşlarını sildi. Kerim'in annesine doğru ilerledi:

"Allaha ısmarladık, hanımefendi."

Yaşlı kadın başını kaldırıp genç kıza baktı. Mihanikî bir hareketle ona elini uzattı ve öteki eliyle kızın başını göğsüne çekti:

"Yavrucuğum, ümidini kesme. Allah Kerim." dedi.

Samiye hiç sesini çıkarmıyordu. Yaralanmış bir kuş na-

sıl kanatlarını sürükleyerek ağır ağır yürürse Samiye de öyle yürüyerek, Ahmet Kerim'in evinden ayrıldı.

Sokak kapısının dışında bir süre durdu. Kendi evlerinin önünden geçmemek için hangi yoldan gitmesi gerektiğini bilemiyordu. Rasgele bir sokağa saptı. İnce ve uzun ökçeli iskarpinlerinin içinde sanki ilk defa yürüyormuş gibi güçlük ve acı çekiyordu. Onları çıkarıp atarak, kaldırımın üzerinde yalın ayak yürümek istiyordu. Tıpkı kimsesiz ve küçük bir dilenci kızı, tıpkı bir serseri çingene karısı gibi o sokaktan bu sokağa, bu sokaktan o sokağa dolaşmak istiyordu.

Yalın ayak ve başı kabak... Ve bedeni, paçavralara sarılı, pis ve katı kaldırımların üzerinde sürünmek istiyordu. Çünkü, ayakkapları ve elbiseleri kadar, kendi vücudundan da nefret ediyordu. Sanıyordu ki, bu vücut baştan ayağa bir büyük yaradır ve bu yaradan sızan zehirli kan, tıp tıp, ruhunun üstüne damlıyor. Ah; bu baştan ayağa yara kesilen vücuttan nasıl kurtulmalı?

Samiye'nin bu acı, ağır ve lânetleme yükü taşımağa artık gücü kalmamıştı. Bu yükün altında kendini o kadar yorgun, o kadar bitkin hissetmektedir ki, hemen sokağın ortasına boylu boyuna uzanıverecektir. Olmaz, olmaz. Bunun için daha sessiz, daha ıssız ve daha serin bir yer lâzım! Daha serin.. Çünkü, kalbi yanıyor, kalbi tutuşuyor. Ah, o kızgın şiş! Vücudunun bir yanından öbür yanına geçen ve onu bir ateş üstünde bir et parçası gibi durmadan çeviren bu uzun ince, bu cehennemlik demir...

Samiye, ikide bir duraklayıp ellerini kalbine bastırıyor. Yazık değil mi? Bu çırpınan, kıvranan, burkulan küçücük şeye? O kızgın şiş vücudunu kesip geçerken mutlaka bu kalbin ortasını delip geçmiştir. Bu kızgın şiş Samiye'nin kalbinden geçip beynine saplanıyordu. Varlığının merkezinde duyduğu bu acı o derece uzvî, o derece fizik bir duygu halini almıştı.

Genç kız, bu acının ilk sebebini tamamiyle unutmuş, yalnız ondan kurtulmak, ondan bir an önce kurtulmak düşüncesiyle başbaşa kalmıştı. Birtakım inişler indi. Birtakım yokuşlar çıktı. Birtakım dar, uzun yılankavi sokaklarda yürüdü, yürüdü. Sonunda geniş bir caddeye vardı. Burası, İstanbul'un caddelerinden biridir ama Samiye hiç hatırlamıyor, yalnız biraz ötede caddenin ta sonunda, iki yüksek ve beyaz binanın arasından denizi görüyor. Bu sıcak öğle saatinde Boğaziçi'nin suları çividi renktedir.

Samiye neredeyse koşarcasına bu mavi şeye doğru gitti. İki büyük yalı arasında bir rıhtım kemeri. Genç kız bu kemerin altından sanki bir oyun yapar gibi suların içine dalıyor ve ayakları yerden kesilinceye kadar, ilerliyor ve birden yürek paralayıcı bir çığlıkla kendisini dalgalara bırakıyor.

Samiye üç defa denizin dibine batıp çıktı. Kulaklarında aralıksız bir çıngırak sesi, çın çın çınlıyor ve kapanan gözlerinin ötesinde renk renk bir âlemin kırmızı, mor, yeşil ve erguvani perdeleri birbiri ardısıra açılıyordu.

IX
MUHALEFETİN ZAFERİ

Bu uzun ve kızgın yaz sonlarında İttihat ve Terakki'nin çözülmesi, yüksek dağ başlarındaki ezeli karların eriyişi gibi bir şey oldu. İttihat ve Terakki denilen bu katılaşmış ve sağlam buz kitlesini şurada bir küçük ırmak, ötede serseri bir sel, beride bir incecik su haline çeviren sıcaklık, ne müthiş bir ateşten çıkıyordu!

İlk çözülme belirtilerinin göründüğü günlerde İstanbul'da kimse bunu lâyıkıyla bilemiyordu. Kimi, Padişah'ın artık İttihatçılardan yüz çevirdiğini; kimi, sopa, kırbaç ve süngü gücüyle toplanan yeni Meclis'in de gerektiği kadar vefalı çıkmadığını, kimi, "Merkezi Umumi" ile hükümet arasında bir anlaşmazlık baş gösterdiğini söylüyordu. Fakat, hiç kimse, muhalefet tarafından bir darbe indirilmiş olmasına ihtimal veremiyordu. Hattâ, İtilaf ve Hürriyet Fırkası bile bu hususta amme efkârını aydınlatacak vasıtalardan yoksundu. Yalnız, esrarlı bir tavır takınmayı ve olaylardan aldığı intibalarla sağa sola, bazı belirsiz tehditler savurmayı şanına lâyık buluyordu. İtilâf ve Hürriyet bu esrarlı tavrıyla, hem olan işlerin şerefini benimsemek, hem de azim ve ihtiyatı elden bı-

rakmamak suretiyle, ne kadar becerikli olduğunu halka sezdirmek istiyordu. Lâkin ne zaman ki; İttihat ve Terakki gazeteleri Rumeli'de bir **Arnavutluk ayaklanmasından** söz etmeye başladı, artık bu âni mevsim değişikliğinin bütün sebepleri herkesçe anlaşılmış oldu.

Bu gazeteler, Arnavutluk hâdiselerine karşı ateş püskürüyordu. Son mebus seçimlerinde kazanamayan Arnavut beyleri, cahil ve şuursuz, fakat tepeden tırnağa kadar silâhlı halk kalabalıklarının başına geçmişler ve her türlü anarşik zorlama vasıtalarıyla Bâbıâli'yi tazyika, tehdide başlamışlardı. Gerçi, Bâbıâli, Rumeli'de bulunan kuvvetleriyle kendini savunmaya girişmekten uzak kalmadı. Fakat, bu kuvvetler sanki büyülenmiş gibiydi. Her çeşit çareye sahip olduğu halde bir türlü harekete geçemiyordu. Eli ayağı bağlı gibi hep durduğu yerde sayıyordu.

İstanbul'da o, bunun; bu, onun kulağına:

"Asker, âsilerle bir olmuş!" söylentisini fısıldıyordu.

Askeri Kumandanlardan bazı ehemmiyetli kimselerin İstanbul ile İşkodra arasında, manalı manalı gidip gelişleri oldu. Giderken gülümser ve azimli görünen bu adamlar, döndükleri vakit, kaygılı ve tereddütlü idiler.

Gazeteler susturulduğu için, onun yerine geçen halkın muhayyelesi her gün, yeni bir şey doğuruyordu. Meğer ayaklanan yalnız Arnavutluk değilmiş. Tiran'da mı, Manastır'da mı, Serez'de mi, nerede, herhalde bir yerde kan gövdeyi götürüyormuş. İkinci bir Hareket Ordusu bugün, yarın; İstanbul üzerine yürümeğe hazırlanıyormuş ve bu sefer İttihatçılar sonuna kadar dayanmaya karar verdiklerinden payitahtta, artık taş taş üstünde kalmayacakmış!

Hasip Bey nevinden bazı Avrupa kâri kimseler de, her gün, ufukta yabancı gemilerinin çelikten siluetini gözetliyordu.

Acaba bu kavganın içinde, Niyazi Bey'in durumu nedir?

Halkın bir kısmı, bunun hâlâ İttihat ve Terakki'ye bağlı olduğunu, başka bir kısmı, çoktan muhalefete geçtiğini söylüyordu.

Günün birinde İstanbul halkına, el altından bir beyanname dağıtıldı. Bu beyanname, adı şimdiye kadar hiç işitilmemiş yeni bir topluluk, bir "**Halâskâr Zabitan Grubu**" tarafından yayınlanıyordu. Bu "beyannâme" durumun o zamana kadar bilinmez ve karanlık kalan bütün noktalarını aydınlatmış oldu. Artık birtakım söylentiler çıkarmaya hacet kalmamıştı. Artık gerçek bütün çıplaklığıyla ortaya atılmıştı.

Bu gerçek, çoktan sokaklarda geziyor, evden eve girip çıkıyordu. Günden güne orta malı, alelade bir "vaka" halini alıyordu. O "Halâskarân Grubu"nun Arnavutluk ayaklanmasına dayanarak istediği şeyler, İttihat ve Terakki kabinesinin çekilmesi, yerine tarafsız kimselerden kurulu bir kabinenin getirilmesi, milletin reyine aykırı olarak toplanmış Meclis'in dağılması, devlet memurlarından bundan böyle hiçbir partiye girmeyeceklerini bildiren yeminli taahhütnameler alınması vesaire gibi günlük politika ve idare işleriyle ilgili idi.

Bütün bu harekette, yeni bir idarenin, yeni bir fikrin yeni bir dileğin doğuşunu gösteren hiçbir belirti yoktu.

Halbuki, Ahmet Kerim'in son hadiseler arasında istediği, aradığı, beklediği şey böyle bir belirtiydi. Yalnız İttihat ve Terakki Hükümetinin yıkılmasıyla hiçbir hedefe erişilmiş olmuyordu. Ahmet Kerim, onun yerine gelecek hükümetin ne getireceğini bilmek istiyordu. Yüksek, asil ve ateşli ideallere susamış bir neslin susuzluğu onun nabızlarında vuruyordu. Bu nesil her doğan güne "Bana fikrim için ne getirdin? Ruhum için ne getirdin?" Ruhum için ne getirdin?" diye sormaktadır. Bir zamanlar bu gençlik için "hürriyet" tatlı bir rüya idi. Fakat bu tatlı rüyadan 31 Mart sabahının kanlı ve çamurlu gürültüsüyle uyandığı günden beri bir sarhoş mahmurluğu içinde kıvranıp durmaktadır.

Bu, huysuz, uyuşuk ve ağzı beyni paslı, vaktinden önce bunamış zavallı bir gençlikti. Dünyada artık yüksek ve yüce bir şeyin varlığına inanmıyordu. Ya kolay birtakım başarılar arkasında dolaşıyor yahut miskin bir boyun eyişle kendini kaderin eline teslim ediyordu.

Aslında gündelik politika ve parti ihtirasları memleketteki bütün diğer çalışmaları yutmuş; hiçbir kimse ve hiçbir zümre için bunun dışında daha asil bir hayat nizamı bulmak imkânını bırakmamıştı. Memleketin her sınıf halkı gibi "mütefekkir" ve "münevver" sınıfı da, talihini durmadan değişen siyasî hayat şartlarının keyfine bağlamıştı. Onlar da, Bâbıâli memurları gibi "Acaba gelen rejim bize giden rejimden biraz daha fazla soluk almak hakkı verecek mi? Acaba, bunda, öbüründen ziyade bir refah ve huzura kavuşacak mıyız?" diye düşünüyorlardı. Bunların dışındaki yığınlar ise her değişiklikten kayıtsız şartsız nefret ediyordu. Esnaf olsun, tüccar olsun, gelir ve mal mülk sahipleri olsun, her şeyden önce, uzun bir sükûn ve istikrar devrinin hasretini çekiyordu.

İhtilâl ve inkılâp sözleri, onların beyninde bir âfete işaret olmaktan başka bir mana ifade etmiyordu. İnkilâp, onların nazarında bütün dehşetiyle zelzeleden, tufandan farksız bir hadise idi.

Ah, keşki Ahmet Kerim için de, buna, öyle bir mana verebilmek mümkün olsaydı. Onun gözünde, bu gürültüsüz, heybetsiz rejim değişiklikleri, uykusu kaçmış bir adamın, yatağında sağdan sola, soldan sağa dönüşleri kadar tatsız ve boş yere tedirgin edici bir hareket gibi geliyordu.

Türk milleti ona, sebebi bilinmeyen bir acının pençesinde ne yapacağını, ne isteyeceğini bilmez bir halde görünüyordu. Nitekim, bu sefer kendi alınyazısını bir sürü mevki hırslısı Arnavut beylerinin eline bırakışı bu manevi ve fikrî tembelliğin en belirli örneklerinden biriydi.

Acaba eski Abdülhamit silâhşorlarının iktidar mevkiine getirecekleri hükümet nasıl bir hükümet olacaktı? Ahmet Kerim bunu, kendi kendine sormağa bile lüzum görmüyordu. Her şey, iktidarın birtakım âciz ve kötürüm paşaların eline geçeceğini gösteriyordu. Çünkü, İtilâf ve Hürriyet cephesi, çoktan bozulmağa yüz tutmuş; orada herkes kendi başına ayrı bir parti kesilmişti.

Nasıl ki, Lûtfi Fikri Bey'in şimdiden, bir başkan ve bir sekreterden kurulu, iki kişilik bir partisi vardı! Rıza Tevfik, her yerde Meşrutiyet'in aleyhinde olduğunu söyleyip duruyordu. Zeynelâbidin Efendi ile Sabri Hoca, Sadık Beyle Gümülcineli İsmail'e karşı, düşmanca bir vaziyet almış idiler. Bunlar kendi aralarında mevsimsiz bir mevki paylaşması kavgasına girişmiş görünüyorlardı.

İşte, bu sırada idi ki, nereden geldiği ve hangi kuvvetlere dayandığı bilinmeyen bir hükümet, iktidara geçmiş ve bu, tıpkı küçük çocukların köşe kapmaca oyununa benzeyen bir şey olmuştu.

Yeni kabineyi meydana getiren kişiler, rütbe ve nişan yükleri altında iki kat olmuş ve her devre sadakatla hizmet etmiş beş on antika devlet adamı idi. Başında, **Gedikler Gazisi Ahmet Muhtar Paşa**'yı tarihi bir taç gibi taşıyan bu kabinenin içinde, biricik genç unsur olarak **Hüseyin Hilmi Paşa** ile **Mahmut Muhtar Paşa** görünüyordu. Bu iki adam, yalnız devletin değil, Ahmet Muhtar Paşa'nın "idare dizgini"ni de ellerine almış gibiydiler.

Ahmet Kerim, bu manzarayı görür görmez, bütün genç ve yeni fikirlerin kesin bir iflâs arifesinde olduğunu sezdi. Hele bu paşaların "mutlakiyet" devirlerine mahsus sinsi bir "ceburut" ile gidip Meclisi Mebusan'ı dağıttıkları günü, artık Meşrutiyet'in son günü saymamak mümkün değildi. Ahmet Kerim, hususî bir toplantıda bu duygusunu söylemekten kendini alamadı:

"İttihatçılar," dedi, "hiç değilse bize görünürde bir hürriyet bağışlarlardı ve her zulmü, bu hürriyet hayalini korumak için yaparlardı. Şimdikileri harekete getiren prensibin ne olduğu ise bilinmiyor."

Orada hazır bulunan Hasip Bey, en hor görücü tebessümüyle gülümseyerek:

"Ölmüş devleti kefenleme ve gömme prensibi" dedi.

Çünkü, Hasip Bey de kendine hiçbir mevki vermeyen ve hattâ belki adını bile hatırına getiremeyen bu hükümet erkânına karşı can ve gönülden muhalefete geçmiştir; ve:

"Düşününüz, monşer," diyordu; "bir Hüseyin Hilmi Paşa bile beni yanına kabule tenezzül buyurmuyor. Geçen gün kendisini tebrike gitmiştim. Bir sürü müracaatçılarla dolu bir odada, bana, tam iki saat 'antichambre'* yaptırdıktan sonra bir başka kapıdan sıvışıp gitmesin mi? Şaşırdım kaldım. Biz ki hayatımızı bu kadar tehlikeye koymuş olalım, canımızla başımızla çalışalım; bugünü hazırlayalım; şu paşalara buyurunuz koltuklara diyelim. Sonra bize, dönüp bir selâm vermek lütfunda bulunmasınlar. Bu, bu..."

Yüzü her zamandan çok ciddileşmişti. "Bu, bu" derken dudakları tir tir titriyordu.

Öteden Necip Molla söze karıştı. Tombul ve beyaz bileklerini sıvayarak ağır ağır, nazlı nazlı söyledi:

"A efendim; bunda şaşılacak ve öfkelenecek bir şey yok. Aynı şey, benim başımdan iki defa geçmiştir. Bir adliye nazırının, bir de evkaf nazırının yanında. Bu efendiler, o kadar meşgul imişler ki hususi ziyaretleri ancak cuma günleri, evlerinde kabul edebilirlermiş! Buyurduğunuz gibi, müracaatçılarla dolu bir odada, bir odacının ağzından bu cevabı almak insana öyle ağır geliyor ki..."

Ahmet Muhtar Paşa kabinesi iktidara geçtiği günden beri Ahmet Kerim'in pek gizli bir yerinde belirsiz bir yaranın sı-

(*) Kapı önünde bekletmek.

zısı vardı. Bu iki adam konuşurken, Ahmet Kerim, birdenbire o yaranın adını bulmuştu. O da bunlar gibi, İttihat ve Terakki'ye muhalif bir hükümet adamı tarafından kendisine karşı saygı değilse bile bir çeşit ilgi ve sevgi beklemişti. Yıllardan beri sürüp giden mücadelelerinin, bugünkü durumu hazırlayan amillerden biri olduğuna hiç kimsenin şüphesi yoktu. Lâkin basın ve amme efkârı diye hiçbir şey tanımayan bu yaşlı saraylılar, bu emektar kapıkulları, iktidar mevkiine sırf kendi nüfuz ve şöhretlerinin kendi rütbelerinin, kendi yaşlarının kuvvet ve haşmetiyle çıktıklarına inanmıştılar.

Hasip Bey söylenmekte devam ediyordu:

"Bırakın, canım; beş on gün daha iktidar mevkiinin safasını sürsünler. Onlar da bilirler ki, bu postta bedava oturmak imkânı yoktur. Hele bizimkiler Avrupa'dan bir gelsinler bakalım.

Hasip Bey'in bu "Avrupa'dan bir gelsinler" dediği kimseler, Ömer Bey'le Prens Sabahattin Bey'di. Ahmet Kerim bunlar arasında, bir de **Şerif** Paşa ile **Ali** Kemal'den söz edildiğini işitiyordu.

Gerçekten, İstanbul'da bir kısım muhalifler bütün ümitlerini dışarıdan gelecek bu üç dört kişiye bağlamıştılar. Her gün, bir yığın halk, ellerinde bayraklarla, rıhtıma veya Sirkeci Garına gidip toplanıyor ve dört gözle bu muhterem yolcuları bekliyordu.

En sonunda bunlar, birer birer gelmeye başladı. İlk gelen, Ali Kemal oldu. "Yaşa, yaşa, yaşasın!" sesleri arasında telâşlı, heyecanlı ve şaşkın Sirkeci Garına çıktı. Zavallı muharrir, bir İstanbul'dan kaçtığı günü, bir de bu dönüşü karşılaştırarak talihin cilvelerine dair, ne kadar beyit biliyorsa, hepsini zihninin içinden geçiyor ve halka dalgın, şuursuz bir gülümseyişle bakıyordu. İkide bir, iri ve tombul parmaklarıyla durmadan düşen gözlüğünü burnunun üs-

tüne yerleştirmeye çalışıyor, öte yandan kendine uzanan elleri sıkarak:

"Aman mirim, aman mirim..." tarzında bir sürü manasız lâkırdılar söylüyordu.

Prens Sabahattin Bey'in gelişi, bundan yüz kere daha gösterişli oldu. İstanbul'un bütün büyükleri ve kodamanları, münevver gençleri, kadınları, çocuklar, okullular, Ermeni ve Rum cemaatleri, Galata Rıhtımında sıra durmuştular. Her yandan bayraklar sallanıyor, buketler atılıyordu.

Sabahattin Bey vapurdan karaya ayak basınca, sanki denizden çıkıp başka bir denize dalmış gibi oldu. Bereket versin ki polisler kendisine yol açıyorlar ve yolun iki tarafında bir saygı duruşunda bulunuyorlardı. Küçücük adam incecik bacaklarının üstünde sevinçten neredeyse zıplıyor gibiydi.

Halkın içinden bazı sesler:

"Allah vatana millete bağışlasın! Ne kadar da genç!"

"Şu giyinişindeki inceliğe, şu tavırlarındaki kibarlığa bak!"

"Kendi küçük ama, ne büyük bir kafası var. Bir cüce vücudu üzerinde bir dev başı!"

"Yahu, bir sakal tak, tıpkı Sait Paşa.."

"Onun kadar da akıllıdır ha! Hem de karakter bakımından ondan bin kat üstündür."

Zavallı Ömer Beyefendiyi, kendi dostlarından başka hiç kimse karşılamağa gitmedi. Fakat o, bu şekilde karşılanıştan hiç üzgün değildi. Zaten halktan ve demagogluktan nefreti, onu her türlü kalabalıkta temastan sakındırdığı için vatanına tenhaca kavuşmak ona daha rahat, daha aristokratik geldi. Bununla beraber, Ömer Beyefendi, isterdi ki, Sadrıazam Paşa adına bir yaverle bir sıra polis memuru o vapurdan çıkarken yolunda, selâm törenini yerine getirsin!

İşte uzun bir sürgün hayatından sonra Osmanlı İmparatorluğu toprağına ayak basarken, Ömer Beyefendi'nin yü-

zünü buruşturan ilk hadise, kendisi için, hükümet tarafından böyle resmî bir karşılamanın hazırlanmamış olmasıydı. Onun içindir ki dostlarının selâmına ilk cevabı:

"Berbat ettiler, berbat ettiler!" diye bağırmak olmuştu. Sonra gümrüğün öbür kapısında kendisini bekleyen arabasına binerken mahzun bir sesle ilâve etmişti:

"Büyük bir fırsat kaçırılmıştır. Bunu gidermeğe çalışmalı."

Bunun üzerine Hasip Bey Necip Mollanın kulağına eğilip yavaşçacık fısıldadı:

"Gördünüz mü? O da benim fikrimde."

Ahmet Kerim bütün bu karşılama töreninin dışında, bir kenarda, küskün duruyordu. Tatmin edilmemiş genç muharrir kibrinin gittikçe artan ateşi, ona bir çeşit sıracalı çocuk mızmızlığı vermişti. Lâzım geldiği kadar saygılı veya özden olmayan bir selâm; bir lâubalice gülüş, bir dalgın bakış, taşlarcasına bir söz, bir hiç onda, doğrudan doğruya onuruna vurulmuş bir darbe tesirini yapıyor ve bunun işkencesini bir ağır yük gibi, günlerce yüreğinin üstünde taşıyordu.

Ahmet Kerim'in yüreğinin üstüne çöken yük keşki bununla kalmış olsaydı! O, umulmayan, o hatır ve hayale sığmaz intihar faciasından sonra genç adamın kalbinde pişmanlık, yuva yapmış bir yılan gibidir. Bu yılan her gün histerik bir kadın kolu gibi kıvranarak, burkularak yüzlerce yumurta yumurtluyor ve bunlardan çıkan küçücük haşereler onun kanına zehirlerini akıtmaya başlıyordu.

Ahmet Kerim, Samiye'nin kendine kıyışını herkes gibi gazetelerden öğrenmişti. Bu, bayağı zabıta vakası sütunlarında dört beş satırlık bir haberdi. 1911'de gazetecilik henüz bugünkü gelişmeye erişmemişti. Ve intiharlara, cinayetlere, yankesicilere baş sayfalarda sütun dolusu yer vermek usulü bu suçlar derecesinde kötü bir iş sayılırdı. Hususile kendine kıyanın, öldürenin veya yankesicinin hüviyeti, ailesi, hususî

halleri hakkında uzun uzadıya tafsilât yayınlanması hiç hatıra gelmezdi. Gazetelerin bu çeşitten sosyal vakalar karşısında sanki toyca bir utanışı vardı. Onun içindir ki, Ahmet Kerim en az otuz kırk tane polis vakası arasında bu üç dört satırlık haberi okuduğu vakit bunda adı geçen Samiye'nin kim olduğunu tahminde biraz güçlük çekti. Fakat içinden bir ses, boğuk, titrek ve yanık bir ses, bu Samiye'nin mutlaka o Samiye olduğunu ona haber vermişti.

Nasıl Samiye mi? Bizim komşu kızı Samiye? Yok canım. Evet, evet. Bizim komşu kızı Samiye. Hani şu sesini duymak için penceresinin altında yüreğimiz çarparak durakladığımız, fıkırdak, oynak Samiye yok mu, işte onun tâ kendisi... Kabataş'la Beşiktaş arasındaki iki yalının dar ve loş geçidinden kendisini denizin akıntısına bırakan kız, ondan başka kimse olamazdı. Samiye, zaten, annesinin odasında yarı ölü, yarı diri bir halde değil miydi? Bunda şaşılacak ne vardı? Bunda şaşılacak biri varsa o da Ahmet Kerim'di. Genç adam kendi kendine:

"Bunda şaşılacak biri varsa o da benim." diyordu. "Nasıl oldu, ne ettim de o gün annemin odasında kızcağızın müthiş acısına aldırış etmedim? İnce vücudu minderin üstünde yeni kesilmiş bir kuzunun eti gibi tir tir titremiyor muydu? Sesi boğazında bir darağacının urganı gibi düğümlenip kalmamış mıydı? O dakikada, yavrucak, zaten boğulmuş, bitmiş değil miydi? Nasıl oldu da bütün o ürperişli gerçeği görmedim, göremedim? Nasıl oldu da o dakikadan başlayarak bu "kaza-zede"nin yardımına koşmadım?"

İçinden, kendi kendine:

"Alçak, alçak, alçak!" diye sesleniyordu. Ve bu ses bir kayanın kovuğuna çarpan dalgalar gibi sağır bir uğultu halinde yeniden kendi içine doluyordu.

O gece evine dönemedi. Bir deli gibi İstanbul'un içinde oradan oraya dolaştı, durdu. Bir deli gibi yumruklarını sı-

kıyor, dişlerini gıcırdatıyordu. Boş yere içkide teselli aradı; boş yere fuhuştan şifa bekledi. Boş yere başka kadınların canlı etleri, canlı sesleri arasında kaybolup gitmek istedi. Samiye'nin deniz üstündeki serseri cesedi beyninde, gözünde, yüreğinde ve sinirlerinde bütün bu yaşayan gerçeklerden daha canlı, daha hazır, daha tesirli idi.

Onu acaba, hangi kayıkçılar denizden çıkardı? Tamamı tamamına denizin hangi noktasında bulundu ve o zaman ne haldeydi? İnce vücudu şişmiş miydi? Yoksa, o küçücük fildişinden biblo şeklini henüz muhafaza ediyor muydu? Peçesi yüzünü örtmüş müydü? Gözleri kapalı mıydı? Açık mıydı? Kolları iki yanına sarkmış mıydı? Yoksa göğsünün üstünde tevekkülle kavuşmuş duruyor muydu? Bütün bunları, gidip, onu denizden çıkaranlara sormak istiyordu. Dünyada hiçbir ilim, ona, Samiye'nin son haliyle ilgili bu heyecanlı tafsilâtı bilmek kadar derin, geniş ve ehemmiyetli görünmüyordu.

Samiye'nin son hali. Bunu bilse artık hayatında hiç bir şey anlamaya, bilmeye lüzum görmeyecekti. Hep bu bilginin içinde yaşayacaktı. Zaten, şimdiden hayatla bütün ilgileri kesilmiş gibi değil miydi? Gözü neyi görüyordu? Burnu hangi kokuyu alıyordu? Kulakları hangi sesi işitiyordu? Dış dünya ile onun arasına kalın bir perde inmiş, onu ölü bir sevgili ile uhrevi bir gelin odasında yapayalnız bırakmıştı. Ahmet Kerim, ilkgünler buradan hiç çıkmak istememişti. Renklerin ve seslerin edebi bir sessizlikle sustuğu bu gelin odasında benzi sapsarı gelinin buz gibi ellerini elleri içine alıyor ve onunla başı yok sonu yok; ve onunla bir ırmaktan daha uzun dertleşmelere dalıyordu. Ona, ne söylüyordu, bilmiyordu. Fakat söyledikçe derin bir ferahlık duyuyordu. Her dertleşmenin sonunda sanki bol bol, sanki kana kana ağlamış gibi oluyordu.

Ahmet Kerim bu faciayı annesine haber vermek isteme-

mişti. Lâkin ne mümkün? Vakanın üstünden üç dört gün geçer geçmez bütün mahallede bunu bilmeyen öğrenmeyen kalmadı. Yaşlı kadınla oğlu bir öğle yemeğinde karşı karşıya otururlarken odanın havasında meydana gelen ortak bir sıkıntıda, o ağır ve müthiş sırrın bütün teferruatını birbirlerine söylemiş oldular. Yaşlı kadın gözlerini kaldırıp oğlunun yüzüne bakmıyordu; oğlunun başı hep önüne eğilmiş duruyordu. Genç adam bu işkencenin altında kendisini küçülmüş, küçülmüş sanki sekiz yaşındaki haline dönmüş hissediyordu; annesinden o kadar korkuyordu, o kadar utanıyordu. Ağzını açıp bir kelime söylemek istese sanki yüzükoyun yere kapanıp hıçkırmağa başlayacaktı. Gözyaşları içinde eriyecek, akacaktı. Lâkin, hiçbir defa ne o Samiye'ye temas eder bir kelime söyledi, ne öbürü bu faciayı hatırlatır bir söz açtı. Sanki her ikisi de aralarında uykuya dalmış, birbirini uyandırmaktan korkuyor gibiydi.

Birgün geldi ki, Ahmet Kerim bu sessizlikten rahatsız olmağa başladı. Yüreğini o ana kadar bilmediği bir ihtiyaç, bir dertleşme ihtiyacı sardı. Bu acıyı yalnız başına taşımağa artık tahammülü kalmamıştı. Dolup taşan yüreğini birine boşaltmak istiyordu. Birine; kime, kime? Çünkü, bu "biri"nin herhangi bir tanıdık veya bir dost olması kâfi değildi. Bu "biri"nin, gözlerinde Samiye'nin hayalinden bir akis taşıması lâzımdı. Samiye'yi görmüş, tanımış bir insan; bu, biraz da Samiye'nin devamı gibi bir şey değil miydi?

Aklına o Aksaray'daki hanım geldi. Fakat onu nereden ve nasıl bulmalıydı. Ahmet Kerim bu kadının adını bile hatırlamıyordu. Belki annesine sorsa öğrenecekti ama, onu bu meseleyle ilgili herhangi bir bahiste söyletmekten o kadar korkuyordu ki –kendisine ne derece ağır gelirse gelsin– yine bu susmayı yeğ buluyor, muradının yerine gelmesini tesadüflerin lütfuna bırakıyordu.

Ahmet Kerim, günlerce bu tesadüflerin ardında koştu.

Günlerce adını bilmediği o kadının yakınlarında dolaştı. Aksaray'dan Hobyar'a Hobyar'dan Horhor'a oradan Fatih'e veya Şehzadebaşı'na giden iç İstanbul'un bütün ıssız, loş ve eğri büğrü sokakları Ahmet Kerim'in biricik gezinti yerleri oldu. Yürürken yaşlı kadınlardan başka hiçbir kimse dikkatini çekmiyor ve bunlar da çoğunlukla sımsıkı peçeli oldukları için bir türlü yüzlerini göremiyordu.

Ahmet Kerim, beş on gün içinde, o semtlerde ne kadar türbe, ne kadar çeşme, ne kadar saçak, ne kadar kırık mermer ve çatlak duvar varsa hepsini ayrı ayrı ezberlemişti. Bazan, bu her gün aralıksız gördüğü şeylerden bıkıp yeni keşiflerde bulunmak ümidiyle Edirnekapı'ya ya da Topkapı'ya kadar yürürdü. Buralarda yabanî otlarla ıssız, harap evler hüküm sürmeye başlar. Ahmet Kerim, o nesilden her Türk genci gibi Loti hastalığına yakalananlardandı. Onun için bu viran, ıssız ve yarı ahrete bakan âlemin dilinden anlardı. Genç adam, bütün bunlardaki şiirin sırrına her vakitten çok bugünlerde ermiş bulunuyordu. Aksaraylı hanımı bulmaktan ümidini kesince bu taşlarla, bu otlarla, bu sessiz servilerle konuşmaya gidiyordu. Taşlara, otlara ve servilere soruyordu:

"Hani benim 'Aziadé'm?"

Ne yazık ki, Ahmet Kerim, Samiye'nin nereye gömüldüğünü bile bilmiyordu. Aksaraylı hanımı gördüğü gün ilk soracağı şey bu olacaktı. "Nerede benim yârimin mezarı?" diyecekti. Genç adam, bu soruyu sormakta sonsuz bir teselli duyacağını tahmin ediyordu ve o vakit, Aksaraylı hanımı bulmak yolundaki isteği son dereceye varıyordu.

İşte, böyle bir anındadır ki, Ahmet Kerim annesine başvurmaktan kendini alamadı. İki kadın arasında Samiye yüzünden bir tanışıklık kurulduğunu biliyordu. Aksaraylı hanım matbaada yüz bulmadıkça kaç defa Teşvikiye'deki eve gelmiş ve oğlu üzerinde ananın nüfuzunu harekete getirme-

ğe çalışmıştı. Bu ziyaretler sırasında geveze kadın, adını ve nerede oturduğunu mutlaka söylemiş olacaktı. Ahmet Kerim, o kadının kendisine bile bununla ilgili birçok tafsilât verdiğini belirsiz bir şekilde hatırlıyordu, ama sokağın ve kadının adını bir türlü bulup çıkaramıyordu.

Ahmet Kerim, annesiyle kısa kesmek istediği konuşmalarını hep kapıdan çıkarken ayak üstünde yapardı. Bu sefer de öyle yaptı. Yüzü kapıya dönük hem ağır ağır yürüyor, hem de sözde pek ehemmiyetsiz bir şey soruyormuş gibi:

"Anne," dedi, "şu köşe başındaki komşuların ahbabı bir Aksaraylı hanım vardı, onun adını ve nerede oturduğunu biliyor musun?"

Yaşlı kadın şaşaladı. Ahmet Kerim:

"Yok; dedi; mühim bir şey için değil. Kadının bana havale ettiği bir iş vardı. Onu yaptım da kendisine haber vermek istiyorum."

Annesi bir süre düşündü:

"Dur, dur bakayım! A, az kalsın ben de unutacaktım. Adı Şerife Hanım, Aksaray'da Sineklibakkal'da oturuyor. Tam karşısında bir hallaç varmış, ondan sorulursa bulunurmuş."

Ahmet Kerim, bu değerli malumatı alır almaz daha çok duramadı; sokağa fırladı. Hem yürüyor, hem de not defterine annesinin söylediklerini yazıyordu. "Şerife Hanım. Sineklibakkal. Karşısında bir hallaç varmış, ondan sorulursa bulunurmuş. Bir araba, çabuk bir araba!" Ahmet Kerim soluk soluğa Beşiktaş'a indi. Bir arabaya atladı.

Bu Aksaray da ne uzak, ne uzak! Ahmet Kerim'in bir aşk randevusuna gider gibi içi içine sığmıyordu. Ah yavrucuk, ah zavallı Samiyecik, Ahmet Kerim'in bu halini bir görseydi. Yalnız kendisinden bahis etmek zevki için, yoluna feda olduğu adamın nasıl çırpındığını, nasıl koştuğunu, başını nasıl sağa sola çarptığını bir görmüş olsaydı! Ahmet Kerim bile kendi kendine: "Kim derdi ki..." diyordu. Evet kim derdi

ki, bir vakitler sırnaşık bir dilenciden kaçar gibi kaçtığı Şerife Hanım onu böyle arkasından koşturacaktır!

Bu kadın gerçekten, annesinin tarifine göre Sineklibakkal'da, bir hallacın karşısında, yana eğilmiş ve kaburgaları çatlamış, büyük fakat köhne bir evde oturuyordu.

Ahmet Kerim bu evin Şerife Hanım'ın evi olduğunu hallaca da söylettikten sonra kapıyı çaldı. Ses yok. Yine çaldı. Biraz bekledi. Üçüncü defa elini yeniden tokmağa götürürken kapı sessizce aralandı. On iki, on üç yaşlarında yemenili bir kız başı!

"Kızım, Şerife Hanım'n evi burası mı?"

Çocuk başını sallıyor.

"Kendisi evde midir?"

Kızcağızın böyle bir ziyaretçiye hiç alışmadığı yüzünden, bakışlarından belliydi. "Evet" mi diyecek, "hayır"mı bilemiyordu.

"Yavrum, git hanıma söyle, Ben Kerim Bey'im. Gazeteci Kerim Bey dersen o bilir. Kendisini görmek istiyorum."

Çocuğun "Peki!" demesiyle kapıyı yavaşçacık kapaması bir oldu. Ahmet Kerim, içinden "Ya beni kabul etmezse; ya beni kapıdan kovarsa!" diyordu. Niçin kovmasın? Şerife Hanım çeşidinden mahalle karıları insana her hakareti yapma gücündedirler. Genç adamın aklından Hüseyin Rahmi'nin romanlarındaki o zebellâ acuze tipleri, birbiri ardısıra sanki heyecan verici bir geçit töreni yapıyorlardı. Düşünüyordu ki onların yuvası bu sokaklardaki, kaburgası çıkmış evlerden başka bir yer değildir. Ahmet Kerim, korka korka kafeslere bakarak: "Gerçekten insan cinsi, bir İstanbullu mahalle karısından daha acayip bir tip çıkarmamıştır." diyordu. Hüseyin Rahmi'nin edebiyatında her sözüne güldüğümüz, her hareketini kahkahalarla karşıladığımız bu kaba ve şirret kadın tipleri, ona ilk defa olarak, Shakespeare'in dramlarında gördüğü cadı tiplerinden daha ürkütücü geliyordu. Onun

içindir ki, hallacın karşısındaki köhne evin kapısı, ikinci defa açılırken birdenbire cinlerle sarılmış kalan Macbeth gibi benzi sarardı. Az kalsın her şeyden vazgeçerek ters yüzü kaçıp gidecekti.

Başı yemenili küçük kız:

"Buyurun!" dedi.

Ahmet Kerim titreye titreye evden içeri girdi. Bir ufak taşlık. Bir merdiven. Oradan geniş ve çırılçıplak bir sofaya çıkılıyor. Bu sofanın tavanı o kadar basıktır ki, Ahmet Kerim sanki bütün evi bir miğfer gibi başına giymiştir. Kızcağız yalın ayak önden yürüyor. Sokağa bakan bir odanın kapısını açtı ve eşikte misafirin geçmesini bekledi. Ahmet Kerim dışarıdaki sofa kadar çıplak ve basık tavanlı bir odaya girdi. Burası, pencerelerine asılmış beyaz patiska perdelere rağmen loş ve sıkıntılıydı. Odanın bütün bir yüzünü kaplayan sıra sıra kafesli pencereler boyunca bir uzun sedir ve onun iki yanında birkaç hasır sandalye, burada mobilya adına görülebilen eşyayı teşkil ediyordu. Ahmet Kerim, bu sandalyelerden birine yığılıverdi.

Küçük kızın bütün terbiyeli terbiyeli duruşlarına, "Buyrun!" deyişlerine rağmen hâlâ kötü bir muameleye uğrayacağını sanıyordu. Öyle ki Şerife Hanım odadan içeriye girdiği vakit ne selâmlaşmasını, ne de bir tek söz söylemesini bildi. Şerife Hanım, başında beyaz namaz bezi, sırtında bol maşlahı, gösterişli ve nazik bir temenna ile genç adamın önünden geçti ve minderin kenarına ilişti. Yine yerden bir temenna:

"Safa geldiniz efendim."

Ahmet Kerim hâlâ kendisini toplayamıyordu. Gözü yere dikili kaldı. Bir uzunca sükût... Ev sahibi hanım koynundan bir paket çıkardı ve içinden, çok özenli bir şekilde elde sarılmış bir cigara ayırıp Ahmet Kerim'e uzattı. Genç adam bu cigarayı alırken sezdi ki kadının eli titremektedir. Hemen yüreğinin ve dilinin bağları çözülüverdi:

"Sizi neden rahatsız ettiğimi sormuyorsunuz?" dedi.

Şerife Hanım "Anladım, anladım!" der gibi başını salladı. Ahmet Kerim, devam etti:

"Evet; işte sizden o bildiğiniz facia ile ilgili malûmat istemeğe geldim. Bunun haberini aldığım günden beri hiç rahatım kalmadı. Her an ondan bahis edebilmek için yanıp tutuşuyorum. Bana inanınız hanımefendi! Ben artık o eski bildiğiniz adam değilim. Ben büsbütün başka birisiyim. Sizi namusum üzerine temin ederim ki onun hatırasına ebediyete kadar hıyanet etmeyeceğim. Tersini yaparsam kahrolayım. Onun gönlü ile benim gönlüm ölümde, ebedilikte birleşmiştir. Bizi birbirimizden kim ayırabilir? Kimse, efendim."

Kadıncağız genç adamı hayretler içinde dinliyordu. Hiç bu şekilde konuşan bir adamla karşı karşıya gelmemişti. Sanki bir deli saçması dinliyorum sanıyordu.

"Biliyorum, hanımefendi. Ben sizin gözünüzde lânetleme bir adamım."

Şerife Hanım hemen "Estağfurullah"ı bastırdı.

"Yok, yok. Boşuna nezaket göstermeğe çalışmayınız. Ben gerçekten, alçağın biriyim. Kendimi herkesten çok kendim lânetlemekteyim. Onun için siz ne derseniz deyiniz ve bana ne gözle bakarsanız bakınız, benim kendi kendime biçtiğim cezanın yarısını veremezsiniz; ne de benden benim kadar nefret edebilirsiniz. Zavallı kızcağız, sevecek adam mı bulmadı? Ah hanımefendi, ne dedim de sizi dinlemedim! Yapılacak bir şey vardı, o da bu düşkünlükten onu vazgeçirmekti. Onu bir hasta gibi elbirliği ile tedaviye çalışmaktı. Hiç değilse siz benim aleyhimde bulunmayı, beni onun gözünden düşürmeyi kendinize bir vazife bilmeliydiniz."

Şerife Hanım ıslak gözlerini birkaç defa büzüp sıktıktan sonra:

"Ah efendim," dedi, "neler söylemedim, neler etmedim.

Hiçbiri kulağına girmedi. Bu dediğiniz gibi bir hastalıktı, bu bir kara sevda idi. Geldi bir defa çocukcağızın başına; artık kurtarmak mümkün olmadı. Kısmet böyle imiş, takdir böyle yazmış. Ne yapsaydık boşuna..."

"Hayır, hayır, yapılacak çok şey vardı. Bir tanesi: Ona ruhumun bütün iğrenç ve çirkin yanlarını gösterecektim. Ne kadar az sevgiye lâyık olduğumu anlatacaktım. O vakit yavrucak bir şahin önünde ürkmüş bir güvercin gibi benden kaçacaktı."

Nerede olduğu görülmeyen bir duvar saati tık tık vuruyor ve sokaktan bir dilencinin sesi işitiliyordu. Ahmet Kerim bir süre sustu. Sonra bir kötü rüyadan uyanır gibi silkindi:

"Bütün bunlar lakırdı. hanımefendi! Ben size, asıl başka bir niyetle gelmiştim. Sizden Samiye'nin mezarının nerede olduğunu öğrenmek istiyorum."

Şerife Hanım, yaşayan bir kimsenin adresini verir gibi:

"Yahya Efendi Türbesinde.." dedi ve bu türbeye nasıl girildiğini, Samiye'nin tastamam hangi noktada yattığını söyledi.

"Ah, evlâdım... Her şeyiyle ben uğraştım. Kendi elimle seve seve, okşaya okşaya hazırladım, Helâlü hoş olsun! Bunları övünmek için söylemiyorum. Zavallı ananın, zavallı kardeşin iler tutar yeri kalmamıştı ki."

Şerife Hanım'ın bundan öteki söylenişleri artık tatsız tutsuz birtakım lakırdılardı.

Ahmet Kerim, bunları da can kulağıyla dinledi, dinledi ve:

"Ne kadar iyi kalpli bir kızdı değil mi?" diye sordu.

"Ah, sorma evlâdım. Sorma! Doğrusu ne anasına, ne kardeşine benzerdi. Allah selâmet versin onlarda çok iyi insanlardır ama Samiye'nin hali başka idi."

"Evet, benim üzerime silâhlarla yürüdükleri akşam, önüme geçip duruşu yok mu? İşte kalbinin asilliği hakkında bu

yeter bir misaldir. Ben, o gece, onu kucağıma alıp evden çıkarıp götürmeliydim."

"Ne iyi olurdu. Kızcağızı o deli kardeşinin elinden kurtarmış olurdun. O Selim Bey yok mu? Ah o Selim Bey.. Herkes onun için hayırlı kardeş, hayırlı evlât, der ama, işin içyüzünü ben bilirim. Kulüp dediniz mi gözünde ne ana kalır ne kardeş.. Vallahi, gerekirse, yaşlı anasını bile o Kulüp yoluna kurban verir. Ne ise o da cezasını buldu ya; memuriyetinden çıkarmışlar. Yakında hapse girecekmiş diyorlar."

Yaşlı kadın bu sözleri söylerken dikkatli dikkatli Ahmet Kerim'in yüzüne baktı. Halka mahsus bir sezişle karşısındaki gencin, işten çıkaranlar ve hapse atanlar sınıfında olduğunu biliyordu.

"Zaten büyük makamlara erdi de ne oldu? Kime zerre kadar yararı dokundu? İşte, benim bir maaş meselem vardı, bunu yapıver diye birkaç defa kendisine yalvardım. Ha, ma dedi. Yıllar geçti. Bizim işten hiçbir haber çıkmadı."

Aklına bu maaş meselesinden bir kere de Ahmet Kerim'e söz açmak geldi.

"Efendim; dedi. Bu maaş meselesi de o kadar güç bir şey değil. Bizim merhum.. Kerküklü Osman Efendi –belki işitmişsinizdir– Sâdattan idi. Evkaf kendisine bir mütevellilik hakkı verirdi. Şimdi o öleli altı yıl oldu. Ben maaşı almıyorum. Pekâlâ merhumun 'tekaüt' maaşını veriyorlar ama, bunu bir türlü vermiyorlar. Bana her yandan büyüklere baş vurulursa olur dediler. Bu iş Evkaf Nazırı'nın elinde imiş. Evlâdım, eğer bir vaktin olur da soruverirsen büyük sevap işlemiş olursun. Ah oğlum, bilsen neler çekiyorum, dört yüz elli kuruşla bir koca evi döndürmek için..."

Ahmet Kerim Samiye bahsinin böyle birden kapanmış olmasından sıkılmıştı. Sözü değiştirip yeniden o mevzua dönmek istedi.

"Demek ki, Selim Necati Bey hiç de hayır sevmez bir

adamdır. kim bilir Samiye... Samiye Hanım onun bu haline ne kadar üzülürdü?"

"Ah Zavallı yavrucak... Hele benim işim olmadı diye öyle bir üzülür öyle bir üzülürdü ki... Yattığı toprak nurdan olsun!"

X
İKİ SAHNE ARASINDA

Bu, Ahmet Kerim'in Şerife Hanım'ı son ziyareti olmadı. Aksine ondan sonra birbirini takibeden buluşmalarının başlangıcını teşkil etti.

Bazı felâketler insanı herhangi bir düşkünlüğün kucağına atmakla son bulur. Ahmet Kerim için de, Şerife Hanımla bu sıkı fıkı münasebetler böyle düşkünlüklerden biri olmuştur. Genç adam, sanki gizli bir kapatmasını ziyarete giden bir zampara gibi bazan yolda arkadaşlarıyla yürürken, bazan bir toplantıda konuşurken; hattâ bazan bir ahbap evinde davette iken yavaşçacık ortadan sıvışıyor ve İstanbul'un ıssız yollarından kendini Sineklibakkal mahallesine atıyordu.

Ahmet Kerim'in birkaç gece Şerife Hanımda misafir kaldığı da olmuştur. Böyle akşamlarda genç adamın elleri, kolları birtakım hediye paketleriyle yüklüdür. Mevsim yemişlerinden veya turfanda sebzelerden Şerife Hanım'ın hoşuna gidenler hangileridir, Ahmet Kerim bunu ezberden öğrenmişti.

Gerçekten Şerife Hanım'ın ne kadar boğazına düşkün ve ne kadar çıkarcı bir kadın olduğunu anlamak da pek güç bir

şey değildi. Fakat, Ahmet Kerim gibi ömründe hiçbir kimsenin hattâ anasının istek ve kaprislerini yerine getirmek için ufak bir zahmete katlanmayan bir adamın böyle bir kadına cömertliği, bu baş eğişi, hattâ bu dalkavukluğu incelenmeye değer bir ruh halidir. Bunun sebebini Ahmet Kerim'e soracak olsak bize diyecektir ki: "Bana Samiye'den söz açan herhangi bir kimseye canımı fedaya hazırım!" Ve genç adamın bu zaafını pek iyi sezen Şerife Hanım, onu günden güne sıcaklığı artan bir çaba ile kendi hesabına durmadan istismar ediyor bu yolda türlü ustalıklarla genç adamı en çok ilgilendirecek, bahisler açmasını biliyordu.

"Samiyecik işte, sabahtan akşama kadar şu pencerenin önünde büzülür otururdu. Bu dikiş sepeti önünde, elinde iğne saatlerce dalar giderdi. Bir gün, dikkat ettim, iğneyi hep aynı yere batırıp çıkarıyor. "Kız ne yapıyorsun? Kız kendine gel!" dedim. Gülmeğe başladı. Ah, yavrucuğumun bu gülüşleri yok mu, yanakları çukur çukur olurdu; inci gibi dişleri pırıl pırıl pırıldardı. Sen hiç Samiye'nin saçlarını gördün mü idi? Vah, vah! Bunu görmedinse hiçbir şey görmemişsin demektir. Vallahi, dalga dalga nah, şu topuklarına kadar inerdi. Son günü onları yıkayıp örünceye kadar ne güçlük çektim, ben bilirim."

Sıra bu acıklı tafsilâta gelince Ahmet Kerim'in içi titredi:

"Sizde hiçbir resmi yok mu, Şerife Hanım?"

"Var, var ama, çocukluk resimleri."

Yaşlı kadın kalkar, dolaptaki çıkınlarını karıştırmağa başlardı:

"İşte bir tanesi... Bu zamanlarda Samiye sekiz dokuz yaşlarında ya var, ya yoktu."

Genç adam, mukaddes bir şeye dokunur gibi çekingen ve yürek çarpıntıları içinde resmi eline alıyor ve bakıyor, bakıyordu. Samiye bu resimde cılız, çirkin bir kız çocuğudur. Kolları kabarık ve etekleri büzmeli bir fistan içinde kaskatı

bir taş bebek gibi duruyor. Kötü taranmış saçlarının sipsivri bir biçime soktuğu tepesinde koca bir fiyango!

Bununla beraber Ahmet Kerim bu resmi şefkatle gülümseyerek seyrediyor.

Şerife Hanım, çıkınlar içinden bir fotoğraf daha çıkarıyor:

"Bu daha küçükken ki resmi... Bak, bak ne de tombul yumurcak."

Bu, olsa olsa bir buçuk yaşında bir yavrucak. Yuvarlak, beyaz yüzünün ortasında iri iri gözleri hayretle bakıyor. Gerdancığı dolgun ve kolları boğum boğumdur.

Ahmet Kerim bunu dudaklarına götürürken Şerife Hanım çömeldiği yerden ona bir resim daha uzatıyor:

"Hah, işte buldum: On üç, on dört yaşında iken..."

Ahmet Kerim ancak bu fotoğrafta Samiye'nin yüzünü tanır gibi oluyor. Burada, gözler şimdiden o fettan bakışları almıştır. Dudaklar şımarık şımarık kabarmağa başlamıştır. Bir gülümseyiş, bir gülümseyiş... Neredeyse yanakları çukurlaşıverecektir.

Genç adamın yüreği tıp, tıp, tıp vuruyor. Şakaklarına bir soğuk ter geliyor. Resmi elinden bırakıp gözlerini kapıyor.

Ahmet Kerim'in tam böyle bir anında, Şerife Hanım maaş meselesinden söz açmanın sırası geldiğini sezerdi:

"Oğlum. Evkaf Nazırını görebildin mi? Hani birdenbire hatırıma geldi ve unutmadan sorayım dedim."

"Daha göremedim, fakat bugünlerde mutlaka göreceğim."

Gerçekten yakında, bütün hükümet üyelerinin çağrılacağı bir müsamerede Ahmet Kerim, Evkaf Nazırına da rasgeleceğini tahmin ediyordu.

Bu müsamere Hürriyet ve İtilâf Fırkası yararına; Şehzadebaşı'nda Ferah Tiyatrosunda verilecekti ve o akşam, Rıza Tevfik, Ali Kemal, Boşo Efendi nutuklar söyleyecek, şair **Hüseyin Kâmi Bey** de son yazdığı şiirleri okuyacaktı. bundan başka, daha birçok millî gösteriler yapılacak, belki de

bir perdelik siyasî bir komedya oynayacaktı. Bu müsamereyi düzenleyenler **Alemdar**'ın yeni sahipleri Pehlivan Kadri ile **Refi Cevat** Beylerdi. Üç dört günden beri, hemen her işlek caddenin ve hele Direklerarası'nın bir başından öbür başına gerili uzun ve "mustatil" bezler üzerinde iri harflerle şu yazılar okunuyordu:

"*Alemdar* ceride-i feridesinin tertip ettiği muazzam ve muhteşem müsamere. Büyük filozofumuz Rıza Tevfik; muharrir-i âlişan Ali Kemal ve muhterem mebuslarımızdan Boşo Bey ve Efendilerin lütufkâr iştirakleriyle. Paşa Hazretleri'nin himaye-i fahimânelerinde, v.s."

Bu gösterişli ve heyecanlı ilânları okuya okuya baştan başa merak ve tecessüs kesilen İstanbul halkı o akşam tayin edilen zamandan bir saat önce Ferah Tiyatrosu'nu doldurup taşırmıştı. Gişenin önünde çatışmalar oldu. Halkın bir kısmı bağıra bağıra sokağa döküldü. Artık Direklerarası'ndan ne bir araba, ne de bir insan geçebiliyordu. Konferansçılar geldikleri vakit kalabalık en kargaşalı derecesine varmıştı. Öyle ki, bu efendilerin arabaları çamura saplanmış gibi sıra sıra dizili kaldı. Ne bir adım ileriye, ne de bir adım geriye gidebiliyordu. Beyoğlu'ndan beri, bunlara arkadaşlık eden Pehlivan Kadri bulunduğu arabanın içinden kalkıp halka va'zetmeğe başladı ve eliyle arkasındaki âlimler, şairler ve hakimler kafilesini göstererek:

"Bunlar içeriye girmezse bu iş olmaz ki... Amma da enayisiniz ha! İşte, Ali Kemal Beyefendi, işte sevgili Filozofumuz, işte, Boşo cenapları. İşte sayın şairimiz Hüseyin Kâmi Bey... İsterseniz burada meydan kuralım, be yahu!.."

Kalabalıkta bir mırıltıdır başladı. Ne! Bu arabaların içindekiler onlar mı? Hemen insan dalgaları daha sık, daha zincirleme bir tarzda bunların etrafını alıyor, sanki her bir dalga bir tanesini kendi derinliğine çekmeğe hazırlanıyordu. Pehlivan Kadri:

"Allah, Allah, çattık belâya be!" diye söyleniyordu. Bu ağustos gecesinde iri iri ter damlaları ablak ve yağız yüzünün üstüne yuvarlanıyordu. Lâkin öbürleri kendi şereflerine çıkan bu kargaşalıktan hiç de rahatsız görünmüyorlardı. Ali Kemal'in yumuşak ve yayvan gülümseyişi sokak coşkunluğuyla birlikte genişledikçe genişliyordu. Boşo Efendi, bir firavun mumyası gibi dimdik kuruluyordu.

Rıza Tevfik'e gelince o, çoktan halka karışmış, türlü şaklabanlıklar ediyor ve her hareketi orta oyunundaki Pişekâr'ı hatırlatıyordu.

Sonunda halk ansızın taşkın bir hamle ile Ali Kemal'i kucakladı, bir yangın esnasında bir sandık kaçırır gibi omuzdan omuza tiyatrodan içeriye soktu. Bunun arkasından Boşo'nun arabasını kapıya yanaştırdılar. Filozof'la Hüseyin Kâmi ise artık kalabalığın içinde birer Homerik dansa kapılmış gibiydiler.

Ahmet Kerim, o gece müsamereye ancak yarısına doğru yetişebildi. Bununla beraber konferansçıların mühim bir kısmı henüz söz almamıştı. Bütün bu uzun saatleri yalnız başına, Rıza Tevfik Bey'in başı sonu olmayan lakırdıları doldurmuştu. Ali Kemal sabırsızlanıyor:

"Ah, bu doktor, ah bu doktor!" diyordu.

Sonra, telâşı büsbütün artarak ilâve ediyordu:

"Benden önce bir Boşo Efendi var. O zamana kadar artık halk uykuya dalar."

Lâkin halk hiç de uykuya dalacak gibi değildi. Doktorun en basit cinasları bile onu Kel Hasan'ın tiyatrosundaki gibi kahkahalarla güldürüyor; bazan demagogca bir hezeli [olayı, şakayı] müthiş bir coşkunluk fırtınası koparıyordu. Bütün bu insanların bir kısmı buraya her ne olursa olsun alkışlamak, bir kısmı verdiği paraya karşılık mümkün olduğu kadar çok oturmak, başka bir kısmı da vaktinden önce gelip yer bulmuş olmanın mutluluğu içinde her söze alkış tutmaktan başka bir şey bilmiyordu.

Rıza Tevfik'ten sonra Boşo Efendi sahneye çıkıp da yarım yamalak Türkçe'siyle o bilinen "Babam Türkiye, anam Yunanistan!" cinasını tekrarladığı vakit sözde o gecenin en yurtseverce cümlesi bu imiş gibi Şehzadebaşı halkının bağrından öyle bir alkış tufanı koptu ki, hatip, en az beş dakika susmak zorunda kaldı. Bu alkışlar birbirini kovaladıkça Ali Kemal Bey şişiyor, locanın içine sığamıyordu:

"Aman mirim, aman mirim; bu halk da olur şey değil! İster misiniz benim sıram gelince hiç kimsede alkışlama takatı kalmamış olsun!"

Ahmet Kerim, bu beyaz ve şişman adamın kaygılarını, hop hop kalkıp oturuşlarını gülerek seyrediyordu. Ali Kemal'i böyle için için rahatsız eden duygu, karşısına birtakım yeni rakipler çıkmış bir eski dansözün endişelenmelerine benziyordu. Locada bulunanlardan biri Ahmet Kerim'in kulağına:

"Bilmiyor ki, kendisinden önce bir de şair Kâmi var," dedi.

Gerçekten, Ali Kemal artık sıram geldi diye gitmeğe hazırlanırken bir de perde açılıp Hüseyin Kâmi sahnede görünmesin mi?

Bu adam, hazır elbise mağazalarının vitrinlerindeki erkek mankenlerin en mükemmel örneklerinden biriydi. Öyle ki, insan onu her görüşünde bu çeşit mankenleri yapan sanatçının mutlaka Hüseyin Kâmi'yi model almış olduğuna inanırdı. Halkın, hele kadınların ona karşı sınırsız ve sıcak ilgisini, işte, vücudunun bu hususiyetiyle de açıklamak kabildir. Halk ile kadın, çocuklar gibi oyuncağa düşkündür ve her bebeğe benzeyeni –günün birinde kırıp parçalamak hırsıyla– yürekten sever. Gerçekten, Hüseyin Kâmi sahnede boy gösterir göstermez, daha ağzını açıp bir kelime söylemeden, daha bir jest ve bir hareket yapmadan öyle bir alkış fırtınası koptu ki, sanki tiyatro temellerinden sarsılarak yıkılıyor gibi oldu. Hüseyin Kâmi, gülümser, iltifatlı ve yı-

lışık, etrafa selâmlar, öpücükler gönderiyor, alafranga reveranslar yapıyor, sonra birdenbire –sanki deminki sırnaşık adam o değilmiş gibi– ağır, ciddi ve vakarlı bir tavırla duruveriyordu.

Hüseyin Kâmi bu gece, her vakitten daha gösterişli ve daha süslü idi. Levent ve ince boyu, belden kırma bir smokin içinde ahenkli hareketlerle eğilip kıvrılıyordu. Kırmızı fesinin altında tersine çevrilmiş zampara bıyıklarından, süzgün bakışlarına kadar yüzünün her çizgisi ayrı bir özenle kolalanmış ve ütülenmiş gibiydi ve beyaz eldivenli elleri, kollarının ucuna asılmış iki küçük zambak demetini andırıyordu.

Hiç değilse Şehzadebaşı halkı gibi yerli itiyatlara bağlı insanları incitmesi gereken bu gülünç züppenin karşısında umumi cezbe gittikçe bir çılgınlık halini alıyordu. Alkışlamak için eller, ayaklar, sesler yetmiyor, bütün vücutlar zembereği bozulmuş saat rakkasları halinde titreye titreye sallanıyordu. Bu coşkunluğun içinde sessizliğini koruyabilmiş birkaç kişi, arada bir:

"Susun yahu, durun yahu! Başlasın, dinleyelim!" diye bağırmak istiyor, fakat bu çeşit ikazlara kulak asan olmuyordu. Ali Kemal artık yerinde oturamaz hale girmişti. Baş locaların birinde etrafına, hor görür bir gülümsemeyle bakan Ömer Beyefendi'nin yüzü görülüyordu. Karşısında Hâsip Bey başını önüne eğmiş, halk psikolojisinin bu garip manzarasıyla ilgili ne kadar kelime ve tabir okuduysa hepsini birer birer hatırından geçiriyor ve bunları söylemek için Ömer Beyefendi'nin sinirleri bir parça sükûna kavuşsun diye bekliyordu.

Nihayet, Hüseyin Kâmi'nin sesi işitildi:

"Entente Libérale!"*

Şairin bu ilk sözünden sonra, herkes Fransızca bir nu-

(*) Özgürce Anlaşma.

tuk beklerken umulmayan , alışılmamış ve eskileri bile geride bırakan ağdalı bir Türkçe ile uzun bir manzumeyi inşada başlamasın mı? Bu manzume, daha doğrusu bu hicivde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kötülüklerini birer birer sayıp döküyor ve bunun yerine İtilâf ve Hürriyet'in yani Entente Libérale'in –çünki bu sözün Türkçe'si vezne sığmıyordu– sağlayacağı refah ve saadetin cennetten misal tasvirlerini yapıyordu. Bu "inşat" sırasında herhangi bir mazmunun şiddetini ifade edebilmek için "imale"ler yetmediği vakit de, şair sözünü birtakım tavırlar ve hareketlerle tamamlamağa çalışıyor ve meselâ:

"Kan bizim evradımızda böyle cevlân etmeli..."

biçiminde belirsiz bir mısraa "böyle" edatının üstünde uzun süre duraklayarak ve elini göğsünde beş on defa aşağıdan yukarıya, yukarıdan aşağıya kımıldatmak suretiyle bir mana vermek istiyordu. Yahut:

"Yatmaktayız dibinde Göksu'daki çınarın."

derken iki elini yastık gibi yanağının altına koyup başını sahnenin ortasındaki masaya dayıyordu. İşte, başka bir ülkede, başka bir halk önünde ancak ıslıkla karşılanan bu gibi maskaralıklar İstanbul halkını coşturmak için yetiyor ve şiir okuma sanatı bir çeşit bayağı pantomima derecesine düşüyordu. Hele şair, "Ordu Köşkünde" diye okuduğu bir şiirinde, o zaman henüz o köşkte hapis bulunan Abdülhamit'ten söz ederken:

"Ordu Köşkünde bizi alemde mihman etmeli"

mısrasını söyler söylemez halk kendisini artık tamamıyla kaybetti ve tabiî halini bulabilmesi için perdenin uzun süre kapalı durması lâzım geldi. Sonunda, söz söylemek nöbeti kendisine gelen Ali Kemal:

"Ben artık sahneye çıkamam. Bu adam halkı bitirdi, Monşer bitirdi. Hem de şu vezni bozuk manzumeleriyle.." diye hayıflanıyordu. Lâkin müsamereyi düzenleyenler zavallıyı boğazlanmaya götürülen bir boğa gibi kollarından yakalayıp zorla sahneye sürüklediler.

Ali Kemal sahneye çıktığı vakit öyle şaşkın bir haldeydi ki, bir süre ne söyleyeceğini, ne yapacağını bilemedi. Ellerini oğuşturuyor; durduğu yerde iki yana sallanıyor, lüzumsuz lüzumsuz gülümsüyordu. Neden sonra ancak işitilebilir bir sesle:

"Efendiler..." dedi.

Yine sustu. Yine uzun, manasız bir gülümseyiş. Halk, acemi bir binicinin altındaki at gibi huysuzlanıyordu. Şuradan, buradan öksürükler, mırıltılar, fısıltılar, ayak ve sandalye gıcırtıları... Ali Kemal kendini topladı; nihayet söze başladı. Tıpkı yazdığı gibi kesik kesik söylüyordu. Hep birbirine benzeyen cümleler şaşılacak bir monotoni ile birbirini kovalıyor ve yazılarının en belirli hususiyetini meydana getiren tekrarlamalarıyla zincirlenip gidiyordu. Ali Kemal ikide bir "İrfanım, vicdanım" diyordu. Bu kelimeleri söylerken sesini birdenbire yükseltiyor ve bu ânî çığlıklarla halktan zorlama birkaç alkış koparıyordu.

Ahmet Kerim oturduğu yerde, gecenin bütün bayağılıklarından, gülünçlüklerinden, perişanlıklarından, zavallılıklarından tıkanmış bir halde idi; artık ne gülmeğe, ne acımağa, ne öfkelenmeğe takatı kalmıştı. Yalnız bıkmıştı. Hayat denilen şey ona bu salonun ve bu sahnenin eşi bayağı bir gürültüden ibaret gibi geliyordu. Burada ne söylemenin bir değeri; ne dinlemenin bir zevki; ne görmenin bir manası; ne de göstermenin bir lüzumu vardı. Oyuncu ve seyirci, hepsi de aynı tatsız ve yavan yemeğin pisboğaz yiyicileriydiler.

Ahmet Kerim'e, hayatın kâh iğrenç kâh korkunç, kâh bir serap kadar çekici ve kâh bir orman gibi esrarlı göründüğü

olmuştur. Fakat, hiçbir vakit onu, renkleri atmış, çizgileri kaybolmuş, silik bir tablo halinde gördüğü yoktu. Genç adama bu gece her şey, işte, böyle göründü ve ruhunu giderilmesi imkânsız bir ümitsizlik kapladı.

Belki başka yerlerde, belki başka milletlerin bağrından fışkıran başka türlü hayatlar vardır. Ahmet Kerim, bu hayatların nasıl olabileceğini hayal bile edemiyordu. Çünkü, bu akşam kendi milletinin, kendi memleketinin şairleriyle, âlimleriyle, muharrirleriyle bütün bir milletin ve bir memleketin manevî iflâsına şâhit olmuştu ve bu bir derece kendi varlığının iflâsı gibiydi.

Ahmet Kerim bu kötü duygularla bitkin tiyatrodan çıkarken kalabalığın içinden biri kulağına eğildi:

"Türkiye son günlerini yaşıyor. Artık bizden hayır gelmez" dedi.

Bu, genç adamın eski tanıdıklarından biriydi. Ahmet Kerim, yavaşça şu cevabı verdi:

"Heyhat; evet, ben de öyle sanıyorum. Fakat bunu anlamakta çok gecikmişsiniz!"

Zira, bu tanıdığı İttihat ve Terakki'ye giren gençlerden biri farzediyordu ve onun "Türkiye son günlerini yaşıyor" sözü altında Türkiye'yi, bu hale getirenlerin sadece muhalifler olduğu iddiasının gizlendiğini sezmişti. Ahmet Kerim, bu bakımdan verdiği karşılığın kâfi derecede açık olmadığını anlayarak şu sözü ilâve etmek ihtiyacını duydu:

"Bunları kaldırınız ve her birinin yerine bir İttihatçı getiriniz. Görünüş yine aynıdır."

Öbürü iki defa üst üste:

"Ona şüphe mi var?" diye haykırdı. "Zaten bugün onların ektiğini biçmiyor muyuz? Amiyanelik ve demagogluk, bu memlekete bir İttihatçı 'importotion'u* değil midir? Hiç sesimizi çıkarmadığımız istibdat devrinde bundan daha ne ka-

---

(*) İthal edilen şey.

dar asil bir görünüşümüz vardı! Bizi Balkanlaştırdılar, bizi Balkanlaştırdılar. Bulgar komitecilerinden öğrenilmiş bir çeşit dağ ve sokak politikacılığı, bir çeşit külhanbeyi palavracılığı, bir çeşit vicdan ve yurtseverlik yankesiciliği Meşrutiyet'ten beri temsil ettiğimiz siyasî ve millî kültürün temelleri hep bunlar oldu. Azizim, dün Türk aydını, Türk entelektüeli diye bir şey vardı. Bugün o yoktur."

Ahmet Kerim güldü:

"Çünkü, ağzını açtı ve bütün foyası meydana çıktı." dedi.

Öbürü, Ahmet Kerim'in koluna girmiş, onu kendisiyle birlikte kalabalıktan sıyırmağa çabalıyordu:

"Sakın beni istibdat taraftarlığıyla suçlamayınız. Ben Abdülhamit kinini yüreğimin üstünde bir alevden bayrak gibi taşımaktayım. O, Tanzimat Türkiye'sinin en sorumlu padişahlarından biridir. Otuz üç yıllık saltanatında bu milletin iyiliğine harcanacak otuz üç gün de mi bulamadı? Ben ona filânı neden boğdurdun; filânı neden sürdün diye çatmıyorum. Bütün o cinayetleri bağlı olduğu ailenin kötü ananelerine veriyorum. Ben ondan yalnız bir şey soruyorum, tek bir şey... Ben ona, 'Bizi ilmin ışığından niye yoksun ettin?' diyorum. Abdülhamit, hiçbir müstebidin aklına gelmeyen bir alçaklıkla, yalnız kendi zamanına değil, yarına da hükmetmeye kalkmıştır. On Dördüncü Louis gibi, 'Benden sonra tufan! dememiştir; 'Benden sonra bu millet yine düşünmesin, bilmesin, görmesin. Cahil, sersem, kör ve budala kalsın!' demiştir. Onun için memleketin bütün kapılarını her türlü aydınlığa karşı sımsıkı kapatmıştır. Düşününüz, biraz önce sahnede gördüğümüz o maskaralar Abdülhamit gecesinin karanlığından fırlamış yarasalar değil midir?"

Ahmet Kerim:

"Abdülhamit bundan daha acıklı bir şey yapmıştır," dedi. "Türkten başka unsurlara sosyal sahada olsun, kültür sa-

hasında olsun en büyük imtiyazları vermiştir. Biraz önce bir Türk sahnesinden, bir Türk ammesi önünde Türk milletinin yüzüne tükürmek küstahlığında bulunan Boşo'yu Abdülhamit idaresi hazırladı ve bize hatıra bıraktı."

"Hay Allah sizden razı olsun! Evet, Abdülhamit idaresinin kusuru yalnız zulüm üzerine kurulmuş oluşundan gelmiyor. Ben ne kadar istibdat taraflısı değilsem o kadar da liberal değilimdir. Benim için bir tek devlet anlayışı vardır: Millî ve milliyetçi devlet... Bundan ötesi hep havadır. Hep laftır. Hürriyet; Rıza Tevfik abuk sabuk söylenip dursun diye mi? Hürriyet; Boşo Efendi Türk'ün yüzüne tükürsün diye mi? Hürriyet; Kâmi'ye şiir okutturmak, hürriyet; Ali Kemal'e dünyanın en basit, en bayat en harcıâlem gerçeklerini tekrar ettirmek için mi? Adam sen de! Bunlar söylense de olur, söylenmese de olur. Hattâ söylenmese daha iyi olur. Elverir ki, millî organizma yolunda işlesin! Bizde ise en çok bozuk şey ne yazık ki, budur. İşitmiyor musunuz, her yanımız nasıl tıngır tıngır ötüyor, nasıl gıcırdıyoruz, nasıl hırıldıyoruz, hemen şimdi dağılıp tuz buz olacakmışız gibi?.."

"Evet, evet! Nasıl işitmiyorum? Kendimi bildim bileli hep bu bozuk makina seslerini duyarım. Fakat bunun adını bilmiyorum. Bu hırıltıyı, bu gıcırtıyı ne ile anlatmalı? Bu hastalığın adına ne demeli? İşte bunu bilmiyorum."

İdealsizlik, idealsizlik!.. İstediğiniz kadar rejim değiştirin. İstediğiniz kadar adam getirip götürün, bu gemiyi yürütemezsiniz, çünkü, kazanı yanmıyor. Çünkü, bu merkezi hararetten yoksun bir cisimdir. İşte, elinden "Kızıl Elma"sını aldığımız günden beri Türk ordusunun hali! Buna ne kadar düzen ve düzgünlük sokarsanız sokunuz, içindeki dağınıklığı düzeltemezsiniz. Çünkü bu silâhlı insan kitlesi iki yüz elli yıldan beri artık nereye gideceğini bilmiyor. Meçhule doğru yürümektense yerinde saymayı veya geriye dönmeyi yeğ buluyor. Bütün millet de tıpkı bu ordu gibidir."

İki tanışık konuşa konuşa epeyce yol almıştılar. Şimdi, Çemberlitaş'tan yavaş yavaş Sultan Ahmet'e doğru yürümektedirler. Bu, bir ramazan gecesi olduğu için caddeler uyanık ve hava canlıdır. Caddenin sol yanındaki köşe başlarından arıların kovanlarından fırlayışı gibi birtakım küçücük gazete satıcıları sökün ediyorlar. Ahmet Kerim bunlardan bir *Tanin* aldı, arkadaşı da bir *İkdam* ve yollarına devam ettiler. Ahmet Kerim, hem yürüyor, hem de yarı karanlıkta gazetesine göz gezdiriyordu. Öbürü ise, aldığı gazeteyi hiç bakmadan katlamış cebine yerleştirmişti. Ahmet Kerim, kendi kendine söylenir gibi:

"Bu tevkifler de niçin? Anlamıyorum" diyordu.

O günlerde *Tanin*'in baş sayfasında iri harflerle birtakım yeni "Tevkifat" haberleri yayınlanmaktaydı. Ahmet Kerim, ikinci sayfayı da süzdükten sonra, birdenbire durdu; gözü üçüncü sayfanın son haberler kısmında ve Balkanlar başlığı altında bir Bulgar seferberliği haberine ilişmişti:

"Bu işi hiç beğenmiyorum" dedi ve bir mahallebici dükkânından sokağa akseden aydınlıkta Balkanlar'a dair haberler yeniden okundu. İki genç artık, deminki bahislerine devam imkânını bulamıyorlardı. Ahmet Kerim:

"Bir bu eksikti.." diye mırıldanıyordu. Yanındaki genç adam, bir süre bütün nazariyelerini unuttu. Yutkundu, yutkundu ve dedi ki:

"İşte, Arnavutluk ayaklanmasının en açık neticelerinden biri.."

Ahmet Kerim, yine doğrudan doğruya muhalefete bir çatma saydığı bu söze karşılık vermek lüzumunu duydu:

"O derece kısa görüşlü olmayalım", dedi. "Bu gibi büyük hadiseleri yalnız bir sebebe bağlamak ne gerçeğe, ne de insafa uyar. Arnavutluk ayaklanması da, bu Balkan işleri gibi bir sebep değil, bir neticedir. Onu da bunu da İttihat ve Terakki'nin delice ve serserice politikası doğurdu. Bir yandan sert-

lik bir yandan uyuşukluk bu acayip politikanın biricik temeli olmuştur. Dağlarda 'mukatele' [birbirini öldürme, vuruşma] ve mücadeleyi beslemek ve Bâbıâli'de her isteğe 'pekiyi!' demek, her tehdide boyun eğmek; hem kaçmak, hem de davul çalmak. İşte, Osmanlı Devleti'nin tatbik etmekte olduğu Balkan politikası! Arnavutluk ayaklanması diyorsunuz, Abdülhamid'in ancak silâhşorluğa lâyık gördüğü Arnavut beylerini Meşrutiyet rejiminin baştacı yapan ve Rumeli'nin siyasî emniyetini onların eline bırakan kimlerdir? Bir zamanlar İstanbul sokaklarında bile Arnavut cakasından geçilmez olmuştu. Şan onlarındı. Şeref onlarındı. Nice Türk ailesi refah ve ikbale ermek için ataları arasında bir Arnavut icadına çalışıyordu. Arnavutluk o kadar moda idi ki, bizim başıboş Filozof* bile Arnavut soyundan olduğunu ispat için aylarca sahne sahne dolaştı."

"Çok hakkınız var. Zaten ben bu Arnavutluk ayaklanmasının sorumluluğunu muhalefete yüklemek istemedim. Böyle bir iddiada bulunmam için muhalefete lüzumundan çok bir kuvvet vehdetmem lâzım. Muhalefet yapsa yapsa nihayet bu akşamki gibi bir müsamere yapabilir."

Ahmet Kerim'in bu kadar hiçe sayılmak da hoşuna gitmiyordu. Bununla beraber karşısındakine hak vermemenin de mümkün olmadığını görüyordu:

"Adam sen de, muhalefet, muvafakat! Al birini vur öbürüne! Bu partilerin ikisinin de milletle hiçbir ilişkileri yoktur. Çünkü, biraz önce dediğiniz gibi ne bu, ne o millî bir ideal yaratmak gücünü gösteremedi. İttihat ve Terakki neye dayanıyor? Yine siz söylemiştiniz: Balkan komitecilerinden öğrenilmiş birkaç basit milliyet ve ihtilâl düsturuna... Muhalefetin dayanağı nedir? Hürriyet ve Meşrutiyet gibi birtakım kitaptan alınmış mücerret nazariyeler... Halbuki, öbür tarafta hayat var. Koca bir milletin engin hayatı var. Bunun içinde

(*) "Rıza Tevfik" kastediliyor.

kaynayan acılardan, ihtiyaçlardan, istek ve dileklerden bir siyasî parti prensipleri çıkarmak kimin aklına geldi? Bunlar milletin uzviyetine yabancı birtakım fikirler ve emeller yoluna biriyle uğraşıp dururken öte yanda millet kendi derdiyle yanıp kavruluyor. Ne bunun onlardan haberi var, ne bunların ondan... Bir yanda ihtilâller olur, ayaklanmalar bastırılır, savaşlar çıkarken öte yanda millet 'Benim derdim bana.' diye inliyor."

Göreceksiniz ki yarın bir savaş olursa, bizim günahlarımızı yine onun kanı temizleyecektir."

"Temizleyebilecek mi? Acaba o kadar kanı kaldı mı? Düşünmeli ki, yarınki savaş 93'ün devamı demektir. Bu uzun bu yüzyıllık mütareke devrinde onlar dinlendi; güçlendi. Biz Yemenlerde, Makedonyalarda, Havranlarda, bilir miyim daha nerelerde nesil nesil üstüne kurbanlar vermekte devam ettik."

Yanındaki arkadaşının gözleri doldu:

"Zavallı millet, bari alın yazısının dehşet ve heybetini anlamış olsaydı! Bununla belki biraz gurur duyar ve bu duygu onu daha birçok felâketlerden korurdu."

"İşte Türk milletinin en büyük derdi: Kendi ululuğunu, kendi heybetini, bünyesindeki o eşsiz dayanma kabiliyetini bilmiyor. Kahraman adalelerini beğenerek seyredeceği yerde onun üstündeki paçavralara bakıyor. 'Eyvah, ben bu muyum?' diyor. Hayır, sen bu değilsin? Sen bu paçavraların altındaki adalelersin! Bu sözü ona kim söyleyecek? Kim ona 'Hayır, sen bu değilsin!' diyecek! İşte ben, bunu söyleyecek adamı dört gözle bekliyorum."

"Ben de onu bekliyorum, her gün gözlerim gelecek denen ufuktadır. Fakat bu ufuk o kadar bulutlarla örtülü ki, üzerinde hiç bir ışığın parladığını göremiyorum."

Ve bu sefer memleketin ufukları yalnız bulutlarla örtülü değildi. Yakın ve müthiş bir boranın bütün tehditleriyle do-

luydu. Buna rağmen, halkta ne bir korku, ne de bir sinirlilik alâmeti görülüyordu. Herkes tam bir sükûnetle ortalığın bir parça daha aydınlanmasını bekliyordu.

"Harp olacak mı, olmayacak mı?"

Bunu soran hiçbir kimseye raslanmıyordu. Herkes "Mutlaka harp olacak!" diyordu ve belki de böyle olmasını istiyordu. Hürriyet ve İtilâf bile harp taraflısıydı; hattâ Balkan anlaşmasının süngüleri arkasında Avrupa'nın eldivenli yumruğunu sezen Ali Kemal bile bu işe başka türlü bir hal çaresi bulunamayacağını söylüyordu. Taraf taraf mitingler yapılıyor ve bu gösteriler sırasında İttihat ve Terakki kitleleri ile Hürriyet ve İtilâf kalabalığı birbirine karışıyordu.

Bu sırada susan, hiçbir hayat izi göstermeyen yalnız Bâbıâli idi. Büyük devletler elçilerinin her gün yeni bir nota ile harekete getirmeğe çalıştıkları bu tarihî müessesede zamanın zorlamalarına karşı tevekkülden başka bir şey sezilmiyordu. Sonunda, günün birinde Sadaret dairesinin yarı aralık kapılarında bir **1880 antlaşması** sözü ve onun arkasından bir 23'üncü madde fısıltısı işitilir gibi oldu. Ne 23'üncü madde mi? Hemen *Tanin* gazetesi Babanzade İsmail Hakkı Bey'in kalemiyle bunun üzerine matbaanın bütün mürekkeplerini dökmeye başladı. 1880 antlaşmasına bağlı Rumeli "Islahat Nizamnamesi"nin bu maddesini kabul etmek demek bütün Rumeli'ye Girit'tekine benzer bir idare şekli vermek demekti, öyle bir şey bahis mevzuu bile olamazdı. Öte yandan Ali Kemal, bunu izaha yeltenir gibi oldu. Fakat, memleketin havası o kadar elektrikle yüklü idi ki, sözü birtakım gök gürültüleri arasında kaybolup gitti ve İttihat ve Terakki tam bu sırada bir "**hükümet darbesi**" teşebbüsünde bulundu.

Bazı elebaşıları ardlarına yarı üniversite gençlerinden, yarı miting halkından ve yarısı da bayağı sokak kalabalığından bir insan yığını takıp Bâbıâli'nin kapılarına dayandı. Bunlar, Sadaret dairesi merdivenlerinin önünde hep bir ağızdan:

"Harp isteriz. Harp, harp!.." diye bağırıyorlardı.

Tam o saatte Servetifünun matbaasında bulunan Ahmet Kerim, gürültüyü işitip yanındaki arkadaşlarıyla dışarıya çıktı. O zamanlar Servetifünun idarehanesi Bâbıâli'nin karşısındaki köşeyi tutuyordu. Ahmet Kerim, işte bunun eşiğinden bir locadan bir tiyatro seyreder gibi bu danışıklı halk gösterisine baktı. Sadaret dairesinin kapanan kapısı önünde kâh bir hoca, kâh bir sivil, kâh bir genç, kâh bir yaşlı adam biriken kalabalığa ağız dolusu bir şeyler haykırıyor ve kalabalık bir selin zincirleme dalgaları halinde parmaklıktan içeriye girip birikiyordu.

Derken Sadaret kapısının aralandığı görüldü. Azametli, iri yarı bir kumandan silueti... Öfkeli ve aynı zamanda rahatsız edilmiş bir adam sesi:

"Ne bu gürültü! Ne istiyorsunuz?"

"Harp istiyoruz; harp istiyoruz. Millî namusumuz domuz çobanlarının oyuncağı olamaz."

"Bunu hükümet düşünür. Harp mı lâzım, sulh mu? Buna hükümet karar verir. Haydi bakayım, işinize gücünüze dönün. Hem ben üniversite efendilerinin böyle işlere karışmasını şiddetle cezalandırılma sebebi sayıyorum. Harp istiyorsunuz öyle mi? Peki, yarından başlayarak hepinizi askere alacağım. Razı mısınız?"

Bir duraklama ve susma anı... Sonra zoraki bazı sesler:

"Razıyız, razıyız. Biz miskinlik istemeyiz. Ya ölüm, ya şeref..."

"Pekiyi, anlaşıldı. Yoksa sizi süngü gücüyle dağıtmamı mı bekliyorsunuz?"

Bu sırada öfkeden ve heyecandan kısılmış bir ses:

"Paşam, paşam, biz içeriye girmesini de biliriz."

"Kimdir bu? Kimdir buna cesaret eden?"

Mahmut Muhtar Paşa'nın ta yanı başına sokulmuş etine dolgun, uzun ve kıvırcık saçlı bir genç. Tekrar ediyor:

"Biz içeriye girmesini de biliriz."

Bu, şair **Aka Gündüz** idi. Öte yandan **Ubeydullah Efendi** halkı harekete getirmeğe çalışıyordu. Merdivenin sahanlığında bir başka İttihatçı silâhlarını gösteriyordu. **Ömer Naci** cezbesi tutmuş bir Rufaî dervişi gibi göğsünü bağrını parçalayarak:

"Vatan, vatan... Ah, vatan!" diye avazı çıktığı kadar haykırıyordu. Ahmet Kerim:

"Boşuna kaybolmuş bir parti.." dedi.

Çünkü, kalabalık dağılmağa başlıyordu. Ahmet Kerim'in bulunduğu gruba birisi yanaştı:

"Belli ki hazırlıksız gelmişler. Yoksa muvaffak olmak işten değildi." dedi.

Bu, Sırrı Beydi.

"A, Sırrı bey, siz nereden çıktınız?"

"Böyle bir cümbüş zamanında ben hazır bulunmam da kim bulunur?"

Sırrı Bey bu sözleri hiç gülmeden tam bir ciddilikle söylüyor; görünüşte muhalefet iktidar mevkiine geçeli, zavallı politika fedaisi, daha çok zayıflamış, daha çok uzamıştı. Geniş yakalığının ortasında boynu, yolunmuş bir hindi boynu gibiydi ve saçaklı, kocaman kafasını güç taşıyordu. Ahmet Kerim:

"Bu ne hal, Sırrı Bey?" demekten kendini alamadı.

Ne yaparsın, birader. Fırkanın bütün yükü benim üzerimde. Hiç kimsenin hiçbir şeyle uğraştığı yok ki... Hükümet desen... Onun hali belli. Dört beş İttihatçı'yı –o da en zararsızlarını– ikişer üçer ay hapse tıkmakla sanki bütün vazifesini yaptığına inanmıştır. Halbuki, bu cezalar halk gözünde heriflerin değerini bir kat daha artırıyor. Demincek Ayasofya mitinginde halk; Sultan Ahmet tarafından dağılırken, az kalsın hapishanenin önünde bir nümayiş yapacaktı. Çünkü **Cahit Bey** hapishane müdürünün odasında çocuğunu bağrı-

na basıp öylesine mahzun bir vaziyet almıştı ki, herkesin gözü istemeksizin bu tabloya döndü: 'Vah, zavallı; vah zavallı!' diye söylenen söylenene.. Sanki muhterem zata bir şey olmuş, sanki, ellerine kollarına zincirler vurulup zindana atılmış, sanki ertesi gün idam edilecekmiş gibi bir hal! Hey yarabbim, hey! Muhalif oldu mu hiçbir şeyin zararı yok. Gece karanlıkta arkasından vurulanlar olur. **Bekirağa Bölüğünde** tırnakları sökülenler olur. Hiç dönmemek üzere sürgünlere gidenler olur, kimse başını çevirip bakmaz bile. Bu beyefendilerden biri beş on gün, ailesiyle birlikte döşeli dayalı bir odada misafir edildi mi, artık dünya birbirine girer. Birader, ya zulmü adamakıllı yapmalı veyahut böyle komedyalara gülmeye alışmalı..."

Sonra birdenbire sesini yavaşlatıp:

"Nasıl, yakında bir şey olacak mı, Allah aşkına?..." diye sordu.

"Ne gibi?"

"Ne gibi olacak? Bu hükümet yerinde kalacak mı sanki? İşittiğime göre **Kâmil Paşa**'nın başkanlığında yeni bir kombinezon yapılıyormuş. Hani, bir zora rastgelinirse biz hazırız; kulağında olsun diye söylüyorum."

Gerçekten, Ahmet Kerim, kâh Ömer Beyefendi'nin konağında, kâh Prens Sabahattin Bey'in yalısında, rengi daha belli ve daha kuvvetli radikal bir kabinenin iktidara getirilmesi için bazı görüşmeler yapıldığından haberli idi. Öte yandan Hürriyet ve İtilâf çevrelerinde de bütün manasıyla bir parti hükümeti kurulmasına çalışılıyordu. Fakat bu kutupların her üçü de, birbirinden habersiz ve belki birbirinden gizli kombinezonlara girdiklerinden, birinin teşebbüsünü öbürünün çabaları, berikinin hareketini ötekinin tepkisi kısır bırakıyor ve hiçbir taraf için müsbet bir neticeye varmak mümkün olamıyordu. Çünkü, Padişah bu çeşitli akımların ortasında, ne yapacağını şaşırıp kalmıştı.

Gerçi bütün takımlarca Kâmil Paşa'nın sadrıazamlığı hiç münakaşa mevzuu değildi. Münakaşaya yol açan şey bu "Siyaset pîri"nin seçeceği nazırlardı. Kâmil Paşa, her tarafın itimadını kazanmak için kulağına konulan bütün adları kabul eder görünüyordu. Lâkin, bu uyuşmacılığa göre bir kabine kurulursa nazır sayısının elliye çıkması lâzım geliyordu. O vakit, üç yönden birden "Olmaz!" sesleri yükseliyordu.

Ahmet Kerim, çok defa kendisinin yakından şâhit olduğu bu kargaşalıkların yalnız acayip, gülünç ve hazin taraflarını kaydetmekte idi. Bununla beraber vatan temellerinin derinden derine çatırdadığı o vahametli günlerde, İstanbul'un şu Bizans'a benzer görünüşü bir çeşit heybetten de uzak değildi. Gerek muhalif takımı, gerek İttihat ve Terakki Cemiyeti her dakika patlamaya hazır bir barut fıçısı üstünde tepinen gözü pek çocukları andırıyordu. Lâkin, bunlar arasında kavgası edilen şeyin her ucundan tutuşmuş bir bez parçasından farkı neydi?

Ahmet Kerim, politika hırsının veya sadece ikbal düşkünlüğünün aşk gibi insanı ne delice fedakârlıklara ve ataklıklara götürdüğünü gördükçe hatırına Samim'in anlattığı bir hikâye geliyordu. Bu hikâyeye göre ikbal düşkünlerinin biri ikide bir devrin sadrıazamına baş vurup mutlaka bir yüksek mevkie tayinini rica edermiş ve her baş vuruşta sadrıazamdan şu cevabı alırmış:

"Devlet gemisi tehlikededir. Biraz bekleyin, şimdi zamanı değil."

Bu cevap kimbilir kaç defa tekrarlanmış olacak ki, sonunda herifin sabrı tükenmiş:

"Aman efendim; benim canımdan korkum yok. Hele şu gemiye bir kere biz de binelim, ondan sonra ne olursa olsun!" demiş.

Ahmet Kerim, öte yandan, iktidar mevkiinden ayrıldık-

ça mutlaka yatağa düşen ihtiyar Talleyrand'ı hatırlıyordu. Bu adamın her ikbale geçişi Fransa'nın bir düşkünlük saatine rastlarmış; buna rağmen o yine iktidara bir leş üzerine bir akbabanın konup oturuşu gibi hırs ile atılırmış.

Bununla beraber, siyaset âleminde bazı yüksek ihtiraslara rastlamak imkânı da yok değildir. Bunlar o seyrek insanlardır ki bütün bir yüzyılın karanlığı içinden bir kuyruklu yıldız gibi çevrelerine ışıklar serperek geçip giderler.

Ahmet Kerim, yaşadığı çevrede, bu cinsten ve bu çapta bir kimseye rastlamak şöyle dursun, kendisini bayağı ihtirasların aşağısında bir alay fırsat düşkünleriyle sarılmış görüyordu. Bunların gölgeleri, vatanın karanlık perdesi üstünde bir "danse macabre"n hareketlerini tekrar eder gibi oynamaktaydı.

Her akşam bir toplantıya sahne olan Ömer Bey'in salonlarında bu kaba pantomimanın en mükemmel örneklerini seyretmek kabildi.

Onun içindir ki, Ahmet Kerim, bir tiyatroya gider gibi bu konağa uğruyordu. Cannes ve Nice dönüşünden sonra yakası canfesli açık renk redingotlarını hiç bırakmayan ve hep yandan düğmeli potinlerinin koncunu o gün giydiği redingotun kumaşlarıyla eş düşüren ev sahibinin yanı başında dikkati nasıl çekeceğini bilmeyen Hasip Bey, her akşam tek gözlüğünün siyah kordelâsını bir parça daha kalınlaştırıyor veya yakasının iliğine kocaman bir karanfil takıyordu.

Necip Molla artık o iri yarı delikanlılarını yanında taşımakta hiçbir mahzur görmüyordu. Bu arkadaşlarının orada hazır bulunanlar derecesinde kültür ve terbiye sahibi kimseler olduklarını isbat için kendilerine arada bir, şeddeli ve idgamlı bazı Fransızca kelimeler söylüyordu. Çünkü, Ömer Beyefendi'nin salonlarındaki konuşmaların çoğu bu dille yapılırdı. Meselâ ev sahibi hiçbir zaman "Devleti Osmaniye" tabirini kullanmıyor; bunun yerine "Empire Ot-

toman" demekten garip bir tad duyar veya bir söz sırasında, birdenbire hatıra gelmeyen kelimeler yerine koyduğumuz "şey" lâfının –hattâ Türkçe konuşurken bile– mutlaka Fransızca'sını kullanmaktan ve buna aslında hiç bulunmayan birtakım tecvitli medler koymakta ısrar gösterirdi. İki yıllık bir Avrupa gezisinin sonunda edindiği bu gülünç alışkanlıklar Ömer Beyefendi'nin kişiliğini sanki tamamlamış gibiydi.

Bununla beraber, dilindeki ve kılığındaki bu alafranga azmanlığına rağmen Ömer Beyefendi, her zamandan çok "ananeci" olduğunu söylemekten de geri kalmıyordu. Ona göre otokratik devlet sistemine dönmekten başka çare yoktu. Bütün güçlerin işbilir ve tedbirli bir vezirin sorumluluğu altında hep padişaha verilmesini, ayrı ayrı nezaretler usulünün kaldırılmasını, bunun yerine her idare şubesinde ihtisas sahibi bir Avrupalı "Müşavir Şebekesi"nin kurulmasını istiyor ve her akşam, binbir dereden su getirip hep aynı nazariye'yi tekrar ediyordu.

Hasip Bey bu sistemin nezaretlerle ilgili bölümüne karşı idi. Nitekim Necip Molla da işin bu yanını pek iyi kavrayamadığını söylüyordu. Bunlardan birine göre mutlaka bir Hariciye Nezareti'nin yerinde bırakılması gerekirdi. Ötekine göre Meşihat [Şeyhülislâmlık], Adalet ve Evkaf işlerine bir Avrupalı'nın karıştırılması hiç doğru değildi. Ömer Beyefendi, bu itirazlar karşısında fırlıyor:

"Aman efendim, kendisine vezirlik vereceğimiz zat ne güne duruyor? Şeriatla ilgili işleri ona veririz." diyordu.

Öte yandan Hasip Bey, kendisinde az görülen millî ve vatanî bir hamle ile ayağa kalkıp soruyordu:

"Ya Hariciye, ya Hariciye! Beyefendi Hazretleri, devletin haricî siyaseti bir yabancının eline nasıl bırakılabilir?"

Ömer Bey:

"Onu da vezir yapar!" diye mırıldanıyordu.

Hasip Bey, bu vezaretin kendisine bağışlanmayacağını pek iyi bildiği için mahzun mahzun yerine oturuyor ve tek gözlüğünün kordelâsı bir kara gözyaşı halinde, yakasındaki karanfilin üzerine akıyordu.

Bereket versin ki, salonun köşesinden bir başkası, Mirliva Neşet Paşa ortaya atılıyor ve henüz kestirmekte olduğu uykudan artakalan ıslak bir sesle:

"Ya Harbiye Nezareti?" diyordu. "Yahu, şaşarım aklınıza!.. Bunu hiç düşünemediniz mi?"

Ve uzun uzun öksürmeğe başlıyordu. O zaman Ömer Beyefendi'nin idarî ıslahat projesi bir parça sarsılır gibi oluyor:

"Efendim, arzettiğim sistem hemen tatbik edilecek değil ya; bu bir idealdir" diyordu.

Bunun üzerine herkese bir ferahlık geliyor; gülerek, şakalaşarak yeniden kabine buhranı bahsine geçiliyordu. Arnavutluk ayaklanmasından beri gür bıyıklarına şaşılacak bir feyiz ve bereket gelen eski Draç mebusu:

"Hah, şöyle. İşimize gelelim!" diye gümbürdüyordu.

Tam bu sırada Ömer Beyefendi'ye ezici bir ağırlık ve büyüklük gelirdi. Gözlerini kapar, kaşlarını çatar ve bıyıklarıyla oynayarak:

"Geçen gün yine 'huzur-u-şahane'ye kabul olundum. Vaziyeti, uzun uzadıya arzettim. Ahvalin daha çok beklemeğe müsaade etmediğini, söyledim. Yarın yine gideceğim. Ümit ederim ki, bu sefer..."

Ömer Beyefendi, sözünün en can alacak yerinde birdenbire dururdu. O vakit, herkesin soluğu kesilir ve bütün yürekler hep bir tempo ile atmağa başlardı. Ömer Bey, bu kabine kurma gayretlerini sanki bir tiyatro sanatı haline getirmiştir. O zaten işin doğrusunda değildi. Onun hoşuna giden bütün bu hazırlıklar, bu tavırlar, bu herkesi merak ve kaygı içinde bırakmalar, bu ikide birde "huzur-u şahane'ye kabul olundum." demelerdi. Bazan hatırına birdenbire ehem-

miyetli bir şey gelmiş gibi sözünün ortasında yerinden kalkar; orada bulunanlar birkaçına ve ekseriyetle Hasip Bey'e, Necip Molla'ya:

"Lütfen bir parça içeriki odaya buyurur musunuz?" der ve hep birlikte dakikalarca, hattâ bazan yarım saat, bir saat ortadan kaybolurlardı.

Böyle akşamların birine orada hazır bulunan Ali Kemal, kendisine mahsus bir patavatsızlıkla "içeriki odaya" girmek istedi. Fakat kapıyı öyle bir şekilde yüzüne kapanmış buldu ki, kendi haline kendisi gülmeğe başladı:

"A mirim; ne acayip insanlar bunlar? Ben gazeteciyim. Benden gizli iş olur mu?"

Eski Draç mebusu da anlamadan gülüyor:

"Asıl onun için sokmazlar ya; boşboğazlık edersin diye korkarlar."

"Of mirim; senin de bir şeyden haberin yok. İçeride Nezaret paylaşıyorlar, Nezaret!... Benim gözüm Nezarette mi sanki?... Hem ne Nezareti azizim? Ortada devlet mi kaldı; memleket mi kaldı? Yarın öbür gün gelip bizi paylaşıverecekler. Bunlar hâlâ hükümet yapalım diye uğraşıp duruyorlar."

Böyle söylenerek vazifesini tamamlamış bir adam rahatlığıyla kafasını koltuğun arkalığına dayadı; hor hor uyumağa başladı. Bu muharrir, beyaz etli ve sarı tüylü bir baykuş gibi o gruptan bu gruba konarak iki kahkaha ile bir horultu arasında, memleketin kaderiyle ilgili böyle uğursuz bir falcılıkta bulunuyor ve muvafık, muhalif herkesin ümidini kırmaktan, keyfini kaçırmaktan başka bir şey bilmiyordu. Zaten kendisi Ahmet Muhtar Paşa hükümetinin değişmesine hiç taraflı değildi. Çünkü, bütün muhalefet üyeleri arasında o biricik adamdı ki, bugünkü hükümetin lütuf ve alâkasını kazanmış ve hususiyle Bahriye Nazırı'nın yanından hemen hiç ayrılmaz olmuştu.

Onun içindir ki,. Ali Kemal muhalif takımlar yanında iti-

mat ve itibarını hemen hemen kaybetmekte idi. Fakat kendisinin buna hiç de ehemmiyet verdiği yoktu. Rahatı yerinde olduktan sonra dünya umurunda değildi.

Ve bu sıralar da, Ali Kemal'in en çok para kazandığı sıralardı. *İkdam* Gazetesi sorgusuz sayısız onun eline bırakılmıştı. Her akşam bir konferans vermeğe çağrılıyor, bundan da ayrıca para alıyordu. Her yanda harıl harıl kitapları satılıyordu. Bu mesuliyetsiz ikbal onun daha çok hoşuna gidiyordu ve bütün ümitlerini bir yeni hükümet kurulmasına bağlamış olanlara birer zavallı gözüyle bakıyordu. Yine onun içindir ki, bazan bu gibi kombinezonların görüşülmesine katılmak için çağrıldığı vakit: "Adam sen de, devlet; millet mi kaldı ki, hükümet yapalım?" diyor ve gitmiyordu.

Nitekim bir gün Sabahattin Bey'in yalısında neredeyse kongremsi bir toplantı yapıldığı halde, Ali Kemal bir an başını çevirip ne yapıyorlar diye sormaya bile tenezzül etmedi. Zaten Talleyrand'nın Metternich'in, Guizot'nun koyduğu siyaset ve idare sistemleri dışında yeni bir sistemin bulunabileceğine hiç ihtimal vermeyen bu "Siyasî İlimler" mezunu, Sabahattin Bey'in "ferdiyetçilik" ve "ademi merkeziyetçilik" nazariyelerini pek çiğ ve pek çocukça buluyordu.

Sabahattin Bey ise, bu nazariyelerin isabetliliğine her zamandan çok inanıyordu. Genç müritlerinden birkaçına Edmond Desmoulains'in kitaplarını çevirtiyor ve kendisi de bazı kitaplar yazmakla uğraşıyordu.

Ateşin saçağı sardığı bir anda biricik kurtuluş çaresinin "ademi merkeziyet" veya "teşebbüsü şahsi"de olduğunu söyleyen bu adamın hali, memleketini düşman kuşatmış bir Alman bilgininin kendisine "Şehri nasıl kurtaralım?" diye soranlara "İlkokullar açınız!" cevabı kadar yersiz, mevsimsiz, acayip ve hazindi.

Bunun yanında, her ümidi Kâmil Paşa'nın kişiliğine bağlayanlar biraz daha mantıklı görünüyorlardı. Çünkü, bundan daha on ay önce, İngiltere Kral ve Kraliçesiyle birlikte çıkarılmış bir fotoğrafı yayınlanan bu "siyaset piri"nin Balkan ittifakı tehlikesini o kralın hükümetine dayanarak defedebilmesi ihtimali birçok kimselerin düşüncesine uygun geliyordu. Gerçekten, İngiliz mecmualarının birinde çıkan bu resim Kâmil Paşa'nın İngiltere nezdindeki itibarının en inandırıcı delillerinden biriydi. Bu resimde Osmanlı devlet adamının Kraliçe ile yan yana oturduğu ve Kralın, elini samimi bir jestle ihtiyar vezirin omuzuna dayamış olarak ayakta durduğu görülüyordu. Kâmil Paşa'nın bir an önce iktidar mevkiine gelmesini isteyen takım bu resmi kopya ettirip yüzlerce ve binlercesini halka dağıtarak "İşte, bizi kurtaracak adam budur!" demek istiyordu. Halbuki o sıralarda İngiliz politikasına bel bağlamak, Bulgar süngüsünün ucundan şifa dilenmek gibi bir şeydi. Zira, her şey bu devletin Moskof İmparatoruyla birlikte Balkan ittifakının başlıca desteği ve belki de düzenleyicilerinden biri olduğunu ispat ve ilân ediyordu. Nitekim Avusturya Elçisi'nin aracılığı ile her gün bir tanesi Bâbıâli'ye verilen müşterek notaların da biricik manası, hazırlıklarını çoktan tamamlamış olan Balkan devletlerine en uygun saldırma fırsatını vermek için Osmanlı Devletini oyalamaktı. Bu devlet Avrupalıların bütün isteklerini kabule hazır olduğunu söylediği halde mesele yine çözülmüş olmuyor ve havadaki elektrik sıcaklığı kızıştıkça kızışıyordu.

Sonunda bir eylül sabahı, küçücük Karadağ'dan bir büyük şimşek çaktı. Gazetelerde iki üç satırlık bir resmi bildiri Brana'da bir çarpışmadan bahsetti. "Brana neresi? Bu çarpışmanın manası nedir?" demeye vakit kalmadı. **Yunanlıların Alasonya'dan bir saldırıya başladıkları** haberi geldi.

Alasonya, Dömeke, Tunca... Bütün bu yer adları kulaklarda 1312 zaferlerimizin boru ve trampete seslerini uyandırıyor ve her resmî bildirinin altından bir Abdülezel Paşa'nın: "Askerler, askerler, şu gördüğünüz tepe..." v.s.; şeklindeki hitapları yerinden işitilir gibi oluyordu.

Ahmet Kerim, beyninin içinde yine o harple ilgili olarak çocukken okuduğu ve ezberine aldığı renkli halk destanlarındaki sözlerin ve resimlerin şaşılacak bir isabetle yeniden canlanmağa başladığını seziyordu. Ethem Paşa'nın şaha kalkmış bir at üzerinde yalınkılıç atılışlarını ve önüne gelen düşman askerlerini doğrayışlarını gösteren resimler gözünün önüne geliyordu. Bu resimler arasında bir tanesi de vardı ki kendi vücudunun yüz kat büyüklüğünde bir bayrağı bir tepeye dikerken şehit düşen bir Türk askerini gösteriyordu. Ahmet Kerim, kaç defa bu destanlarla koyun koyuna yatıp uyuduğunu ve rüyasının içinden "Arş, arş, arş ileri arslanlarım!" diye bağırarak uyandığını hatırlıyordu.

Her hücum veya çarpışma haberi geldikçe "Bu sefer de öyle olacak!" diyor ve göğsünün altında o eski çocuk ruhunun bütün o temsilî resimler, o destanî satırlar, o kırmızı beyaz renklerle nakışlanmış mutlu çocuk ruhunun, bir sabah aydınlığına karşı bir güvercin gibi çırpındığını duyuyordu ve "Çırpın, çırpın!" diye haykırıyordu. Her yandan gelen barut kokuları, cenkçi ataların bu soysuzlaşmış yavrusunu o kadar kendinden geçirmişti.

Günün birinde, üslûbunu, ruhunu ve heyecanlarını hiç beğenmediği Ali Kemal'in bir yazısı bile onu ağlatmak için kâfi gelecekti. Ali Kemal bu yazısında harbi kutluyor ve belki de samimî olarak kutluyordu. Çünkü, o devrin büyük komutanlarından biri ona üç günde Sofya'ya gireceğini söylemişti. Hattâ bu güvenle onun gözü önünde büyük merasim üniformasını, "murassa" kılıcını ve bütün nişanlarını sefer sandığına yerleştirmişti.

“Sofya’ya girdiğim gün bunu giyeceğim: Bunu kuşanacağım ve bunları takacağım” demişti.

Sonunda o gün de geldi. Bunları söyleyen Kumandan Paşa Garp cephesine tayin edildi ve zaferlerinin parıltısına şahit olsun diye Ali Kemal’i de yanında alıp götürdü.

XI
BU SAHNEDE GÖRÜLEN ŞEYLER

Ali Kemal'in böylece cepheye gidişi Ahmet Kerim'i kıskandıran biricik hadise oldu. Yazı ve politika hayatında bu duyguyu ilk defa duyuyordu. Ne şunun şerefi, ne bunun şöhreti, ne de bir başkasının ikbal ve refahı onu "haset" denilen hisse asla düşürmemişti. Fakat, Ali Kemal'in, zaferine inanan bir büyük kumandanın yanında şu müthiş savaş sahnesine sokuluşu yok mu? Ahmet Kerim'in coşkunluğuna bir damla zehir katmış oldu.

Onun gibi milletin gücüne hiç güveni olmayan, onun gibi bozguncu ve zayıf yürekli bir adam nasıl oluyor da böyle heybetli bir ümit ve güven vuruşmasını yakından görmeğe çağrılıyordu?

Genç adam savaş cephesine hiç değilse bir gönüllü er olarak gitmeyi düşünüyordu. Daha geçen gün, eski Dahiliye Nazırı Talât Bey'i bir er kılığında, elinde çantası Sirkeci Garına giderken görmemiş miydi? Fakat bu kanıksamış komiteci ordu içine kim bilir ne niyetle sokuluyordu. Öyle olmasa bile Ahmet Kerim düşünüyordu ki Talât Bey'in bu hareketini örnek tutmak için yalnız manevî bir coşkunluk yetmez, be-

den yönünden de bazı işlere yaramak lâzımdır.

Zavallı Ahmet Kerim ise bu bahiste tabiatın lütfuna en az erişmiş olanlardan biriydi. Ne uzun yol yürümeğe gücü vardı, ne de bileği herhangi bir silâhı kullanmaya alışmıştı. Bu şartlar içinde orduya bir zaaf ve soysuzlaşma unsuru gibi girmiş olacak ve belki de bazı zor anlarda bağlı olduğu tabur için bir fuzulî yük veya bir tehlike teşkil edecekti.

Bunları düşünerek mahzun ve kederli cephe arkası sıkıntıları, kaygıları ve korkuları içinde kalmaya razı oldu. Onun için cephe arkası demek o sıralarda ikinci muharrirliğini üzerine aldığı *İkdam* gazetesi idareevinin ağzına kadar insanla dolu bir odasından savaş haberlerini okumak, tartışmak, harita üzerinde resmî bildirilerde adı geçen yerleri bulmak ve buna göre vaziyet hakkında birtakım hükümler çıkarmak, bazan ümide bazan ümitsizliğe düşmek demekti.

Gerçekten bu *İkdam* gazetesinin idare odası cephe arkasının yani İstanbul'un bir hulâsası gibiydi. Burası, menfaat veya memurluk peşinde dolaşan kimselerden tutun da memleketin kaderini eline almış en nüfuzlu devlet adamlarına ve en ateşli vatanseverlerden en şüpheli vatan hainlerine kadar hemen her sınıftan, her çeşitten insanla dolu idi. Burada, bazan birbirini hiç tanımamış ziyaretçilerin hep bir arada dostça konuştukları ya da herhangi bir gaf sonucunda kavgaya tutuştukları da olurdu. Nitekim, bir gün Kâmil Paşa'nın oğullarından birinin orada bulunduğundan tamamiyle habersiz, Fransız taraflısı bir Lübnanlı bu devlet adamının İngiliz dostluğu aleyhine öyle bir veriştirmeye başladı ki, Sadrıazam Paşa'nın oğlu yerinden fırlayıp:

"Seni Dürzü, seni Dürzü!.." diye haykırarak Lübnanlıya birkaç tokat aşketmekten kendini tutamadı. Çünkü Lübnanlı, Kâmil Paşa'nın politikasını tenkit edeyim derken doğrudan doğruya Kâmil Paşa'nın şahsına saldırmış, onun

Kıbrıs Adasıyla birlikte İngiltere'ye satılmış olduğunu söylemişti.

Başka bir gün de tıknaz, babacan bir adam soluya soluya içeriye girdi:

"Yahu be, ne acayip memleket, ne acayip millet!" dedi. "Bu mahşer gününde İrfan Bey'le Ziya Bey tutturmuşlar ille de Başmabeyincilik, diye ter ter tepiniyorlarmış. Şimdi Dahiliye Nazırı'nın yanından geliyorum. Herif bunlardan yaka silkip duruyor ve bu şartlar altında çalışabilmeme imkân yoktur diyor."

Tam o anda, odanın sahibi idare müdürünün gözleri bir köşede oturmakta olan bu İrfan Bey'le Ziya Bey'in üzerlerinde öyle mahcup, öyle perişan bir bakışla duraksadı ki, şişman adam hemen yaptığı patavatsızlığı anlayıp soluğu dışarıda aldı.

Ahmet Kerim, başka bir gün de şu acı hadiseye şahit oldu. Odada beş on kişi oturmuş konuşuyorlardı. Bu beş on kişi arasında eski Draç mebusu Tahsin Bey de vardı. Hazır bulunanlardan ve onu tanımayanlardan biri dedi ki:

"Arnavutların yaptığı alçaklıktan haberiniz var mı?"

Herkes önüne bakakaldı. Öbürü farkında olmadı:

"Bizim askerlerimizin silâhlarını ellerinden alıp kendilerini de İşkodra'nın dışına sürüyorlarmış!"

Yine herkes önüne bakıp susuyordu:

"Ben buna şaşmam, bu milletten, zati bunu beklerdim. Cinayet, hıyanet ve kancıklık dediler mi ben Arnavut milletini hatırlarım."

Tahsin Bey silâhını çekip bu gafil tenkitçinin üzerine yürüdü. İdare memuru:

"Aman Tahsin Bey, aman Allah aşkına yapma.." diye bağırıyordu.

Dört beş kişi birden pos bıyıklı Arnavut beyini tutmaya çalışıyordu. O da öfkeden tir tir titriyordu.

İşte, cephe arkasında geçen olaylar, aşağı yukarı bu unsurlar, burada acıklı, orada gülünç, beride tırmalayıcı ve huzursuzlandırıcı bir çatırtı ile birbirinden sökülüp ayrılıyor, düşünceler sertliğini kaybediyor ve duygular odanın içinde olanların daha geniş ölçüde, birer örneğinden ibaretti. Sahte Osmanlı camiasını meydana getiren birbiriyle çatışıp yarı karanlık içinde bir kör döğüşüdür gidiyordu.

Öte yandan, cephedeki durumun da bundan daha iyi olmadığını gösteren bazı alâmetler belirmişti. Bu alâmetlerden biri oradan üç gündür hiçbir haber gelmemesiydi. Gerçi, İkdam matbaasının idare odasında, bunu , Fransızca bir atasözüne göre, iyiliğe yoranlar; yani "Madem ki haber yok, öyle ise haber iyi." diyenler seyrek değildi. Fakat yüreklerdeki sıkıntı, düşüncelerdeki kaygı, gizliden gizliye, bu sözlerin bir kuru teselli olduğunu ispat ediyordu.

Henüz başlayan harp edebiyatında bir Lüleburgaz-Vize-Babaeski hattından bahsedilirken: "Edirne çevresinde sınırlardan ilerlemek isteyen düşman umumî kuvvetleri şiddetli bir çarpışmadan sonra bütün cephe üzerinde sınır içine doğru çekilmeye zorlanmıştır." şeklinde bir resmî tebliğ gelmişti. Az çok askerlik meselelerinde bilgisi olanlar bunu bir bozgunun başlangıcı saymışlardı. Çünkü, umumî kuvvetlerin bütün cephe üzerinde geriye çekilmesi, ancak bir mağlûbiyet manasına gelirmiş. Lâkin, bu görüşü günlerce süren "bekleyiş devresi" hiç de tekit etmemişti.

Derken ortaya Kırkkilise taarruzu diye bir söz atıldı. Ne!.. Kırkkilise mi? Düşman Kırkkilise'ye kadar geldi mi? Ahmet Kerim, Trakya haritası üzerine atılıyor, önce hişbir şey görmez gözlerle bakıyor, bakıyor, sonra elindeki bir kibrit çöpünü ikiye ayırarak kâğıt üstündeki itibarî kilometreleri saymağa başlıyor ve bu manasız işi tekrar ederken bütün o kilometreleri yaya olarak koşmuş gibi soluğu tıkanıyordu. Evet; bir mağlûbiyetin arifesinde olduğumuz anlaşılmağa başlamıştı.

Bir mağlûbiyetin arifesinde mi? Halbuki... Bu bir bozgunun ertesi idi.

Sabah, gamlı ve ıslak bir sonbahar sabahı... Ahmet Kerim bu kaygılarla yüklü, idare odasında büzülmüş otururken matbaanın merdivenlerinde bir gürültü, bir patırtı; kâh konuşma kâh haykırışma gibi acayip, acayip sesler... Nedir, ne oluyor demeğe kalmadı, kapıdan içeriye paldır küldür biri atıldı.

"Aman mirim, bittik, bittik..."

Bu, Ali Kemal'di, Başında fes yok, gözlüğünün bir camı kırılmış ve paçaları dizlerine kadar çamurla bulanmış, garip ve perişan bir Ali Kemal!.. Odanın içinde daha koşmaktan hızını alamamış gibi bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu:

"Dört gündür açım monşer!.. Dört gündür yürüyorum. Çantamı da kaybettim. Gözlüğüm de kırıldı. Mirim, söyletme beni; işte halimi görüyorsunuz ya..."

Zaten, Ahmet Kerim'in "Buna sebep nedir?" demeğe gücü yoktu. Bu adam, bir bozgunun cisimlenmiş bir sembolü gibiydi.

Ali Kemal, bozgun şarkıları söyleye söyleye sonunda onun içine dalmış, onu yaşamış, onun heyecanlarını duymuştu ve bu sefer bozgun yalnız onun beyninde değildi; bütün varlığında, bedeninde, tepeden tırnağa kadar bütün kılığında idi.

Ahmet Kerim, Ali Kemal'e daha dikkatle baktı. Darmadağınık saçları yün kırpıntısından bir sarımtırak takke halini almıştı. Sakalı bir toz tabakası gibi yanaklarını ve yüzünü kaplamıştı. Düğmesiz yakasını paçavraya dönmüş kıravatının düğümü güç tutuyordu. Ceketinin bir yanından yan cebi yırtılmış, bir kese gibi sarkıyordu.

Ahmet Kerim bu hale gülmek mi, ağlamak mı lâzım geldiğini bilemiyordu. Hep bozgunu yayan, kafasında menfî ve meşum endişelerden başka hiçbir düşünceye yer verme-

yen bu adamın, sonunda, günün birinde o bozgunu böylece kendi halile ispat edişi, Ahmet Kerim'e kendi iddiasında yanılmış bir kimse utancını vermekten de uzak değildi. Onun içindir ki, utanarak önüne baktı.

Ali Kemal hâlâ heyecanlı, hareket halinde, geziniyor, oturup kalkıyor ve abuk subuk söylenip duruyordu:

"Gördünüz mü, bir kere? Ben söyledikçe siz kızardınız. Bu memlekette hiçbir şey kalmamıştır mirim; ne para, ne idare, ne askerlik, ne yiğitlik... Hepsi, hepsi bitmiştir. Harp edelim. Harp!.. Ne ile?.. Türk'ün yiğitliği, gayreti, vatanperverliği... Azizim, bütün bunlar kuvvete dayanmadıkça, neye yarar? Bir görmeliydiniz o hali! Şu bizim kumandanlar da yok mu, vallahi delidirler. Ordu birliklerinin birbirinden haberi yok; "tahşidat" daha tamamlanmamış; askerin bir kısmı orada bir kısmı burada, bir kısmı ise daha yola bile çıkmamış... Sen tut da taarruz emri ver! Çıldıracaktım. Taarruz bizim neyimize mirim? "Tedafiî " vaziyette kalmak kabil ve hattâ birçoklarının dediği gibi lâzım iken bu ileriye atılış neden? Hep şahsî şan ve şeref hırsları!.. Bizi bu bitiriyor."

Ali Kemal'in bu söylenişleri sırasında odanın içi yavaş yavaş dolmuştu. Hemen bütün matbaa halkı orada gibiydi.

Herkes bir şey soruyor, o hepsine birden cevap vermeğe kalkışırken ne diyeceğini unutuyordu:

"Ah mirim, amma da soruyorsunuz ha!" diye bağırıyordu. "Benim aklım daha başıma gelmedi ki... Dört gündür aç, bilâç, koş bre, koş,! Koş bre koş! İnsanda akıl mı kalır, izan mı? Sizin anlayacağınız, kaçıyorlar, kaçıyorlar, dehşetli bir şekilde kaçıyorlar."

Derken birisi:

"Mahmut Muhtar Paşa nerede?" dedi.

Ali Kemal büsbütün şaşaladı:

"Hoppala; bu da bana Mahmut Muhtar Paşa'yı soruyor.

Yahu, ben çantamın bile nerede olduğunu bilmiyorum!" diye haykırdı.

Sonra idare memuruna dönüp:

"Mirim, bana biraz para ver," dedi. "Başıma bir fes alayım. Şu gözlüğümün camını taktırayım. Ha, bir de ceketimin cebi dikilecek..."

Büyük bir felâketten henüz çıkmış bu adamda küçük bir sokak kavgasını veya hafif bir araba kazasını savuşturmuş da şimdi üstünü başını düzeltmeye koyulmuş bir kimse hali vardı. Bu büyük millî facianın görünüşleri, ona akseder etmez, o derece küçülmüş, mahiyet ve heybetini o derece kaybetmişti

Bütün dar ruhlarda ve iptidaî kafalarda hayatın manası işte böyle basitleşir, sahası böyle kısalır ve bin türlü baharatla karışık tadı yalnız yaşanılan dakikanın uzvî duyguları içinde kalır. Onun içindir ki, Ali Kemal, kendisini, İstanbul şehrinde top ve mermi menzilinden kilometrelerce uzak bir yazı odasında, tamamiyle güven içinde duyar duymaz arkada bıraktığı bütün o hengâmeyi unuttu ve soluk aldığı anın durgunluğunda o fırtınanın her gün, her saat bir parça daha İstanbul ufuklarına doğru yaklaşmakta olduğunu artık düşünmez oldu.

Odadakilerden biri:

"Demek ki, bu gidişle İstanbul da tehlikeye giriyor?" dedi.

Ali Kemal, yerinden hopladı:

"Ne İstanbul'u azizim, ne İstanbul'u? Bizimkiler kaçmak için bile vakit bulamıyorlar. Hiçbir kuvvet o bozgun asker kitlelerinin önüne geçemez. Öyle bir gözleri yılmış ki ne Zabit, ne Kumandan, ne Bey, ne Paşa hiçbir şey tanımıyorlar. Hepsinin aklı başından gitmiş, bir an önce soluğu memlekette almaktan başka bir şey düşünen kalmamış. Vallahi mirim, yolda öyle sahnelere rastgeldim ki, yürekler parçalayıcı... Bazı ibret alınacak vakalar da yok de-

ğil. Tâ Edirne yakınında beş on nefer önüme çıkıp da bana: 'Hemşeri Çankırı'ya nereden gidilir?' diye sormasın mı? Gülmek mi ağlamak mı lâzım bilemedim. Bazıları da var ki Çorlu'yu Çorum anlamış ve o yöne doğru koşuyor ve hastalık ve açlık..."

Sonra birden kendini topladı. Bütün "Siyasî İlimler" hocaları hatırına geldi:

"İstanbul'a gelince... Yok, yok, İstanbul'u Bulgarlara vermezler" dedi ve sanki bu sözüne itiraz eden olmuş gibi ansızın bir fışkırma ile:

"Mirim, mirim, sen ne söylüyorsun?" diye bağırdı. "İşin içinde İngiltere var, Rusya var. Bunların ikisi arasında bir Boğazlar meselesi var."

Ahmet Kerim'in tahammülü taşmak üzereydi. Kendini tutamadı:

"Bizden başka herkes ve her şey var. Öyle değil mi, Ali Kemal Bey?" dedi.

Ömründe bir siyasî tarih sayfası okumadığına inandığı bu genç adamın kendisiyle böyle alay ederek konuşması Ali Kemal'i çileden çıkarıyordu. Ağır bir tavır ve öfkeden titreyen birsesle:

"Evet mirim, evet! Bizden başka herkes!" dedi. "İşte bunu anladığınız gün memleket de kurtulacak, işlerimiz de yoluna girecekti. Fakat ne yazık ki, böyle sizler gibi kafasının dikine giden ve kuruntular içinde yaşayan kimseler bu halkı, bu milleti doğru yoldan saptırdıkça..."

Ahmet Kerim:

"Pardon; halkı delâlete sevketmek bahsinde hiç kimse sizinle başa çıkamaz" diye söylendi.

Bu söz Ali Kemal'i taşırmağa yetmişti:

"Ben mi? Halkı delâlete ben mi sevkettim? Haydi bakalım. Bir bu eksikti. Neredeyse bu harbin mesuliyetini de bana yükleyecekler. Mirim, gücenme ama, ben sana bir gerçe-

ği söyleyeceğim. Senin yerin bu tarafta değil, öbür taraftadır. Sen İttihatçısın, monşer, İttihatçısın."

Muhalif arkadaşlarına karşı bu tepkiler, bu itirazlar, bu karşı öfkeler Ahmet Kerim'de yeni bir ruh halinin başlangıcını teşkil ediyordu. Fakat bu halin gelişmesi o derece hadiselerin zincirleme gidişine bağlıydı ki, Ahmet Kerim bunu tahlile vakit bulamıyordu. Ali Kemal, ona "Sen İttihatçısın!" dediği vakit içinden bir ses "Acaba?" diye soruyordu. Bununla beraber "Ben İttihatçıyım." diyebilmek için her şeyden önce, bu sıfatın ne mana ifade ettiğini bulmak lâzımdı. Bunu da Ali Kemal'den öğrenmek istedi:

"Eğer," dedi; "İttihatçılık milletten ümidi kesmemek, her şeyi milletten beklemek ve onun dışından gelecek herhangi bir kuvvetin şerrine ve zararına inanmaksa, evet, ben İttihatçıyım."

Halbuki, İttihatçılık tamamiyle bu değildi. Gerçi, bu türlü düşünen, bu türlü duyan kimselere muhaliflerden çok İttihatçılar arasında rastlamak mümkündü. Fakat bunun yanında sokak palavracılığı, kuru sıkı kabadayılık ve demagogça atıp tutmalar da bir çeşit İttihatçılık demekti. Devlet ve hükümet işlerinde lâubalilik, millet arasında münafıklık, zulüm de, vahşet de bir çeşit İttihatçılık demekti.

Gerçi, İttihat ve Terakki her şeyi gibi milliyetçiliği de inhisarı altına almıştı. Lâkin temsil ettiği ruh, gösterdiği, anlayış hiç de millî değildi. Ahmet Kerim'e göre, Türk milleti ne kadar vakarlı, ağırbaşlı ve alçakgönüllü ise, İttihat ve Terakki o kadar yaygaracı, farfaracı ve küstahtı, Türk milleti ne kadar "aklı selim" sahibi, olgun ve tedbirli ise, İttihat ve Terakki o kadar paradoksal, ütopist; o kadar tedbir ve ihtiyattan uzaktı.

Bundan başka Ahmet Kerim İttihatçılardaki milliyetçiliğin ne dereceye kadar samimi olduğunu tahlilde güçlük çekiyordu. Çünkü, bu adamlar için her şey politika idi. Nite-

kim, Tâlat Bey'in bir nefer elbisesi giyerek cepheye gidişi de bir politika propagandası idi. İttihat ve Terakki sistemini bu görüş noktasından da millî saymamak lâzım gelirdi. Çünkü, Türk milleti hiç propagandacı değildir. O kadar değildir ki, dilinde propaganda karşılğı bir kelime bile yoktur ve bu bayağı öğünme vasıtasını bir Balkan İmportation'u olarak memlekete ilk defa İttihat ve Terakki sokmuştur.

Ahmet Kerim, her şeyin ağırlaştığı bu kötü günlerde, Ferah Tiyatrosu gecesi kendisiyle dertleşen arkadaşının "Bizi Balkanlaştırdılar!" sözünü hatırlıyordu. Evet, Balkanlılar, bizi ordularıyla istilaya kalkışmadan önce, âdetleri, anlayışları, usul ve müesseseleriyle zapt ve işgal etmiş bulunuyorlardı. Gittikçe gümbürdeyerek yaklaşan bu çirkef sele nasıl karşı koymalı; nasıl korunmalı?

Ahmet Kerim, hayalinde kahraman ve asil Rumeli'yi bu görgüsüz, kaba ve şirret Balkanlıların ayakları altında şimdiden ezilmiş çiğnenmiş çamura ve kana bulanmış görüyordu. Genç adam hayalinden geçirdiği bu uğursuz durumun gerçekten ne kadar aşağıda olduğunu anlamakta gecikmedi. Daha ilk hamlede Batı ve Doğu Trakya'dan yorgun asker yığınlarına karışarak İstanbul'a dökülen muhacir aileler aklın almayacağı vahşetlerden söz açıyorlardı. Bunların yanında, köy yakmak, kızların ırzına geçmek ve küçük çocukların karınlarına süngü saplamak gibi –her vakit işitilen barbarlıklar– hiç kalıyor; insana bir gulyabani masalı dinliyorum vehmi geliyordu.

Bu kanlı sahnenin karşısında ise Avrupalıların zevk ve coşkunluğuna son yoktu. Sanki Rumeli baştan başa bir arena idi ve Avrupa siyaset adamları da birer Roma imparatoru gibi mermerden localarına kurulmuşlar, oradaki ölümlü güreşleri seyre dalmışlardı. Yenilenlere nefret ve tiksinti ile bakıyorlar ve yenenleri dostça gülümsemelerle alkışlıyorlardı ve yenen, arenadan başını kaldırıp soruyordu:

"Son darbeyi vurayım mı?"

"Vur, vur, vur!" diye bağırıyorlardı.

İşte bu alkış ve teşvik sesleri arasındadır ki, Bulgarlar, önlerine canlı cansız ne rastgelirse yakıp yıkarak, silip süpürerek İstanbul'un kapılarına dayandılar.

Türk amme efkârı bu felâketten Nazım Paşa imzalı kısa bir resmî bildiri ile haber aldı. Bu bildiride şöyle deniliyordu: "Bir millet için harpte zafer kadar mağlûbiyet de mukadder telakki olunmalıdır ve ne zaferi kazanmış olmaktan fazla gurura kapılmalı, ne de yenildik diye ümitsizliğe düşmelidir."

Ahmet Kerim, bu büyük facianın bu kadar basit ve kısa şekilde anlatılışını harp edebiyatının bir "sehli mümten"i* saydı. Fakat, ateş hattı Çatalca'ya dayandığı günden beri derinden derine işitilmeye başlayan top sesleri bu bildiriden daha açıktı. Genç adam, bu sesleri bazı geceler sabaha karşı tâ yatağı içinden duyuyordu.

Bunlar aralıklı, fakat devamlı bir gök gürültüsünü andırıyordu ve bütün İstanbul halkı bir bora sırasında bir ağılın koyunları gibi burunlarını yere dikmiş, gözlerinin ışığı sönmüş bir halde birbirine sokuluyorlardı. Bu eşsiz mahşer gününde artık ne İttihatçılıktan, ne İttilâfçılıktan söz etmeğe imkân kalmıştı. Hattâ Rumlar bile İstanbul'un Bulgar eline düşmesinden titriyor ve gazeteleri bizim gazetelerle birlikte Türk ordusunun birtakım asılsız başarılarından bahsediyordu.

Lâkin her gece akın akın gelen başları, kolları ve bacakları beyaz sargılı yaralıları ne yapmalı? Her gün bir yanı yıkılan müdafaa hattının parça parça olmuş taşları İstanbul'un sokaklarına yürekler paralayıcı bir çatırtı ile dökülüyordu. Her gece, her gece Sirkeci'den Şişli'ye, Sirkeci'den Kabataş'a, Sirkeci'den Fatih'e veya Topkapı'ya doğru uzanan araba zincir-

(*) Kolay ve basit göründüğü halde, bulunup söylenmesi, taklidi zor olan söz.

leri şimdiden birer mumya haline gelmiş bu beyaz sargılı insanları taşımakla bitiremiyordu.

Bir an geldi ki, İstanbul sağlam adamlardan çok bu yaralılarla, bu sakatlarla, bu koleralılarla doldu. Evet, koleralılar.. Çünkü, Türk ordusunu bir yandan Bulgar şarapnelleri, öte yandan kolera basilleri el ele vermiş, çifte orak gibi biçmekte idi. Ahmet Kerim, bu biçilen etlerle kemiklerin kâh bir okul koridorunda, kâh bir cami avlusundaki titrek yığılışlarına bakıyordu. Bunlardan ne bir feryad, ne bir inilti çıkıyordu. Genç adam kendi kendine:

"İşte, Türkiye'de, en çok hürmete şayan mübarek realite!" diyordu. Evet, Türkiye'yi Türkiye yapan bu etlerdi, bu kemiklerdi, hep bu sessiz sessiz deprenen kurban etlerinden, kurban kemiklerinden ibaretti ve bundan ötesi? Bundan ötesi, gülünç ve kaba bir masaldı. Bundan ötesi Ferah Tiyatrosundaki sahne idi. Bundan ötesi Babıâli'nin Sadaret kapısı önündeki harp gösterileri idi. Bundan ötesi Ahmet Kerim'in kendisiydi!..

Ahmet Kerim:

"Evet, bundan ötesi ben'im" diyordu. "Kısır kinlerim, kısır hınçlarım, gururlarım, kibirlerim, beyin acılarım, beyin zevklerim, nefsime düşkünlüğüm, feragat ve fedakârlığa kabiliyetsizliğimle ben'im! Ben o kendine tapar adamım ki bir genç kızın kalbine doğru eğilmeye bile tenezzül etmedim ve onun can çekişmesine kayıtsız bir seyirci oldum. Halbuki, küçük Samiye de milletin mayasını yapan kutsal şeylerden, kutsal realitelerden biriydi. O da, İstanbul'u dolduran bu yaralılar gibi talihin cilvesine boyun eğmiş, sessizce ölmesini bilmişti. O da, bu deprenen etlerden başka bir şey değildi. Halkın bütün güçlerini kanında taşıyan bir dişi kahraman, bir dişi kurbandı!"

Ya kendisi, bu için için dehşetli, bu için için dehşetliliği yüzünden mübarekleşen gerçeğin ortasında, ya kendisi ne

idi? Neyi temsil ediyordu? Bu cemiyetin içinde bu esmer başın, bu ince vücudun, bu kapkara gözlerin meydana getirdiği varlık neye işaretti? Mademki, onun gibi sevmesini bilmiyordu; mademki, yaydığı düşünceler, işi boş tohumlar gibi hiç yemiş vermeksizin gömülüp gidiyordu; mademki, güzellik, doğruluk ve iyilik adına bağlandığı inançlar, kendi kafasından dışarıya çıkamıyordu. Şu halde, faydası neydi? Bütün bu topluluğun içinde ne işe yarıyordu?

Ahmet Kerim, hiçbir zaman Hamlet'in "Olmak veya olmamak" tiradını bugünlerdeki kadar içten bir kavrayışla anlamamıştır. Bütün facia sahnelerinin içinde bu sözü tekrar ederek gece yarıları mezarcılarla konuşan o bahtsız prens gibi dolaşıyordu. Gerçekten, her tarafı yeni açılmış mezarlarla çevrili değil miydi? Her adımının topraktaki izi bir çukura benzemiyor muydu? Lâkin, buna rağmen yine ölenlerin sayısı bu çukurlardan daha çoktu. Çünkü, hepsini yük arabalarında üst üste bir yığın halinde götürüyorlar ve yine üst üste bir yığın halinde aynı çukura atıyorlardı.

Zavallı kahramanlar, zavallı kurbanlar; ey asil Rumeli'nin son müdafileri; sizin her birinize ayrı bir türbe lâzımdı. Sizin her biriniz ya mermerden, ya somakiden, tunç halkalı birer lahit içinde yatmağa lâyıktınız. Fakat nankör ve idealsiz bir neslin elinde, mübarek cesetlerinize lâyık görülen son tören, işte bundan ibarettir. Bu nesil sizin etleriniz daha çürümeden, ne yaptığınızı çoktan unuttu. Kosova'yı, Manastır'ı, Üsküp'ü, Selânik'i güzel Venedik'in karşısındaki Adriyatik kıyılarını unuttu. Hattâ Edirne'yi hattâ mahzun Meriç'i yüz yıldan beri, kim bilir, kaç muhacir kafilesinin kıyılarında soluk aldığı ve gözyaşlarıyla tozlanmış yüzlerini sularında yıkadığı Meriç'i bile fedaya hazırlanmıştı.

O Edirne ki, bir yaşlı göz gibi ağlayan mahzun Meriç'iyle, aylardan beri dört bir yanı düşmanla kuşatılmış, kendini vermiyordu. Süpürge çöpü tanelerini öğütüp yiyordu. Otla-

rı ve yaprakları kaynatıp çiğniyordu. Fakat temiz bir kızoğlankız gibi saldırganın eline boyun uzatmıyordu ve bu direnme, her yanından ezilmiş millî gururu bir parça daha yaşatmak için yetiyordu.

Öte yandan Yanya'nın da henüz teslim olmadığı haberleri buna eklenmekteydi. Yanya-Edirne. Bu iki şehir, halkın hayal gücünde dua sinmiş efsane kalelerinin burçları gibi yüksek ve ihtişamlı sivriliyordu.

Düşmanla barış söylentisi çıktığı vakit, işte asıl bunun içindir ki, herkesin yüreği burkulmakta idi.

Nasıl? Edirne dayanıp dururken, biz İstanbul'da düşmanla pazarlık edeceğiz, uyuşacağız, öyle mi? Halbuki, bu da boş endişe idi. Çünkü, düşmanlar sulh sözüne gülümseyişlerin en istihzalısiyle karşılık veriyorlar ve "durun bakalım, işimizi tamamlamadık." der gibi bir vaziyet alıyorlardı.

Bundan dolayıdır ki, "Büyük Kabine" büsbütün gözden düşmüştü. Bu kabinenin ne harp etmeye, ne de sulh yapmağa gücü yetiyordu. Türk milleti bunun elinde sanki Araf'ta kalmış bir cemaatti. İşte, tam bu sırada, büyük bir gürültü patırtı ile **Kâmil Paşa hükümeti** iktidar mevkiine yetişti ve ilk işi Londra'ya bir heyet gönderip sulh istemek oldu. Lâkin İngiltere, eski ve yaşlı dostu Kâmil Paşa'nın yolladığı heyeti kabul etme meylini göstermiyordu. Hattâ, bir defa dönüp de: "Ne yapmaya geldiniz?" demiyordu. Bu öyle bir cellâttı ki, idam hükmünü bir an önce yerine getirmekten bile kaçınıyor, nazlanıyordu. Bütün hali ve tavrı ile: "Bir parça daha acı çekin, bir parça daha!" demek istiyordu.

Yeryüzünde, hiçbir dilenci grubunun hali, Westminister Sarayı ile Foreign Office'in merdivenlerinde bekleşen bu Babıâli Paşalarıyla Babıâli Beyleri'nin hali kadar aşağılık ve sefillik manzarası göstermemiştir.

Ahmet Kerim, artık Türk olmaktan utanıyordu. bu zaval-

lı millet, yeryüzünde böyle bir cezaya uğramak için acaba ne yapmıştı? Ne günah işlemişti?

Heyhat, onun bir Hıristiyan çoğunluğu karşısında bir Müslüman azınlığı olmaktan başka kusuru yoktu. Vücutları fennî aletlerle, takımlarla silâhlanmış olduğu kadar, ruhları bir sürü efsane kuruntuları ve yıllanmış kinlerle sarılmış olan Avrupalılar, ilk Haçlı Seferi adımı olarak etrafımızdaki azgın köpeklerini bizim üzerimize saldırıyorlar ve bunu karşısında ortaçağ feodallerinin bir sürgün avı seyredişi gibi neşe ve ferahlık duyuyorlardı.

Bütün devletler arasında hele İngiltere'nin, asil yürekli insanlara her vakitten daha insanlık dışı, daha vahşi, bir görünüşü vardı. Sanki, her İngiliz bir hortlamış Gladstone idi ve o ıslak adanın sisleri arasından bize kırmızı yüzlerinin ortasında beyaz dişlerinin hain parıltılarıyla sırıtıyorlardı. Ve bu dişlek düşmanların Türk milletine karşı açtığı savaş, Bulgarların zincirleme cinayetlerinden daha vahşi, daha amansızdı. Bu bakımdan, Balkan İttifakı'nın kanlı çemberi Avrupa diplomasisinin tuzağından çok daha az korkunç görünüyordu.

Ahmet Kerim, bu "Avrupa diplomasisi" sözünün ifade ettiği manayı şimdiye kadar hiç anlamamış olduğunu hissetmeye başlamıştı. Meğer bu ne cehennemlik, ne ifritçe kurulmuş bir makina imiş! Bu, her defa bir milletin hayatını öğüten şeytansı bir değirmen gibi Times Nehri ile Volga Nehrinin arasındaki toprak parçası üzerinde dikilip durmakta; vakti zamanı gelince kâh bir el, kâh öbür el bunu yağlayıp döndürmekte ve lânetleme bir maksadın emrile harekete getirmekte imiş. Bir defa bu çark dönmeğe başladı mı onu durdurmak ne mümkündü! Onu birtakım amelimanda Babıâli memurları mı durduracaktı? Onun dönüşünü birtakım telve tiryakisi yaşlı paşalar mı değiştirecekti? Heyhat, heyhat!..

Ahmet Kerim, Babıâli erkânının bu aczinden ve bu zilletinden tiksinmekle beraber mağlûp bir milletin ruh halini onlardan daha iyi temsil edebilecek bir hükümet bulunacağına inanmıyordu. Bu, tam o andaki Türkiye'ye göre bir hükümetti.

Birkaç ay önce, Lozan'da, Ouchy antlaşması ile başlayan ve Trablus'un İtalyanlara verilmesiyle sonuçlanan bozgun siyasetinin bu, bir devamından ibaretti. Nitekim, Ouchy antlaşması ve ana vatanı saran tehlike üzerine Bingazi cephesinden İstanbul'a koşan vatan savaşçılarının birer birer gelişi, her şeyden önce ve her şeye rağmen barıştan başka bir şey istemeyen İstanbul halkını Çatalca'dan işitilmekte olan top seslerinden daha çok rahatsız ediyordu. Bu zavallılar, sanki gittiklerine pişman, geldiklerinden utanır bir halde İstanbul sokaklarında cepheye giden yolları gözetliyorlardı. Lâkin İstanbul kadar cephe de bu fedailere iltifat yüzü göstermiyordu.

Bu arada **Enver Bey'in İstanbul'a dönüşü**nden bile kimsenin haberi olmadı. Yalnız Süleyman Nazif, kendisine mahsus hamlelerinden birine uyarak bu büyük hadiseyi bu kadar sessizce karşılamasından dolayı İstanbul'u lânetledi. Ona "Çürümüş Bizans, lânet sana!" diye haykırdı ve cüretinin cezasını gördü; bir ay hapse mahkûm oldu.

Bu bir aylık, iki aylık hapisler hâlâ sürüp gidiyordu. Kâmil Paşa hükümeti dıştaki nüfuzu azaldıkça içte birtakım nüfuz denemeleri yapıyordu. Fakat, her denemeden genç bir kadını zapta çalışan bir ihtiyar gibi gücü kuvveti kesilmiş, soluk soluğa çıkıyordu. Bir yanda Süleyman Nazif'i hapse atarken, öte yandan hiçbir hakkı olmadığı halde İstanbul sokaklarında hâlâ asker elbisesiyle dolaşan Talât Bey'i tevkif etmeye gücü yetmiyordu. Muhalif gazeteler, boş yere, bu adam üzerine onun dikkatini çekmeye çalışıyor; kâh merkez kumandanlığına çağrılıp azarlandığından, kâh elbisesinin zor-

la çıkartıldığından, kâh kendisinin esrarlı bir şekilde ortadan kaybolduğundan bahsediyorlardı.

Tam bu sıradadır ki, bir gün, Talât Bey elini kolunu sallayarak *İkdam Yurdu*'ndan içeriye daldı. Sessiz sessiz merdivenleri çıktı ve gülümser, cana yakın bir yüzle idare müdürünün odasına girdi. Burası her günkü gibi ağzına kadar muhalif ziyaretçilerle dolu idi. Taşıdığı elbiseye göre alçakgönüllü, utangaç ve beceriksiz bir asker tavrı takınan Talât Bey, yavaşça idare müdürünün masasına yanaştı. Utana utana selâm verdi:

"Efendim, ben esbak Dahiliye Nazırı Talât!" dedi.

Oda halkı donakalmıştı. İdare müdürü heyecandan soluk bile alamıyordu. Talât Bey:

"Gazeteniz benim için **"Merkez Kumandanlığı'na çağrıldı, 'tevbih' edildi"** gibi bir şey yazmış. Hiç buna benzer bir vaka olmamıştır. Lütfen tekzip ediniz!" dedi.

Bu sözleri söylerken iri gözlerinin akını ağır ve ezici bir bakışla orada hazır bulunanların üzerinde gezdirdi ve yaptığı tesiri tamamiyle anlamış bir adam vakariyle yırtıcı bir mahlukun pençesini andıran yumruğunu masanın üzerine dayayıp:

"Bu sırada böyle yalanlar ayıptır efendim, ayıptır!" dedi.

"Esbak" Dahiliye Nazırı bu küçük sahne gösterisinden sonra yine o utangaç selâmıyla çıkıp gitti. Ama odada bıraktığı tesir öylece kaldı. Hattâ o sırada kapıdan içeriye giren Sırrı Bey bile kendini tutamadı:

"Vay tosun, vay!" diye söylendi ve oturanlara doğru şu sözleri ilâve etti:

"İşte, komiteci dediğiniz böyle olur. Heriflerden örnek almalıyız; babam..."

Sırrı Bey, çoğu zaman *İkdam* matbaasına birtakım mühim ve heyecanlı haberler vermeğe gelirdi. Onun içindir ki, bugün de öyle bir haberle yüklü bulunması ihtimalini düşünenler:

"Sen şimdi bu öğütleri bırak. Ne var, ne yok onu söyle!" dediler.

Sırrı Bey acı acı güldü:

"Ne mi var? Hah hah: **İsmail Canbulat**'ı hapishaneden kaçırdılar. İşte, haber bu.." dedi.

Herkes birbirinin yüzüne bakakalmıştı. Son günlerde İttihat ve Terakki'nin belli başlı adamları böyle birer vasıta ile ya hapishaneden veya memleketten kaçıp gidiyordu. Hüseyin Cahit Bey çoktan soluğu İsviçre'de almıştı. **Cavit Bey**'in kâh Fransa'da kâh Almanya'da olduğu söyleniyordu. Eski Meclisi Mebusan reisinin bunlarla birlikte kaçtığı muhakkaktı. İşte, Kâmil Paşa hükümetinin zulmü böyle bir tekne kazıntısı zulmüydü. Sırrı Bey kollarını göğsünün üstünde çaprazlattı:

"Beğendiniz mi efendiler? Beğendiniz mi? Yarın öbür gün bütün hapishaneler boşalacak ve bunlardan boşananlar bizim kollarımızı bükecek! Bir sabah vakti mi, bir akşam üstü mü bilmiyorum. İki güne kadar mı, iki aya mı bilmiyorum. Fakat bu böyle olacak!" diye haykırdı.

Sırrı Bey hiç de bugünkü kadar ciddî olmamıştı. Orada oturanlar ilk defa olarak ona sordular:

"Peki efendim; şu halde ne yapmalı? Daha nasıl tedbirler almalı? Kâmil Paşa, Kâmil Paşa dedik. İşte iktidar mevkiine geçti. Bundan başka bir hükümet daha kurulmasına imkân var mı?"

"Var ya efendim, var ya! Bizi kurtarsa kurtarsa bir Nazım Paşa hükümeti kurtarabilir. Nazım Paşa Sadrıâzam ve Harbiye Nazırı. Gümülcineli İsmail Dahiliye Nazırı; işte benim kabinem!"

Sırrı Bey, bu sözleri boşuna söylemiyordu. Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın içinden ayrılmış bir aşırı takım böyle bir kabineyi iktidar mevkiine getirmenin çarelerini çoktan araştırmakta idi. Fakat, gerek halk, gerek saray çevrelerinde nü-

fuzu hâlâ kırılmamış olan Kâmil Paşa'yı böyle bir kombinezon dışında bırakmak epeyce imkânsız görünüyordu. Onun içindir ki Gümülcineli İsmail ile bazı "Halâskâr Zabitler" İttihatçı usulü bir hükümet darbesini maksada ulaşmanın en kısa yolu sayıyorlardı. Tabiatıyla, Sırrı Bey de bunlarla birlikte ve belki bunların başında idi. "Beni polis müdürü yapın; ötesine karışmayın!" diyordu.

Alttan alta Nazım Paşa'nın da bu işle ilgilendiği söylenmekteydi. Fakat o devlet adamına göre bu projenin uygulanması anı henüz gelmemiş bulunuyordu:

"Bir defa sulh olsun; ondan sonra düşünürüz!" sözü dilinden düşmüyordu.

Fakat, aşırı takım sulh için de Kâmil Paşa hükümetinin değişmesi lüzumuna inanıyordu. Bunlara göre, Avrupa, karşısında, İttihatçıları tamamiyle yok edebilecek ve tepeleyebilecek iktidarda, kuvvetli, dediğini yaptıran bir hükümet görmek istermiş ve sulh esaslarını ancak böyle bir hükümetle görüşürmüş!

Bu sulh propagandasında Sırrı Bey daha ileriye gidiyor ve:

"Bu efendiler Avrupa'da dolaşıp dururken bizim sulh yapmamıza imkân yoktur" diyordu.

Onca, bütün anlaşma teşebbüslerinin kısır kalması, memleketten kaçmış İttihat ve Terakki erkânının Garp "siyaset çevresinde" çevirdiği entrikalar yüzündendi. Yoksa, cephedeki vaziyet tâ harbin başlangıcından beri ilk defa olarak bizim lehimize bir şekil almıştı. Mağrur düşman kumandanı artık "Çatalca hattından bir çitten atlar gibi atlarım!" diyemiyordu. Osmanlı ordusu, yurdun bu son müdafaa hattında eski kahramanlıklarını andırır bazı hamleler göstermekteydi.

Sonunda bir gün geldi; her iki tarafın yığın yığın cesetleriyle, durmaksızın uluyan topların ağızları tıkandı. Bir kısık mütareke sesi!.. İstanbul kurtulmuştu.

Fakat, ya Rabbim; bu nasıl bir İstanbul'du. Ahmet Kerim, onu, neresinden baksa, tanımıyordu. Bu şehir, belinin orta yerinden ikiye ayrılmış bir bedeni andırıyordu. Burada geceler kör, günler topaldı. Sokaklarda geliş ve gidiş hemen hemen durmuş gibiydi. Karaköy Köprüsü bu acıklı ıssızlığın ortasında, birtakım süflî su mahlûklarının didiklediği bir uzun timsah cesedine benzetilebilirdi. Örfî İdare kararıyla herkesin erkenden evine sokulmak zorunda kaldığı bu gurbetli akşamlarda karşılıklı kuleler, sanki yutacak canlı et bulamadığı için hüzün ve melâle dalmış iki dev anasıdır. Zira, bu şehirde her şey o kadar dehşet verici birer heyulâ gibi görünüyordu. Ahmet Kerim, kendi kendine:

"İşte, Sodom burası, Gomore burası;" diyordu.

Gerçekten, Tanrı'nın gazabına uğramış eski beldelerin nasıl bir manzara göstereceğini tasarlamak için o zamanki İstanbul'a bakmak yeterdi.

Ahmet Kerim, Beyoğlu tarafına hiç geçmiyordu. Hemen her gece gibi matbaada işini bitirince Şerife Hanım'ın evinde yatmağa gidiyordu. İkdam Yurdu'nun kapısından Aksaray'daki bu eve kadar her sokak bir başka gurbet yolu gibidir.

Ahmet Kerim, bir hayalet gibi yalnız ve sessiz buralardan geçer, giderdi. İşte, ilk adımında Babıâli ile yüzyüzedir. Viran, sıkıntılı ve uğursuz bina!.. Bu geniş ve yüksek pencereli odanın altındaki loş kemerde, bu itfaiye taburu neyi beklerdi? Yaklaşan bir yangını mı? Hayır, bu bina artık hiçbir ateşle tutuşamayacak kadar sönüktür. Sadaret odasının pencerelerine bir donuk aydınlık gölgesi veren içerideki petrol lambası kadar sönüktür ve o petrol lambasının önünde çenesi titreyen ihtiyar Sadrıâzamın gözleri gibi fersizdir.

İhtiyar Sadrıâzam mı? O saatlerde burada işi ne? Ahmet Kerim, Kâmil Paşa'nın, iktidar mevkiine geçtiği günden beri geceli gündüzlü bu Sadaret dairesinde oturduğunu bilirdi. Gündüz bir maroken koltuk, gece bir seyyar asker karyola-

sı bu yıllanmış devlet adamının yorulmuş kemiklerini bir tabut gibi taşımaktadır ve bu harap konağın geniş bir türbeden farkı yoktur. Seksenlik adam burada dış hayat ile bütün ilgilerini kesmiş gibidir. Ahmet Kerim, onu bir gün, bir an olsun pencereden sokağa bakarken görmedi. Kendisini yakından tanıyanların, kendisiyle yakından temas edenlerin sözüne inanılacak olursa Sadaret makamının bir yatak odasına çevrilmiş bu antişambrında, ihtiyar vezirin bütün işi gücü, bir seccade üzerinde diz büküp dua ve ibadet etmekten ibarettir. Gerçekten Türk milletinin sonu artık duaya kalmıştı ve ihtiyar vezir bu akıbeti sezmiş bulunmakla bir çeşit akıllılık göstermiş oluyordu.

Kâmil Paşa, Frenklerin yarı takdir, yarı alayla, "Şarkkâri Hakimlik" adını verdikleri "olaylara tevekkülle boyun eğmenin" canlı sembolü idi. Mütareke yapıldıktan sonra artık sulh için bile bir teşebbüste bulunmaktan vazgeçmiş, her işi Hakkın birliğine bağışlamıştı. Yalnız hiç kimseye bağışlamadığı bir şey varsa o da, sadık bir kapıcı gibi geceli gündüzlü içinde nöbet beklediği harap Babıâli idi.

Ahmet Kerim, Kâmil Paşa'nın halini yalnız, acıklı buluyordu. Onda bir başkası gelip de çalmasın diye oyuncağıyla koyun koyuna yatan veya yeni alınmış kunduralarını fare hücumlarından korumak için yorganın altında saklayan bir titiz çocuk ruhu seziyordu. Sanki, bu Sadaret odalarını bir dakika bırakacak olursa, gizli kapılardan birçok gizli Sadrıâzamlar üşüşüp saldıracaklar ve muhteşem Vezaret koltuğu, bütün teferruatiyle bunların eline geçecekti. Allah göstermesin böyle olursa Kâmil Paşa'nın sonu neye varacaktı? Artık bu makama bir daha dönmek müyesser olmayacaktı. Bütün varlığıyla hissediyordu ki, bu, onun artık son sadrıâzamlığıdır ve elindeki "mühr-i hümayun"u –sanki uzun hayat zincirinin son halkasıymış gibi– canını dişine alarak sımsıkı tutuyordu. Kendi kendisine "Hayır, hayır. Bu sefer vermeyece-

ğim." diyordu. Hayır, bu sefer dünya bir araya gelse, bunu avcunun içinden söküp koparamayacaktır.

Ahmet Kerim Babıâli'nin önünden her geçişinde, o sessizliğin, o hüzün ve kasvetin derinliğinden bu müthiş hırsın vuruşlarını duyar gibi oluyordu. İçinden "Beni buraya zorla bağlasalar bir gün oturamam. Halbuki, bu seksenlik adamı oradan çıkarmak mümkün değil!" diyordu. Bu zavallı Vezir, o harap evin tavanlarındaki örümceklerden biri gibi duvarların bir köşesine yapışmış, iktidar mevkiinin tatlı ağlarını örüp duruyordu.

İktidar mevkiinin tadı kaldı mı ki?... Ahmet Kerim, bunu da anlamıyordu. Sırrı bu konağın bahçe duvarlarını aşmayan ve daha düne kadar gevşek pervazlı pencereleri istilâcı düşmanın top sesleriyle sarsılan böyle sarılmış ve gadre uğramış bir mevkiin insana vereceği zevk acaba ne çeşitten bir zevk olabilirdi? Bu, bir kedinin yavrularını sevişi gibi "sevkıtabiî"den gelme bir duygu mudur? Bu, yüz bin kere aldatılmış bir âşıkın hâlâ tutkunluğunda devam edişi gibi bir bunaklık mıdır? Bu, genç ve ihtiraslı karısından dayak yedikçe ağzının suyu akan bir ihtiyar kocanın bağlılığına mı benziyor?

Ahmet Kerim, bu benzetmeyi bulunca gülümsüyor ve kendi kendine "Evet, şu şartlar içinde iktidar mevkiinin zevki olsa olsa buna benzer!" diyordu. Çünkü, Kâmil Paşa her gün bir devletin tokadını yiyor, her gün bir elçinin hakaretine uğruyor ve kendi Kabine arkadaşları onun arkasından dilini çıkarıyordu.

Ahmet Kerim, beyni bu düşüncelerle dolu olarak Divanyolu'ndan yavaş yavaş Beyazıt'a doğru yürüyordu. her taraf zifirî karanlıktı. Ayağı kâh bir taşa, kâh bir süprüntü yığınına sürterek bir sarhoş gibi sendeleye sendeleye yol alırken her adımda bir parça daha yoklukla bağdaştığını ve diriler âlemiyle ilgisinin kesildiğini duyuyordu:

"Şerife Hanım; bırakın şu muharebeyi; bırakın şu sulh dedikodularını... Bana Samiye'den söz açın!."

"Bugün ölümünün onuncu ayı!"

"On ay, on ay oldu demek! Neredeyse bir yıl olacak, neredeyse iki yıl. Fakat, her geçen ay bizi ona bir parça daha yakınlaştırıyor değil mi?"

"Eh, ömür bu oğlum, ömür bu! Yaşadık da sanki ne bulduk? Samiyeciğim yaşasaydı ne olacaktı? Sevmediği, bilmediği bir adamla evlenecekti. Her saati bir dert ile geçecekti."

"Beni unutur muydu dersiniz; Şerife Hanımcığım?"

"Eh, kim bilir, kim bilir. Gönül için bir serseri kuş derler; bugün burada ise yarın orada... Fakat yavrumun gönlü bir defa taşa çarptı. Artık ondan sonra uçamazdı."

"Taş ben miyim? Şerife Hanım..."

"Gücenme ama, evlâdım doğrusu, kızcağıza etmediğin kalmadı. Şimdi sana baktıkça gözlerime inanamıyorum. Meğer ne merhametli, ne şefkatli, ne yumuşak yürekli bir çocukmuşsun da..."

"İşte benim en büyük kabahatim bu, Şerife Hanımcığım. Bu yaşa geldim, hiçbir dakika olduğum gibi görünmesini bilmedim. Hep düşündüklerimin tersini yaptım. Duyduklarımın aksini söyledim. Sevdimse, sevmedim, sevmedimse, sevdim dedim. Anladığım şeylere anlamamış, anlamadığım şeylere anlamış gibi baktım. Şerife Hanım, hani bazı insanlar vardır, her sözün tersini söylemekten zevk duyarlar. Siz ak dersiniz onlar kara, siz kara dersiniz onlar ak derler. İşte ben herkesle değil – fakat kendimle, kendi özümle hep bu oyunu oynadım. Sanki ben Samiye'ye vurgun değil miydim? Sanki ben onun gibi aylarca bağrıma taş bağlayıp dolaşmadım mı? Fakat, farkım şu oldu ki, Samiye gibi bunu açığa vurmadım. Yarasından utanan bir adam gibi bunu giydiklerimin altında sakladım. Şerife Hanımcığım, ben kibirli bir insanım... İblis gibi kibirli bir mahlûkum. İşte, asıl günahım bu ve bunun

cezasını çekmekteyim. Şerife Hanım, bir kere daha o resmi bana gösterir misiniz? Hani, şu Samiye'nin ayakta duran resmi yok mu? En son resmi..."

Kadın kalkar, konsolun önünde çömelir, çıkınlarını açmağa başlardı. Dışarıda bekçi, saat alaturka beşi, altıyı, yediyi vurur; bu yaşlı kadınla bu genç adam, aralarında ölmüş bir kızla ilgili bu hatıralar, bu dertleşmelerle baş başa verip otururdu.

XII
KANLI BİR KOMEDYA

"Allahü ekber; Allahü ekber..."

Bu ne? Ahmet Kerim Cağaloğlu'ndan matbaaya gitmek üzere yürürken hep bu ses kulağına geliyor:

"Allahü ekber; Allahü ekber..."

Bir cenaze mi götürüyorlar? Bir kurban mı kesiyorlar? Fakat bu bir adamın, iki adamın, üç adamın sesi değil; bu, yüzlerce kişinin hep bir ağızdan bağırışını andırır bir uğultudur. Hem de Bâbıâli tarafından geliyor ve Ahmet Kerim yürüdükçe o yaklaşıyor. Ahmet Kerim, acele ediyor. Evet, evet, bu mutlaka bir cenaze alayı olacak. Fakat, işte, "Allahü ekber!" sesleri durdu; bunun yerine birtakım bağrışmalar, birtakım homurtular geçiyor. Ahmet Kerim, Nafia Nezaretinin köşesini dönünce gördü. Tıpkı bundan birkaç ay önce Servetifünun matbaasının kapısından seyrettiği "Harp isteriz!..." gösterisine benzer bir halk topluluğu Babıâli'nin Sadaret kapısı önünde kaynaşıp duruyor. Ama bu sefer büyük kapının iki kanadı ardına kadar açıktır ve dışarı ile içerisi arasında devamlı bir karışma, endişe verici bir kaynaşma var. İşte, bir hoca kollarını açarak, boynunu sağa sola

uzatarak bir şeyler haykırıyor: "Cevamii mübareke ve hatıratı mukaddese... Edirne... Vermeyeceğiz!" v.s. gibi birtakım sözler Ahmet Kerim'in kulağına çarpıyor. Bayraklar sallanıyor. Hoca iniyor, yerine bir başkası çıkıyor: "İhtilâl, ah, ihtilâl! Yaşasın ihtilâl" diye bağırıyor. Bu, Ömer Naci'dir. Coşkun hatibin sesi bir patiska çarşafın havada yırtılışlarını andırıyor. Sanki her bağırışında ciğerleri parça parça oluyor: "İhtilâl, ah, ihtilâl!"

Ahmet Kerim, kendi kendisine "Demek ki, bu bir gösteri değil" diyor. Ömründe hiçbir defa, hiçbir ihtilâle şahit olmadığı için baştan ayağa dikkat ve merak kesilerek duruyor. İhtilâl denilen şey bundan mı ibaret? Lâkin, bütün bu kalabalığın içinde hatip Ömer Naci'den başka hiç kimsede bir ihtilâl işareti görülmüyor. Bütün kalabalık, düzgün tabur halinde dizi dizi olmuştur. Herkes hareketsiz, uslu ve hattâ bir parça lüzumundan fazla usludur. Bunların çevresinde süngülerini silâhlarına takmış neferler neredeyse saygılı bir koruma durumu almıştı. Ahmet Kerim, gülümseyerek:

"Ne rahat, ne düzenli bir ihtilâl!" dedi.

Bu sözleri söylerken tam Muhtar Halit Kütüphanesi'nin önünde bulunuyordu. Kütüphanenin sahibi çekingen bir halde başını dışarıya uzatıp:

"Siz asıl cümbüşü demin görmeliydiniz" dedi ve ekledi:

"Bu bir şey mi; demin tabancalar konuşuyordu. Dan, dan, dan!.. Nazım Paşa sizlere ömür, yaveri Tevfik sizlere ömür. Necip Bey sizlere ömür. Daha öbürlerine ne oldu bilmiyorum. Şimdilik dışarı sızan adlar bunlardır."

"Sanırım ki, bu işler tekbir sesleri sırasında oluyordu."

Bu sözleri, Ahmet Kerim, sırf heyecanını gizlemek amacıyla söylemişti.

"Evet, tam o sırada... Dışarıda sarıklılar 'Allahü ekber, Allahü ekber' diye bağırırken, içeride silâhlılar Allah'ın huzuruna adam yetiştirmekle uğraşıyorlardı. Elbirliğiyle iş böyle olur."

"Ey peki! Bütün bunların neticesi?"

"Neticesi mi? Biraz önce Enver Bey saraya gitti. Netice o döndükten sonra anlaşılacak."

Ahmet Kerim, halkı bir bulut arkasından görüyor gibiydi. Bütün bu hadisenin bir tek manası vardı. Kıbrıslızade Tevfik artık yaşamıyordu. daha dün onun elini sıktığı daha dün canlı ve gülümser yüzünde gençliğin, ümidin ve zekânın en cana yakın görünüşlerine şâhit olduğu bu asil, dinç, bu güzel asker daha otuzuna varmadan, daha hayatın kendisine hazırladığı binbir türlü zevkten payını almadan bir kuru ağaç gibi yıkılıp gitmişti. Muhtar Halit Bey'e:

"Emin misiniz?" diye sordu.

"Neden emin miyim?"

"Bu saydığınız kimselerin gerçekten ölmüş olduklarından?.."

"Vallahi azizim, ben muayene etmedim ama, herhalde bir eden olmuştur. Hiç yoktan şayia çıkar mı? Bakınız, Kâmil Paşa için hiç kimse böyle bir şey söylemedi. Ne de başka bakanlar için... Bunlar içerideki odada toplantıda imişler, sofada bir gürültü olmuş. Nazım Paşa, durun bakalım! Nedir, anlayayım diye dışarıya fırlamış. Vay, may demeğe vakit kalmamış, dan dun, dan, dun. Haydi bakalım, Yıkılan yıkılana."

Ahmet Kerim karşısındakinin, bu acıklı vakayı bu kadar basit bir dille anlatışına şaşıyordu. Muhtar Halit, yalnız basit değil, biraz da alaycı idi. Ahmet Kerim, düşündü ki, eğer kalbinin üstünde yeni bir yasın gölgesi olmasaydı. o da bu vaka karşısında alay etmekten başka bir avunma çaresi bulamayacaktı. Çünki, hiçbir "hükümet darbesi" bunun kadar heybetten yoksun, bunun kadar düzmece ve bayağı olamazdı. Bu hava içinde, Ahmet Kerim, hattâ kendi başı için ufacık bir kaygıya kapılmıyordu. Halbuki en iyimser bir anlayışa göre bu hükümet darbesinin sonunda Ahmet Kerim'in

payına düşecek olan felâketin en hafifi ya bir ebedî sürgün cezası, ya bir kalabentlikti.

Bir otomobil halkı yararak geliyor. Kimdir, nedir demeğe vakit kalmıyor, arkasından bir tane daha. Birinci otomobilin içinde, Mahmut Şevket Paşa var. Ötekinde Enver Bey... Kalabalık arasında:

"Hah, anlaşıldı. Mahmut Şevket Paşa sadrıazam!" sesleri...

Ahmet Kerim, yüzlerce meraklı arasından bir tanesi gibi halkın içine karışıyor. Onun bunun sözüne kulak veriyor.

"Seninki bu sefer mutlaka nazır olacaktır."

"Benimki kim?"

"Canım şu Şükrü, Şükrü..."

"E, hak etmedi mi ya? Tabanca ile içeriye dalanların en başında o vardı."

"Ya Talât'a ne dersin?"

"Vallahi billâhi; ben onun gibisini görmedim. Sanki seyre gelmiş gibi elleri pantalonunun cebinde bir aşağı bir yukarı dolaşıp duruyordu."

"Yalnız dolaşıyor muydu ya? Sen görmedin. Tam içeride dan dun olurken o merdivenin başını tutmuştu. Halktan biri yanına yaklaştı. 'Ne oluyor beyim Allah aşkına?' dedi, seninki güldü. 'Ne olacak, ihtilâl varmış, ihtilâl' dedi."

Ahmet Kerim, halkın içinde bu konuşmaları dinlerken öbür taraftan "Edirne'ye, Edirne'ye" seslerini duyuyordu.

"Edirne'ye, Edirne'ye!"

Kalabalık yeniden kaynaşmağa başladı. Kapının eşiğinde biri göründü. Bu Enver Bey'dir. Halka seslenerek bir şeyler söylüyor, ama sesi işitilmiyor. Ne diyor? Ne diyor? Zatı Şahanenin millete selâmını bildiriyor. Zatı Şahane "Mührü hümayunumu Mahmut Şevket Paşa Hazretlerine verdim. Hükümeti o kuracak ve milletimin dileğine göre zaferi kazanacak. Gönülleri rahat olsun, dağılsınlar." diyormuş.

Tam bu sırada yeniden Ömer Naci'nin sesi... "Ah, vatan,

ah vatan." O kadar bağırıyor ki, Enver Bey, eliyle "Kaldırın, götürün şunu!" der gibi bir işaret yapıyor. Dört beş kişi cezbesi tutmuş ihtilâlcinin koltuklarına giriyor.

"Etme paşam, etme beyim."

O ağzından köpükler saçıyor, göğsünü bağrını parçalıyor, zikreder gibi "Millet, vatan, vatan, millet!" diye gürlüyor. Sonunda zavallı bir kupa arabaya sokuldu. Fakat, bu araba, coşkun ihtilâlci içine girer girmez, öyle bir sarsılmağa başladı ki, atların ön ayakları birkaç defa havaya kalkıp indi. Sonra sağa sola çarpılarak yokuştan aşağıya yuvarlandı. Bir şangırtı, bir patırtı, yeniden Ömer Naci'nin sesi... İhtilâlci, arabasının camlarını kırmış ve kırık camların arasından haykırıyor:

"İntikam, intikam, intikam!"

Ahmet Kerim kalabalığın arasından sıyrılıp matbaaya gitmek istedi. Fakat, İkdam Yurdu'nun kapısına iki nöbetçi konmuş; ne içeriye kimseyi bırakıyorlar, ne de içeridekilerin dışarıya çıkmasına izin veriyorlardı. Ahmet Kerim, heyecan ve yürek çarpıntısından neredeyse koşarcasına köprüye indi. Oradan Beyoğlu'na çıkacaktı. Babıâliden buraya kadar sokaklar o derece kalabalıktı ki genç adam, her yüz adımda bir duraklamak zorunda kalıyor; bazan tanıdıklarına rastgeliyor bazan alçak sesle geçen vakaya dair taze haberleri birbirlerine anlatan kimselerden meydana gelmiş kümelerle sarılıyordu. Baştan ayağa tecessüs, merak ve endişe kesilen, bir sokak kalabalığıydı bu.

Ahmet Kerim, Babıâli'den uzaklaştıkça Babıâli ile ilgili haberlerin gittikçe mübalağalı bir şekil aldığını seziyordu. Meselâ yukarıda üç kişinin öldüğünü işitenler biraz aşağıya inince ölenlerin dörde, beşe, altıya çıktığını öğreniyorlar veya ölenlerden birinin Nazım Paşa olmayıp bizzat Enver Bey olduğu fısıltılarıyla karşılaşıyorlardı.

Köprünün öbür yakasında haberler daha acayip, daha he-

yecanlı şekillere girdi. Sadrıazamın, iskemle darbeleri altında paramparça edildiği söyleniyor ve Hariciye Nazırı Noradonkiyan Efendi'nin apdesthanenin penceresinden atlayıp kurtulmak isterken düşüp öldüğü ileri sürülüyordu. Halk, köşe başlarına çömelmiş acuzeler gibi, masal masal üstüne uyduruyordu. Ahmet Kerim, böylece, efsanelerin nasıl doğduğunu ve tarihin nasıl yazıldığını gittikçe daha iyi anlamakta idi.

Genç adam, Beyoğlu'na geldiği vakit, Babıâli baskını artık büsbütün başka bir mana taşımağa başladı. Öyle ki, olan şeyleri kendisi mi yanlış görmüş, buradakiler mi yanlış işitmişler bir türlü anlayamadı.

Meğer bu "hükümet darbesi" hiç de İttihatçılar lehine neticelenmemiş imiş! Ya? Efendim, bunların Babıâli'ye doğru yürüdüklerini haber alan İngiltere Büyükelçiliği Kâmil Paşa'yı korumak için hemen katî tedbirler almış, önce Padişaha bir ultimatom vermiş, ihtiyar Vezirin kılına dokunulacak olursa Avrupa devletlerinin Türkiye'yi paylaşmaya karar vereceklerini bildirmiş. Bunun üzerine Padişah kendi hassa alayını Babıâli'ye göndermiş. Bu alay başka muhafız birlikleri ile takviye edilerek kendilerine asileri vur emri verilmiş. Fakat ne yazık ki, bu alaylar, ya da bu tabur oraya yetişinceye kadar İttihatçılar Babıâli'den içeriye dalmış, Nazım Paşa'yı vurmuş, Nazırları hırpalamaya başlamış. Lâkin bu neye yararmış? Küstah hükümet darbecileri şu dakikada saraydan gelen kuvvetlerle sımsıkı sarılmış bulunuyorlarmış. Padişah'ın gönderdiği alay burnunu dışarı çıkanları vuruyormuş. Bu "miş"leri dinleyenlerden bir ukalâ:

"Vay canına, tıpkı Alemdar vakası gibi bir şey olmuş" diyordu.

Ahmet Kerim, bu beyinsiz, bu yalancı sokak halkından nefret ediyordu. Çünki, bu halkın İttihatçı terörüne bir yabancı müdahalesini, bir yabancı nüfuzunu yeğ bulduğunu görüyordu.

Ahmet Kerim, kalabalıktan kurtulmak için kendini Tokatlıyan'a attı. Kapıdan içeri girerken bir de ne görsün! Ali Kemal, eski mebuslardan Tahsin Bey, Hasip Bey; sanki hiçbir şey olmamış gibi hep bir arada rahat rahat oturmuş konuşuyorlar. Ahmet Kerim onlara doğru yürüdü:

"Yahu, bu ne gönül rahatlığı! Olan işlerden haberiniz yok mu?"

Ali Kemal, iri, yuvarlak gözlüklerini burnunu üstünde iyice yerleştirdikten sonra:

"Azizim, siz de mi inandınız; hiç böyle şey olur mu?" demesin mi?

Ahmet Kerim, acı bir kahkaha ile güldü:

"Aman, Ali Kemal Bey; rica ederim, ben işitmedim, gözlerimle gördüm" dedi.

Ali Kemal, hâlâ "Ne gördünüz? O bir şey değil. Geçti. Olamaz" gibi birtakım manasız sözler söylüyor ve tombul vücudunu gittikçe daha sakin bir tavırla oturduğu koltuğun içine yerleştiriyordu. Ahmet Kerim, bu adamı saran yağların herhangi bir gerçeğin sızmasına karşı nasıl bir zırh meydana getirdiğini anlamış ve artık ona söylemekten vazgeçmişti.

Lâkin, mebus Tahsin Bey yerinde duramıyordu. Hele Hasip Bey bir balmumu gibi sapsarı kesilmişti:

"Nerede ise tevkifat başlar." dedi ve elllerinin eldivenli olduğunu unutup parmaklarını ağzına götürdü.

Gerçekten, neredeyse tevkifler başlayacaktı. Ahmet Kerim işin bu tarafını tamamiyle unutmuştu ve şu dakikada Ali Kemal'le ancak bu kaygısızlıkta ortaktılar. Ali Kemal, oturduğu yerden hopladı ve sanki Hasip Bey'i boğmak istiyormuş gibi pençelerini onun boğazına doğru uzatıp:

"Ne tevkifatı azizim; ne tevkifatı... Vallahi, yirmi dört saata varmaz, büyük devletlerin gemilerini dizi dizi İstanbul önünde buluruz."

Arnavut Tahsin Bey hazin bir tavırla:

"Ya o vakte kadar biz asılmış olursak?" diye sordu.

Bu basit mantık Ali Kemal'i biraz düşündürdü. İttihat ve Terakki'nin bu gibi işlerde ne kadar hızlı davrandığını bilmemezlikten gelmiyordu. Hasip Bey:

"Şahi, şimdiden bir çaremize baksak." dedi.

Tahsin Bey, cevap verdi:

"Çare ne olacak? Bir yolunu bulup kaçmalı?"

Bu "Kaçmalı!" sözü Ali Kemal'i, en can alacak bir yerinden bir arı gibi sokmuştu:

"Aman mirim; bu kaçmak lakırdısını çıkarma Allah aşkına! Kaçmak, nereye? Ne ile? Hem ben kaçmaktan bıkmışım, usanmışım artık... Mirim, ben mektepten beri hep kaçmaktayım, hep kaçmaktayım; yeter, artık, yeter. Canıma tak dedi. Bu sefer asılacağımı bilsem de kaçmayacağım işte..."

Ali Kemal, belli ki, ölümü gurbetin acılarına yeğ buluyordu. Fakat öyle komik bir tarzda ki, insanda bu hazin itirafın acılığını duymak kabiliyetini bırakmıyordu. Onun için hep birden gülüştüler. O da gülüyordu.

Bu sırada Tokatlıyan Birahanesi'nin döner kapısı bir sırçadan değirmen gibi dönüyor ve içeriye sokağın gittikçe büyüyen söylentilerini döküyordu. Yeni girenler arasında Ali Kemal'i tanıyanlar ya onu görmemezlikten geliyorlar veyahut gözleri bir cüzamlıya rastlamış gibi hemen yakınından uzaklaşıyorlardı. Ali Kemal o kaygısız kahkahalarından birini daha savurdu:

"Bak, bak; daha düne kadar selâm vereyim diye gözümün içine bakanlar şimdi benden nasıl kaçıyorlar?" dedi.

Sonra, kendi kendine şu beyti mırıldandı:

"A gönül, ne ah edersin, buna rûzgâr derler."

Sonunda, bu yeni girenlerden bir tanesi onların grubuna yaklaştı ve hayretle Ali Kemal'in yüzüne bakarak:

"Siz burada, hâlâ burada mısınız?"

Sonra aynı hayretle Ahmet Kerim'e döndü:

"Ya siz, ya siz?.."

İşte o zamandır ki, genç adamın yüreğine bir korku düştü. Bu korku önce bir küçük ve kara damla gibi düştü; sonra genişledi, genişledi, bütün yüreğini kapladı. Oradan beynine çıktı ve ona bütün dünyayı kapkara gösterdi. O, şimdiden bir zindana atılmış, bir zindana kapatılmış gibiydi ve bunun içinden nasıl bir delik bulup çıkacağını bilemiyordu. Kendini saran karanlığın hiçbir yanında hafif bir aydınlık vehmi bile yoktu. Bu çatlaksız, yamasız, tek parça bir karanlıktı. Onun böyle derin bir hüzne kapıldığını gören Ali Kemal:

"Mirim, kendine gel, Allah aşkına. Sen bunların sözüne bakma!" dedi.

Bu sırada Hasip Bey yavaşçacık sıvışmıştı. Tahsin Bey, bu berzahtan şanına lâyık bir şekilde çıkmanın çarelerini aramaya gitti.

Biraz sonra, *İkdam* gazetesinin iki yazarı başbaşa yalnız kaldılar. Akşam olmuştu. Her yanda ışıklar yanmıştı. Ali Kemal:

"Bari elimiz değmişken bir yemek yiyelim" dedi.

Ahmet Kerim, kendi kaderiyle Ali Kemal'in kaderini birbirine bağlayan şu hâdisenin acayipliğini düşünüyordu. Gerçekten, ne fikirlerinde, ne duygularında, ne yaratılışlarında, ne de hattâ edebiyat anlayışlarında hiçbir ilişikleri olmayan bu iki adamın talihlerindeki bu ortaklık hayatın en tuhaf ve en esrarlı cilvelerinden biriydi. Ahmet Kerim:

"Hayır, ben gidiyorum." dedi; "Evde annem var, mutlaka merak içindedir."

Çünki, felâkette bile bu adamla bir görünmek, onunla haşır neşir olmak genç adama tevkif edilmesinin, hapsedilmenin işkencelerinden bir tanesi gibi geliyordu.

Caddeye çıktığı vakit önce nereye gideceğini düşündü. Gerçekten evine mi gidecekti? Hayır, hayır; bu gece anasının yüzüne bakmağa cesareti yoktu. Şimdiye kadar her şeyi mübalâğasıyla duymuş olması lâzım gelen bu yaşlı kadının yüzü, şu dakikada kim bilir ne dayanılmaz buruşmalarla lime lime idi. Ahmet Kerim'in bunu düşünmeğe ve hayal etmeye bile tahammülü yoktu. Şerife Hanım'ın evine gitmeyi düşündü. Bu ona, önce, alınması lâzım gelen tedbirlerin en iyisi, en akıllıcası gibi geldi. Evet, Şerife Hanım'a gidecekti. Kendisini orada bulmanın imkânı olamazdı ve sabah erkenden, oradan annesine bir haber gönderebilirdi. Lâkin birden, Şerife Hanım'ın düşmüş insanlara karşı o kötü bakışı gözünün önüne gelince bütün ümitleri kırıldı. Kendi kendisine: "Beni belki kapıdan içeriye bile sokmaz!" dedi.

Onun içindir ki, Tokatlıyan'dan çıktığı dakikadan beri iki üç defa, kâh yukarıya doğru, kâh aşağıya doğru yürüyüp dönmek, dönüp yürümek zorunda kaldı. Tam bu sırada iki kişi, iki tanımadığı adam onun arkasına takılmıştı. Bunlar Ahmet Kerim'in yüzüne dikkatli dikkatli bakıyorlar ve birbirlerinin kulağına eğilip bir şeyler fısıldıyorlardı. Derken bunlara bir üçüncü adam daha katıldı. Ahmet Kerim, artık rastgele yürüyordu. Yüreği küt küt atmağa başlamıştı. İki adımda bir dönüp arkasına bakmak istiyor, fakat korkmuş görünmekten sakınıyordu. Zaten, takip edildiğini sezdiği andan beri omuzlarına ve ensesine öyle bir "hassasiyet" gelmişti ki, bu uzuvlarıyla ardından yürüyenlerin kendisine ne derece yaklaşmış olduklarını, neler konuştuklarını hep görüyor ve duyuyor gibiydi. İşte, o üç kişiden biri, arkadaşlarından ayrılıyor, daha hızlı yürüyerek Ahmet Kerim'e yaklaşıyor, yanından, tâ yanıbaşından sanki koluna sürtünürcesine geçiyor ve ancak Ahmet Kerim'in işitebileceği yavaş bir sesle:

"Zatıâliniz Ahmet Kerim Bey, değil mi?" diyor.

Şimdi bu adamla Ahmet Kerim birlikte, yanyana yürümektedirler. Genç adamın tükürüğü boğazında kurumuştu. Konuşmak istese de sanki sesi hiç çıkmayacak gibiydi. Bununla beraber bütün gücünü toplayarak:

"Evet, benim" dedi.

"Şu halde bizimle birlikte müdürlüğe teşrif eder misiniz?"

"Siz.. Lâkin, siz kimsiniz? Hangi müdürlük?..."

"Polis müdürlüğüne efendim. Biz sivil polis memuruyuz."

Ahmet Kerim, durdu etrafına bakındı. Bu sırada, arkada kalan iki adamdan biri sağına, öteki soluna geçmişti. Öbürü, kâh önüne, kâh arkasına geçiyor. Ahmet Kerim "İşte, tevkif edildim" diyordu. meğer bu ne sade, ne basit bir şeymiş! Sivil polislerden biri:

"Bir araba ister misiniz?" diye sordu.

Ahmet Kerim başını salladı. Kendi kendisine "Aferin, nezaketlerine diyecek yok!" diye söyleniyordu. Fakat arabaya girerken, onu öyle bir kabalıkla aralarına oturttular ve kollarından öyle bir sımsıkı tuttular ki, Ahmet Kerim, az kalsın "İmdat, imdat!" diye bağıracaktı.

Buna rağmen, araba Ahmet Kerim'in istemediği bir hızla polis, müdürlüğüne doğru yol alıyordu. Genç adam, sanki dünyayı ilk veya son defa görüyormuş gibi geçip gittiği yerlere dikkatle bakıyordu. Sokaklarda en ehemmiyetsiz şeyler, bir kadın silueti, bir biraheneden akseden ışık, Rumca bir ad, bir polisin düdüğü, bir atın nallarından çıkan sesler ona seyrine doyulmaz sahne oyunları gibi geliyordu ve gittikçe, yüreğine bütün bunlardan ayrılmanın garipliği çöküyor, kendini, şimdiden, bir hapishane hücresinde tek başına kalmış hissediyordu.

Bencil bir kaygı ile: "Bari gideceğim yerde birkaç tanıdık bulsaydım.." diye düşündü. Fakat ne yazık ki onu bekleyen dar, küçük ve ıssız bir oda idi. Kötü bir koku, bu odanın bir abdesthane yanında olduğunu bildiriyordu. Burada eşya adı-

na bir yıpranmış koltuk, bir tahta masa, bir hasır sandalyeden başka bir şey yoktu ve o gece hava soğuktu. Ahmet Kerim, odanın içinde yalnız kalır kalmaz bir aşağı, bir yukarı dolaşmağa başladı. Çevresindeki eşyanın her biri sanki bir işkence âletiymiş gibi onu irkiltiyordu.

Böyle ne kadar zaman dolaştı durdu? Tevkif edildiği dakikadan beri artık zaman mefhumunu kaybetmişti. Sanıyordu ki bu gece hiç son bulmadan devam edip gidecektir.

Ahmet Kerim, işte böyle bir gecenin uzunluğunu düşünüp dururken odadan içeriye bir adam girdi. Bu, deminki memurlardan biri değildi. Daha düzgün giyinmiş; tıraşı taze, kara bıyıkları kıvrık, gözleri süzgün bir delikanlı... Ona selâm verdi:

"Ahmet Kerim Bey sizsiniz, değil mi? *İkdam* gazetesi muharrirlerinden Ahmet Kerim Bey?.."

"Evet, efendim."

"Pekiyi, bundan fazla ifade almağa lüzum yok. Siz Bekirağa Bölüğüne gideceksiniz."

Kapının aralığından iki polis neferinin düğmeleri parıldadı.

"Aziz Efendi, Hasan Efendi, geliniz, Bekirağa Bölüğüne götüreceksiniz, bu beyi!" dedi.

Ve Ahmet Kerim, yarı karanlığın içinden, iki polis neferinin arasında yola koyuldu.

Ahmet Kerim o kokmuş odadan yeniden sokağa, açık havaya çıktığı için acayip bir memnunluk duydu. İki hapis arasında bu kısa perde arası, bahtın ona yarım bir gülümsemesi gibiydi. Genç adam, şu dakikada Madame Roland'ın idam edileceği yere götürülürken kopardığı çığlığı durmadan tekrar etmek istiyordu:

"Ey hürriyet, ey hürriyet!"

Gerçekten, bir insan için hürriyetten daha tatlı bir şey yokmuş; insan haklarının en kutsalı hürriyetmiş! Ahmet

Kerim, bunu şimdiye kadar felsefi veya edebî bir sözden ya da tehlikeli bir hayalden ibaret sanmış, düzenli bir cemiyette yaşayan bir fert için hürriyetin pek de lüzumlu olmadığını düşünmüştü. Meğer hürriyet yemek, içmek, soluk almak, ağlamaz ve gülmek kadar tabiî ihtiyaçlardan biriymiş. Ahmet Kerim bu ihtiyacı ilk defa olarak kendi etinde, kendi kemiğinde duyuyor ve bütün varlığı güneşe doğru dal budak salan bir ağaç gibi kollarını hürriyete, bu görünmeyen sevgiliye doğru uzatıyordu.

Gerçekte, tabiat için güneş ne ise cemiyet için hürriyet oymuş! Bütün insanlar onun aydınlığında, onun sıcaklığında gelişip serpilir, bütün zekâlar, ruhlar ve bütün enerjiler ancak hürriyetin ışığında gelişebilirmiş!

İşte, Ahmet Kerim, hürriyetinden yoksun olduğu dakikadan beri kendisinde bir şeyin kırıldığını, bir ışığın söndüğünü ve bütün uzviyetinin bir an içinde yüz yıl yaşamış gibi ihtiyarladığını ve bu hal karşısında yavaş yavaş kalbinin derinliklerinden bir isyan sesinin yükseldiğini duyuyordu. Bu adamların onu kendi istek ve iradesi dışında böyle zorla sürükleyip götürmeğe ne hakları vardı? Ahmet Kerim, bir adam mı öldürmüştü? Bir eve kundak mı sokmuştu? Birinin malını mı çalmıştı? Hayır, hayır; Ahmet Kerim, bunların hiçbirini yapmamıştı; Ahmet Kerim, düşündüklerini yazmıştı. Ve bütün suçu bundan ibaretti.

Genç adamın, bu acayip, acayip olduğu kadar basit gerçeğe aklı ermiyordu. Bir kalemin bazan bir kılıçtan daha keskin olduğunu bilirdi, ama, kendi kalemi bu çeşitten bir kalem mi idi? Sosyal hayatın huzurunu, düzenini sarsacak ne yazmıştı? Vatanı ve millî duyguları zaafa düşürecek tek yazısı var mıydı? Hayır; hayır. Hattâ Ahmet Kerim, için için İttihat ve Terakki rejimine sevgi duyar bile olmuştu. Buna rağmen, işte şimdi, o da Ali Kemaller, o da Gümülcineli İsmailler, o da kimbilir daha kimlerle birlikte bu akıbete uğruyordu.

Polis memurları "Geldik" dedikleri vakit Ahmet Kerim bir rüyadan uyanır gibi silkindi. Geniş, bir avlunun ucunda dar ve loş bir kapıdan içeriye girdiler. Bir binanın yer katında bir koridor iki yanındaki odalarla ıslak ve karanlık uzanıp gidiyor. Ahmet Kerim, bu odalardan birine sokuldu.

O, şimdiden, insanlığından çıkmış bir "şey" haline girmişti. Nereye götürseler oraya gidiyor, nereye tıksalar orada kalıyordu. Bir süre koridorda bir aşağı bir yukarı dolaşan süngülü neferin ayak seslerini dinledi, sonra birden bir gürültü oldu. dört beş kişi konuşarak kapının önünden geçtiler:

"Buraya, buraya..."

"Hayır, hayır siz buraya, efendi öbür odaya..."

"Böyle yataksız karyolasız ne yapacağız?"

"Evlerinize birer kâğıt yazarsınız. Biz alır götürürüz ve istediklerinizi de getiririz."

Ahmet Kerim, içinden "Yeni 'mevkuf'lar olacak" dedi. Gerçekten bu yatak işi hiç de hatırına gelmemişti. Eve bir kâğıt yazmak!.. Evet, hemen, hemen! Kim bilir zavallı anası ne haldedir? Kim bilir, bu geceki bekleyişi ne uzun sürecektir ve yarın oğlunun başına geleni haber alırsa... Aman, yetişin! Bir kalem, bir kâğıt! Kâğıdı kim götürecek? İşte ona istediği kadar para!.. Ahmet Kerim, yumruğu ile kapıyı içerisinden vuruyor.

Derken, koridorda yeniden birtakım ayak sesleri, konuşmalar... Bir kafile daha! Genç adam, bunun için de Ali Kemal'in sesini duyar gibi oluyor:

"Mirim, amma da acele ettiniz ha. Bari yemeğimi bitirmeme izin verseydiniz; mirim..."

Ahmet Kerim bu abuk sabuk söylenişlere gülmekten kendini alamadı. İçinden:

"Bu adam darağacına giderken de böyle konuşacak!" dedi.

Fakat, bu koğuş hiç de darağacının yolu değildi. Henüz idarelerini lâyıkıyla düzenleyemeyen ve hele o zamanki or-

duya hiç de güvenleri olmayan İttihatçılar gereksiz bir terörle durumlarını büsbütün güçleştirmekten çekiniyorlardı. Onun içindir ki, **bu 'mevkuf'ları** ikişer üçer gün tuttuktan sonra birer birer salıverdiler. Yalnız İstanbul Merkez Kumandanlığını eline alan Miralay Cemal Bey, bunların bazılarını kendi yanına getirtiyor ve tehditli bir "ihtar"dan sonra, uslu yaşamak şartıyla, serbest bırakıldıklarını söylüyordu. Bazılarına da hemen memleketten uzaklaşmalarını tembih ediyordu. Ali Kemal bu teklifle karşı karşıya kalanlardan biri idi. Hattâ Merkez Kumandanı kendisine üç gün mühlet vermiş, hemen yola çıkması için diretmişti:

"Paranız yoksa, ben size para veririm. Ne kadar lâzım?" demişti.

Ali Kemal şaşırmış:

"Aman efendim, ben dışarıda ne ile yaşarım? Ne yaparım?" diye sormuş.

Bunun üzerine Cemal Bey ona Güney Amerika'da bir hükümette bir konsolosluk vadetmiş. Ali Kemal büsbütün şaşalamış:

"Giderim ama arkamdan aylığımı kesersiniz; ben bu oyuna gelemem!" demiş.

Ali Kemal, birkaç zaman sonra bunları kendisi anlatırken büyük bir marifet yapmış gibi kahkahalarla gülüyor:

"Hiç ben çürük tahtaya basar mıyım?" diyordu.

Bunu dinleyenlerden biri:

"A Kemal Bey; dedi. Mademki reddettin, bari yiğitlik sende kalsaydı. Şöyle bir kibarlık ve asillik göstereydin" demekten kendini alamadı.

Ali Kemal, göbeğini hoplatarak gülüyor:

"Nasıl kibarlık, nasıl asillik... Mirim, **ben heriflerden para aldım**; altı yüz lira yol parası aldım!" diyordu.

Ahmet Kerim, birçok komedyaların bir dram halinde bittiğini görmüştü. Fakat hiçbir dramın bu kadar gülünç, bu

kadar havadan bir sonuç ile bittiğini hatırlamıyordu ve muhaliflerin şu yol parası verilerek sürülüşleri karşısında Ömer Naci'nin ter ve kan damlalarıyla bulanmış yüzü gözlerinin önüne geliyordu:

"İhtilâl, ah ihtilâl!"

Bu muydu? Ahmet Kerim, işin bu tarafına değil, vatanî ve millî tarafının da tamamiyle suya düşmüş oluşuna şaşıyordu. Artık, sonuna kadar savaştan, ya ölüm ya zaferden, Edirne'den kimse söz açmıyordu. İttihatçı gazeteler Çatalca'da uzun, bitmez tükenmez bir "bekleme devresi"nden bahsediyordu. Bu "bekleme devresi" klişesi altında halkı morfinleme usulünün en ince marifetleri gösteriliyordu. Bazı üstü kapalı ve imalı sözlerle tarafımızdan müthiş bir taarruz hazırlığı yapılmakta olduğu, fakat bunun gizli tutulduğu, sonucunun yakında anlaşılacağı v.s. gibilerden birtakım söylentiler yayılıyordu. Ama, öte yandan Mahmut Şevket Paşa hükümeti de tıpkı Kâmil Paşa hükümeti gibi Avrupa devlet merkezlerine birtakım adamlar göndererek sulh diləniyordu. Bu arada Hakkı Paşa Londra'ya gitti ve Cavit Bey Fransa ile Almanya arasında mekik dokumağa başladı. Öte yandan bazı resmî olmayan heyetler de sözde Avrupalıların acıma duygularını lehimize çekmek üzere sağa sola uzun seyahatlere çıktılar. Gerçekte biz her şeyi kaybetmiş ve hemen mazlum bir millet derecesine düşmüştük ve cihanda bir tek istediğimiz kalmıştı, o da mazlumluğumuza âlemi inandırmaktı. Fakat buna da hiç kimse inanmak istemiyordu. Biz diyorduk ki, Bulgar komitacıları mini mini Türk yavrularının kafataslarında analarının kanını içtiler; gülüyorlardı. Diyorduk ki, vahşi Makedonyalılar beyaz etli Müslüman kızlarını çiğ çiğ yediler ve aksakallı ihtiyarları şişe geçirip kendi evlerinin ateşi üzerinde diri diri çevirdiler... Gülüyorlardı.

İşte, İttihat ve Terakki bütün palavrasına rağmen herkesin bildiği, gördüğü bu acı gerçekleri bile yayınlamayı başa-

ramadı. Tersine Mahmut Şevket Paşa kabinesi iktidara geçtikten sonra Avrupa bizim için büsbütün yaklaşılmaz, dokunulmaz, konuşulmaz bir hale girdi. Sanki onlarla bizim aramızda baştan başa dikenlerle örtülü bir yüksek duvar örülmüştü.

Askerî durum eskisinden daha iyi olmadı. Gerçi Kâmil Paşa hükümeti zamanında her biri bir yanda duran ordunun genç unsurları, hemen birinci sıraya geçti. Bütün sevk ve idare kuvvetlerini eline aldı. Fakat neyi sevk? Neyi idare? Nazım Paşa'nın o kaygısız, o babayanî kumandası altında bu orduda disiplinden iz kalmamış, Türk milletinin bu biricik kudretli müessesesi bir inmeli gibi olduğu yerde çırpınmaktan, sarsılmaktan başka bir şeye yaramaz olmuştu.

Fakat bu işin içyüzünü bilmeyen halk gazetelerin "bekleme devresi" dedikleri bu kısırlık ve hareketsizlik safhasından son derece sinirleniyor ve en tarafsız çevrelerden bile "Hani Edirne'yi geriye alacaklardı? Hani, bir hafta içinde düşmanı kendi sınırları içine süreceklerdi!" sesleri yükselmeğe başlıyordu.

İttihatçılar bu sinirliliği, bu hoşnutsuzluğu, daha doğrusu bu tedirginliği birtakım vaatlerle yatıştırmağa çalışıyor, bir yandan "**Müdafaai Milliye**" adıyla bir teşkilât meydana getirerek memleketin bütün aydın gençliğini bunun içine alıyor, her birini bir vazife ile avutuyor, kimine bir Avrupa gezisi, kimine bir şerefli ünvan bağışlıyor; öte yandan büyük ölçüde bir propaganda seferberliğiyle amme efkârını tutmağa ve büyülemeğe çalışıyordu.

İttihat ve Terakki'nin hiçbir zaman sosyal dayanışmaya bu kadar ehemmiyet verdiği görülmemişti. Hemen her sınıf halktan, hattâ muhalifler içinden bazı kimselere bile vazifeler verilmiş, her çalışmak isteyene sıcak bir kucak açılmıştı. Buna rağmen, muhalifler arasında memleketi bırakıp kaçanların sayısı gittikçe yükseliyordu. Her dışarıdan gelen İt-

tihatçı sayısınca bir muhalif grubu soluğu dışarıda alıyordu. Bunların bazılarının Romanya'ya, bazılarının Mısır'a önemli bir kısmının da Paris'e gittikleri söyleniyordu.

Ahmet Kerim'in ise, hatta Üsküdar'a geçmeğe bile takatı yoktu. Hapisten salıverildikten sonra bir çeşit mazlum vecdine kapılan ruhu daha büyük felâketlerin gelmesini bekliyordu. Artık bitmek, memleketle birlikte parçalanıp yok olmak istiyordu ve bunu istemekte hakkı vardı. Çünki, vatanın havasında hep kurban kanı kokuyordu ve genç adamın ciğerleri bu havayı durmadan içine çektikçe sanki ölümle alışkanlık peydah ediyor, ölümün acı, korkunç ve fakat asil tadına varıyordu.

Zaten yaşayıp da ne yapacaktı? Bu biten, bu yıkılan cemiyetin içinde bazı şahsî hayat tasarıları yapmak ona çirkin, bayağı ve ahlak dışı bir hareket gibi geliyordu. Mademki Türk milletinin başına çöken belâya karşı koyabilmek gücünün kendisinde bir zerresi yoktu, şu halde gerekirdi ki, milletin sonu onun sonu olsun.

Ahmet Kerim'in yakalandığı şey bir çeşit "nihilizm" idi. Fakat o bu ruh halini bir formüle sokmak ihtiyacını bile duymuyor, yalnız onun tesirlerine, onun nüfuzuna bağlı olmakla kalıyordu.

Gerçekten bu yazın başlangıcı bir şeyin sonunu andırıyordu. İstanbul bir hasta ağaç gibi ilkbaharın bütün o tatlı ılıklığına rağmen ne bir filiz sürebiliyor, ne bir yaprak açıyordu. İttihat ve Terakki çarkı derin bir boşluğun içinde kuru bir gürültü ile dönmekten başka bir şeye yaramıyordu. Bu çarka bir dev çocuğunun oyuncağı denilebilirdi. Şekli o kadar korkutucu ve niteliği o kadar çocukça idi. Enver Bey'in cepheden İstanbul'a, İstanbul'dan cepheye bir gidip gelişleri; Mahmut Şevket Paşa'nın ikide bir orduyu teftişe çıkışları ve "heyeti nasıha"ların bir memleket içinde dolaşışları; diplomatların bir gizli kapaklı Avrupa'ya seferleri; hükümet erkânının

bir gece yarılarına kadar toplanışları; donanmanın Boğazlar yakınında bir çalım satışları; Hamidiye'nin Akdeniz sularında öyle bir destanî maceraları vardı ki insanı hayrete düşürüyor; fakat, netice itibariyle hiçbir müspet değer taşımıyordu; hattâ kendini tam bir tevekküle vermiş, her şeyden umudunu kesmiş halka yeni bir vatanseverlik hamlesi bile getirmiyordu. Çoğu kimselerde, gerçi, yeni hükümetin ateşli bir çalışmada bulunduğu vehmini uyandırıyordu. Fakat, hiç şüphesiz, Ahmet Kerim, bu vehme kapılanlardan biri değildi. İttihat ve Terakki'nin heybetli ve göz kamaştırıcı maskesi bir defa daha onun önünde yere yuvarlanmış ve bu maskenin altından iktidar ve ikbal hırsından başka bir şey taşımayan bayağı yüzün esrarı çırılçıplak meydana çıkmıştı.

Ahmet Kerim, bir zaman öfkesini kızgınlığını, bir zaman nefretini, bir zaman korku ve ürküntüsünü dürtükleyen bu yüzün karşısında, şimdi, acı acı gülmekten başka yapacak bir şey bulamıyordu. Gerçekten, İttihat ve Terakki bütün bu kısır, bu âciz, bu şuursuz çırpınışlarında ne kadar gülünçtü!..

Genç adam; hemen bütün tanıdıkları bir yana dağıldıktan sonra ortada yapyalnız kalmıştır. O bitmez tükenmez yalnızlık saatlerinin boşluğunu bu düşünceler, bu felsefelerle doldurmaya çalışmaktadır. Çünkü, o artık Şerife Hanım'ın evine de gidemiyordu. Aksaraylı Hanım, Ahmet Kerim hapse girip çıktıktan sonra ondan sanki bir koleralı gibi çekinmeğe başladı. Genç adam evine ilk uğradığı zaman kendisini yok dedirtti. İkinci ziyaretinde öyle soğuk bir kabul şekli ile karşıladı ki, kovmaktan beter etti ve Ahmet Kerim, üçüncü bir denemede bulunmaktan tamamiyle vazgeçti. İşte o gün bu gündür zavallı genç, biricik işi, biricik avunma çaresi elinden alınmış bir adam gibi başıboş, ümitsiz ve perişan oldu. Utangaç ve çekingen yaratılışı onun birtakım yeni dostları bulmasına engel oluyordu. Zaten, İstanbul öyle bir muhit haline girmişti ki, orada düşenin yeni bir dost

bulması şöyle dursun hattâ eski dostları muhafazaya bile imkân kalmamıştı. Ahmet Kerim, öteden beri hayatında dostluk nedir hiç bilmez ve şimdiye kadar tanıdığı, görüştüğü, düşüp kalktığı kimselere "dost" demeğe dili varmazdı. Çünki, bunların hiçbiriyle, hiçbir an ne düşüncede, ne duyguda, ne zevkte birleştiği olmamıştır. Belki, Ahmet Samim'e derin bir sempati ile bağlı kalmıştır, ama onun da bu sempatiyi ne derece samimiyetle karşıladığını pek iyi hatırlayamıyordu. Samim'de her şeyle, herkesle alay etme huyu o kadar ileri gitmişti ki, gönlünde sabit ve ciddî duygulara yer bırakmamış olsa gerekti.

Ya Şahabettin Süleyman!.. Ahmet Kerim'in onun nerede olduğundan ve ne yaptığından bile haberi yoktu. Şahabettin Süleyman o sıralarda ya bir çukurun tâ dibinde veya bir zirvenin tâ tepesinde idi. Zira, onun için macera tabiî bir haldir. Ahmet Kerim'in, gerçi, Şahabettin Süleyman'dan daha esaslı birtakım sefahat arkadaşları vardı. Fakat Ahmet Kerim eskisi gibi bunların çevresinde de soluk almaya imkân bulamıyordu. Samiye'nin intiharı onda neşe ve zevk adına ne varsa hepsini alıp götürmüştü. Bu faciadan sonra, kadın denilen şey onun gözünde ciddî, ağır ve trajik bir unsur mahiyeti almış ve cinsi münasebetlerin en hafifi bile ona bir nevi güreşme gibi görünmeye başlamıştı. Hattâ bir gün, Beyoğlu'nda Despina'ya rastgeldiğinde ondan bile kaçmıştı.

İşte, hayatının böyle buhranlı bir devresindedir ki, Ahmet Kerim, bütün ne yapacağını, nereye gideceğini bilmez insanlar gibi yarı can sıkıntısından, yarı yeisten muhalefetin gizli teşekkülleriyle temas eder olmuştu.

XIII
BİR İHTİLÂL KOMİTESİ

İttihat ve Terakki hükümetinin devam ettirdiği hoşgörülü idareden yararlanarak önceleri kaçan muhaliflerin mühim bir kısmı yeniden memlekete girmişti. Gerçi bunlar bellibaşlı muhaliflerden değildi. Fakat, gerek Hürriyet ve İtilâf'ın kuruluşunda ve gerek "Halâskâr Zabitan" grubunun başarılarında büyük yararlıkları görülmüş, çalışkan, gözüpek ve kendi tabirleriyle ipten kazıktan kurtulmuş kimselerdi. Öyle ki, bunlar birer birer İstanbul'a döndükten sonra **İttihat ve Terakki polisi her birinin arkasına bir sivil polis koymak zorunda kaldı**. Bu sayede içlerinden filan nerede oturuyor; filan kimlerle konuşuyor; filan her gün ne kadar para harcıyor, hepsini noktası noktasına öğrenip bilmek kolaylaşıyordu.

Yalnız, İttihat ve Terakki polisinin bilmediği bir şey varsa o da bunların nerede toplandıkları ve ne yapmak niyetinde oldukları idi. Çünki, polis oyunlarını İttihatçılar kadar bilen bu adamlar hep bir yere gelip toplanmak şöyle dursun hatta, sokakta birbirlerine rastladıkları zaman selâmlaşmıyorlardı bile... İlk hamlede bunlarla ayrı ayrı bağ kurmak başarısı-

nı gösteren Sırrı Bey'in bilgisine göre bu ihtilâlcilerin İstanbul'da toplantılar yapmasına, kararlar vermesine lüzum yoktu; zira, yapılması gerekli toplantı Avrupa'da bilinen ve belli muhalefet üyelerinin başkanlığı altında yapılmış ve verilmesi lâzım gelen karar en ince teferruatına kadar orada tespit edilmişti. Şimdi, İstanbul'da bulunan ve her biri bir başka tarihte, bir başka yoldan, bir başka vasıta ile İstanbul'a gelen bu adamların ellerindeki müşterek talimat ve programlar onları kendi aralarında görüşmeye, buluşmaya hacet bırakmaksızın gereken devamlı rabıtayı sağlamış bulunuyordu. Bu suretle, meselâ ihtilâlciler arasında, Şevki'nin ne durumda ve ne şartlar içinde yaşadığından öteki arkadaşları neredeyse günü gününe, saati saatine haber alıyorlar ve Şevki de aynı şekilde, aynı kesinlikle, arkadaşlarından her birinin herhangi bir saatte nerede bulunduklarını ve ne yaptıklarını bilmekte güçlük çekmiyordu. Lâzım gelip de bu ona bir şey söylemek veya o buna ansızın çıkıveren bir vakayı haber vermek zorunda kalınca hemen şifreli imzasız kâğıtlar imdada yetişiyordu.

Nitekim, bunların, gerek Sırrı Bey'le, gerek onun tavsiyesi üzerine Damat Salih Paşa ile ve sonraları Ahmet Kerim'le, İstanbul'da bulunan başka güvenilir ve korkusuz muhaliflerle münasebet kurmaları bu şekilde temin ediliyordu.

Ahmet Kerim, günün birinde Galata damgalı bir zarf içinde çeşitli yerlerinden düzenli delikler açılmış bir boş kâğıt aldı; bunun manasını anlamamakla beraber cebine atıp saklamakta bir mahzur görmedi.

İki gün sonra Beyazıt damgalı bir zarf içinde basbayağı bir mektup... Ahmet Kerim'in yazıcılık hayatında, hemen her gün almağa alıştığı mektuplardan biri... Filan yazısını övüyor, filan yazısı ile ilgili bazı tenkitler söylüyor. Bu satırların altındaki imza o kadar karışık ki Ahmet Kerim bunu okumağa bile lüzum görmüyor. Fakat bu mektubun yazısı önce-

ki gün gelen zarf üzerindeki yazıya çok benzediği için genç adamın yüreğinde bir merak, bir kuşku uyanıyor, bu merak ve bu kuşku ile mektubu bir daha dikkatle okuyor, elinde evirip çeviriyor. Neredeyse pertavsızla tetkike kalkışmak üzere iken birdenbire gözleri o karışık imzanın altında sanki mikroskopik denilecek kadar küçük harflerle yazılmış şu yarım cümleyi seçiyor:

"Dünkü kâğıt bunun üzerine konularak okuna..."

Bu ne demek? Hiç anlamıyor. Dünkü kâğıt! Ha; şu delikli kâğıt olacak. Onu hemen cebinden çıkarıyor, bilinmez ve esrarlı habercisinin tavsiye ettiği gibi mektubun üstüne koyuyor. Şimdi her delikten bir kelime görünmektedir; Ahmet Kerim, bu kelimeleri sıra ile okuyunca şu cümleler ortaya çıkıyor:

"Avrupa'daki umumî bir toplantıda İstanbul'a gelip bir ihtilâl çıkarmak konusu kararlaştırıldı. Biz sekiz kişiyiz. Fakat buradaki namuslu muhaliflerin hemen hepsi bize yardım etmektedir. Sizi de teşebbüsümüzden haberdar etmeyi lüzumlu gördük. Şimdilik sizin tehlikeye atılmanıza hacet yoktur. Yalnız ihtilâlin oluşundan sonra neşriyatınızda bizi tutmanız yetecektir."

Ahmet Kerim, bir mucize karşısında gibi şaşırdı kaldı; deminki basbayağı kari mektubundan bu korkunç cümlelerin nasıl ortaya çıktığını bir türlü anlayamıyordu. Halbuki mesele çok basitti. Bu cümleleri meydana getiren kelimeler asıl mektupta her biri başka manada birtakım cümleler içine serpiştirilmiş duruyordu. Meselâ "Avrupa'da" ile "yapılan" ve "yapılan" ile "umumî toplantı" v.s. kelimeleri arasındaki boşluklar şu şekilde sözlerle doldurulmuş bulunuyordu:

"*Avrupa*'da sizin gibi birçok muharirlerin siyaset dünyasındaki hadiseleri öyle kılı kırk yararak inceleyişleri ve bundan öyle *umumî* hükümler çıkarışları vardır ki sanki her biri bir

devlet adamına bir hareket düsturu olabilir. Sonra öyle konferansçılara da rastlanır ki, herhangi bir *içtimada* insana on yılda edinilmesi kabil olmayan bilgileri verirler."

İşte, baştan sona kadar hep böyle ukalâca lâkırdılarla dolu mektubun üzerine, bir küçücük çocuğun makasla delik deşik ettiği sanılan o kâğıt parçası konuluverince ortaya bir gizli ihtilâl bildirisinin korkunç satırları böylece çıkmış oluyordu.

Ahmet Kerim, kendisinin bu kadar ciddî bir işe iştirak ettirilmiş olmasından neredeyse çocukça bir gurur duydu. Genç adam, bu acayip duyguda yalnız değildir. Yeryüzünden gelip geçmiş nice facia ve destan kahramanlarının, nice büyük başbuğlarla büyük ihtilâlcilerin hepsinin yüreğinde bu boş gururlarla sevinen bir çocuk yatmaktadır. denilebilir ki, insanın hem en zayıf, hem de en kuvvetli noktası da budur. Zira, bu noktaya dokunulunca insanı en yüksek amaçlara olduğu kadar en aşağı işlere de kolaylıkla sürüklemek kabildir.

Şu halde, Ahmet Kerim, şimdiden kendisini her türlü maceraya hazır buluyordu. Hele tevkif edildiği akşamdan beri genç kanını tutuşturmağa başlayan hürriyet susuzluğu ve bu susuzluğun verdiği isyan ateşi bu gizli ihtilâl komitesinin manevî şahsiyetinde en uygun gelişme ve yayılma sahasını bulmuştu. Onun içindir ki, Ahmet Kerim bir an önce bu esrarlı muhabirlerle temas kurmak hevesine düşmüştü ve bu ruh sıtmasının verdiği bir enerji onu şimdiden birtakım tedbirsiz hareketlere sürüklüyordu.

Bu yolda, Sırrı Bey vasıtasıyla yaptığı ilk temas teşebbüsü bu çeşitten bir tedbirsizlik oldu ve ona gizli komitenin bir ihtarda bulunmasına sebep teşkil etti. Bunda deniliyordu ki: "Gerek bizim ve gerek sizin emniyetiniz için ve gerek gayemizin tehlikeye düşmesi endişesiyle çok büyük bir gizlilik kararı veren komitemiz, bu gibi temas teşebbüslerini hiç uygun bulmamaktadır."

Sırrı Bey, gerçi Ahmet Kerim'e bunlar hakkında gerekli tafsilâtı veriyordu. Meselâ bunların **Paris'te bulunan bir zengin muhalif** tarafından finanse edildiklerini; direktiflerinin Kâmil Paşa hükümetinin eski nazırlarından biri tarafından verildiğini v.s. anlatıyordu. Fakat yapacakları işin mahiyetine gelince o da duruyordu:

"Aklımın ermediği bir şey varsa o da, topu topu altı yedi kişiden ibaret olan bu icra komitesinin koca bir ihtilâli nasıl sevk ve idare edeceğidir" diyordu. "Bizim hiçbirimizi doğrudan doğruya işe karıştırmıyorlar. Hep biz yapacağız, biz edeceğiz, bekleyin diyorlar. Bekleyin bekleyin ama; ne beklediğimizi de bilmek isteriz değil mi ya? Bakalım, bunların tertip ettikleri komplo ne dereceye kadar akla yakındır. Ya hesapları tersine dönüverirse, o vakit başımıza gelecek belâda ortağız kardeşim! Düşün bir kere, bunlar sapır sapır yakayı ele veriyorlar... Biz de arkalarından... Ve bu sefer gideceğimiz darağacıdır ha! Şakaya gelmez. Aklımızı başımıza alalım."

Ahmet Kerim, gülüyordu:

"İlâhi Sırrı Bey! Hem bir şey yapılmıyor, diye ah vah edersin, hem de tam bir şey yapılmaya başlandı mı ortaya birtakım nazariyeler, şüpheler, tereddütler, korkular çıkarırsın..."

"Korku yok, korku yok! Fakat ihtiyatı da elden bırakmamalı. Ben hep bunu söylemişimdir. Sonra birbirimizden hiçbir şey saklamamalıyız. Muhaliflerin en büyük kusurlarından biri de budur. Herkes kendi başına hareket etmek ister. Sanki yangından mal kaçırıyoruz. Yahu, bu olur mu hiç? Eğer aramızdan itimat denilen şey kalktıysa, ne hacet bu kadar açılmağa bile lüzum yok."

Sırrı Bey, bir süre susuyor, bıyıklarını didikliyor, didikliyor; sonra başını kaldırıp Ahmet Kerim'in gözlerinin içine bakıyor:

"Meselâ benim anlamak istediğim meselelerden biri de şudur: Ordu bizim elimizde değil mi? Günün birinde bunların

dedikleri gibi bir ihtilâl başlarsa, Çatalca'da durum ne olacaktır?"

Bu soru Ahmet Kerim'in kemiğine bir bıçak gibi dayanıyordu. Sahi; bütün bu gizli kapaklı, bu yeraltı politika entrikalarının arasında ordu, muharebe, düşman, hepsi hatırdan çıkmış, hattâ biricik vazifesi dış düşmana karşı durmak olan Türk ordusunun bu gizli teşebbüslerle ilgili olup olmadığı bile münakaşa edilmeye başlanmıştı. Ahmet Kerim, bir an her şeyden ve hele yine kendisinden iğrenir gibi oldu:

"A Sırrı Bey; orduyu bu işe neden karıştırıyorsunuz? Onun vazifesi kendi başından aşkındır ve bu vazife hiç şüphesiz, bizim uğraşmalarımızdan bin kat daha yüksek ve daha ciddîdir. Eğer sözünü ettiğimiz mesele ile zabitlerden bazılarının ilgisi varsa bile biz bu ilgiyi şimdiden kesmek mecburiyetini duymalıyız."

Sırrı Bey, eğildi, büküldü; uzandı, kısaldı:

"Doğru, doğru paşam!" dedi. "Ama, işte bizim memlekette onsuz bir şey olmuyor 11 Temmuz inkilâbını kim yaptı (31 Mart) "irtica" hareketini kim bastırdı? Bütün bu yerlere hâkim olan bu düzen, bu disiplin kimin elindedir? Halkın sopalarla, taşlarla ihtilâl çıkardığı devirler geçmiş azizim. Şimdi, senin karşında makinalı tüfek var, makinalı tüfek!.."

Ahmet Kerim; Sırrı Bey'de yeni bir ruh halinin, acayip ve esrarlı görünüşlerini seziyordu. Onun bu gizli ihtilâl komitesinden hiç de memnun görünmeyen bir hali vardı. O vakte kadar hep aşırı düşünceleri söylemekten, en delice hareketleri alkışlamaktan çekinmeyen bu adam, tam istediği, tam özlediği şekilde bir teşebbüse girişilirken dünyanın en şüpheci adamı tavırlarını takınıyor, sanki bir çeşit mızıkçılık yapmaya başlıyordu.

Gözlerine de tuhaf bir bakış gelmişti. Eskiden kâh bir deli, kâh bir çocuk gözlerinin parıltılarından başka hiçbir şey ak-

setmeyen bu bakışlarda şimdi mütecaviz bir sarhoş gözlerindeki sertlik vardı. Sanki kanı zehirlenmiş bir adam gibiydi ve Sırrı Bey, kendi çevresinde Ahmet Kerim'den başka kimseyi bulamıyarak hep zehirlerini ona dökmeye geliyordu.

"Göreceksin;" diyordu, "bu işin sonu nereye varacak. Durup dururken hem memleketin, hem muhalefetin başına en büyük felâketi getirecek. Azizim, sen düşünebilir misin ki, bu şehirde muhalifler bir ihtilâl hazırlasın da bundan Gümülcineli'nin hiç haberi olmasın! Dün bir yerde idik, bütün gece ağzını aradım, baktım, hiçbir şey bildiği yok. O bütün ümidini, cephede birkaç zabit varmış, onlara bağlamış. Sözde mütarekenin imzalandığı gün bunlar birkaç alayla İstanbul üzerine yürüyeceklermiş ve tıpkı Hareket Ordusu'nun yaptığı gibi bir askerî işgal yapacaklarmış. 'Ey' dedim, 'Bunlar yola çıkıncaya kadar içeriden bir işaret verilmeyecek mi?' 'Ne münesabet!' dedi. Zavallı adam, onu da atlatıyorlar. Anlaşılan komiteci beyler iktidar mevkiine kendi kendilerine gelmek istiyorlar."

Ahmet Kerim, Sırrı Bey'in konuşmalarından gittikçe huysuzlanıyordu:

"Yapsınlar da gelsinler" dedi.

"Ne!. Yapsınlar da gelsinler mi? Sen o vakit görürsün halimiz neye varır. İlk ortadan kaldıracakları biz oluruz. Çünki, her bakımdan bizi kendilerine rakip sayıyorlar. Bizden her şeyi gizlemeleri bu rekabet duygusundan başka neye verilebilir?" Ve bunları söylerken ağzının kenarları burkuluyordu.

Bir gün telâşla geldi:

"Anladık, anladık" dedi. "Sonunda, dağ bir fare doğurdu. Canım, maksatları İttihatçılar gibi bir Babıâli baskını yapmaktan ibaretmiş! Taklitçilik, taklitçilik!. Sanki halk İttihat ve Terakki rejiminden o kadar acı çekiyormuş ki, böyle bir baskın olur olmaz hemen kendiliğinden ayaklanacak ve

bunlara katılacakmış. Hey akıl, hey! Ben size demedim mi? Beyim, ben size demedim mi? Bundan andavalca bir iş daha, can sağlığı!"

Ahmet Kerim, kendi kendisine: "Gerçekten böyle ise şaşarım akıllarına" dedi. Halkın kendiliğinden harekete geçeceğini ümit etmek ham hayalin üstünde bir şey, bir çeşit hezeyandı. Eğer ihtilâl komitesi daha ilk adımında böyle bir yanlışlığa düşecek olursa şimdiden Sırrı Bey'in bütün kaygılarına katılmak lâzım geliyordu. Sırrı Bey'in kaygıları ise sonsuzdu.

Sırrı Bey, başka bir gün müthiş bir telâşla Ahmet Kerim'in yanına atılıp:

"Bittik, bittik, her şey meydana çıktı. Bittik. Yakalandık!" diye kıvranmaya başladı.

Ahmet Kerim soruyordu:

"Nerede yakalandık? Nasıl bittik?"

Sırrı Bey kalkıyor, kapıları kilitliyor ve bir fısıltıdan daha hafif bir sesle:

"Toplantı yerleri bulundu. Kandilli'de Kıbrıslıların yalısı!" dedi.

Ahmet Kerim'in benzi attı. Nazım Paşa'nın yanında o kadar mertçe ölmesini bilen Tevfik'in ailesine çarpan bu ikinci felâket haberi genç adamın yüreğine bir darbe gibi inmişti.

"Nasıl nasıl?" dedi.

"Sus, be kardeşim; sus! O kadar telâşa düşme. Evet, sabah erkenden, hepsini birden yakalamışlar. Meğerse çoğu geceleri orada geçirirlermiş. Bundan bilgisi olan polis kaç zamandır karadan, denizden, sağdan soldan yalıyı 'tarassut' altına almış. Kayıkhanenin altına adamlarını koymuş. İçeride ne oluyor, ne geçiyor, ne konuşuluyor, hepsini bir iyi anlamış. Polis müdürlüğünün ikinci şube müdürü önde, bir alay sivil polis arkada, bir kalabalık halinde, erkenden yalıya girmişler. Hepsinin elinde bir tabanca 'Dur, kımıldama!' Haydi

bakalım. Bizim beyler yatakları içinde kıskıvrak yakalanmış. Yalnız bir uşak varmış, gelenleri hareme sokmak istememiş. Halbuki, polisin asıl amacı rahmetli Tevfik'in biraderi Şevket Bey'i tevkif etmek imiş. Giremezsiniz, gireriz, derken harem kapısını çatur çutur kırmışlar ve uşağı yere devririp elini kolunu bağlayarak öyle bir saldırmışlar ki, bütün ev halkının yüreği ağzına gelmiş. O sırada sabah namazına kalkan Şevket Bey'in annesi zavallı büyük hanıma, 'Ne oluyorsunuz? Ne yapıyorsunuz?' demeğe vakit bırakmamışlar, öyle kabalıkla itmişler ki, az kalsın yere yuvarlanıyormuş. Nerede Şevket Bey? Nerede Şevket Bey? Bu oda senin, o oda benim. Ailenin küçücük çocuklarının genç hanımların, hanım kızların hepsinin huzurunu, rahatını alt üst etmişler; sonunda Şevket Bey'in odasına dalmışlar. Birader, vallahi bu odada, diyorlar ki, bütün eşya didik didik edilmiş. Ne hasırlar sökülmemiş, ne halılar kaldırılmamış! Ne köşeler, bucaklar araştırılmamış! Şevket Bey 'Yahu, aradığınız nedir, söyleyin de ben vereyim!, dedikçe seninkiler dolapları kırarlarmış, perdeleri koparırlarmış. Bir taban ve tavan tahtalarını sökmedikleri kalmış."

Gerçi, bunların hepsi olmuştu. Fakat, bu olay sırasında bir "tevkif" edilen varsa o da Şevket Bey'di ve bunun öbür adamlarla hiçbir ilgisi yoktu. Sırrı Bey, bu hadiseyi kendi hayalinde büyütmüş, ona bu yaygın ve geniş manayı vermişti.

Kıbrıslı Şevket Bey'in tevkifine gelince, bu, herhalde birinci değildi. Meşrutiyetin ilk günlerinden beri devamlı bir politika çabası içinde yaşayan bu ateşli, inatçı ve gözü pek genç İttihat ve Terakki polisinin devamlı bir şekilde gözetlediği ve dikkate şayan bulduğu mevzulardan biriydi.

Yalnız dikkate şayan değil, çok ehemmiyet verilen bir mevzu... Çünki, onun her tevkif edilişi mutlaka ağır bir "fesat maddesi"yle ilgiliydi. Kâh hükümet devirme, kâh suikas-

ta girişme gibi suçlar bu maddelerin en hafifleriydi. Nitekim bu sefer de orduyu isyana teşvik cürmü ile suçlandırılmış bulunuyordu.

Fakat, çok geçmedi, bunun da ötekiler gibi polisin kuşkusundan başka hiçbir şeye dayanmadığı anlaşıldı ve o kadar dehşet ve heybetle tutulan sanık Polis Müdürlüğünde beş on günlük bir misafirlikten sonra evine geri gönderildi.

Bu denemeden sonra Ahmet Kerim, artık Sırrı Bey'in getirdiği haberlere hiç inanmaz olmuştu. Bu adamda vaziyeti ve hadiseleri hep kendi hırslarına, kendi heyecanlarına göre anlatmak ve yorumlamak hassası o kadar ileriye gitmişti ki, gerçeğin kendisi bunun yalanları veya mübalâğaları yanında neredeyse inanılmaz bir şey gibi kalırdı.

Nitekim, Sırrı Bey, bir gün ona matbaaya girerken kapının önünde Ali Kemal'e rastladığını ve kendisiyle konuştuğunu söylediği vakit Ahmet Kerim karşısındakinin çıldırdığına hükmetmişti. Halbuki o anda Ali Kemal gerçekten içeriki odada, memlekete nasıl dönebildiğini kahkahalarla anlatıyordu:

"Ben zaten temelli gitmedim ki, mirim. Cemal Bey bana bir müddet uzaklaşmamı söylemişti. Biz de dediğini yaptık. Kendisine Viyana'dan artık dönebilir miyim diye sordum, Dönebilirsin, dedi, Biz de geldik."

Ahmet Kerim İttihat ve Terakki'nin bu yeni idare şeklini artık hiç anlamaz olmuştu. Bir yandan İstanbul'da en zararsız muhalifler çeşitli takiplere ve baskılara uğratılırken, öte yandan Ali Kemal gibi en azılı muhaliflerin dönmelerine izin veriliyordu. Kendi kendisine: "Bu olsa olsa bir gevşeklik ve şaşkınlık alâmeti olabilir!" diyordu.

Gerçi İttihat ve Terakki'nin gevşekliğe ve şaşkınlığa düşmesi için ortada sebepler yok değildi. Çatalca'daki ordu bir türlü karşı taarruza geçemiyordu. Londra'ya gönderilen Hakkı Paşa heyetinin bütün barış teşebbüsleri kısır kalmış-

tı. Cavit Bey, Avrupa maliyesi ve bankalarının hiçbir gişesinde kabul yüzü göremiyordu. Gerçi, *Tanin* gazetesi bir başyazısında İttihat ve Terakki rejiminin yeniden iktidara gelmiş olmasının Avrupa'da Türkler lehine bir cereyan uyandırdığını; çünki, Kâmil Paşa hükümeti zamanındaki zelillik ve uyuşukluk havası yerine, memlekette yeni baştan, millî gururumuzu okşayan taze ve sağlam bir gençlik havasının esmeğe başladığını söylüyordu. Fakat, bu hava, gerçekte o gazetenin yazısını yazan yazarın beyninden başka hiçbir yerde esmiyordu. Mağlubiyet, Türk milletinin en hayati kuvvetlerini, bir koca ağacı içinden kemiren bir kurt gibi, her gün bir parça daha sömürüp emiyordu.

Ahmet Kerim ise, kendi çevresinde, gittikçe daralan acz ve miskinlik çemberinin baskısı arttıkça bir millet için, bir mağlubiyetin ne müthiş bir felâket olduğunu daha iyi hissediyordu. Bu, onca sosyal uzviyet üzerinde, beyni durduran, kulakları tıkayan, gözlere perde çeken, dile ve ellere inmeli bir adam tutukluğunu veren bir darbe idi. Gerçekten, Ahmet Kerim o vakte kadar Türk zekâsının bu derece söndüğünü, Türk maneviyatının bu derece bozulduğunu, görüş, anlayış, söyleyiş ve işleyiş kabiliyetlerinin bu derece kısırlaştığını hiç görmemişti.

Genç adam, ünlü Fransız tarihçilerinden Edgar Quinet'in Yunan tarihinin başına koyduğu önsözde niçin Tanrı'dan Fransa'ya "Maraton" gibi bir zafer dilediğini bugün her vakitten daha iyi anlıyordu. Evet, bir millet için her ilerlemenin, her gelişmenin başı mutlaka bir askerî zafere dayanır. Millî deha ancak bir zaferden sonra en özlü meyvalarını verir. Şairler en güzel şiirlerini, ressamlar en güzel resimlerini, müzik sanatkârları en seçkin bestelerini ancak böyle bir bayramın ertesinde meydana getirebilir.

Ahmet Kerim, Edgar Quinet gibi, "Tanrım, bize de bir zafer bağışla!" diyordu; fakat bunu söylerken bozgunun en

belirli mesullerinden birinin de kendisi olduğunu unutuyordu. Gerçi bazan, zihninin berrak ve açık anlarında bu gerçek, cehennemlik bir kıtanın karanlık profili gibi, geçmişinin ufkundan ona görünüyordu ve Ahmet Kerim, başını çevirip kendi günahının cezası olan bu taş kesilmiş Gomore'ye bakmaktan korkuyor ve bu korkudan kurtulmak için yaptığı çabalamalar onu birtakım sakar hareketlere sürüklüyordu.

Ahmet Kerim, işte böylece, bir yandan İstanbul'daki gizli çalışmalara katılmakla kalmayarak, Avrupa'da bulunan muhaliflerle de mektuplaşmaya girmişti ve Ömer Bey'de, en devamlı, en hararetli muhabirlerinden birini bulmuştu. Kâh Paris'te Riche, kâh Londra'da Claridge otellerinin başlıklarını taşıyan mektup kâğıtlarında Ömer Bey, son derece keskin bir dille Ahmet Kerim'e "cüret ve fedekârlığı" tavsiye ediyor ve kendi azminin "gurbet acılarına, sürgün mihnetlerine" rağmen hiç sarsılmadığını, hattâ felâket gördükçe daha ziyade kuvvetleştiğini anlatıyordu. Ahmet Kerim Claridge ile Riche arasındaki bu azim ve irade kürünün çok kolay bir şey olacağını tahmin etmekle beraber, Ömer Beyefendi'nin bu mektupları ona acayip ve özel bir psikolojinin çoğu zaman gülünecek, bazan şaşılacak belgeleri gibi geliyordu.

Bu adamın Paris ve Londra'nın yalnız milyonerlere ayırabildiği en son konfor ve lüks düzenleri içinde kendisini gerçekten talihsiz ve felâkete uğramış sayması ancak ruhî bir hastalığa alâmet olabilirdi. Ömer Bey, bu şartlar altında yaşamaktan yalnız acı ve işkence içinde bulunduğunu değil aynı zamanda kendisinin bir feragat ve fedakârlık sembolü olduğunu da sanıyordu.

Ahmet Kerim'i hasta muhabirinin bu ruh haleti çok defa güldürmekle beraber, bazan da kızdırıyor ve kendini tutamayarak ona gönül kırıcı mektuplar yazmasına yol açıyor-

du. Bu çeşit mektuplarının cevabını Ahmet Kerim'e, Hasip Bey verirdi:

"Ömer Beyefendi son mektuplarınızdan ziyadesiyle üzüldüler;" diye yazardı. "Bu gibi acı sitemlerde bulunurken karşınızdaki kimselerin birtakım 'bedbaht' 'gurbetzade' insanlar olduğunu unutmamanız lâzım gelir. Gerçi, biz de sizin İttihat ve Terakki rezaletlerini yakından görerek ne kadar sinirlenmekte olduğunuzu buradan sezmekte ve kabul etmekteyiz. Fakat buna mukabil her zaman işinizin gücünüzün başında bulunmanız ve bizim gibi aile ocağından uzak, serserice bir hayata mahkûm olmaktan kurtulmuş olmanız lehinize yazılacak talih lütuflarından biridir."

Hasip Bey'in şu son satırlar nevinden ukalâlıkları Ahmet Kerim'i çileden çıkarmak için yeterdi ve ona en çok ıstırap veren şey bu adamların kendisini "talihin bir lütfu" görmeleriydi.

Bu efendilerin "iş ve güç" dedikleri şey bir gazetenin en basit, en mihanikî ve fakat en yorucu birtakım angaryalarını yapmaktan ibaretti. Rejim değişeli artık muhalefetle ilgisini kesmek lüzumunu duyan gazete sahibinin gerek Ali Kemal'e gerek Ahmet Kerim'e matbaasından ayrılmak zorunda kalsınlar diye reva görmediği kötü muamele kalmıyordu. Muhalefet devrinde elli liraya yakın maaş alan Ali Kemal'in aylığı ine ine, otuza, oradan yirmi beşe indi. Ahmet Kerim, yazılarını imzalarken imzasız yazı yazmağa ve daha sonraları artık hiç yazmamağa zorlandı. Genç adam, açlıktan ölmeyecek kadar bir ücrete karşılık, şimdi yalnız gazetenin tertip ve tashih işlerine bakıyor ve bu işler onu bazan gece yarılarına kadar masasının önünde iki büklüm çalışmaya mahkûm kılıyordu. Buna karşılık, bazan bütün bir gününü bir kâse yoğurtla veya bir tabak fasulye piyazıyla geçiriyordu.

Bununla birlikte, matbaadan erken kurtulup da evine gidebildiği geceler, buradakinden daha rahat ve daha huzur-

lu bir hayata kavuşmuş olmuyordu. Gittikçe artan geçim sıkıntısı annesinin evindeki orta halli, fakat temiz ve tatlı yaşayış tarzına, yoksulluğa yakın bir şekil vermişti. Sabahleyin ekmekçi ve kasap ve akşam üstü sütçü ile birtakım haysiyet kırıcı tartışmalara karşılık kurulan sofrasında yedikleri yemekte, Sirkeci aşçılarının piyazındaki kadar bile tat kalmamıştı.

Bundan başka evin düzeni de bir hayli bozulmuştu. Bir hizmetçi kız ve bir aşçı kadınla idare olunan bu evde, şimdi, her işi gören pasaklı bir zenci karı idi. Ahmet Kerim, bunun, elinde bir sahanla her sofraya yaklaşışında, tiksintiden yüzünü buruşturmaktan kendini zaptedemiyor ve tam o sırada, annesinin derin bir üzüntü ile kendine bakması ona ayrı bir elem veriyor, bu azaplardan kurtulma çaresini dışarıya çıkıp gitmekte buluyordu...

Çıkıp gitmek? Fakat, nereye? İstanbul şehri, onun için artık bir sürgün yeri haline girmiştir. Burada ne bir dostu, ne bir tanıdığı kalmıştı. Bu avare hayatın maddî ve manevî işkenceleri bazan o dereceye varırdı ki, sonu ne olursa olsun, memlekette bir ihtilâlin kopmasını dört gözle beklemekten başka yapacağı kalmazdı.

İşte böyle günlerinin birindeydi ki, Sırrı Bey ona şu haberi getirmişti:

"Mütareke imzalandı. Sulh müzakereleri başlamak üzeredir. Seninkiler hazırlanıyorlar. Bakalım ne yapacaklar..." demişti.

Bunun üzerine Ahmet Kerim'in, sevinçten, yüreği ağzına gelmiş ve sormuştu:

"Bari bu hususta bir malumat edinebildin mi?"

"Aldığım malumat o kadar açık değil. Fakat, katî olarak bildiğim bir şey varsa o da bu hareketin çok geniş ölçüde bir iş olacağıdır. İlk haber doğru değilmiş. Bunların amacı Paris'teki otomobilli eşkiyanın yaptığı şekilde bir şey yapmak-

mış. Tafsilâtını pek iyi bilmiyorum. İşin, esası iyi düşünülmüş. İnşallah sonu da iyi olur!"

Sırrı Bey'in, bu "İnşallah iyi olur!" deyişinde bir "İyi olmaz" manası da vardı ve her zaman en küçük hadiseler karşısında bile coşkunluğa kapılan Sırrı Bey'in halinde, bu korkunç işten bahsederken göze çarpan sükûnet ve hissizlik oldukça dikkate değerdi. Ahmet Kerim:

"Kuzum Sırrı Bey, dedi. Bütün bu haberleri nereden alıyorsun?"

"Nereden alacağım? Kendilerinden... Ben hepsiyle ayrı ayrı temas etme yolunu buldum. Fakat kâfirlerin öylesine ağzı sıkı ki; lafı diş çıkarır gibi alıyorum. Sarhoşluklarında da bulundum; yine öyle... İçlerinde gevezelik eden bir Şevki var. Hani şu, Paris'te Babanzade Hakkı'ya tiyatrodan çıkarken tokat atan Şevki yok mu? İşte o... Ne kadar olsa, toy! Ara sıra, dilinin altından baklaları çıkarıveriyor..."

Sırrı Bey'in gözleri, bunları söylerken, sanki insanın kalbine birer çivi gibi saplanan bakışlarla bakıyordu ve bu bakışlar, her nedense Ahmet Kerim'i rahatsız ediyordu. Fakat, ne yapsın ki, koca İstanbul'un içinde onun Sırrı Bey'den başka dostu, arkadaşı, tanıdığı kalmamıştı. Ahmet Kerim hemen her gün onunla buluşuyor ve boş vakitlerini kâh Sirkeci'de Strasburg Birahanesi'nin bir köşesinde baş başa oturarak, kâh İstanbul'un veya Beyoğlu'nun herhangi bir sokağında bir aşağı beş yukarı yan yana dolaşarak onunla birlikte geçiriyordu. İlk zamanlar, Sırrı Bey, matbaada bile, o çalışırken yanıbaşından ayrılmaz, masasının kenarında sigara sigara üstüne içerek bir acayip baca gibi sessiz ve fakat hareketli, durmadan tüterdi.

Lâkin, bu hal çok sürmedi, çünki, gazete idareevi çalışma saatlerinde ziyaretçi kabulünü yasak etti ve hele Sırrı Bey gibi İttihat ve Terakki polisinin dikkatini çeken adamları matbaanın kapısından içeriye sokmaz oldu. Bunun üzerine Ah-

met Kerim'le Sırrı Bey, aileleri tarafından buluşmaları yasak edilen iki âşık gibi hep dışarıda köşe başlarında, kahvelerde veyahut gezinti yerlerinde buluşup görüşmek zorunda kaldılar.

Ahmet Kerim, bu acayip münasebette bazan ne kadar düştüğünü duyar gibi oluyor, fakat bu vuzuh anı çok sürmeyip geçiyordu:

"Sırrı Bey; bana mazini anlat! Neler gördün, neler geçirdin, onları söyle!" diyordu; çünki Sırrı Bey'den her nefret ettikçe o geçmişi düşünmek Ahmet Kerim'in gönlüne bir parça rahatlık veriyordu. Arkadaşını, ancak bu geçmişin trajik görünüşü içinde saygı ve sevgiye lâyık buluyordu. Lâkin, ne yazık ki, Sırrı Bey, bundan lâzım geldiği şekilde söz açmasını bilmezdi. Birtakım günlük, küçük dalavereler içinde kuruyan muhayyilesi hatıralarını canlandırmak ve onlara muhtaç oldukları perspektifi, rengi ve ışığı vermek gücünden yoksundu. Meselâ şaşılacak maceralarının herhangi bir noktasına dokunsa hemen oradan bir karanlık beliriyor ve düne ait basbayağı bir 'vak'a imiş gibi derinliğini ve manasını kaybediyordu. Meselâ "Ben bir küçük kayık içinde kendim kürek çekerek Trablus'tan Tunus'a geçtim" derken Denizyollarının filân numaralı vapuruyla Kadıköyü'nden Köprüye geldiğini söyleyen bir adam tavrı takınıyor veya İskenderiye'de tam bir hafta sokak ortasında aç ve biilâç dolaştığını anlatırken sanki başından pek tuhaf bir şey geçmiş gibi gülüyordu. Bazan hikâyesinin en acıklı yerinde sözünü kesip günün en adi politika dedikodularına geçiveriyordu.

Fakat, buna rağmen, Ahmet Kerim, kendi muhayyelesinin yardımıyla bu güdük, bu kaba ve beceriksiz çizgilerle çizilmiş heyecanlı hayat tablosunu istediği gibi tamamlamayı başarıyordu. Meselâ bu tablonun şu tarafını kan renginde bir kırmızıya, o tarafını ölü benzi bir sarıya, bu tarafını fırtına bulutlarının koyu rengini andırır bir sincabîye boyuyordu.

Çok katı, çok hareketsiz çizgileri düzeltiyor, kırıyor, büküyor; her birine çıkıntıları, girintileri veriyordu.

Bu işe daldığı sırada Sırrı Bey'in kulağı dibinde neler söylediğini işitmiyordu bile... Kaç defa kendi kendisine itiraf etmişler ki bu adamın hayatı kendi hayatından bin kat daha ilgi çekicidir. Eğer bazı fikir adamlarının iddia ettiği gibi her kişinin hayatı onun kendi eseri ise, Sırrı Bey'e, haberi olmaksızın bir şaheser yaratan dehalardan biri gözüyle bakmak lâzım gelir. Gerçekten, hangi roman bu maceradan daha heyecanlıdır! Hangi trajedya o sefalet ve çile sahnelerinden daha dehşetlidir! Bu kuru, bu uzun, bu manasız adamın ayağı yeryüzünün herhangi bir noktasına bastıysa orası bir cehennem çukuru olmuştur. Onun içindir ki, şimdi Ahmet Kerim'in yanında Trablusgarb'ın adı söylendi mi genç adamın gözü önüne Afrika güneşiyle kızışmış bir kaya üstünde Timurleng'in idam ızgarasını andıran demir parmaklıklı bir zindan kapısı geliyordu. İskenderiye denildi mi? Yeri yok, yiyeceği yok bir aylak adamın bir büyük şehrin sokaklarında bir ölü kemiği gibi ayak altında itilip ezilişlerini görüyordu. Bu görüş zaviyesinden, Cenevre onun için buzlu Şimal rüzgârları karşısında eski gazete kâğıtlarına sarılmış bir insan vücudu idi. Paris bir büyük hastanenin eter, asitfenik ve tentürdiyot kokan loş ve uzun koridorlarından meydana gelmiş bir yerdi. Çünkü, Sırrı Bey, nasıl Trablus'ta zincire vurulmuş bir mahpus; İskenderiye'de nasıl bir lokma ekmeğe muhtaç bir serseri; Cenevre'de, üşümemek için keten elbisesinin içinde gazete kâğıtlarına sarınan bir sefil idiyse, Paris'te o tedavi evinden bu tedavi evine sürüklenen garip bir hasta idi.

Bütün bunlara rağmen Ahmet Kerim, Sırrı Bey'in geçmişini bu şimdi yaşadıkları günlere yeğ tutuyordu ve onun bitirdiği noktadan, yine aynı maceraya atılmak istiyordu ve ona soruyordu:

"Yeniden aynı sıkıntılara, sefaletlere dayanabilir misin, Sırrı Bey?"

Bu gibi sualler karşısında o, hiç sesini çıkarmaz, aklı başka yerlerde ya tavana ya yere bakarak dalardı.

Bu adam, İttihat ve Terakki'nin kurucularından olan adam mıydı? Bir zamanlar bir Afrika zindanının duvarlarını, Namık Kemal'in Vatan ve Hürriyet şiirleriyle çınlatan çılgın ihtilâlci bu muydu? Bu muydu o gözü yılmaz "firarî" ki, Cin Seddi'nden daha geçilemez olan Abdülhamit polisinin çelikten çemberini yararak, ordusuz bir fatih gibi üç defa Selânik'e girdi çıktı ve halka *Meşveret* gazetesini dağıttıydı?

Ne yazık ki, bu şimdi onun iskeletinden başka bir şey değildir. Meğer insan ölmeden ve mezara girmeden önce de çürüyor, iskelet haline giriyor, toz ve toprağa karışıyordu. Gerçekten bu Sırrı Bey, o Sırrı Bey'in leşinden, iskeletinden, toz ve toprağından başka nedir? Yeryüzünde, diriler arasında dolaşan böyle ne kadar ölüler var! Ahmet Kerim de, günün birinde böyle olacak.

İşte, bu korku yüreğine düşünce, Ahmet Kerim, hayatın üst yüzünü genç iken bırakıp gitmekte derin bir teselli buluyordu ve "Bir genç için ölümlerin en güzeli nedir?" diyordu. Bir genç için biricik tatlı ölüm, biricik istenmeye değer ölüm, ya ataların yattığı toprakları veya ruhumuzun zırhı olan bir düşünceyi savunmak için boğuşurken kızıl başını sallayarak, sarhoş gözleriyle bakarak ve bir dev gibi homurdanarak ve bizi keskin dişleriyle ısırarak, bir pars gibi kucağına çekip parçalayan ölümdür.

Bunun içindir ki, Ahmet Kerim, ihtilâl düşüncesini tatlı bir hülya gibi yüreğinin içinde okşayıp duruyordu ve yine bunun içindir ki, bir gün kendisini, bu işleri sevk ve idare ettiği söylenen Damat Salih Paşa'nın sarayına çağırdıkları vakit neredeyse bir sevgiliyle buluşmaya gider gibi can atarak koşmuştu.

Damat Salih Paşa Nişantaşı'nda, Ömer Bey'in evine yakın bir büyük konakta oturuyordu. Buraya bir küçük bahçe kapısından girilir ve girilirken eşikten başlayarak birkaç redingotlu uşağa cevap vermek ve bunların gösterdikleri hat üzerinden yürümek mecburiyeti vardır. Konağın önüne araba ile yanaşanlar belki dikkati çekmiştir diye, içeriye kabul olunmazlar. Paşa'nın kabul saatleri de muayyendir. Buraya ya sabahleyin erken veya akşam üstü alacakaranlıkta gidilebilirdi. Nitekim Sırrı Bey de Ahmet Kerim'i Damat Paşa'nın yanına böyle bir saatte götürdü.

Ev sahibi, misafirlerini arkasında bir yazlık ropdöşambr ve başında çok düzgün kalıplı bir fesle, loş, küçük bir selâmlık odasında beklemektedir. Yanında, evin adamlarından oldukları sanılan kılık ve kıyafet düşkünü bir iki kişi şöyle bir köşeye çekilmiş ve dizlerini bitiştirmiş oturmaktadırlar. Salih Paşa yeni gelenlere bunların adlarını bile söylemeğe lüzum görmez:

"Gelin bakalım, gelin bakalım, şöyle yanıma... Rahat oturun, Allah aşkına!"

Paşa'nın hep sinirli, kaygılı, fakat dikkatli ve nazik bir hali vardır. Yakışıklı genç damat yüzünü, kır düşmüş şakaklarıyla, hiç kozmetik ve maşa yüzü görmemiş düşük ve kumral bıyıkları bayağı olmaktan kurtarmakta ve ona fikir ve edebiyatla meşgul bir insan asîlliği vermektedir.

Ahmet Kerim, ona gittiği akşam yalnız ropdöşambriyle fesinin manasını anlamadı ve en seçkin "précepteur"ler [mürebbi] elinde yetiştiği söylenen genç ve ileri fikirli Paşada bu molla oğlu tarzını oldukça lâubali buldu. Ahmet Kerim, bu hayret içinde bocalarken Paşa'nın oturduğu yerde bir ayağını altına alıp ötekini Hint kızlarının resimlerinde olduğu gibi dimdik dikip tutarak koluna destek ettiğini ve elini dizinden aşağıya sarkıtıp bir kehribar tespihin tanelerini çekmeğe başladığını görünce büsbütün şaşırdı.

"Ey, söyle bakalım, Sırrı Bey; söyle bakalım; ne var, ne yok?.."

Sırrı Bey, sanki kırk yıldan beri bu evin içinde, bu odada imiş gibiydi. Yalnız gözünün ucuyla köşede oturan adamları yadırgıyordu. Damat Paşa:

"Çekinme; yabancı yok, yabancı yok!"dedi. Ve eliyle her ikisini de ayrı ayrı işaret etti:

"Bu, bizim İhsan Bey; çarkçı kolağası emeklilerinden... Öbürü, bilirsiniz; adıyla, sanıyla Kavaklı Remzi Usta!"

Sırrı Bey, bu iki ada hemen tanıdık çıktı ve artık oturduğu koltukta büsbütün uzanarak:

"Bekliyoruz, Paşam.." dedi.

Paşa güldü:

"Biz de bekliyoruz. Fakat beklemekten ne çıkar? Vaziyet, faaliyete geçmeyi emrediyor."

"Bizim istediğimiz de başka bir şey değil ki... Lâkin, işte arkadaşlar her işi kendileri yapmak düşüncesinde, bize de bir vazife verin, dedikçe 'Durun, durun' diyorlar. Durun, durun, ama; bunun sonu neye varacak böyle?"

Köşede oturanlardan biri:

"İyi olur inşallah!" dedi ve Paşa neredeyse bir küçük kardeş şefkatiyle bu sözü söyleyen adamın yüzüne baktı. Bu bakışta "İşte her işi yapacak budur." diyen bir mana da vardı. Sırrı Bey'in komiteci sinirleri de bu, görünüşte basit dileğin ne kuvvetli bir vaat olduğunu sezmekte güçlük çekmemişti. Fakat, son zamanlarda bu meselenin onca biricik önemi kendi kişiliğini ilgilendiren kısmı olduğu için, bu vaatten hiç de memnun görünmedi:

"İşimiz inşallaha, maşallaha kaldıysa vay halimize!" dedi.

O, iki adam hiç cevap vermeyerek önlerine baktılar. Salip Paşa vaziyete bir parça açıklık vermek için:

"Merak etmeyin Sırrı Bey; işler emniyetli ellere tevdi edilmiştir" dedi. "Sizin gibi fedakâr arkadaşlardan niçin istifa-

de edilmediği hususuna gelince bunun sebebi çok basittir. Bilirsiniz ki, bir muharebede ordunun bütün kuvvetleri hep birden ateş hattına atılmaz. Evvelâ pişdar müsademeleri olur; sonra ilk hattı-harp teşekkül eder. Bu hatta da bütün kuvvetleri hep bir arada göremezsiniz. Bunun da birinci safı, ikinci safı, üçüncü safı vardır; daha sonra arkadan ihtiyat kuvvetleri gelir. Ne bileyim ben, bunların hepsinin arkasında kumanda heyeti ve onun erkânı harbiyesi bulunur."

Ne şekilde olursa olsun arkada kalmayı nefsine ağır sayan Sırrı Bey sinirlendi:

"Demek ki, biz ihtiyat kuvvetleriyiz; öyle mi?" dedi.

Damat Paşa gülümsüyordu:

"İsterseniz kendinizi kumanda heyetinden sayabilirsiniz? Elverir ki, zafer temin edilsin! Öyle değil mi, Ahmet Kerim Bey?"

O zamana kadar hiç lafa karışmayan Ahmet Kerim, bu soru üzerine bir rüyadan uyanır gibi silkindi. Aman yarabbi; burada, bu adamların arasında ne işi vardı? Dünyanın en basit gerçeklerini, herkesçe bilinir örneklerle ispata çalışan bu ropdöşambrlı genç Paşa; bir "maktul"ün hortlağından daha inatçı şu iskelet; köşede dizleri bitişik, elleri uzun ve hareketsiz, iki Buda heykeli gibi oturan şu iki adam ile onun ilgisi neydi? Talihin nasıl bir cilvesi bu birbirini tutmaz unsurları bir saray odasında hürriyet uğruna bir ihtilâli görüşmek için hep bir araya toplamıştı?

Ahmet Kerim, etrafını dinledikçe hayreti artıyordu:

"Bence," dedi; "zafere ancak düşüncede ve harekette sıkı bir birlikle erişilebilir. Aksi halde, fert veya zümre teşebbüsleri daha başlangıçtan kısır kalmaya mahkûmdur."

Bu nazariye Damat Paşa'nın hiç de hoşuna gitmiş görünmedi. Tespihini birkaç defa acele acele çekip:

"Öyle ama, bir işe lüzumundan çok adam katıldı mı bir

kargaşalıkla neticelenir. Hele bizim memlekette, söz hemen ayağa düşer!"

Paşa bu son cümleyi söylerken Ahmet Kerim, "Ya bunlar ayak değildir de nedir?" demek ister gibi köşedekileri bakmaktan kendini alamadı. Tam o sırada uşak, odadan içeriye Kavaklı Remzi Usta çeşidinden bir adam daha sokuyordu.

Her duygudan daha kuvvetli olan tecessüs, Ahmet Kerim'i Damat Paşa'nın yanında bir parça daha alıkoydu. Yeni gelenler ev sahibinin eteğini öpmek ister gibi birer birer önünde eğilerek elpençe divan, ayakta durdular. Paşa:

"Oturun, oturun!" diyordu.

Onlar bu emre uymaktan çekinir gibiydiler. Sonunda biri, Salih Paşa'nın oturduğu sedirin kenarına çöktü; öbürü bir sandalyenin ucuna ilişti; üçüncü kişi yerde, halının üzerine büzüldü, Salih Paşa, alaycı bir tavırla yeni misafirlerini işaret ederek:

"Bunlar bizim fedaîler!" dedi ve ilâve etti: "Yalnız İttihatçıların mı fedaîsi olur? İşte bizim de var."

Sözde fedaîler terbiyeli görünmek için ikidebir feslerini düzeltip önlerine bakıyorlardı. İhsan Bey'le Remzi Usta samimî bir tanışlık işareti olmak üzere bunlara göz kırpıyorlardı. Ev sahibi yeniden Ahmet Kerim'e döndü:

"İş vardır ki, siz yapamazsınız; ben yapamam, bunlar yapar! Fakat yine iş vardır ki onlar yapamaz, biz yaparız. Şu halde, onların yapabilecekleri işlerle, bizim yapabileceğimiz işleri birbirinden ayırabilmek ve ona göre bir iş bölümü esası bulmak... İşte, gerçek bir liderin, gerçek bir devlet adamının ilk vazifesi... İttihat ve Terakki'nin en büyük yanlışı nerededir? Bu iş bölümü meselesini hiç düşünmemiş olmasındadır. Bakarsınız, tabanca kullanmakta ustalığı olan bir adama, nezaret sandalyesi verirler, öte yandan kendini ilim ve felsefeye vermiş bir adamı da tutarlar komitenin Merkezi Umumî azası ya-

parlar. Bunun adına sosyal ilimlerde 'déplacement des valeurs' derler ki anarşinin en bariz alâmetlerinden biridir."

Ahmet Kerim, karşısında ikinci bir Hasip Bey bulmaktan doğan sıkıntısından kurtulmak için Sırrı Bey'i söze karıştırmak istedi:

"Gerçekten, Paşa hazretleri, pek doğru söylüyorlar. Öyle değil mi Sırrı Bey?" dedi.

Fakat boynunu çevirince Sırrı Bey'i ötekileriyle baş başa sessiz ve hararetli bir konuşmaya dalmış buldu. O vakit buradan çıkıp gitmekten başka çare kalmadığını gördü. Lâkin Paşa'ya: "Müsaadenizle." dedikçe o "Bir parça daha oturun; Allah aşkına!" diyordu ve yeniden birtakım sevk ve idare nazariyeleri alıp yürümeğe başlıyordu.

Ahmet Kerim, Damat Salih Paşa'nın selâmlığında böylece ne kadar zaman kaldıklarını bilmiyordu. Sırrı Bey'le kendilerini sokakta buldukları vakit saatin on olduğunu öğrenince, bir şey söylemiş olmak için:

"Kuzum, bu Paşa akşam yemeğini ne zaman yer?" diye sordu.

Sırrı Bey dalgın dalgın:

"O çoktan yemiştir. Güneş batarken, alaturka on ikide..." diyordu.

Ahmet Kerim, kendi evine gitmek için ayrılmak istedi... Sırrı Bey birden silkindi, toparlandı:

"Olmaz, olamaz;" dedi. "Buradan başka bir yere gideceğiz. Senin adına da söz verdim. İhtilâl komitesinin çekirdeğini asıl orada bulacağız. Bak, göreceksin."

Beş on adım sonra, birdenbire durdu:

"Yahu, bunların dünyadan haberi yok, hep palavra, hep palavra!.." diye bağırdı.

"Kim bunlar, ne palavrası; Sırrı Bey?.."

"İşte, Paşa'nın yanında gördüğümüz adamlar. Bulmuşlar bir sağmal inek, sağıp duruyorlar. Ben onları tanırım be...

Hiçbiri beş para etmez. İçlerinde adama benzer bir o Remzi vardır. O da ihtiyarladı artık; rahatına düştü. Öbürlerine gelince, şunu yaparız; bunu ederiz diye Paşayı aldatmaktan ve parasını çekmekten başka bir şey yaptıkları yok. Ama, ne külhanbeyleri, kâfirler..."

Ahmet Kerim:

"Sırrı Bey, biraz yavaş konuş!" dedi.

Çünkü, dört beş adım ötede, bir adamın kendilerini takip ettiğini sezdi.

Bunun üzerine Sırrı Bey, bir arabaya atlamak teklifinde bulundu. Bir dakika sonra tek atlı bir fayton iki arkadaşı Beyoğlu'na doğru götürüyordu. Arabacıya nereye gideceğini Sırrı Bey tarif ediyordu. İkide bir:

"Sağa sap, sola sap.." diyordu.

Beş on dakika içinde o kadar dolaşık yollara saptılar ki, artık Sırrı Bey'in kendisi de nereyi tarif ettiğini bilmez oldu. Ahmet Kerim'e yavaşçacık:

"İnelim de yürüyelim!" dedi.

Tarlabaşı'nın daha ötelerinde birtakım acayip yerlere gelmişlerdi. Ahmet Kerim, buraları hiç bilmiyordu ve Anatole France'ın ünlü romanında Napoli'nin ıssız sokaklarında yolunu şaşırıp dehşete düşen Sylvestre Bonnard gibi bir kaldırım taşına çökerek ağlamak veya dolu dizgin koşarak kaçmak ihtiyacını duyuyordu:

"Beni nerelere götürüyorsun Sırrı Bey?"

"Dur, dur, şimdi bulacağım."

Fakat etraf bazan o kadar karanlık oluyordu ki, Sırrı Bey, kibrit çakmak zorunda kalıyor ve hangi sokakta olduklarını ancak böylece anlamağa çabalıyordu. Birtakım inişler indiler, yokuşlar çıktılar. Bir umumi helâ koridorunu andıran dar, kaypak ve keskin sidik kokulu sokaklardan geçtiler. Kaba, seyrek ve yamru yumru Arnavut kaldırımları arasındaki her boşluk, her çukur mutlaka kıştan kalma bir kokuşmuş

su ile dolu idi. Ahmet Kerim, on on beş adımda bir bu sulardan birinin içine batıyor ve her batışında Sırrı Bey'e bir yumruk indirmek isteğini duyuyordu:

"Daha mı Sırrı Bey; daha mı?" diyordu.

O, artık hiç sesini çıkarmıyor, elleriyle duvarları, kapıları yokluyordu. Bir iki defa:

"Canım, Ziba Sokağı dedilerdi. Ziba Sokağı.. (8) numara!" diye söyledi.

Ahmet Kerim:

"Şu halde neden sormuyorsun?" dedi.

Buraları dünyanın en son sınırlarını andırmakla beraber gelip geçen de yok değildi. Belki Sırrı Bey, bu ara kendilerinin herhangi bir yabancı ile temaslarını ihtiyata uygun bulmuyordu. Böylece, birçok yürüdükten sonra, nihayet, Ziba Sokağı denilen yere vardılar. Burası geçtikleri yerlere göre daha canlı ve daha aydınlıklı. Bazı evlerin balkonlarından aşağıya kırmızı renkli fenerler sarkıyordu.

Ahmet Kerim irkildi:

"Monşer, sen beni Kömürcü Sokağından besbeter yerlere götürüyorsun!" dedi.

Sırrı Bey, yarı yorgunluktan, yarı zihni dalmış olmaktan arkadaşının sözlerine hiç cevap vermiyor; kendi kendisine bir şeyler mırıldanıyordu:

"Amma da yer bulmuşlar ha! Tam polisin burnu dibinde... Her an gözetleme altında; iyi maşallah." diyordu.

(8) numaralı ev bulunmuştu. Buranın demir kapısı ve demir kanatlı pencereleri sımsıkı kapalıydı. Sırrı Bey bir parola verir gibi ağzını kapının anahtar deliğine koyup üç defa:

"Katina, Katina, Katina!" diye bağırdı.

Çatal çutal bir yaşlı kadın sesi:

"Ne var? Ne istiyorsunuz?"

"Cilveli burada mı? Cilveli!"

"Ha, anladım. Buyurun."

Ve kapı açılıp iki kişi içeriye daldılar. Sokak sessiz ve karanlıktı. Kadın:

"Yukarıya çıkacaksınız!" dedi ve eliyle solda bir merdiveni işaret etti.

Yukarıda genişçe bir odanın içinde kadınlı erkekli bir küme var. Burada içiliyor, çalgı çalınıp şarkı söyleniyordu.

Sırrı Bey, kapının eşiğinde görününce içerideki ahenk durdu; birisi:

"O, buyurun, buyurun!" diye seslendi.

Ahmet Kerim, hemen hepsi al yanaklı ve kara kaşlı kadınların arasından orta boylu, iri elâ gözlü, kumral saçlı bir gencin kalkıp kendilerine doğru yürüdüğünü gördü.

"Ooh, ne nimet! Ahmet Kerim Beyefendi de teşrif buyurmuşlar. Vallahi kusura bakmayın. Biraz fazla kaçırdık işte.."

Kadınların arasından bir erkek başı daha uzandı ve cıvık bir gülüşle gülerek Sırrı Bey'e haykırdı:

"Yaşıyoruz, be birader..."

Solgun benizli, iri düşük bıyıklı başka bir adam da elindeki udu şöyle bir kenara bırakıp sofrada yeni gelenlere yer gösterdi.

Ahmet Kerim kendilerini karşılayan gençle bir kadının arasına sıkıştı: Sırrı Bey, o, "Yaşıyoruz be birader!" diye bağıran adamın yanına oturdu.

"Çaça, çaça; nerdesin be koca karı!.."

Demin sokak kapısını açan yaşlı kadının merdiveni güçlükle, ağır ağır çıktığı duyuluyor.

"Gel, şu mezeleri tazele! Gel, iki kadeh daha getir!"

Kadın yeni gelenlere dönerek:

"Ne emredersiniz beyim. Bira mı; rakı mı?"

Biraz sonra kadın, kucağında tabaklar, şişeler, bardak ve kadehlerle geldi, sofrayı yenilemeğe başladı.

"Vire Eftalya; tutuver şunu. Vire, Marika kaldır şunu..."

Oturan kızlardan yardım istiyor. Fakat onlar yerlerinden

kımıldamıyor; sanki bir taraflarına ameliyat yapılmış insanlar gibi kolları bir yana uzamış, bacakları bir yana gerilmiş oturuyorlar. Hepsi de ayrı ayrı çirkindiler ve çevrelerine bu kadar müşteri toplamış olmanın verdiği bir gurur içinde birer prenses kadar azametli, kibirli duruyorlardı.

"Şerefinize efendim, şerefinize..."

Ahmet Kerim, ilk kadehi ağzına götürüyor. Sırrı Bey'in türlü türlü sakatlıklarla harap vücudu bir damla ispirtoya dayanıklı değildir. Zaten hayatının hiçbir devresinde keyif veren şeylerden herhangi bir maddenin tadına varmamış olan Sırrı Bey için bu bir yoksunluk değildi. Politika düşkünlüğü, onun bütün melekelerini, bütün istek, heyecan ve coşma kabiliyetlerini hep kendi inhisarı altına aldığı için o vücutta artık bunun dışında yabancı bir hassasiyete yer kalmamıştı.

Bu içki masasında bulunduğu dakikadan beri bir kere olsun kadınların yüzüne bakmadı. Kimdirler, nedirler? İn midirler, cin midirler? Bakmaya bile lüzum görmedi. Oturduğu yerden bir siyah kuğu gibi boynunu kumral saçlı gence uzatıp ilk kelimeden başlayarak ateşli bir konuşma haline giren bir fiskosa girişti. Fakat bu genç adam Sırrı Bey'in konuşmasından rahatsız oluyor gibiydi. Çünki, onu susturmak için elinden geleni yapıyordu. Kâh başını çevirip Ahmet Kerim'le havadan bir konuşmaya dalıyor, kâh dudakları arasından bir şarkı mırıldanmaya başlıyordu. Bu da olmadı. Sonunda sabrı taştı:

"Bırak, Allah aşkına bu ciddi bahisleri! İçelim, eğlenelim. Buraya onun için geldik!" diye bağırdı ve kadehini kaldırıp ikinci defa Ahmet Kerim'in şerefine içti.

"Tıngırdat bakalım, tıngırdat... Haydi Eftalya söyle; ne idi o senin şarkın? *Gel elâ gözlü efendim yanıma!*" ve Rum kızı lekesiz, pürüzsüz bir sesle şarkı söylemeğe başladı. Bu ses, bu şarkı Ahmet Kerim'e Samiye'yi hatırlattı ve genç adam, sanki bir tarafına bir hançer saplanmış gibi yerinden oynadı.

"Güzel değil mi beyim; güzel değil mi? Kahpenin kızı, güzel söyler vesselâm..."

"Ey, bizim udu beğenen yok mu be yahu?.."

"Sen yaşa, sen yaşa! Mehmet Ali, vallahi, Nevres yanında halt etmiş."

"Bunun üzerine bir taksim geç, bakalım, ondan sonra da Cevat Yavuz'un gazelini okusun: *Şirler pençei kahrımda olurken lerzan!*"

"Allah, yaşadık be!"

"Kerim Bey, namusum üzerine yemin ederim, siz gelinceye kadar bu kadar neşeli değildik."

Halbuki, sofranın neşesi arttıkça Sırrı Bey'in can sıkıntısı bir çeşit öfkeye çevriliyordu.

"Gel, Sırrı Bey, hiç olmazsa şu mezelerden ye! Hele şu yumurta salatası cennet olmuş, cennet..."

Sırrı Bey, cevap vermiyor; somurtuyordu. Kızlardan biri dayanamadı:

"Amma da suratsız adam bu, be.." dedi.

Başka bir tanesi de onu neşelendirmek için yanına sokuldu. Bacağını dizinin üstüne koydu. Kolunu boynuna attı. Gıdıklamak istedi. Fakat Sırrı Bey bütün bu şakalara yalnız burnundan soluyarak karşılık veriyordu.

Ahmet Kerim, Sırrı Bey'in bu haline bakarak kendi kendine:

"İşte, modern hayata göre en mükemmel 'mutekif'* örneği" dedi.

Gerçekten, eskiden dinî cemiyetlerde sık sık ortaya çıkan "veli" ve "mutekif" tiplerinin bu Sırrı Bey'den farkı ancak bir inanç farkı idi. O zamanki dinî vecdin yerine şimdiki devirlerin siyasî heyecanları geçmiş, onun vücuda getirdiği insanların aynını bu da vücuda getirmeğe başlamıştı. Bu bakımdan Ahmet Kerim'e göre siyasî fırkalara da kılık değiştirmiş

(*) Bir cami, mescit, tekke ya da türbeye çekilip ibadetle uğraşan.

birtakım tarikatlar gözüyle bakmak lâzım gelirdi. Çünkü bu fırkaların da o tarikatlar gibi sürü sürü çilekeşleri, dervişleri ve birer tane şeyhleri vardır. Şimdiki dilde bu çilekeşlerin adına aza diyorlar ve dervişlerin şeyhlerine de "lider" adını veriyorlar.

Yakasını hiçbir yerde bırakmayan "müşahede" ve "mülâhaza" alışkanlığı Ahmet Kerim'e burada da rahat vermiyordu. Gözleri Sırrı Bey'den ayrılıp sofraya başkanlık eden gence döner dönmez bu kumral başın üstünde bir trajedinin bütün ürperişlerini duydu. Zira, bu gencin, ihtilâl komitesini sevk ve idare edenlerden biri olduğunu daha oda kapısının eşiğinden girerken sezmişti. Öteki iki arkadaşının yüzlerinden, hallerinden de aynı tehlikeli işe hazırlanan kimselere mahsus kaygılar taşıdıkları anlaşılıyordu. Bunların bütün bu içişlerinde, eğlenişlerinde, bu şarkı söyleyişlerinde gizli bir azabı yenmeğe çalıştıklarını duymamak mümkün değildi. Bazan ahengin en coşkun bir anında içlerinden birinin yüzünden kesif bir bulutun gölgesi geçiyor veya öbürünün gözleri birdenbire korkunç bir şeyin varlığını keşfetmiş gibi meze takımlarının arasında bir noktaya dikiliyor, ya da ötekinin dudakları, söylediği şarkının en neşeli nakaratını tekrar ederken sanki bir ağlamayı tutmaya çalışıyormuş gibi bükülüyordu.

Ahmet Kerim, böyle düşünürken, o kumral saçlı genç adam, sanki onun düşüncelerine cevap vermek istiyormuşçasına:

"Kerim Bey, Kerim Bey;" dedi. "Bu hayat o kadar derin düşünceye değmez. Bugün varsak, yarın yokuz. Hele bizim gibi insanlar için..."

Birden sustu. Çok fazla söylemiş olmaktan korkan bir hali vardı. Fakat, gittikçe iradesini sarsan sarhoşluk onu istediği gibi ihtiyatlı olmaktan alıkoyuyordu. Kelimeleri dişlerinin arasında bir sakız gibi çiğneyerek söylüyordu:

"Size karşı ne kadar saygım ve sevgim olduğunu bilmezsiniz, Kerim Bey! Her biri bir yana kaçtı. Ali Kemal derseniz, gitti, İttihatçıların kucağına atıldı. Fakat, siz... Yok, yok; itiraz etmeyin; biz hepsini biliyoruz. hepsinden haberimiz var... Ne ise, içelim, içelim... Dünya bu, ne sana kalır; ne bana..."

Ahmet Kerim, seziyordu ki, hayat ve hadiselerin, faniliği hakkındaki bu sözler genç adamda bir fikir saplantısının ifadesidir. Arada bir susup da gözlerinin dalıp kaldığı yerde belki bir zindanın sonsuz karanlığını, belki bir darağacını, belki bir silâhın namlusunu görüyordu.

Hayatı böyle bir kâbus haline sokmak neden? Onu sadece, olduğu gibi yaşamak kabil değil mi? Neden bu kinler, bu kızgınlıklar, bu sıtmalar, bu çırpınmalar neden? Ahmet Kerim, yüksek bir ideal yolunda acı çekmeyi, tehlikeleri göze almayı anlıyordu. Fakat, şu umumhane odasında, şu rakı sofrası başında toplanan insanlarda bu yüksek ideallerden birini vehmetmek mümkün müydü? Bunlar, olsa olsa, bir kurşun darbesiyle talihi denemek isteyen birtakım ikbal kumarbazları değil midir? İkbal sizin neyinize? Bu al yanaklı kızlar, bu rakı sofrası, bu ut, bu çalgılar sizin neyinize yetmiyor? Ve bu kadarcık bir zevki sağlamak için hayatta daha tehlikesiz çalışma alanları yok mu?

Ahmet Kerim, düşündü ki, insanların aradığı yalnız bu değildir. Nüfuz ve şöhret sahibi olmak hırsı başlı başına ayrı bir iptilâdır ve bu yalnız Ömer Beyefendi gibi vezir oğullarının kalbine mahsus bir iptilâ değil, bir cemiyetin hemen her ferdini yoklayan bir sıtmadır. Bu bir vezir oğlunun aklını tutuşturup başını döndürdüğü kadar bir halk çocuğunun da sinirlerine, iradesine hâkim olabilir. Bütün tarih bu hırsın hikâyesinden başka bir şey değildir. En büyük fütuhatçılarla en büyük kâşifler hamlelerini bu ateşten almışlardır.

Demek ki, bu büyük küçük bütün insanları harekete geti-

ren şuuraltı kör kuvvetlerden biridir. Niçin sürü halinde yaşayan öteki yaratıklarda aynı derdin yıkıcılığına rast gelinmiyor? Niçin, meselâ bir koyun çoban olmak sevdasına düşmüyor?

Ahmet Kerim, bir parça da içkinin tesiriyle paradokstan paradoksa düştüğü sırada kumral saçlı gencin gözleri gittikçe süzülüyor; ut çalan adamın ağzındaki kasılmalar gittikçe çoğalıyor ve gazel söyleyenin başı, etrafında dayanacak bir yer arıyordu! Buna rağmen, ahenk devam ediyordu. Fakat, öyle bir ahenk ki, cıvımış, düzenini kaybetmiş ve bir acayip gürültü halini almıştır. Her ağızdan bir ses çıkmaktadır. Meselâ, sofranın başındaki delikanlı *'Felek bana neler etti – Bu gençliğim elden gitti'* şarkısını çağırırken; kızlar *'Rakı içtim al bardaktan – Buse aldım gül yanaktan'* türküsünü söylüyorlar ve ut nihaventten bir hava çalarken öteki hicazkâr kürdîden bir gazeli mırıldanmaya başlıyordu. Sırrı Bey ise, politikadan büsbütün ümidini kesmiş, bir kanepede uyukluyordu.

Kumral saçlı genç "Bu gençliğim elden gitti" şarkısını bitirdikten sonra masanın üzerine bir yumruk indirdi:

"Vallahi, billâhi; sözünden dönen kahpedir; kahpe oğlu kahpedir!" dedi.

Ut çalan adam elindeki mızrabın ucuyla bıyıklarını tarayarak ağır ağır söylendi:

"A babam; bunun tersini iddia eden var mı ki.. Yani ne demek istiyorsun?"

"Ne mi demek istiyorum? Ne mi demek istiyorum? Onu ben bilirim. Muhitimiz hep kancık, hep kancık dolu be!"

Ahmet Kerim, işi şakaya dökmek istedi ve eliyle sofrada oturan kızları göstererek:

"Gerçekten, buna şahit, ispat istemez!" dedi.

Öbürü devam etti:

"Ah, beyim ah... Siz bilmezsiniz. En yakın arkadaşlarımızın ağzını tutuncaya kadar neler çekiyoruz. Bizden ne istiyor-

lar bilmem ki?. Kelleyi koltuğun altına almışız, memleketteki pisliği kanımızla temizlemeğe karar vermişiz. Yine beğenilmeyiz. Yok şöyle yapın; yok, böyle yapın! İstiyorlar ki, her gün herkesin keyfine göre program değiştirelim. Daha şimdiden bize oyunu oynatıp parsayı kendileri toplamağa hazırlanıyorlar. Kerim Bey, Kerim Bey sana vasiyetim olsun; günün birinde bu gerçekleri yazacağın vakit kendi vicdanından başka hiçbir kimseye danışma! Size birçok kişiler bu işin esası şöyle idi, böyle idi diyecekler ama, siz inanmayacaksınız. Çünki, iş ne öyle idi, ne böyle idi. Biz beş on arkadaş, etrafımıza baktık, gördük ki, işe yarar adam kalmamış, her türlü mesuliyeti üzerimize aldık, ya herru ya merru dedik, öne atıldık... Beş on arkadaş... Anladın mı? Ondan ötesine kulak asma! Herkes bundan kendisine bir şeref payı ayırmak istiyor, istiyor, ama, biz vermeyeceğiz, vermeyeceğiz."

Yeniden masanın üstüne bir yumruk indirdi; Sırrı Bey, yattığı yerden gözlerinin bir tanesini açmış, bu yana bakıyor, dikkatle dinliyordu:

"Ulan ne avantacı, ne anaforcu heriflere kaldık be! Hepsi de biz yaptık, biz yapıyoruz iddiasında... Biz yaptık!.. Onların ne yaptıklarını Kâmil Paşa hükümeti zamanında gördük. Ne yapabileceklerini de o vakit anladık. Biz, şimdi onlara diyoruz: Gölge etmeyin, başka ihsan istemez! Elâlemin başını belâya sokup da Avrupa'ya kaçmak bir marifet mi? Sözde bizi onlar göndermiş de, biz her şeyi yapıp yetiştirecekmişiz de beyefendilere buyurun diyecekmişiz. Yağma yok."

Sırrı Bey doğruldu. İki gözünü birden açtı.

"Biz onları tecrübe ettik. İkinci bir tecrübeye vaziyetin tahammülü yok artık... Hem bu memleket tecrübe tahtası mı, yahu!"

Sırrı Bey, gözlerinin ucuyla Ahmet Kerim'e "Sana demedim mi idi?" demek ister gibi bir işaret etti. Masa hatibi bunun farkında değildi. Arkadaşları onu birkaç defa susmaya davet et-

tiler. Fakat onun kulağına artık hiçbir söz girmiyordu. Kendi iddiaları, kendi öfkeleri, kendi kaygıları içine bir derin bataklığa batar gibi gömülmüştü. Kızlar can sıkıntısından esnemeye veya uyuklamaya başlamışlardı. Aşağıdan ahenk ve içkinin kesildiğini sezen yaşlı kadın iki üç defa odaya gidip müşterilerinden bir şey isteyip istemediklerini soruyor ve:

"Defol oradan cadı! Akşamdan beri harcadığımız yetmiyor mu?" cevabını alınca, homurdanıyordu.

"Efendim, bu İttihatçılar bunları kötü alıştırmışlar. Heriflerde para bol, her biri gecede on on beş lira bırakıyor. Burunsuz Tahsin geçen hafta üç gün üç gece yandaki evi kapatmış... Dur bakalım; daha bizim sıramız gelmedi, be hatun!"

"Gelir inşallah..." diyor.

Sonra birden hatırına mühim bir şey gelmiş gibi ilâve ediyor:

"Ama, sakın büyük adam olunca siz de Yeni Çarşı'ya gitmeyesiniz. Sonra karışmam, bütün gidenler hastalık alıyor. Biz de fantazya yoktur amma temizlik çok."

"Hah, hah; sahi; Hanriyet'in evinde Talât Bey'in başına gelen... yahu, bu kadınlar da her şeyden haberli. Mübarekler canlı gazete, canlı gazete..."

Deminki ciddî esrarlı dertleşmenin böyle bir konuşma ile soysuzlaşmasını hiç çekemeyen Sırrı Bey, sinirli bir tavırla yerinden kalkıp çaçanın üzerine yürüdü:

"Haydi, haydi; yeter artık; git işine.." diye bağırdı.

Öbürleri bu öfkeye gülüyorlardı:

"Şu Sırrı Bey de olur şey değil, be... Yanında hiç de havadan laf etmeye gelmiyor; hemen kızıyor. Azizim, durmadan da suikasttan, komplodan, politika kavgasından konuşulmaz ya, ara sıra böyle şakalaşmalar da lâzım."

Bunu söyleyen genç adam, ciddi bir tavırla kaşlarını çatarak kadehini doldurdu; sonra yine aynı tavırla yanındaki kızın başını göğsüne doğru çekip okşamağa başladı:

"Güzel değil mi haspa, Allah aşkına söyleyin; Kerim Bey, güzel değil mi? Hem de ne adamcıldır, ne candır, bilseniz..."

Yüzünü kızın yüzüne yaklaştırıyor ve soruyor:

"Kız, sen de beni sever misin? Benim başıma bir belâ gelirse acır mısın bana?.."

"Sus vire, Allah göstermesin..."

"Ah, can, can, can... Beni bu koruyacak işte; beni bu saklayacak. Marika, Marika; ben o gün senin koynunda bir çocuk gibi saklanacağım. Sen beni kollarının arasına alacaksın; kimseye vermeyeceksin, kimseye..."

Kelimeler ağzının içinde gittikçe uzuyor, dağılıyor, damağına ve dişlerine yapışıyordu. Kız, zorlama bir şefkatle onun yüzünü okşuyor, saçlarını düzeltiyordu:

"Vire neler söylüyor bu? Vire; neler söylüyor?.."

Genç adamın, gözleri uzun bir müddet belirsiz noktalardan birine dalıyor; sonra birden, bir çelikten bıçak parıltısıyla arkadaşlarının üzerine saplanıyordu. O vakit korkulu bir rüyadan uyanmış gibi vücudu silkinerek doğruluyordu:

"Hayır, hayır!" diyordu. "Bu kafayı ben kolay kolay vermem; Marika korkma! Vallahi yakarım, dünyayı yakarım..."

XIV
HÜKÜM GECESİ

Bu gecenin üstünden bir hafta geçmemişti ki, bir öğle üzeri gazetenin Babıâli muhabiri fevkalade bir telâşla Ahmet Kerim'in yanına girdi. Bu bir giriş değil, bir atılıştı. Ne var, ne oldu demeğe kalmadı; muhabirin birbirine çarpan çeneleri arasından şu sözler döküldü:

"Mahmut Şevket Paşa'yı vurdular; vurdular..."

Ahmet Kerim:

"Ey sonra?.." diye sordu. Muhabir:

"Sonra ne oldu, bilmiyorum." dedi ve odadaki iskemlelerden birinin üzerine yığılıverdi.

Ahmet Kerim, kalktı, polis merkezine telefon etmek istedi, tam kapıdan çıkacağı sırada ikinci bir muhabirle karşılaştı:

"Haberiniz var mı? Haberiniz var mı?"

"Biliyoruz, sen sonucu söyle..."

"Sonuç ne olacak? Yaveri de kendisi de sizlere ömür... Harbiye Nezaretine götürdükleri vakit yaşıyordu, son nefesini orada vermiş."

"Onların nereye savuştuğunu kimse bilmiyor. Çünki, vaka şöyle olmuş. Hani Beyazıt'a giderken Çemberlitaş'tan son-

ra dar bir köşe vardır! İşte, tam orada bir otomobil duruyormuş; **Mahmut Şevket Paşa**'nın otomobili bununla karşılaşmış, tabiatıyla o da durmak zorunda kalmış. Tam bu sırada öbür otomobilden birçok eller uzanmış, dan dun, dan dun! Ve sürüp gitmişler... Bu otomobilin aldığı istikamete bakılacak olursa Çatalca yolunu tuttukları anlaşılıyor."

Ahmet Kerim'in bu dakikada herkesten çok Sırrı Bey'e ihtiyacı oldu. İlk defa olarak telâştan, kaygıdan yerinde duramıyordu. Hiç şüphesiz bütün şimdiye kadar işittiklerine, bildiklerine, gördüklerine rağmen bu siyasî cinayetin evveliyatı ve neticeleri herkes gibi Ahmet Kerim için de bilinmez ve esrarlıydı. Hattâ şu ihtilâl komitesiyle bunun ne dereceye kadar ilgili olduğunu, eğer ilgisi varsa bunun ne suretle bir ihtilâlin başlangıcı olacağını tahmin edemiyordu. Suikastçıları taşıyan otomobilin Çatalca'ya doğru gitmiş olması neyi ispat ederdi? Bu kadar hazırlıktan sonra bir tek adamın ölümünden ne çıkardı? Acaba bu cinayet, Nazım Paşa taraflısı birkaç zabitin sırf şahsî öç alma maksadıyla yaptıkları bir işten mi ibaretti? Yoksa şu dakikada şehrin çeşitli yerlerinde aynı olaylar oluyordu da henüz kendilerinin haberi mi yoktu? Bütün bu sualler Ahmet Kerim'in zihninden birer şimşek hızıyla geçiyor ve hepsi de dehşet verici bir şekilde cevapsız kalıyordu.

Bu halde tâ akşama kadar beklemek lâzım geldi. Akşam; her yanda Sırrı Bey'i aradı. Bulamadı. Şimdi sinsi, zalim ve ürkütücü bir polis havası İstanbul'un üstüne bir kâbus gibi çökmüştü. Merkez Kumandanı Cemal Bey'in bir gülleden daha ağır yumruğu sanki muhalefetin can evine bir cehennem azabı gibi çökmüştü. Muharebe sırasında geçirdiği uzun ve öldürücü hastalıktan sonra bir felâket hatırası olarak sakalını uzatan bu genç miralay o vakitten beri halkın muhayyelesinde heybetli bir hal almıştı. Gerçi, amme efkârınca bu şahsiyet büsbütün yeni bir değer temsil etmiyor-

du. Dört beş yıl önceki Üsküdar Mutasarrıflığında ve ondan sonraki Adana Valiliğinde Cemal Bey, Meşrutiyet devrinin ortaya attığı şöhretlerin en kuvvetlilerinden biri olmasını bitmişti. Fakat, bu seferki kadar etrafına dehşet saldığı hiç görülmemiş, İstanbul kendisini böylesine onun avcu içinde hissetmemişti.

Gerçekten, Mahmut Şevket Paşa son nefesini verdiği andan itibaren bütün tahkik, takip ve tevkif işlerini kendi eline alan **Cemal Bey**, İstanbul şehrini bir limon gibi sıkıyor ve içindeki her çeşit kargaşalık ve muhalefet asidini bir sel halinde ortaya döküyordu. Bu sel, bütün karakolların, tevkifevlerinin, hapishanelerin her tarafını ağzına kadar dolduruyor, sanki bodrum katlarının deliklerinden, tavan aralarından, helâ pencerelerinden dışarıya taşıyordu.

Bu umumi tevkiflerin üçüncü günü, Ahmet Kerim de bu "maznun" yığınlarından birinin içine katıldı. İki gün geceli gündüzlü o karakoldan bu karakola sürüklendikten sonra, nihayet Harp Divanı'na verilen birkaç kişi arasında Seraskerlik Kapısının koğuşlarından birine tıkıldı.

Sürüden bu ayrılış Ahmet Kerim'e bir uğursuzluk alâmeti gibi göründü. Çünki, sürüde kalanların kafile kafile vapurlara bindirilip Anadolu'ya götürüldüklerini ve geriye bırakılanların da ancak darağacı yolunu boylamağa namzet olduklarını biliyordu. Nitekim Mahmut Şevket Paşa'nın katilleri olmakla sanık bulunanlar da bu koğuşlara misafir edilmiştir. Kimbilir, belki katillerin en inatçılarından biri olduğu söylenen Mehmet Ali ile Ahmet Kerim'i ayıran şey bir duvardan ibarettir.

Ahmet Kerim içinden "İşim bitti!" diyor ve bir iskemlenin üzerine yığılıyor. Şu anda biricik kaygısı annesidir. O hatırına geldikçe yüreği parçalanıyor. Kendisine değil annesine acıyor ve kendi yasını şimdiden annesinin yüreğinde tutuyor. Sanki Ahmet Kerim ikiye ayrılmıştır. Bir yarın darağa-

cında sallanacak olan Ahmet Kerim var, bir de onun arkasından ak saçlarını yolup döğünen ihtiyar ana var. Bu iki kişinin her ikisi de bir vücutta birbirine sarılmış ağlıyor ve her ikisinin göz yaşları birbirine karışıyor. Genç adam "Ben senin için ağlayayım. Fakat sen ağlama, sen ağlama!" diyor ve tevkif edildiği saatte evinde geçen olayları parça parça yeniden yaşıyor:

Polisler ellerinde tabancalarla tâ yatak odasının ortasında ayakta duruyorlardı. Annesi bir kanepenin üzerine yığılmış hıçkırıyordu. Ahmet Kerim bir yandan giyiniyor, bir yandan yaşlı kadını avutmaya çalışıyordu:

"Geçen seferki gibi;" diyordu. "Bilmiyor musun, geçen sefer nasıl iki gün içinde kurtuldum, geldim? Yine öyle olacak. Suçsuzluğumdan o kadar eminim ki, anne, o kadar eminim ki, hiçbir kaygı duymuyorum. Yalnız sen kendini iyi tut; üzülme, ağlama."

Yaşlı kadın başını iki yanına sallayarak ve sancısı tutmuş gibi elleriyle dizlerini sıkarak inliyordu.

"Canım, anne; akıl var, yakın var, nasıl ihtimal verebilirsin ki birtakım caniler arasında ben de bulunayım? Ömrümde bir kere silâha el sürdüğümü gördün mü? Yazı yazmak meselesine gelince biliyorsun ki, çoktan onu da bıraktım. Hem bu iş o iş değil; bu, büsbütün başka... Benim gibilerle hiç ilgisi olmayan bir şey... Zaten yarın öbürgün anlaşılacak ya..."

Annesi bir şeyler söylemek istiyor, başaramıyordu. Yalnız dizlerini dövüyor:

"Ah, ah, ah..." diyebiliyordu.

Ahmet Kerim giyinmesini bitirdikten sonra heyecanını tutmaya ve mümkün olduğu kadar sakin görünmeğe çalışarak:

"İşte gidiyorum. Sakın arkamdan filân gelmeğe kalkışma. Bana son derece acı vermiş olursun." dedi ve anasının elini öpmeğe cesaret edemedi.

Fakat ihtiyar kadın son bir hamle ile yerinden kalktı ve hıçkırıklar arasında güç anlaşılır bir sesle:

"Dur, dur, yanına birkaç parça çamaşır vereyim." dedi ve bin türlü güçlükle Ahmet Kerim'in eline bir küçük paket sıkıştırdı. Tam oğlu kapıdan çıkarken yine seslendi:

"Yavrum; mendil koymayı unutmuşum. Dur yavrum; dur..."

Bu "Dur, dur!" kelimeleri ihtiyar kadının ağzında sanki yürek paralayıcı bir yalvarış halini alıyordu. Ahmet Kerim, burada daha fazla kalamayacağını anladı ve polislerin arasında arkasına bakmaksızın çıktı, gitti.

Ahmet Kerim: "Yarın öbürgün hayattan da böyle çıkıp gideceğim." diyordu. Fakat bunu söylerken bazı mucizemsi hadiselerin kendi yardımına yetişeceğinden de ümidini kesmiyordu. Bütün ruhu bu iki ihtimal, bu iki vehim, bu iki boşluk arasında bir saat rakkası gibi sallanıyordu ve şu hapishane koğuşunun sessizliği içinde bu rakkasın sesi hayatın biricik işareti gibiydi.

Ahmet Kerim, göz yaşlarını sildi ve oturduğu yerden kalkıp bir aşağı bir yukarı dolaşmağa başladı. Bütün bu ıslak ve karanlık duygular berzahından kurtulup kendisini tamamiyle aklın kontroluna bırakmak istiyordu. Akıl... Fakat, bu hal aklın alabileceği bir şey mi? Ahmet Kerim, gazeteci Ahmet Kerim, ömründe, silâhlı, kanlı işler şöyle dursun, basbayağı hiçbir iş yapmamış, hiçbir harekette bulunmamış bu düşünce bu hulya, ve nazariyeler adamı nasıl olur da bir cinayet davasında birinci derecede sanık kimseler arasına girebilirdi? Bu gerçek, midemizin çok dolu olduğu gecelerde üstümüze bastıran kâbuslardan birine benziyordu ve kendisinde hiç de "gerçek"in zalimce açıklığı yoktu. O kadar ki, Ahmet Kerim, durup durup: "Yok canım, bu kabil değil! Mutlaka bir yanlışlık olacak, mutlaka şimdi neredeyse bu yanlışlık anlaşılacak!" diyordu. Fakat, bunu söyler-

ken kendisinin boş bir teselliye kapıldığını pek iyi seziyor, İttihat ve Terakki rejiminin terör sahasında, mantığa sığmaz neler yapabileceği birer birer gözlerinin önünden geçiyordu. Burada bahis mevzuu olan şey haklıyı haksızdan ayıran, suçluya cezasını, suçsuza hürriyetini veren bir adalet eli değildi, burada kendi varlığını müdafaaya karar vermiş bir yırtıcı mahlukun pençesi kımıldıyordu. Bu pençe sağa sola vuruyor, kendi cinsinden, kendi soyundan olmayanları acımaksızın eziyordu. Ahmet Kerim, karşısında şuursuz, fikirsiz bir kuvvetin kükrediğini ve yeri göğü titrettiğini duyuyordu. Buna nasıl laf anlatılabilirdi? Buna ne denilebilirdi? Hangi hak ve adalet prensibi bunun üzerinde hüküm yürütebilirdi? Ahmet Kerim çocukken dinlediği bir masaldaki şu sözü hatırlıyordu:

"Aman ayı dayı; aman ayı dayı, beni bırak; annem evde bekliyor, bana aşımı verecek."

O masalda, bu sözü, dağ başında yolunu şaşırıp bir ayının inine düşmüş küçücük bir çocuk söyler. Belki yirmi, belki yirmi beş yıl önce yarı dalgın, yarı uykuda kulağına çarpıp gelen bu sözde, Ahmet Kerim, şimdi olağanüstü bir "belâgat" buluyor; bu söz ona en dokunaklı şiirlerden daha tesirli geliyordu. Gerçekten, hayatta bir insan için hangi hal, bir başkasına dert anlatamamaktan daha güç, daha çetin, daha sarp ve daha acıklı olabilirdi? Tanrıya dua ediyorsunuz, kabul etmiyor; hâkime yalvarıyorsunuz, dinlemiyor. Sevgiliye ağlıyorsunuz, gülüyor.

Nereye gitmeli? Kime baş vurmalı? Ah zavallı insan tabiatın ve cemiyetin ortasında ne kadar da yalnız ve çaresizdir...

Ahmet Kerim'deki bu müthiş yalnızlık duygusu Merkez Kumandanı Cemal Bey'in yanına girip çıktıktan sonra büsbütün arttı. Cemal Bey'in yanına mı? Evet, tevkifinin üçüncü günü bir zabitle iki süngülünün yanında Ahmet Kerim, o korkunç terör Tanrısının karşısına çıktı. Bu heyecanlı kar-

şılaşma yüksek tavanlı geniş bir odanın içinde oldu. Cemal Bey, ayakta belini masasının kenarına dayamış ve iki kollarını göğsünün üstünde kavuşturmuş duruyordu. Kızıl sakalına, yağız benzine ve yüzünü bir palanın ucu gibi ikiye ayıran kalın ve geniş burnuna rağmen Ahmet Kerim, bu adamı ilk bakışta oldukça cana yakın bulmuştu. Zira, tevkif olunduğu saatten beri bu ilk insandı ki, ona bir şey sormak veya onu dinlemek lütfunu gösteriyordu. Cemal Bey, sert mi, yumuşak mı, hakaretli mi, nazikçe mi olduğu pek anlaşılamayan bir sesle:

"Ahmet Kerim sizsiniz öyle mi?" dedi ve genç adamı iyice süzdükten sonra ilâve etti:

"Siz, bir fikir adamı, bir kalem adamı; siz vatanın münevver genci... Bu pespayeler, bu kanlı katiller arasında işiniz ne?"

Ahmet Kerim, bir şey söylemek istedi. Merkez Kumandanı onu elinin acayip bir işaretiyle susmaya davet etti.

"Bu memleketin hali ne olacak böyle? Herkes politika yapar. Herkes bir kargaşalık ve ihtilâl unsurudur. Bu şartlar içinde bizim yerimizde olsanız ne yaparsınız? Söyleyin."

Ahmet Kerim, ikinci defa ağzını açmak teşebbüsünde bulundu. Fakat Miralay Cemal Bey deminki jestiyle onu yeniden susturdu:

"Bütün dünyaya karşı rezil olduk. Avrupa hürriyet ve müşrutiyete ne kadar az lâyık olduğumuzu her gün bir parça daha ziyade anlıyor ve bize hakaretle bakıyor. Bu bir yana... Öte yandan vatan duygularından ne kadar yoksun olduğumuzu görüyor... Beyefendi, dört düşmanla savaş halinde olduğumuzu unuttunuz mu?"

Ahmet Kerim üçüncü defa cevap vermek istedi. Bu sefer Cemal Bey genç adamın yüzüne öyle bir bakışla baktı ki, herhangi bir işkence aleti bunun yanında okşayan bir el gibidir. Bu bakışta Ahmet Kerim'in hiç bilmediği, görmediği esrarlı bir "şey"in parıltısı vardı. Öyle bir şey ki, ne insanda, ne ta-

biatta bulunur. Ancak henüz keşfedilmemiş bir unsurun anî parıltılarına benzetilebilir. Ahmet Kerim, bu bakışın farkına vardıktan sonra Cemal Bey'le aralarında derin bir uçurumun açıldığını hissetti ve artık ağzını açıp bir tek kelime söylemekten vazgeçti. Sanıyordu ki, bu adama sesini işittirebilmek için avazının yettiği kadar bağırmak, bağırmak, bağırmak lâzımdır. Çünki bu adam ona insanı, kâinatı terkip eden unsurların öbür yakasında büsbütün başka bir dünyada yaşayan mahluklardan biri gibi görünmüştü. Buna sesini işittirebilse bile meramını anlatmaya gücü yetemeyecekti. Bununla beraber konuşmak için Ahmet Kerim'in hiç bilmediği birtakım kelimeler bulması yer yüzünde konuşulan dillerden büsbütün başka bir dil kullanması lâzım geliyordu.

Genç adam böyle düşünürken Cemal Bey acı ve keskin sözlerine devam ediyordu:

"Sizin aleyhinizde reddedilmesi imkânsız birtakım vesikalar var elimizde. Bu vesikalara pek o kadar ehemmiyet vermiyoruz. Yalnız bir hafta önce bir akşam üstü Salih Paşa'nın evine neden gittiniz? Ondan sonra Beyoğlu'nda Ziba sokağında (8) numaralı evde işiniz ne idi? Bize anlatınız!"

Ahmet Kerim bir çırpıda her şeyi olduğu gibi anlattı ve hikâyesine yalnız şu sözleri ilâve etti:

"Görünüşe bakılacak olursa her şey aleyhimdedir. Fakat, işin içyüzü büsbütün başkadır beyefendi. Sizi temin ederim ki, bu adamların ne yapmak istediklerinden hiç haberim yoktu. Hattâ bunu anlamak için son derece emek harcayan arkadaşım Sırrı Bey'in de bu konuda benden çok bilgi sahibi olduğuna ihtimal vermiyorum."

Cemal Bey şeytanca bir tebessümle güldü:

"Sırrı Bey; Sırrı Bey'i işe neden karıştırıyorsunuz? Onun bize çok hizmeti olmuştur" dedi.

Ahmet Kerim, içinde bulunduğu şartların bütün ağırlığını unutup:

"Nasıl, Sırrı Bey mi? Nasıl Nasıl!" diye haykırmaktan kendini alamadı. Cemal Bey öfkeli bir tavırla odanın içinde gezinmeye başladı.

Sonra yine eski yerine geldi, durdu. Parmaklarıyla sakalını taradı, taradı. Her haliyle "müthiş ve kati bir karar almak üzereyim" demek istiyor gibiydi. Lâkin, Sırrı Bey hakkındaki bu iğrenç gerçeğe erdiği saniyeden beri sanki donakalan Ahmet Kerim üzerinde bütün bu dramatik pandomimanın hiçbir tesiri olmamıştı.

Cemal Bey, masanın başına oturdu. Bir şeyler yazdı. Sonra ağır, vakarlı ve hemen hemen koruyucu bir sesle Ahmet Kerim'e şunları söyledi.

"Ahmet Kerim Bey, vaziyetiniz, çok vahimdir ve cezanız bu ölçüde ağır olacaktır. Bu cezanın hafifletilmesi ancak bir suretle kabil olabilir. Bize şu suikastla alâkalı bütün bildiklerinizi tam bir samimiyetle anlatır mısınız?"

Ahmet Kerim, bir an gövdesinin altında dizlerinin büküldüğünü duydu. Merkez Kumandanının bu sözlerinde bir mahkûma idam hükmü bildirildikten sonra "Bir söyleyeceğin var mı?" diye sormak gibi bir şey gizliydi ve Cemal Bey'in sesinde gerçekten, öyle bir dehşet seziliyordu. Genç adam, güç halle:

"Bütün bildiklerimi söyledim, efendim;" dedi.

Bunun üzerine Cemal Bey zile bastı. İçeriye giren çavuşa yazdığı kâğıdı uzattı.

"Alınız, bu efendiyi götürünüz" dedi.

Ahmet Kerim, cansız bir şey haline girmişti. Bir hokkanın, bir masanın, bir iskemlenin belki, şu dakikada, ondan daha belirli bir şahsiyeti olabilirdi. "Götürünüz!", "Getiriniz"... Evet Ahmet Kerim, artık giden, gelen bir adam değil, götürülen ve getirilen bir "şey"di. Hiç böyle bir "şey"e düşünmek, duymak yakışır mıydı? Onun içindir ki, Ahmet Kerim, Bekirağa Bölüğündeki hücresine geri getirildiği vakit bütün

manasıyla ruhsuz bir cesetten farksızdı. Artık geçmişle ilgili hiçbir hatırası kalmamıştı; artık gelecekle ilgili hiçbir tasarısı yoktu ve bugünü bir rüya gibi yaşıyordu:

Ara sıra, o da belirsiz bir şekilde, annesini düşünüyordu:

Vakit gecedir; zenci karısı yuvarlak karınlı porselen lambayı yakıp konsolun mermeri üstüne koymuştur. Odanın bir köşesinde ihtiyar kadın bir bohça şeklini alarak büzülmüş, oturuyordur. Lambayı yakıp konsolun üstüne bırakan zenci karısı soruyordur:

"Hanım, yemeği hazır edeyim mi?"

İhtiyar kadın "Hayır!" demeğe bile lüzum görmüyor, dudakları birtakım dualar mırıldanarak önüne bakıyordu. İnsanın böyle bir anında, ne kederine katılan akraba, ne de avutan dost vardır. Hattâ başkalarının felâketinden bir ibret dersi gibi yararlanmaya kalkışan tecessüs sahipleriyle bu felâketi bir acı biber gibi sömürmekte zevk bulan benciller bile bu anı fazla tehlikeli bulup uzaklaşırlar. Ahmet Kerim, birkaç defa üst üste:

"Zavallı anneciğim, zavallı anneciğim!" diye mırıldanıyor ve başını bir kere daha, artık hiç kaldırmamak üzere onun dizine koymak istiyor. Sahi, neredeyse bir yere uzanmak zamanı gelecektir. Ay! Bu yatağı kim getirmiş, bu tahta kerevetin üzerine bu temiz, beyaz ev yatağını kim sermiş? Kim, bu kenarları fistolu yastıkları böyle üst üste koymuş? Ahmet Kerim, bakıyor ki, bütün bunlar evinin eşyasıdır ve dayanılmaz bir ağlama ihtiyacıyla yüzükoyun bu sevimli ve tanıdık şeylerin üzerine kapanıyor.

O yokken anası tarafından gönderildiğine şüphe olmayan bütün bu şeylere anasının kokusu sinmiştir. Yalnız eski Türk kadınına vergi titiz bir temizlik duygusundan doğan bir millî temizlik ve saflık kokusu!.. Ahmet Kerim'e, bu koku ile dolu evde, her türlü sıtmadan ve ateşten uzak, sessiz, rahat ve hep şefkate ve hep sevgiye emanet edilmiş ola-

rak yaşayıp ihtiyarlamak niçin yetmedi? Devrin kötülükleri, politikanın hayhuyları, birtakım ihtiraslardan, hasetlerden, kinlerden, kızgınlıklardan meydana gelmiş kaotik bir âlemin bütün o boşuna kaynaşmaları hangi şeytanî cazibelerle onu bu rahat ve temiz kucaktan kendi sert ve haşin göğsüne çekti? Ne vardı burada? Güzellik ve iyilik adına burada ne vardı? Hangi yüksek heyecan, hangi vicdan zevki pahasına bu kederleri, bu acıları, bu sefaletleri ve sonunda bu felâketi göze almıştı? Bari muhalefetin zaferinde memleket için bir mutluluk umanlardan olsaydı, bari kalbini kartal gibi kahredici bir ideale yuva yapmış olsaydı; bari ölüm dakikasında "Ben ölüyorum, fakat inandığım fikir yaşayacak!" diyebilseydi!.. Hayır, ne o, ne bu... Muhalefetin bütün maskaralıklarına yakından şahit olan Ahmet Kerim, onun ciddîliğine bir an akıl erdiremememiş; ona maddî ve manevî bir anarşinin çeşitli görünüşlerinden biri gözüyle bakmış ve işin asıl garibi, İttihat ve Terakki'yi milletteki müspet kuvvetlerinin biricik kaynağı saymıştı. Demek ki, ne samimî bir surette muhalefeti benimsemiş, ne de İttihat ve Terakki'nin faziletsizliğine yürekten inanmıştı! Şu halde neyi müdafaa etmiş? Neye karşı yürümüştü? Eğer bu hapis hücresi bir kavganın sonu ise, eğer yarına, belki biraz sonraya alnına yazılmış olan akıbet bir mağlubiyetin ifadesi ise, Ahmet Kerim'in kiminle döğüştüğünü ve kendisinin kim tarafından ve neden yenildiğini bilmesi lâzım gelmez miydi? Halbuki, genç adam, bunu bile bilmiyordu. Ne birlikte mahkûm olduğu arkadaşlarına karşı yüreğinde ufak bir sevgi, ne de kendisine bu işkenceyi lâyık gören düşmanlarına karşı bir kızgınlık ve nefret duyuyordu. Hayata atıldığı ilk günden bu müthiş ana kadar nasıl şuursuz bir hayalet, bir somnambül gibi yaşadıysa, yarın ölüme de aynı kâbusa bürünmüş olarak gidecekti. Yazık ki, o birtakım esrarlı, kör ve sakar kuvvetlerin sevk ettiği ve harekete getirdiği içi boş bir kalıptı. Şimdi yine aynı kuv-

vetler onu bir hapishanenin köşesine atıyor veya halk denilen çocuğun gözünü korkutmak için sırtına kefen geçirip üç ayaklı bir direğin ucunda sallandırıyordu.

Ahmet Kerim, bu tablo gözünün önüne gelir gelmez yüzükoyun uzandığı yataktan fırladı; odanın içinde yeniden dolaşmağa başladı. Facia edebiyatında veya tarihin facialı sayfalarında son dakikalarına kadar hikâyelerini okuduğu idam mahkûmları birer birer hayalinden geçiyordu. Bunların içinde acıklı olanlar, büyük görünenler ve insanlık trajedisinin sınırlarını aşanlar vardı. Meselâ Fransız İhtilâlilin kanlı safhaları içinde Danton'la Bailly'nin yüzleri insanüstü bir sırrın görünüşü gibi gözüküyordu. Danton'un Gillotin üzerinde durup da Convention'daki kürsüden söz söyler gibi halka hitap edişi ve Bailly'nin, kendisine "Titriyorsun ha!" denildiği vakit "Evet oğlum, titriyorum. Fakat, korkudan değil soğuktan.." cevabını verişi Ahmet Kerim için şu dakikada heybetli bir cesaret dersiydi. Acaba o da böyle soğukkanlılıkla ölebilecek miydi? Ruhunda bu yiğitliği bulabilmek için yine o ihtilâl sırasında, idam yerinin uğursuz basamaklarında bile bir tören günü, Versailles'in merdivenlerinden çıkar gibi en ince, en yontulmuş zariflik ve nezaket icaplarını unutmayan yasemin gerdanlı, taze ve güzel kadınları düşünüyordu. Hele son dinî vazîfesini yaptırmağa gelen papaza:

"Beni teselliye çalışmayınız, rahip efendi. Biliyorsunuz ki, bu yıl Paris'te baş kestirmek moda oldu. Bütün tanıdığım hanımlar bunu yaptırdılar. Geriye kalacak bir ben miyim?" diyen küçücük kadıncağız şu dakikada onun gönlüne Samiye'den daha yakın bir kız kardeş gibi geliyordu. Sahi; bu kız kardeş orada, o sevgili orada iken, Ahmet Kerim, ölümden bu derece niçin korkacaktı? Bütün güzel, iyi ve ideal insanlar erkekli dişili hep öbür yakada değil miydiler? Leonora orada değil miydi? Dante, Shakespeare, Rousseau hep orada değil miydiler?

Ahmet Kerim, şimdi, can havliyle edebî kültürünün bu son parıltılarına sarılıyordu. Fakat, bu gelip geçici parıltılar altında hareketsiz duran genç uzviyeti her ölüm hatırına geldikçe tuzağa düşmüş bir pars gibi kıvranıyor, ulumak, kükremek, saldırmak, parçalamak istiyordu. Hele birlikte öleceği kimseleri düşündükçe bu hayvanî isyanı büsbütün şiddetleniyor; âdeta azgın bir hal alıyordu. Ahmet Kerim, bir iki defa başını duvara çarpıp kırmak istedi. Hiç değilse bu şekilde ölüm onu bir alay cani arasında halka gösterilmek zilletinden koruyacaktı.

Bulunduğu oda karanlıktır. Saatin kaç olduğunu bilmiyor. Ah, bir bu geceyi atlatsa... Bilmem neden bu gece ona hayatının en son gecesi gibi geliyordu. Cemal Bey'le konuşması bir çeşit yargılanma değil miydi? Cemal Bey'in "Vaziyetiniz ciddîdir. Ve hakkınızdaki ceza ona göre ağır olacaktır." deyişi bir çeşit "hüküm"ü ifade etmiyor muydu? Ondan daha ne soracaklardı? Ona daha ne diyeceklerdi? İşte, **Pire Memet Sokağındaki baskının** üzerinden bir hafta geçmişti. Suikastçılar hemen hemen suçüstü yakalanmıştı. Bunları daha çok bekletmeye ne lüzum vardı? İttihat ve Terakki adaletinin ne kadar hızlı ve kısa olduğunu pek iyi bilen Ahmet Kerim, tevkif ile ceza arasındaki bu bir haftalık müddeti bile çok buluyordu. Demek ki, ya bu gece ya da yarın... Genç adam, kendi kendisine: "Adam sen de, ne kadar erken olursa o kadar iyi!" dedi. Bir hastalıktan mutlaka bir ameliyatla kurtulacağını bilen bir insanın o ameliyat saatini bekleyişi gibi Ahmet Kerim de ölüm saatini öyle bir telâş, öyle bir heyecan ile bekliyordu. "Aman, bir an önce olsun da, kurtulayım!" diyordu. Çünki, en müthiş olan şeyin ölümün kendisi değil, ölüm korkusu olduğunu görüyordu.

Ahmet Kerim, karanlığın içinde yüksek sesle konuşmağa başladı. Tıpkı, bir diş ağrısını unutmak için şarkı söyleyen kimseler gibiydi:

"Ey Ahmet Kerim, işte birbirimizden ebedî olarak ayrılacağımız saat yaklaşıyor;" diyordu. "Ebedi olarak" Ahmet Samim'in vurulduğu gün durmadan tekrar ettiği ve her tekrar edişinde daha korkunç, daha trajik bulduğu bu kelime şimdi kendisini ilgilendirir ilgilendirmez bütün o eski vahametini kaybetmişti. Sanki giydiği elbiselerin veya dokunduğu eşyadan birinin adı imiş gibi cana yakın, malum bir şey olmuştu. Bu, şimdi, onca yeleğim, düğmem, iskemlem, yatağım demekle birdi.

Ahmet Kerim, kendi seslenişine yine kendisi cevap veriyordu:

"Otuz yaşında, bu, henüz pek erken değil mi? Yok, yok, geç bile kaldık. Bu arkadaşlık kadar sıkıntılı bir şey bilmiyorum. Gençliğe ilk adımı bastığım günden beri sen benim için yüz defa okunmuş bir kitaptan daha sıkıntılı ve daha lüzumsuz bir şey oldun. Ben de senin için durmadan mırıldanan, durmadan huysuzlanan, durmadan tenkitçi, durmadan kaba ve geçimsiz bir arkadaştım. Bir an yüzün güleceği zaman ben hemen kaşlarımı çatardım; yediğini, içtiğini sana zehir ederdim. Sevdiklerinle senin arana girerdim. Sana bir türlü, onlara bir türlü söyleyerek sizi birbirinizden ayırırdım. Seni sevmediğin kimselerin kucağına atar ve sen bocaladıkça ben karşına geçip gülmeyi bir zekâ eseri sayardım. Sen herkes gibi bir kimse idin: İsteklerin, dileklerin, ümitlerin vardı. Onları birer birer nasıl kırdığımı tabiî hatırlarsın. Ve seni kendi kısmetinin, kendi alın yazının tersine nasıl zorla yürüttüğümü de bilirsin. İhtimal ki, senin alın yazında şunlar yazılıydı: 'Alemin saygı ve takdirini kazanmış bir adam olacaksın. Memleketine yararlı hizmetler edeceksin ve bunun manevî mükâfatını göreceksin. Özel yaşayışın şefkatli bir ana ile seven bir eş arasında berrak bir ırmak gibi akıp gidecektir.' Halbuki ben bu alın yazısını sildim, yerine şunları yazdım: 'Her şeyin zıddına yürü; hattâ kendi zıddına bile!.. Dün-

ya budalalar, kötü yürekliler, bayağı, gülünç ve sıkıcı insanlarla doludur. Hele bizim memleketimizde bunlar çoğunluktadır. Onun için sen herkesle ve her şeyle mücadele zorunda kalacaksın. Hiçbir kimseyi, hiçbir şeyi sevmeyeceksin. Çünki, sevgi bir mağlubiyet eseridir. Mağlubiyet ise sana yakışmaz. Çünki, sen herkesten akıllı, herkesten değerli, herkesten güçlü, herkesten büyüksün!'"

Ahmet Kerim, acı acı güldü.

"Gerçekten buna inandığım zaman da oldu;" dedi. Lâkin öbür benliği sözünü kesti:

"Senin en büyük hatan bu değil. Senin en büyük hatan ne isen öyle görünmeyişindir." dedi. "Şefkatliydin, merhametsizliği şiar edindin! Yumuşak başlı bir çocuktun, dik kafalılığı zarifliğe ve asilliğe daha uygun buldun. İttihatçı idin, kendini muhalif tanıttın. Sahtekâr, sahtekâr!"

Ahmet Kerim: "Gerçekten ben bir sahtekârım!" dedi. "Fakat, bu sahtekârlığı yalnız içinde doğup büyüdüğüm cemiyete karşı yapmadım, kendime, asıl kendime karşı yaptım. Bütün tabiî ve sosyal kanunları çiğnemek istedim. Eğer şimdi bu partiyi kaybetmiş bir durumda isem, bu, benim cezamdır. Lâkin neden bu kanunlar da bana çarpmak için şekil ve ad değiştiriyorlar? Neden bir Divanı Harp kararı haline giriyorlar? Neden bir Merkez Kumandanın emri, bir siyasî partinin intikamı şeklini alıyorlar? Neden beni hiç işlemediğim bir cinayet yüzünden öldürmeğe kalkışıyorlar?"

Ahmet Kerim, işte bunu anlayamıyordu ve ona, bu hal bir karşılıklı sahtekârlık ve haksızlık gibi geliyordu. Evet, sahtekâr olan yalnız kendisi değildi, içinde yaşadığı cemiyet ve bütün o uydurma kanunları, o her biri bir hırsın ifadesi olan bütün ikiyüzlü düsturları, prensipleriyle bir kocaman sahtekârlık belgesiydi.

Genç adam, kendi kendine böyle söylenirken koridorda birtakım ayak sesleri duyuldu. Ahmet Kerim: "İşte va-

kit geldi." dedi ve o beyaz gömleğe kollarını nasıl geçireceğini düşündü.

Bütün vücudunu bir soğuk ürperme aldı. Dışarıdan bir el kapının kilidini çeviriyor. Camları kalın bir kir tabakasıyla örtülü bir fenerin donuk ışığı Ahmet Kerim'in korku ve karanlıkla dolu gözlerini kamaştırmak için kâfi geldi. Nedir o, kimdir o eşiktekiler? Orada, bir ateş içinde sanki korkunç hayaletleriyle esrarlı bir âlem kuruluyordu ve Ahmet Kerim'in gözleri hiçbir şey görmüyordu. Fener uzandı, odayı dolandı. Yatağın altına girdi, çıktı. Bir ses:

"Deminden beri kiminle konuşuyordun?"

Ahmet Kerim'in "Hiç kimseyle" veya sadece "Kendimle" demeğe bile gücü yoktur. Bir kumaş yığını halinde hasır sandalyenin üzerine yığıldı. Fener, bu sefer yüzüne doğru uzandı. Yine o ses:

"Hadi yat! Hadi yat! Bir şey yok!" dedi.

Bu heyecan Ahmet Kerim'de acayip bir halin başlangıcı oldu. Kafası bir arı kovanı gibi uğulduyor, kalbi yerinden fırlayacak gibi çarpıyordu. Genç adam, artık vücudunun hiçbir tarafına hâkim değildi. Her uzvu istediği şekilde, istediği gibi hareket ediyordu. Varlığındaki bu anarşi sanki bir dağılmanın başlangıcı idi. Ahmet Kerim, çoktan ölmüş de ölümünden sonraki hallere kendisi şahit olan bir adam gibiydi. Bütün melekeleri, bütün duyuları onu birer birer bırakıp gidiyor ve Ahmet Kerim, şimdi iradesini, şimdi işitme, görme veya düşünme yetilerini bir noktada toplamak hassasını kaybediyordu.

Genç adam birkaç defa kendisini toplamak istedi. Lâkin, ne boşuna çaba!.. Her kendini toplamak isteyişinde daha çok dağılıyordu. Hayatının biricik insanî ifadesi olan muhayyilesi sanki bütün eşyası alt üst olmuş bir oda gibiydi. Mindere bağdaş kurmuş anasının hayali yanında Cemal Bey'i, Cemal Bey'in arkasında darağacının direklerini, biraz ötede Samiye'nin göz yaşlarıyla sırsıklam yüzünü, daha öte-

de Sırrı Bey'in bir bağ korkuluğuna benzeyen acayip, çirkin ve endişe veren şeklini görüyordu. Sonra bunların hepsi birbirine karışıp, meydana Ahmet Kerim'in ruh halinden daha anarşik bir âlem çıkıyordu. Meselâ annesinin mahzun ve kederli yüzü altından Sırrı Bey'in yeşil, seyrek ve uzun dişleri sırıtıyordu. Derken Cemal Bey'in sesi: "Sırrı Bey'in bize çok hizmeti olmuştur!" Ahmet Kerim, sanki bir Hıristiyan "Mister"inde rol yapıyormuş gibi üç defa:

"Yahuda, Yahuda, Yahuda!" diye bağırdı.

Gerçekten kim derdi ki, Sırrı Bey günün birinde İttihatçıların en karanlık işlerinde böyle pis bir âlet olarak kullanılacaktır? Demek ki, bütün o sokuluşlar, o ağız arayışlar, o ihtilâl komitesine karşı gösterdiği kıskanç arayışlar, o ihtilâl komitesine karşı gösterdiği kıskanç ilgi hepsi, hepsi bir hafiye gayretkeşliğinden ibaretmiş! Sırrı Bey, bu kirli vazifeyi ne vakitten beri görüyordu?

İşte, bu macerada en çok meraka değer taraf bu idi? Bir gün *Nidayı Hakikat* matbaasında Ahmet Kerim'in alnından öpüp giden beyaz sakallı ihtiyarın bir İttihatçı hafiyesi olduğunu söylediği anda da acaba hafiyenin tâ kendisi o muydu? Acaba, bir gece üç arkadaş *Sadayı Millet* matbaasına doğru yürürlerken köşe başında kendilerini gözetleyen Sırrı Bey'in anlattığı vaka, suçüstü yakalanan bir adamın kendini temize çıkarmak için uydurduğu bir yalandan mı ibaretti? Acaba o gece, karanlıkta çömelmiş otururken, kendisini görerek sıvıştığını söylediği katile kendisi mi yardımcılık etmekteydi? Şu halde Sırrı Bey'i Ahmet Samim'in ölümünde de eli olanlardan saymak lâzım geliyordu! Nasıl; Ahmet Kerim, Samim'in ölümünden sonra yıllarca onun kanıyla bulaşmış bir eli sıkmakta, onu öldüren bir caniyle yan yana yaşamakta devam mı etmişti? Eğer böyle ise, bu, onun bin bir türlü gaflet ve bönlük dolu hayatının en affedilmez günahlarından biri olmuştur.

İşte, bu Sırrı Bey, Ahmet Kerim'i şu ana kadar sevk etmiş ve harekete getirmiş olan duyguların bu Sırrı Bey gibi birtakım örtülere bürünerek cisimlenmiş bir sembolü idi. O duygular da birtakım takma adlar alarak onu kâh bu berzaha, kâh o çıkmaza itmişti.

Halbuki bir insanda zekânın biricik vazifesi bu tufeylî, aldatıcı ve iğreti tesirlerle, asıl benliğimizi teşkil eden samimî ve gerçek duyguları birbirinden ayırmak ve iradernizi onların elinde bir bozuk oyuncak haline çevirmektense bunların emrine vermektir. Ruha en olumlu sükûnunu, akla en yanılmaz isabetini ve bir hayata tam ahengini veren şey işte budur, bu iç nizamdır.

Ahmet Kerim, şu dakikada kendisine karşı acıma ile karışık bir nefret duyuyordu. Çünki yarın ölüme ve çürüyüp gitmeğe mahkûm zavallı kalıbıyla nereye gideceği bilinmeyen başı boş canının birlikte geçirdikleri anların bu, sonuncusu idi ve bu gece, bir veda gecesinin bütün içlilikleriyle, yakınıp yanmalarıyla dolu idi. Ah, varlığı böyle bir acayip ikiliğe saha olmasaydı, Ahmet Kerim, belki daha az acı çekecekti, daha az korkacaktı. Fakat, bu zindana girdiği andan beri, benliğinin sanki keskin bir bıçakla ikiye bölünüşü yok mu, bütün facia bunda idi. Hele, bu iki benlikten biri acayip ateşler içinde yanıp tutuşurken, öbürünün muhafaza ettiği soğuk, açık ve duru zekâ, bu zekâdaki merhametsiz mantık; bu, birinin yaptığını başka birinin noktası noktasına inceleyişi, ona geçmişle ilgili hükümlerini verişi, gelecekle ilgili korkularını söyleyişi, Ahmet Kerim'i büsbütün çileden çıkarıyordu. Ahmet Kerim... lâkin Ahmet Kerim'in kendisi, bu iki kişiden hangisiyi? Bu dövünen kalp mi idi? Bu terleyen şakaklar mı idi? Bu kararan gözler, bu tıkanan kulaklar, bu uğuldayan kafa mı idi? Yoksa onu müşahedesi altına alıp, onu çektiği ıstırabın derecesine göre hırpalamakta acı bir tad duyan, onu şimdiden daha mezara girmeden önce bir kurt

gibi yiyip kemirmeğe başlayan bu katı yürekli varlık mı idi? Hayır, hayır! Bu, ona siyasî düşmanları tarafından gönderilmiş bir "hâkim"e benziyordu.

Öyle bir hâkim ki, her bakışı ruha saplanan bir sonda gibidir ve her suali bir yaranın içinde kımıldayan neşteri andırır. Bir cellât kadar merhametsiz, bir büyücü kadar şaşırtıcı ve histerik bir kadın kadar netamelidir. Bunun karşısında insan ne yapacağını kestiremez; ne söyleyeceğini bilemez. Masum ise ismetinden şüpheye düşer; maznun ise kendisini çoktan mahkûm sayar ve her günahlı gibi itirafta biricik teselliyi bulur.

Onun içindir ki, Ahmet Kerim bu hâkime bütün yaralarını açıyordu: Anasına karşı, vatanına karşı, sevgilisine karşı, dostlarına karşı ve nihayet kendine, kendi öz varlığına karşı işlediği suçları, cinayetleri birer birer itiraf ediyordu.

Hâkim ona sormaksızın, diyordu ki: "Bu suçları, bu cinayetleri hangi gaye, hangi aşk, hangi iptilâ yoluna işlediğimi sorarsan işte, onun cevabını veremem. Çünki, ben de sebebini bilmiyorum." Ve böylece, hayatının en büyük yarasına parmağını basmış oluyordu. Gerçekten, bütün bunlar bir hiç için miydi? Ahmet Kerim, bir hiç için mi bu kadar işkenceye, acıya katlanmıştı? Bir hiç için mi bu hücrenin karanlığında ölüm terleri döküyordu? Bir hiç için mi?... Hayır, hayır!Onu asmayacaklar. Neredeyse, sabah olacak, Ahmet Kerim, saatine baktı. Üçe çeyrek vardı. Bir yaz gecesi için bu, sabah demekti. Belki şimdiden tanyeri ağarmağa başlamıştır. "Belki tanyeri ağarmıştır!" Genç adam, kendi kendisine bu sözü tekrar ederken içinden "Acaba sabah olduğunu görebilecek miyim?" diyordu. Demek ki, bu dünyada tanyeri ağarır, sabah olurdu! Bunlar Tanrı'nın ne büyük lütuflarıdır! İnsan için bunları bilmek, bunların seyrine dalmak, bunlarla yetinmek, bunlarla gülüp bunlarla sevinmek varken ve bu Tanrı ihsanı nimetlerden herkesin kendi payı-

nı alması kabilken, nedendi, adına politika kavgaları denen bu haset sıtmaları, bu ateşli ihtiraslar? Nedendi? Bu kardeşi kardeşe, dostu dosta, kocayı karıya düşman eden çekişmeler ve geçimsizlikler? Serin kaynaklardan akan tatlı sular, deniz ve orman kokularıyla dolu taze havalar, güneşin sıcaklığı, ayın ışığı, çiçeklerin kokusu, ağaçların gölgesi herkesin ortak malı, ortak nimeti değil miydi? Şu halde ortada bölüşülemeyen şey neydi? Ahmet Kerim, birdenbire yepyeni bir gerçekle yüz yüze gelmiş gibi şaşırıyor, bu suallere ne cevap vereceğini bilemiyordu.

Ah, bir ölümden kurtulsa bu masum ve basit hikmete göre yaşayacağı hayatın tadı onu şimdiden sarhoş ediyordu! Bir lokma ekmekle bir parça aydınlık ona yetecekti. Artık bu dünyanın hayhuyundan sonuna kadar sıyrılıp çıkacaktı; kulakları başka bir saadet vaadini dinlemeyecekti. Çünki, saadet gibi felâketin kaynağı da onun kendi yüreği olacaktı. Zaten öyle değil miydi? Ahmet Kerim, birçok basit gerçekler gibi bunu da bilmediği içindir ki, şu mezardan farkı olmayan karanlık hücrede varlığının dağılışına şahit oluyordu. Bize saadeti ne ikbal, ne zenginlik, ne de şan ve şöhret verebilirdi. Aksine, kendi kibrimizin yarattığı vefasız hayaletlerden ibaret olan bu unsurlar bizim hayatımızı çapraşık ve karmakarışık bir şekle sokmaktan ve onu ağır, kâbuslara benzetmekten başka bir şeye yaramaz. Çünki, ikbal hırsı hasedin anası; zenginlik tamahı sevginin, şan ve şöhret iptilası ise, huzurun, rahatın düşmanıdır. Gönül rahatlığı, vicdan huzuru... lâkin, mesut olmanın sırrı yalnız bunda değil midir?

Hem, biz, bu dünyaya dış tesirlerin nüfuzu altında yaşamak için gelmedik! Tersine dışa kendimizden bir şey vermek için geldik. Lâzım gelir ki, her birimiz, kendi gücümüz ölçüsünde, ve kendi ruhumuzun kanunlarına göre bu vazifemizi yerine getirmeye çalışalım.

Ahmet Kerim, kendi ruhunun bir kanunu olduğunu da hiç bilmemiş, hissetmemiştir. Hep başkalarının istek ve iradesine göre yaşamıştır. Ve onun içindir ki, yaşayamamıştır, henüz ömür denilen yolun ortasına varmadan dizleri bükülmüş, yere kapanmıştır, Onu kim buradan kaldıracak? Oh, artık geçmiş ola...

Ahmet Kerim, bu nefis muhasebesini yaparak yeniden saatine bakıyor. Ne garip! Henüz bir çeyrek geçmiş! Oysa, genç adam, bu kısa zaman içinde dünyanın bütün gerçeklerini dolaştı; hayatın bütün sırlarını alt üst etti. Fakat, saat daha tamamiyle üç bile değil işte. Kendi kendisine: "Acaba bu geceyi atlatabildim mi?" dedi. Sonra yeniden: "Neredeyse tanyeri ağaracak!" diye söylendi. İdam mahkûmları, son dakikalarında şafağın söktüğünü görürler mi? Eğer göremezlerse, ne yazık!.. Çünki, bu, onların sonsuz karanlığa götürebilecekleri biricik aydınlık hatırasıdır.

Ahmet Kerim'in zihni coşkun bir sele kapılmış bir tahta parçası gibiydi. Baş döndürücü bir hızla, oraya buraya çarparak ve bazan bir anaforda dakikalarca dönerek meçhul bir yana doğru gidiyordu. Şimdi de, bilinemez nasıl bir düşünce zincirlemesiyle ruhun ebediliği bilmecesine saplandı. Ahmet Kerim, şu buhranlı anda bile ruhun ebediliğine inanmak istemiyordu. Ölümünden sonra da yine bir çeşit iğreti ve esrarlı hayat ile yaşamak genç adama bin türlü tehlikelerle dolu uzun, yorucu bir maceraya atılmak gibi geliyordu ve ilk defa olarak ölümü korkunç yapan amillerin başında, sözde teselli veren bu inancı da buluyordu. Ölümü rüyasız bir uykuya dalmak şeklinde anlatmak varken ve bu öbüründen bin kat daha dinlendirici iken aşağı yukarı yeryüzündeki acı denemenin soluk bir devamı demek olan sonsuz bir yaşayışa inanmak neden? Böyle yarının bir ölüm anlayışında dayanılmaz bir gurbet acısı yok muydu? Bütün alıştığınız yerleri ve sevdiğiniz kimseleri hiç bilmediğiniz, görmediğiniz yerlere

gitmek, tanımadığınız kimseler arasına katılmak için, bırakacaksınız. Diyorlar ki, orada faziletliler mükâfatını, günahkârlar cezasını görecekmiş. Bizi, bu şirin yeryüzünün parçalarından olmayan hangi mükâfat doyurabilir. Yabancı bir iklimde, ebedî olarak yaşamaya mahkûm olduktan sonra bundan üstün hangi bir cezadan gözümüz korkabilir?

Ahmet Kerim, "Bütün bunlar masal!" diyordu. Ebedî hayat olsa olsa kendisinden olduğumuz ırkın hatırasında yaşamak manasını taşısa gerektir.

Çünki, ebedîlik denilen tılsımın sâhipleri yalnız ırklardır ve bunların bütünü olan insanlıktır. Ahmet Kerim, böyle bir mutluluğa ermek için ne yaptı? O öldükten sonra en çok otuz yıl, en çok kırk yıl daha şu veya bu tanıdığın, şu veya bu akrabanın zihninde bir hayalet gibi yaşayacak, günün birinde onun adını son söyleyen herhangi bir ihtiyarın hafızasıyla birlikte ezelî bir sessizliğin, ezelî bir karanlığın içine karışacak ve o vakit şu "Ahmet Kerim" adı hiçbir şey ifade etmeyen manası tamamiyle bilinmezliklere karışan boş kelimeler arasına girecektir. Samim'in iki yıl içinde nasıl unutulup gittiğini pek iyi biliyordu. Bir zamanlar yalnız İstanbul halkının değil, bütün memleketteki gazete okuyucularının hayalinde bir kalem kahramanı gibi yer tutan o zavallı ölümünün üzerinden iki yıl geçmeden mezar taşı nerede olduğu bilinmeyen adsız ölüler arasına katıldı. Yazık ki, Ahmet Kerim de arkasında hiçbir iz bırakmadan, nisyanın bütün bulutlarını kendi üzerlerine yığarak renksiz, sessiz ve ıssız yokluğa karışan bu bahtsızlardan, bu gerçek fanilerden biri olacaktı.

Ne bahtiyardır o kimseler ki, bunun aksine, ölümlerinden yüz yıl, iki yüz yıl sonra bile, nisyanın ağır kapağını kaldırmak ve bunun altından soluklarını bizim yüzümüze üflemek gücüne sâhiptirler. Bir kitap, bir hayır işi, bir zafer bunları "insan cinsinin" hayatına paralel bir bekaya eriştirmiştir.

Bunlar arasında öyleleri var ki, yattıkları toprakta, kemiklerinden bile iz kalmadığı halde, sözleri bizim ağzımızda, düşünceleri bizim kafamızda, sevgileri ve nefretleri bizim kalbimizde bir bahar gürlüğüyle tomurcuklarını açmakta ve filizlerini sürmektedir. Bu görüş açısından hangi çağdaş şair Homeros'tan daha canlıdır? Hangi çağdaş filozof bize Sokrat'tan daha yakındır? Ve hangi fitürist heykelci bizi Fidias'tan daha çok heyecanlandırmak yeteneğini gösterebilir?

Ruhun bekası bilmecesine bu köşeden bakıldığı zaman görülür ki, yeryüzünde yaşayanlar biz değiliz; asıl bu büyük ölülerdir. Çünki, fiillerimizi sevk ve idare eden onlardır. Duygularımız, aşklarımız özlerini onlardan almaktadır.

Genç adam, bu da yeni bulduğu gerçeklerden biri imiş gibi, yatağın içinde doğruldu; başını iki ellerinin arasına aldı. "Bıraksalardı belki ben de bunlardan biri olacaktım!" dedi. Yazık, yazık bırakmayacaklar ki... Ahmet Kerim Andre Chénier'nin darağacına giderken ikide bir eliyle kafasını tutup "Halbuki, burada bir şeyler daha vardır!" diye haykırışlarındaki manayı şimdi her vakitten daha çok anlıyordu. Zaten vücudunu kaplayan ateş o dereceye varmıştı ki, şimdiye kadar bildiği, düşündüğü şeyler, ilk defa olarak, şaşılacak bir genişlik, büyüklük kazanarak ve vaktiyle bunlarda hiç görmediği keskin renklere bürünürek karşısında canlı, mütehakkim dikiliyorlardı. Genç adam kişiliğinin bu genişlemesi sonucunda kendisini "beka" ve "fena" sırrını tamamiyle çözmüş sandı. Buna rağmen yüreği hiç yatışmadı.

O, sadece ölmemek istiyordu. Bütün bu metafizik her şeye rağmen yaşamak isteyen benliğinin bir aç köpek gibi uluduğunu işitiyordu.

Yaşamak, yaşamak! O ne tatlı, o ne güzel, o ne ilâhi şeydi! Ahmet Kerim, onu bütün cevri ve cefasıyla seviyordu. Zaten, ne vakit onu sevmekten vazgeçmişti? Eğer şimdiye kadar hayatla ilgili her şeyi hor gördü ve yadırgadıysa bu, ona

aşırı sevgisindendi. O, dünya nimetlerinin hepsine sahip olmak istemiş ve bunu başaramayınca hayal kırıklığını bir çeşit bezginlik veya toklukla örtmeye çalışmıştı. İşte, Ahmet Kerim'in mayasındaki zehrin ilk bakışta karışık görünen "terkib"i bundan ibaretti. Evet, yaşamak aşkı onda bir çeşit kızgınlık, bir çeşit azgınlık halini almıştı. Hayatta en küçük, en manasız zevklerden en yüksek, en seçkin hazlara kadar hepsine bağlanmıştı. Fakat, zayıf iradesi bunlara her temasında, her sahip olma anında bükülüp kırılıvermiş ve Ahmet Kerim'in gençliği de bu yüzden heder olmuştur.

Tatsız, kokusuz ve kısır gençlik! Daha ilk devresinde aşkları kızgınlığa, heyecanları çırpınmaya çeviren ve kalaysız bir kap içine konan tatlı hayat sütünü bir anda en öldürücü zehirlere çeviren lânetleme gençlik! Daha ilk devresinde taze ve saf soluğu ile fidanlara tomurcuklarını, ağaçlara yapraklarını, çiçeklere kokularını vermesi lâzım bir bahar mevsiminin başlangıcı iken bir sam rüzgârı gibi sevgi ve şefkat bahçesinin bütün güllerini kurutan, sümbüllerini dağıtan huysuz, sevinçsiz ve sakar gençlik! Sözleri bir koca karı öksürüklerine, gülüşleri bir baykuşun haykırışlarına benzeyen donuk bakışlı, sakat, hasta ve bezgin gençlik!

Ahmet Kerim, kendi kendine: "Lâkin, yalnız ben mi böyleyim?" dedi. Bu kusurlar 1908'de yirmi başına basmış olanların hepsine yaygın değil miydi? Bu; Abdülhamid devri denilen o uzun, o otuz üç yıl süren geceden artakalmış, mayası karanlıkla yoğurulup kanı yaslı anaların gözyaşıyla tuzlanmış bütün bir nesle mahsus eksiklikler, kötülükler, dertler değil miydi? O neslin en belirli örneklerinden biri olan Ahmet Kerim:

"Adam sen de, zaten biz doğarken mahkûmduk!" diyordu. En iptidaî bir kültürden, en basit bir idealden bile yoksun bırakılan ve devrin karanlıkları, karışıklıkları, kin ve hileleri içinden yolunu kendi kendine bulup yürümek zorun-

da kalan bu kimsesiz Türk gençliği, Ahmet Kerim'in gözü önünde insanlığın en acılı, en çok gadre uğramış, en çaresiz bir parçası gibi tecessüm ediyordu. Genç adam hayalinde arkasına dönüp sanki kendi arkadaşlarından, kendi çağdaşlarından kurulmuş bir topluluğa sesleniyormuş gibi: "İşte ben, ben sizin adınıza kurban ediliyorum! Bu, günahlarınızın kefareti olsun!" dedi.

Ve o gece, hapishanenin ıslak, ıssız karanlığında mırıldadığı son sözler bunlar oldu.

MERKEZİ UMUMİDE BİR KONUŞMA

Bir gün, Dahiliye Nazırı Talât Bey, İttihat ve Terakki Merkezi Umumî binasında **Bahaettin Şakir**'in odasında İstanbul Merkez Kumandanı Cemal Bey'le buluştu ve büyük bir sevinçle Cemal Bey'in ellerini kocaman avuçları içine alıp:

"Var ol, temizledin, tertemiz ettin şu İstanbul'u!.." dedi.

Onların tabiriyle artık "Çürümüş Bizans"'ta "haşarattan" iz kalmamış, **kimi öldürülmek, kimi de yığın yığın süpürülüp dışarıya atılmak suretiyle** bunların sinsi, fakat devamlı zararlarına son verilmişti. Talât Bey'in bu sözleri üzerine Bahaettin Şakir kapalı bir tebüssümle gülümseyerek:

"Bu vesileyi bizlere verdiklerinden dolayı onlara teşekkür etmemiz lazım gelir" dedi.

Talât Bey'in gözleri hayret ve takdir ile Cemal Bey'in yüzüne dikilmişti. Ona göre bu andan başlayarak İttihat ve Terakki'nin yok edici yumruğu bu yağız ve kızıl sakallı adamda belirmişti. Bu, ne Mahmut Şevket Paşa'ya, ne de Enver'e benziyordu. Rahmetli Mahmut Şevket son zamanlarda bir parça yaşlanmıştı ve her yaşlı gibi azim ve iradesi zayıflamış, mızmızlanmağa başlamıştı. Talât Bey: "İyi oldu da içimizden biri yerine o gitti!" diyordu.

Enver'e gelince, o bir türlü çocukluktan kurtulamıyor; hâlâ birtakım fantazyalar ve kuruntular ardında koşuyordu. Onun cakaları ve dik kafalıkları yüzünden İttihat ve Terakki durmadan zarara uğruyor, için için sarsılıyordu. Hani, bir hamlede Edirne'ye geri alacaktı? Hani orduya yeni baştan taptaze bir savaş gücü verecekti? Zavallı çocuk beyninin içindeki hayalleri birer gerçek sanmıştı ve garibi şu ki, en yakın arkadaşlarını da kandırmanın yolunu bulmuştu. Zaten, Enver'in en kuvvetli tarafı bu "herkesi kandırmak", herkese itimat ve inanç vermek hassası değil midir? Son Gelibolu denemesine varıncaya kadar en büyük kumandanlar bunun askerlik dehasına inanmadı mı idi? Gelibolu Yarımadasına denizden asker çıkarılması projesini beğenmeyen var mıydı? Halbuki, işte, netice bütün açıklığıyla Balkan Harbinin facialları sırasında duruyordu. Bununla birlikte yine cepheyi fiilen Enver idare etmekteydi. Talât Bey, kendine mahsus babacanlığı ile ikide bir: "Bu çocuğun sözlerine hâlâ inanıyoruz, be..." diyordu. Gerçekten bu, şaşılacak bir şeydi. Talât Bey, her askerî ve siyasî gafın sonunda onu bir kenara çekip: "Yumurcak, yaptığın yetişir; sen şöyle bir parça rahat dur, bakayım!" demek istiyor, fakat yüz yüze gelince bütün iradesi elinden gidiyor, öfkesi dağılıveriyordu. Enver'in o derece saf ve mert bir çehresi vardı, gözlerinin içine dikkatle bakıldığı vakit duru beyaz suçüstü yakalanmış bir çocuğun yüzü gibi kıpkırmızı kesiliyordu ki... Böyle bir adama ne yapılır? Sanki kendisine söyleyeceğiniz şeylerin hepsini önceden biliyor ve cevabını önceden hazırlamış gibidir. Siz daha ağzınızı açarken onun: "Haklısınız; fakat..." diyecek gibi bir hali vardı. İşte, İttihat ve Terakki'nin bütün askerlik işleri Enver Bey'in bu "fakat..."ı üzerinde dönüyordu.

Talât Bey, Cemal Bey'in elini sıkarken Enver'le ilgili bütün gerçekler bir şimşek hızıyla beyninden geçti. Genç bir boğanın kellesini andıran kafasının üstünde insanî bir kaygının

ürpertisi dolaştı. Sonra birden kendini toplayıp yine Cemal Bey'in yüzüne baktı. İçinden: "Lâkin bu yaman, bu..." dedi. Talât Bey, doğrusu, İttihat ve Terakki teşkilâtının içinde bu kadar yaman bir adam da istemiyordu. "Her şey elbirliğiyle olmalı ve yapan bilinmemelidir." diyordu. Cemal Bey ise, öyle gölgede kalır takımdan değildi. Her adımını büyük bir gürültü ile atıyor ve yaptığı işin yankılarını memleketin ufuklarını günlerce çınlatıyordu. Muhalifleri kütle halinde uzaklaştıran o idi. İdam kararlarını verdiren o idi. İstanbul'u bir demir çember içinde her yandan çevirip bildiğine göre sıkıştıran o idi. Belki aslında iş öyle değildi de Cemal Bey böyle gösterilmesini istiyordu. Kişiliğinin şiddetli ve kızıl parıltısı İttihat ve Terakki'yi bütün o kocaman teşkilâtiyle sanki gölgede bırakıyordu veya İttihat ve Terakki onda bir tek adam haline geliyordu. Halbuki, bu şekil particilik Talât Bey'in fikrine ve mizacına tamamiyle aykırı idi. O istiyordu ki, her şeyi parti yapmış olsun. Hamiyet ve gayret gibi şan ve kuvvet de hep onun olsun ve bu adsız, esrarlı fırkanın içinden hiçbir ferdin başı sivrilmesin.

Talât Bey'in Cemal Bey'de hoş görmediği kusurlardan birisi de bu genç albayın bazı sosyal hürriyetlere düşkünlüğü idi. Gerçekten Cemal Bey ortaçağ kahramanı Maletesta gibi, bir yandan yok edip tepeliyor, öte yandan İstanbul'un en kibar, en seçkin çevrelerinde bir hovarda hayatı sürüyordu. **Onun sayesinde Türk hanımları sokakta peçelerini kaldırıp dolaşmak hürriyetine kavuştular**; onun sayesinde şehrin bazı lokantalarına girip yemek yemek hakkını elde ettiler. Onun sayesinde kendi evlerinde haremle selâmlığı birleştirmek cüretini gösterdiler.

Bütün bunlar Talât Bey'i rahatsız ediyordu. Halkın vehimlerini, batıl inançlarını ve kökleşmiş kötü alışkanlıklarını iyi idare etmek ve hattâ bazı anlarda bunlardan kuvvet almak, bunlara dayanmak lüzumunu sezen bu sekter parti

lideri İttihat ve Terakki'nin halk üzerindeki prestijine hafif bir zarar getirecek veya onun başına bazı dertler çıkarabilecek hareketlerden şiddetle sakınırdı. Gerçi, kendisi kendi bakımından ne Enver gibi titiz ahlâklı, ne de o sırada hükümetin başında bulunan **Sait Halim Paşa** gibi mütaassıp gelenekçilerdendi; fakat sırf politik bir görüş zaviyesinden, amme efkârını bulandırma ihtimali olan her çeşit yeniliğin aleyhinde idi. Daha doğrusu onun aklı ne yenilik, ne de eskilikte idi; İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin hayatı ve çıkarı yanında bu çeşit meseleler onun için ikinci derecede bir değer taşıyordu. Her şeyden önce İttihat ve Terakki! Her şeyden önce onun yaşaması, onun hükmetmesi ve kuvvetlendirilmesi... İşte Talât Bey'in biricik ehemmiyetli, dikkate ve uğraşmaya değer gördüğü mesele bundan ibaretti. Onun içindir ki, Bahaettin Şakir'in odasında Cemal Bey'in elini sıkıp uzun uzadıya tebrik ettikten sonra birdenbire geriye doğru çekildi ve o iri, akı çok gözleriyle Cemal Bey'in gözlerinin içine bakarak:

"Şimdi her şeyi bir yana bırakıp teşkilâtımızı tamamlamağa çalışmalıyız," dedi. "Hele şu harp derdini bitirelim. Ben hükümetten çekilip fırkanın içinde bir nefer gibi vazife göreceğim."

Cemal Bey bu sözde ne kadar gizli bir işaret bulunduğunun farkına bile varmadı. Sakalının dik ve sert kılları arasından iri ve beyaz dişlerini gösterdi ve dostça karşısındakinin omuzunu okşayarak:

"Hay koca komiteci, hay" dedi; "Nezaret koltuğu sana dar geliyor değil mi?"

Tam o sırada odadan içeriye etine dolgun, kısa boylu, gür ve düşük bıyıklı bir adam girdi. Kırk, kırk beş yaşlarında görünen bu adam, bir mektep çocuğu kadar utangaç tavırlı idi. İçerideki bu mühim şahsiyetlerin kendi aralarında bir konuşmaya dalmış olduklarını görünce ters yüzü geriye dö-

nüp çıkmak istedi. Onu da yapamadı, bir süre afal afal çevresine bakındı:

"Gel bakalım hocam, gel bakalım!.."

Bunu söyleyen Talât Bey'di. Tıknaz ve ağır adam çok karışık ve belirsiz bir selâm vererek yaklaştı. Arkaya doğru itilmiş fesinin büsbütün açık bıraktığı alnının ortasında eski bir kurşun yarasını andıran bir küçük çukur vardı. Bu, Merkezi Umumî'nin derin ve esrarlı nazariyecisi **Ziya Gökalp** idi.

Ne gülüyor, ne konuşuyor, dik dik önüne bakıyordu. Bir elini öbür elinin içine aldı ve baş parmağını oğmaya başladı. Talât Bey:

"Tam zamanında geldin, hocam!" dedi. "Demin Cemal'e diyordum ki fırkanın içinde bir nefer gibi vazife görmek her şeyden üstündür."

Ziya Gökalp bir müddet cevap vermedi. Sonra güçlükle işitilebilen bir sesle mırıldandı:

"Fırkada görülecek çok iş var. Önce bu programı değiştirmeli. Yerine sıkı milliyetçilik esası üzerine bir program yapmalı. Sonra da Cemiyetin 'harsî' tarafını kuvvetlendirmeli..."

Talât Bey, rahat, ferahlı ve yuvarlak göbeğini hoplatarak güldü:

"Bak, bak; nelerden söz açıyor. Olur şey değilsin be hocam! Önce şu teşkilâtımızı tamamlayalım da hars mars ondan sonra..." dedi.

Ziya Bey yine uzun bir sessizlikten sonra şunları söyledi:

"Teşkilât... Bu o kadar mühim değil, teşkilât, kalıptır, binadır, hendesedir. Bu kalıbın içine hangi ruh üflenecek? Bu bina ne ile döşenecek ve ne gibi kimseler yerleştirilecek? Bu, hendesenin ispat ettiği dava ne olacak? Asıl mesele bunu tayin etmektir. Bugün memlekette apaçık iki fikir cereyanı görülüyor. Bunlardan biri Osmanlıcılık, öteki Türkçülüktür. İttihat ve Terakki kendi göğsünde bu iki zıt cereyanı ne şekilde birleştirecek?"

Bahaettin Şakir söze karıştı:

“Mutlaka birleştirilmesi lâzım mı? İkisinden birini seçeceğiz.”

İliğine kadar Osmanlı olan Cemal Bey sinirlendi:

“Vallahi, gücenmeyin ama; ben bu Türkçülüğü anlamıyorum,” dedi.

Hemen öteden Talât Bey, o eşsiz pratik parti adamı kafasıyla:

“Canım, mesele şimdi burada birtakım fikirleri, nazarayileri tartışmak değil;” dedi. “Mademki Ziya Bey’in dediği gibi memlekette böyle iki cereyan vardır. Her halde İttihat ve Terakki bunları benimsemek, bunları kendine mal etmek zorundadır. Çünki Fırkamız bütün memleketi sinesine alan geniş bir teşkilâttır.”

Ziya Gökalp durmadan başparmağanı oğuşturuyordu; bir süre boynunu büktü. Gövdesini kaygılı kaygılı yana eğdi. Söylenen sözleri hiç işitmiyor ve dinlemiyor gibiydi. Cemal Bey:

“Daha iyi söyledin ya! Mademki İttihat ve Terakki bütün memleketi içine alan bir teşekküldür, şu halde Osmanlılık taraflısı olması lâzım gelir. Zira, bu memleketin adı ‘Devleti Aliyei Osmaniye’dir.”

Ziya Gökalp:

“Adı öyledir ama kendisi hiç de öyle değildir!” dedi. “Osmanlı devleti sunî bir müessesedir. Eğer Osmanlılık dilleri, ırkları, kültürleri birbirinden ayrı bir sürü unsurları bir araya toplayıp bir birlik meydana getirmek ise bunun adına sadece ‘boş hayal’ diyeceğiz. Çünki, bu unsurların birleşmesi imkânı yoktur.”

Ziya Gökalp’ın şu son sözleri Bahaettin Şakir’in bağrından neredeyse coşkun bir “tasdik” çığlığı kopardı:

“Hay Allah senden razı olsun! İşte bu gerçeği söylemek lâzımdır. Boşuna birbirimizi aldatmayalım. Ergeç bu memle-

kette kanlı bir 'anasır' kavgasının şahidi olacağız. Bu kaçınılması imkânsız bir akıbettir."

Talât Bey'in iri bilyaları andıran gözleri, yüzünün ortasında, yuvarlak yuvarlak döndüler. Sakin ve rahat karnının üstünden sanki bir sezinin ürpertisi geçmişti:

"İşte," dedi. "Bu da bir teşkilât meselesi. Bu kavga başlamadı mı sanıyorsunuz? Başladı. Efendiler, çoktan başladı. Fakat bizim teşkilâtımız zayıf ve eksik olduğu için henüz işin genişliğinden kâfi derecede haberimiz olamıyor. Kim ne derse desin onlar bu hususta bizden daha mükemmel vasıtalara –yani teşkilâta– sahiptirler."

Bunları söylerken Ziya Gökalp'ın gözlerinin içine baktı. Öteki bu bakıştan rahatsız olmuş gibi başını tavana kaldırdı ve şu sözler yavaş yavaş, tane tane dudaklarının arasından yuvarlandı:

"Teşkilât değil, teşkilât değil. Kültür kuvveti, millî 'mefkûre' kuvveti... Onların bize üstünlüğü buradadır. Evet, millî 'mefkûre' millî kültür... Bu olmadıkça siz istediğiniz kadar teşkilât kurunuz. İstediğiniz kadar kulüpleriniz, adamlarınız, hattâ ordularınız olsun, bir şeye yaramaz. Çünki, 'mefkûre'siz bir kalabalık kadar dağınık ve korkak bir şey daha düşünülemez."

Ziya Bey, sözünü bitirmiş sanılacak kadar uzun bir duraklamadan sonra nazariyelerine şöylece devam etti:

"Son Arnavutluk ayaklanmasında bütün kuvvetlerimiz ne oldu? Neye yaradı? Gördük. Silâhımız mı eksikti. Haber alma kaynaklarından mı yoksunduk? Hayır. Bunların hepsi bizde olmakla beraber devlet ve hükümet cihazı da hep bizim elimizde idi. Buna rağmen taraf taraf, kendimize en bağlı sandığımız kimseler asilere katıldı. Taraf taraf her ayağımızı bastığımız yer altımızdan kaydı. Çünki, millî şuur henüz uykuda idi. Ve millet bu küçük ve mahallî ayaklanmanın ne sinsi bir ırk kavgasının başlangıcı olduğunu sezmemişti."

"Fakat o vakitten beri işler epeyce değişti hocam. Şimdi millet o eski millet değil."

Ziya Bey gözlerini kapadı, başparmağını oğdu, oğdu:

"Bir millet öyle kolay kolay değişmez"; dedi. Her sosyal hadise ağır, uzun bir tekâmülün neticesidir. Gerçi, bazı sosyologlara göre iki türlü tekâmül vardır. Bir..."

Bahaettin Şakir, Talât ve Cemal Bey'ler birbirlerinin yüzüne bakıp gülüştüler:

"Bizim hoca yine derse başlıyor" dediler.

Hiç şakadan anlamayan Ziya Gökalp büsbütün boynunu büktü. Ağzından bir "eh" çıktı ve sustu. Fakat, tam Cemal Bey gitmeğe hazırlanırken bir uykudan uyanıyor gibi kendisini topladı ve deminki utangaç çocuk tavrı ile kudretli Merkez Kumandanına sokulup:

"Ahmet Kerim için çok teşekkür ederim" dedi. "O genç günün birinde bize lâzım olacaktır. Türkçülük cereyanının, gönüllü 'hadim'lerinden biridir."

Cemal Bey şakacı bir tavırla:

"Türkçülük mü? Ah, bilseydim bırakmazdım," diye güldü.

* * *

Kendi hakkında bu kısa konuşmanın yapıldığı sırada, Ahmet Kerim sürgün yolunu çoktan boylamış bulunuyordu. Bu sürgün onun için Bekirağa Bölüğünde geçirdiği son gecede hayal ettiği ahret hayatının gerçekleşmesi gibi bir şey oldu. Ebedî ruh için, Ahmet Kerim'in düşündüğü akıbet, noktası noktasına bu hazin maceraya benziyordu. Hiç görmediğiniz ve durmadan yadırgadığınız bir yerde, hiç bilmediğiniz ve bilmekten kaçındığınız kimselerle sarılı; ümitsiz, isteksiz; kin ve ihtirastan, sevgi ve iptilâdan uzak bir yaşayışa mahkûm olmak... İşte onca ahret değil miydi? Bir çöl kadar sınırsız, bir çöl kadar ıssız, bu hayatın ortasında Ahmet Kerim

ne yana gideceğini, ne yapacağını şaşırmış bir seyyah gibiydi. Bu halin geçici, anormal ve "arızî" olduğunu bilmekle beraber ondan sıyrılıp çıkmanın kendi iradesine bağlı olmadığını, alın yazısının tamamiyle yabancı ellere geçtiğini her dakika bir yaranın sızısı gibi duyuyordu ve onun alın yazısına, onun iradesine, onun en küçük hareketlerine kadar hükmeden bu yabancı eller bir zafer kazanmış düşman eli gibi katı idiler. Her gün, her dakika bir polisin gözü, bir memurun sözü onun gururuna saplanan keskin hançerler ve zehirli oklar gibiydi. Bir evden başka bir eve mi taşınacak? Bunu, mutlaka komiser efendinin "tasvib"ine arzetmek gerekiyordu. Bazı günler gezintilerini mutattan daha uzak bir yere kadar mı uzatacak? Herhangi bir emniyet memuruna bunun hesabını vermek zorunda kalıyordu. Bazan bir kahvede üç dört kişi bir araya gelip konuşmaya başladılar mı hemen kişiliği şüpheli bir başka kimse bunların arasına giriyor, yüzlerine dikkatli dikkatli bakıp:

"Ne konuşuyordunuz?" diye soruyordu.

Konuşmak? Lâkin Ahmet Kerim için hayatta biricik zevk, biricik avunma kafaları kendi kafasına uygun birkaç kişi ile konuşabilmekten ibaret kalmıştı. Gerçi, sürgünler arasında böyle kimseler de pek seyrekti. Önce kafaları Ahmet Kerim'in kafasına uygun olanlar bile şimdi değişmişler; uzak, belirsiz, çapraşık ve karışık birtakım insanlar haline girmişlerdi. Felâket bunların ahlâkını değiştirmiş; kimini huysuz ve sinirli, kimini evhamlı, kimini kibirli, kimini de kıskanç ve iftiracı yapmıştı. Zekiler budalalaşmış, uslular sağa sola saldırır olmuş; korkaklara bir çeşit kabadayılık ve kavgacılık; cesurlara ise acayip bir korkaklık gelmişti. Kısacası Ahmet Kerim, eskiden pek iyi tanıdıklarını bile bu hayat ötesinde hiç tanımaz oluyordu. Onun içindir ki bazı anlarda, bir dertleşme veya bezginlik anında eski tanıdık ruhlar birbirini yeniden anlar gibi olup söyleşmeye başlayınca kendisini, geçmiş zamana kavuş-

muş sanıyordu. Lâkin geçmiş zaman? Geçmiş zaman onun için neydi? Ne değeri vardı? Ahmet Kerim, hangi tatlı geçmişin özlemini duyuyordu. Bunu pek iyi anlayamamakla beraber, genç adam günden güne artan bir ateşle arkada bıraktığı bilinmez mutluluğun hasretini duyuyordu. Öyle ki, mutlak bir ölümden kurtulmuş olmanın sevinci bile onun kalbini kavuran bu acıyı dindiremiyordu.

Mutlak bir ölüm... Evet; Ahmet Kerim'in, bir gecede ağaran şakakları, bir gecede çizgilerle dolan alnı, bir gecede siyah parıltıları donuk bir gölge haline dönen gözleri, bu ölüme ne kadar yaklaşmış olduğuna yeter artar bir delildir. Ahmet Kerim, ölüme o kadar yaklaştı ki, onunla yüz yüze, göğüs göğüse geldi; onun kurutucu ve dondurucu soluğunu varlığının her tarafında duydu. Bu soluk, bir asırdan daha uzun bir gece içinde onda gençlik ve tazelik adına ne varsa hepsini yakıp kül etti. O kadar ki şimdiki Ahmet Kerim gerçekten, dünkü Ahmet Kerim'in kemik kalıntılarından yapılmış derme çatma bir Ahmet Kerim gibidir. Madde olarak o kadar değişmiş, o kadar pörsümüştür. Ya manen? Ah, onu sormayınız. Ruhu tamamiyle sönmüştür. Hani, o ebedî olan ruhu yok mu? İşte İttihat ve Terakki terörü onu boğmuş ve vücudunu, bu boğulan şeyi bir ağır tabut gibi taşımaya mahkûm etmişti. Ahmet Kerim, bazan kendi kendisini avutmak için "Hani, bir parça aydınlık ve bir lokma ekmekle yetinecektim? Halbuki bir zindanda bile değilim. Bir yabancı toprakta bile yaşamıyorum. Kendi yurdumun bir noktasından öbür noktasına geldim. İşte önümde Karadeniz'in dalgaları çalkalanıyor, işte arkamdan Anadolu'nun yanık başak kokuları geliyor. Her akşam üstü bir kayanın böğrüne yaslanıp, bir cüz'ünü teşkil ettiğim bu munis dünyanın namzî gibi soluk alıyorum."

Gerçekten, gerçekten bu yerlere sürgün adını vermek büyük bir küfür idi. Bir adama kendi memleketinin herhangi

bir köşesi nasıl sürgün olabilir? Hangi hâkim bunu bir ceza olarak düşünmüş, hangi mahkûm bunu bir kahır saymış? Ahmet Kerim, bunlardan hiçbiri olmak istemiyordu.

Bununla beraber o devirde her Türk münevveri için memleketin herhangi bir köşesi bir sürgün ve gurbet diyarı idi. Hele boz renkli Anadolu, o yalçın ve ıssız kıyılarıyla, o dikenli ve sert ovalarıyla, o tuzlu gölleriyle, o balçıktan kapkara köyleriyle, o taştan ve çirkeften yollarıyla metruk gamlı ve viran Anadolu, bu münevver gençliğin hayalinde bir Sfenks gibiydi. Gerçi, Ahmet Kerim, onu sevmek için yüreğinde devamlı bir meyil duymuştu. Fakat, Sinop'a ilk ayak bastığı dakikadan beri bu meylin bir başka Anadolu için olduğunu anladı. Bu Anadolu atalardan kalma bir çeşit edebiyatın bize bir cennet gibi anlattığı Anadolu'dur. O Anadolu'nun kayalarından buz gibi sular akar, o Anadolu'nun ormanlarında "şeyda" bülbüller öter, o Anadolu baştan başa zümrüt gibi yeşildir ve bu yeşillik içinde güzel köylü kızları beyaz tüylü kuzuları okşamakla vakit geçirir.

Halbuki, Ahmet Kerim, bu hayali ülkenin daha eşiğinde iken içeriden esen bunaltıcı havanın insanı canından bezdiren, ağır soluğunu duydu ve daha çok ilerlemekten ürktü. Çünkü, deniz kıyısında bile karanlık ve sıkıntılı duran ve sokaklarında her cins hayvanın pisliklerinden sızan karışık bir kokuyla tıkanmış hale gelinen bu ilk Anadolu kasabası insanda daha ileriye gitmek, daha başka şeyler görmek şöyle dursun, hattâ daha çok yaşamak isteğini bile bırakmıyordu. İlk günden başlayarak ruha bir bezginlik çöküyordu.

Bunun içindir ki, Ahmet Kerim, her gün bir parça daha süflîleşiyor; günlerce tıraş olmuyor; saçlarını kestirmek ise hiç aklından geçmiyordu ve sokağa çıkarken denilebilir ki, ancak giyiniyordu. Rum mahallesinde bir evde tuttuğu bir odada bazan günlerce yatakta kaldığı oluyor ve bu tembellik devresinin ortasında anî bir hareket ihtiyacıyla dışarıya fırlı-

yor; çarşıda kalabalığa karışıyor, kahvede tanıdıklarıyla çene çalıyor; bazan da durmadan tavla oynuyordu.

Ahmet Kerim, gittikçe ne kadar kabalaştığının, ne kadar basitleştiğinin farkında bile değildi. Oysa, Ahmet Kerim, sanki beyninin içinde bir hücrenin kapağı birdenbire kapanmış gibi fikrî zevklerden artık hiçbir tat almıyordu. Memleket işlerine ise zerre kadar ilgi duymaz olmuştu. Sinop'a sürgün edildiği günden beri birçok mühim hadiseler geçti! Meselâ Romanya'nın Bulgaristan'a karşı seferberlik ilânı üzerine Edirne'nin tarafımızdan geriye alınışı; Babıâli'de yapılan sulh müzakereleri; nihayet Rumeli'nin o korkunç ve baş döndürücü tasfiyesi; bu siyasî mihver etrafındaki sosyal ve fikrî hareketleri; Merkezi Umumi'nin birtakım yeni faaliyetleri Ahmet Kerim'i bir dakika bile meşgul etmeye değmiyordu.

Ara sıra annesine, sıhhatından haber vermek lüzumunu duymasa eline ne bir kalem, ne bir kâğıt alacaktı. Bereket versin ki, geçmişiyle bu biricik şefkât bağı Ahmet Kerim'deki duygu ve fikir tembelliğinin bir manevî inme haline girmesine mani oluyordu ve sonra İstanbul hasreti onu büsbütün maddîleşmekten kurtarıyordu.

Fakat, doğrusu, bütün oradaki sürgünlere yaygın olan bu İstanbul hasreti de herhangi bir taşra gencinin büyük şehirlere karşı duyduğu özleyişten farklı bir şey değildi. Ahmet Kerim, İstanbul'u hayal ederek gözlerinin önüne, Beyoğlu Caddesi'nin süslü kalabalığından, bu kalabalık arasındaki genç kız ve taze kadın siluetlerinden, bir mağaza vitrini önündeki duraklayışlardan, Yani Birahanesindeki buzlu şaraplardan, Tokatlıyan'da bir akşam yemeğinden veya Taksim Bahçesinde bir gezintiden başka bir şey gelmiyordu. Fakat his seviyesi yükselmiş bir adam için sözü edilmeye bile değmeyen bu gibi sathî ve havaî zevklerin hatırası Ahmet Kerim'in daralan ruhuna yeter bir gıda oluyor ve muhayyile-

si, durmadan o tatsız ve yavan, özsüz ve bayağı maddeyi geviş getirmekle yetiniyordu.

Kendi ruhunun birçok baş döndürücü uçuşlarına şahit olmuş ve kendi beyninin bir billûr top gibi türlü türlü pırıltılarla parıldadığını seyretmiş bir insan için bu sürünüşten ve bu sönüşten daha acıklı bir akıbet düşünülebilir mi?

Ahmet Kerim, zihninin bazı gelip geçici aydınlık anlarında bunun acılığını duymaktan uzak değildi. Fakat bu hale karşı bir tepki yapmak hususunda kendini o kadar âciz buluyordu ki, faydasız bir gayretle boş yere yorulmaktansa bu uyuşukluk içinde küflenmeyi yeğ görüyordu ve küflendikçe küfleniyordu.

Böylece haftalar, aylar geçti. Enver Bey rütbesini mirlivalığa yükselterek Harbiye Nazırı oldu. Cemal Bey'e de aynı rütbe verildi ve Cemal Paşa olarak Bahriye Nezaretine oturdu. Ali Kemal bu paşanın himayesinde "Peyam" adında bir gazete yayınlamaya başladı. Suya, sabuna dokunmadan çıkan bu gazete İttihatçılardan çok muhaliflerin öfkesini çekiyordu. Öyle ki, bir gün Sinop'ta, sürgünlerin toplandığı bir kahveden bu gazetenin buruşturulup yusyuvarlak sokağa atıldığı görüldü. Biraz sonra oradan geçen bir sıska manda bu küçük kâğıt külçesini yenilir bir şey sanarak ağzına aldı; bir süre kemirdikten sonra dilinin ucuyla dışarıya fırlattı. Bu vaka memleketteki muhalefet cereyanının iflâsını sembolik bir şekilde ifade etmiş oldu.

Sinop'ta muhalifler arasında Ali Kemal'in bu yarı dönüşüne veya bu yumuşamasına tahammül etmeyenler bulunduğu gibi bu tahammülsüzlüğü gösterenlere karşı kızanlar da vardı. Zaten büyük bir kısmı İstanbul'un bayağı sokak halkından ibaret bu kalabalıkta, buraya neden sürüldüklerini, hangi suçun cezasını çektiklerini bilenler pek azdı. Onun içindir ki, ilk dehşet ve hayret devri geçtikten sonra bunların her biri İttihatçılardan merhamet dilenme yolunu tuttu.

Çarşı başındaki kahvenin her masası önünde bir adamın, ya İstanbul'a göndereceği bir dilekçenin pulunu yapıştırmakla veya bir dilek mektubu yazmakla uğraştığı görülüyordu. Birkaç akıllı ve şuurlu muhalife gelince bunlar Sinop'ta aileleriyle yerleşmenin kolayını aramağa başladılar. Bazı inatçılar ve bazı coşkunlar ise her biri birer vasıta ile Rusya Çarlığı topraklarına ya da Bulgaristan'la Romanya'ya sığınmanın çaresini buldular.

Ahmet Kerim ne bunlardan, ne onlardan, ne de ötekilerdendi. Zaten, bu karışık sürgün kafilesine katıldığı günden beri, çevresindeki adamlarla ne ilişiği olduğunu, hangi şartlar altında, meselâ bir Parmaksız Mehmet'e, bir Çopur İsmail'e ya da adıyla şanıyla bir yankesici Hasan'a suç ve ceza ortaklığı ettiğini bir türlü anlayamayan Ahmet Kerim bir hayvanat bahçesinin çeşitli cinsleri içine salıverilmiş ekzotik bir mahluka benziyordu. Bununla beraber, yerliler veya Sinop'da bulunan herhangi bir başka sınıf halktan bir kimse sürgünlerle temastan çekindiği hattâ bunlara, neredeyse, bir cüzamlı muamelesi yapıldığı için Ahmet Kerim, ister istemez onlarla düşüp kalkmak zorunda kalıyordu. Zaten bütün güzel, iyi ve yüksek şeylere kapanmış olan ruhu için bu mecburiyet o kadar acıklı değildi. Hele bundan önce İstanbul'da Sırrı Bey'le geçirdiği epeyce uzun arkadaşlık devresi onu bu çeşit insanlarla düşüp kalkmağa alıştırmıştı. Bunun içindir ki, sürgünler arasında İstanbul'un herhangi bir külhanbeyi ile veya eşraf takımından herhangi bir sade ve basit adamla karşı karşıya tavla oynayıp rakı içtikleri zamanlar ve bazı akşamlar Rum mahallelerinde çapkınlığa çıktıkları anlar hiçbir yadırgama ve çekinme hissi duymuyordu. Kaldı ki, bu takımın aydın fikirli geçinenlere nazaran daha enteresan, daha özlü bir şahsiyeti vardı. Hiç değilse bunlar doğrudan doğruya halkın en sadık, en gerçek temsilcileri idiler. Cahilliklerinde tıpkı onun gibi cahil, anlayış ve bilişlerinde

tıpkı onun gibi ârif, sevgi ve nefretlerinde onun gibi samimî kısacası, onun gibi tuzlu, onun gibi biberli idiler.

Bir cemiyette iyi kötü her şeyin kaynağı olan halktaki o işlenmemiş fakat verimli cevherin birer parçası, bunlar idi. Gerçi bu cevher her elmas veya altın külçesi gibi çamurlar, topraklar, kömürler ve yosunlarla bulanmış kaba bir madde halindeydi. Fakat Ahmet Kerim, bu kaba maddenin içinden, zaman zaman halkın ruhu denilen esrarlı varlığın kâh kızıl ve sert, kâh beyaz ve okşayıcı parıltılarını seziyordu.

Ahmet Kerim, bu çeşit insanlara gitgide o kadar alıştı ki, kendi cinsinden ve kendi sınıfından olanları yavan ve manasız bulmağa başladı. Gerçekten, ilmin en yüksek katlarına erişememiş veya estetik dehanın, estetik duygunun en son gelişme merhalesine varamamış bir yarım fikir adamı, bir yarım "münevver" kadar tatsız, tutsuz, düzmece ve yapmacık ne düşünebilir? Bunların bütün fikirleri iğretidir; okudukları kitaplara göre bugün ak dediklerine yarın kara derler ve hayata hep başkasının gözleriyle bakarlar, Ahmet Kerim'in, bu gibilerden nefreti arttıkça her biri ona kurulması bitmiş makinalı bir kukla gibi görünüyordu. Gerçekten felâketin yumruğu altında hepsinin özsüz şahsiyeti büsbütün dağılmış, hepsi birer kırık oyuncağa dönmüştü. Artık ne hareketlerinde bir mana, ne bakışlarında bir ifade, ne kederlenmelerinde kalbe dokunan bir şey kalmıştı. Artık hiçbir marifetleri yoktu ve hep keskin kokulardan, kızgın renklerden, kalın ve kaba çizgilerden meydana gelmiş bu canlı realite içinde bunların yapmacıkları genç adama soğuk bir ürperti veriyordu.

Bu soğuk kalp ürpertisine, yaklaşan kışın beden ürpermeleri de eklenince Ahmet Kerim, büsbütün kendi kabuğu içine büzüldü.

Anadolu topraklarına kış ağır ve derece derece bir felâket gibi çöker. Mevsimin havada, suda ve toprakta yaptığı her

tesir dünyanın sonuna işaret gibidir. Hele bu toprağın Karadeniz kıyılarını meydana getiren bölümleri kıyamet gününden bir örnek sanılır. Günlerce, bazı haftalarca hiç durmaksızın kükreyen denizle yalçın kayalardan akan sellerin arasında sıkışmış kalmış bu ıslak, gamlı ve garip kasabalar sanki batmış bir geminin enkazını andırır ve bunun içindeki insanlar deniz altında yaşayan birtakım acayip biçimli mahluklar halini alır. Ara sıra rüzgâr durur ve dalgalar yatışır gibi olunca ufuktan bir yardım işareti gibi bir vapurun direkleri görülür; halk kıyıya üşüşür, fakat sonra anlaşılır ki, vapur buraya uğramadan gidecektir. O zaman birtakım balıkçı ve kayıkçı çocukları küme küme kayalara çıkarak ve soğuktan şişmiş, çatlamış ayaklarının üstünde zıplayarak sanki uzaklaşan gemiye hakaret etmek istiyorlarmış gibi ıslıklar ve çığlıklarla bağrışmağa başlarlar. İnsanın yüreğine adsız ve fakat derin bir sıkıntı veren bu çocuk oyunu bu ıssız kıyıya bir vapurun yaklaşırken uzaklaşıvermesi kadar hüzünlendiricidir ve Ahmet Kerim'in oturduğu evden gördüğü biricik manzara ve işittiği biricik ses de budur. Bu evin ise fırtınalı bir havada, bir açık denizde yelkeni parçalanmış bir küçük gemiden farkı yoktur. Rüzgâr esince her yanı yabanî bir sesle bağırmaya başlar; her delikten bir ayrı çığlık kopar ve bir sürü tabiatüstü mahlukların şeytanî bir raks ile tepindiği zan olunan çatının her an bir çöküntü gümbürtüsüyle sarsıldığı duyulur.

Ahmet Kerim, rüzgâr denilen unsurun ne trajik bir musikişinas olduğunu ilk defa burada anlamıştır. Dağların tepeleri ve denizin dalgaları sanki onun dev parmaklarının dokunduğu tuşlardır ve bu tuşlardan ruha korku veren şahsî sesler çıkarır.

Ahmet Kerim, çoğu geceler, işte bu rüzgârın çıkardığı sesleri işitmemek için sızıncaya kadar içerdi. Zaten onun bünyesinde eskimiş bir dert halinde yaşayan bu içki alışkanlığı

Sinop'a geldiği günden beri dayanılmaz bir iptilâ halini almıştı. Alkolden yoksun kaldığı anlarda kafası yağı tükenmiş bir kandile dönüyordu. Ne söylenen sözü anlıyor, ne düşünmeye gücü yetiyor, ne de canı konuşmak istiyordu. Bir gün, anasına bir mektup yazmak için kalemi eline alınca baktı ki, bu el acayip bir titreyiş ile titremektedir. Bunda gençliğinin ilk çöküntü belirtilerini sezen Ahmet Kerim acı acı gülümsedi. İçinden:

"Eyvah, ben bitmişim!" diye söylendi ve masanın üstüne kapanıp sessiz sessiz ağlamaya başladı.

2 Aralık 1926 – 5 Temmuz 1927

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Yaşamı

Yakup Kadri, 27 Mart 1889'da Kahire'de doğdu. Adı 17. yüzyıl sonlarında duyulmaya başlanan ünlü Karaosmanoğlu ailesinden Manisalı Abdülkadir Bey'le Mısır'da evlendiği eşi İkbal Hanım'ın, 1885'de doğan Zahide adlı kız çocuklarından sonra dünyaya gelen, ikinci çocuklarıdır. Altı yaşında ailesiyle birlikte Manisa'ya yerleşir. İlköğrenimini Fevziye Mekteb-i İptidaisi'nde tamamlar. Rüşdiyeye ikinci sınıfa kadar Manisa'da devam eden Yakup Kadri, 1903'te İzmir İdadisi'nde okumaya başlar. 1905 yılında tekrar ailesiyle doğduğu topraklara, Mısır'a döner ve İskenderiye'deki Frères'ler Fransız Okulu'na kaydolur. Ve bir yıl sonra ortaöğrenimini tamamlayarak mezun olur.

Aile 1908 yılı başlarında, Meşrutiyet'in hemen öncesinde İstanbul'a döner. Balkan Savaşı'na dek, Kadıköy Yeldeğirmeni'nde yaşarlar. Bu arada Yakup Kadri, Mekteb-i Hukuk'a girer. 1909 Mart'ında Faik Ali, Refik Halit, Celal Sahir, Ahmet Samim, Ali Canip ile birlikte Fecr-i Ati Topluluğu'nun ilk toplantısına katılır. Aynı yılın Haziran ayında **Resimli Kitap** dergisinde "Nirvana" adlı oyunu yayımlanır. 1911 yılında üç yıl okuduğu Hukuk Fakültesi'nden diploma almadan ayrılır. 1913'te ilk öykü kitabı **Bir Serencam** yayımlanır. Aynı yıl **Peyam** gazetesinde yazmaya başlar. 1915'de Üsküdar İdadisi'nde edebiyat ve felsefe öğretmenliği yapmaya başlar. Bu devirde Yakup Kadri, Schopenhauer, Nietzsche, İbsen gibi yazar ve

düşünürlerin etkisi altındadır ve bu etkilenme 1917'lere kadar sürer. Öyküleri çoğunlukla **İkdam** gazetesinde yayımlanan Yakup Kadri, 1916'dan sonra bireycilikten toplumculuğa yönelir. Savaş ve seferberlik konularını işler. Mütareke sırasında ise yeniden mensur şiire döner ve **Erenlerin Bağından**'ı yazar (1918-1919).

Yakup Kadri 1916 yılında, yakalandığı tüberküloz hastalığının tedavisi için İsviçre'ye, Davos'a gider. İsviçre'ye gitmeden önce girdiği Bektaşi muhiti **Nur Baba** romanına konu olur. 1919'da İsviçre'den döner ve **İkdam**'da köşe yazarlığına başlar. 1921 yılında, Kurtuluş Savaşı'nın en zorlu günlerinde Ankara'ya çağrılır. Kurtuluş hareketini görmek ve liderleriyle görüşmek fırsatını bulması onun sosyal gerçekçiliğe geçişinde önemli bir etkendir. 1920'de **Kiralık Konak**, 1921'de **Nur Baba**, 1922'de **Okun Ucundan** ve Halide Edip, Falih Rıfkı ve Mehmet Asım ile birlikte hazırladığı **İzmir'den Bursa'ya** adlı bir çalışması, 1923'te ise **Kadınlık ve Kadınlarımız** adlı eseri yayımlanır.

Yakup Kadri, 11 Ekim 1923 yılında Mutasarrıf Asaf Bey'in kızı, Burhan Asaf Belge'nin kızkardeşi Leman Hanım'la evlenir. Aynı yıl Mardin milletvekili olarak TBMM'ye girer. 1926 yılında akciğerlerinin tedavisi için ikinci kez İsviçre'ye gider. Oradan **Milliyet** gazetesine "Alp Dağlarından" başlığıyla yayımlanan mektuplarını gönderir. Konusunu İttihatçı-İtilâfçı çekişmesinden alan **Hüküm Gecesi** 1927'de, Mütareke yıllarında İstanbul'da yaşanan ahlâk çöküntüsünü anlatttığı romanı **Sodom ve Gomore** 1928'de yayımlanır.

Yakup Kadri 1932 yılında dört arkadaşıyla –Vedat Nedim Tör, Burhan Asaf Belge, İsmail Hüsrev Tökin ve Şevket Süreyya Aydemir– **Kadro** dergisini çıkarır. İktisadi devletçilik ve sosyal siyaset ilkelerini savunan dergi üç yıl süren yayın hayatının ardından, Yakup Kadri'nin 1934'te elçilik görevine atanması nedeniyle kapanır. Yakup Kadri bu arada Manisa milletvekilidir ve Kurtuluş Savaşı gözlemlerinden ve Anadolu Mezalimini Tahkik Komisyonu ile birlikte çalıştığı dönemden yararlanarak **Yaban**'ı (1932) yazar. **Ankara** romanı ise 1934'te yayımlanır.

Yakup Kadri önce Tiran elçiliği (1934) yapar. Bunu Prag (1935), La Haye (1939), Bern (1942) izler. Tahran elçiliğinden (1949-1951) sonra tekrar Bern'e (1951) atanır. Bu görevde üç yıl kaldıktan sonra emekli olur. Elçilik göreviyle yurtdışında bulunduğu dönemde daha

çok monografi (**Atatürk**) ve anılarını kaleme alır (**Zoraki Diplomat, Anamın Kitabı**). Bir de iki ciltlik **Panorama** adlı romanını yazar bu yıllarda. 1960'da Kurucu Meclis üyeliğine getirilir. 1961 seçimlerinde bu kez memleketi Manisa'dan milletvekili seçilir. Bu görevi 1965'e kadar süren Yakup Kadri 13 Aralık 1974'de Ankara'da hayata gözlerini kapatır. Mezarı İstanbul'da, Beşiktaş'taki Yahya Efendi Mezarlığı'ndadır.

Eserleri:

Öykü: **Bir Serencam** (1913), **Rahmet** (1923), **Milli Savaş Hikâyeleri** (1947).

Roman: **Kiralık Konak** (1921), **Nur Baba** (1922), **Hüküm Gecesi** (1927), **Sodom ve Gomore** (1928), **Yaban** (1932), **Ankara** (1934), **Bir Sürgün** (1937), **Panorama I** (1950), **Panorama II** (1954), **Hep O Şarkı** (1956).

Mensur Şiirler: **Erenlerin Bağından** (1918-1922), **Okun Ucundan** (1922).

Anı: **Zoraki Diplomat** (1954), **Anamın Kitabı** (1957), **Vatan Yolunda** (1958), **Politikada 45 Yıl** (1968), **Gençlik ve Edebiyat Hatıraları** (1969).

Monografi: **Ahmet Haşim** (1934), **Atatürk** (1946).

Tiyatro: **Nirvana** (1909), **Veda** (1909), **Sağanak** (İst. Şehir Tiy. Ktp., Tarihsiz), **Mağara** (1934).

Çeşitli Yazılar: **Kadınlık ve Kadınlarımız** (1923), **Ergenekon** (2 cilt, 1929), **Alp Dağlarından ve Miss Chalfrin'in Albümünden** (1942).

Çeşitli Derlemeler: **İzmir'den Bursa'ya,** H. Edip, F. Rıfkı, M. Asım ile birlikte "Hikâyeler, Mektuplar ve Yunan Ordusunun Mesuliyetine Dair Bir Tetkik" notu ile yayımlanır. İçinde Yakup Kadri'nin "Küçük Neron", "Dünya Gözü" ve "Ahret Sesleri, Teslim! Teslim!" adlı üç öyküsü bulunmaktadır (1922). **Seçme Yazılar**, Latin harflerinin kabulu üzerine alfabeyi öğretmek üzere hazırlanmış bir derleme kitabıdır. Başlığın altında, "Bu kitap Dil Encümeni'nin kararı ile Yakup Kadri, Falih Rıfkı ve Ruşen Eşref tarafından tertip edilmiştir," notu bulunmaktadır (1928).

Çevirileri: **Horatius** (1931), **Swanların Semtinden** (1942).

Genel Bibliyografya

Hazırlayan: BAHRİYE ÇERİ

KİTAPLAR VE TEZLER

Açar, Atiye: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kadın Tipleri**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1955.

Akı, Niyazi: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu**, İnsan-Eser-Üslup, 1960.

Akıncı, Gündüz: **Türk Romanında Köye Doğru**, DTCF Yay., 1961.

Aktaş, Şerif: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu** Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Ank. 1987.

Alpek, Muazzez: **Yakup Kadri'de İçtimai Meseleler**, İ.Ü. Ed.Fak. Türkoloji Böl., T. 345.

Akçay, Mukaddes: **Yakup Kadri'nin Dört Romanı Üzerine Bir İnceleme**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1948.

Aktaş, Emel: **Yaban, Vurun Kahpeye ve Küçük Ağa Adlı Romanlarda Aydın-Köylü İlişkisi**, DTCF, Tez, 1987.

Akyüz, Kenan: **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri,** Ank. 1979, 3. baskı.

Aray, Emine: **Yakup Kadri'nin Romanlarında Karakter Çatışması**, DTCF, Tez, 1985.

Asya, Kemal K.: **Yakup Kadri'nin Romanlarında Erkek Karakterleri**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, tarihsiz.

Bakırcıoğlu, N. Ziya: **Türk Romanı**, Dergâh Yay., İst. 1983.

Banarlı, N. Sami: **Resimli Türk Edebiyatı Tarihi**, Yedigün Yay., 1. baskı.

Başpınar, Aynur: **Aydın-Köylü İlişkileri**, DTCF, Tez, 1987.

Baydar, Mustafa: **Edebiyatçılarımız Ne Diyorlar**, 1960.

Bayram, Yaşar: **Dört Romanda Yanlış Batılılaşma**, DTCF, Tez, 1983.

Bingöl, Necdet: **Yakup Kadri'nin Beş Romanında Fransız Realist ve Natüralistlerin Tesirleri**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1944.

Birinci, Aziz: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban İndeks**, İ.Ü. Ed. Fak. Türkoloji Böl., T.1548.

Bostancı, Naci: **Kadrocular**, Kültür Bakanlığı Yay., Ank. 1990.

Çelebi, Tülay: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Vaka Kuruluşu**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1975.

Çelik, Naci: **Romanda Hesaplaşma**, 1971.

Çeri, Bahriye: **Türk Romanında Kadın**, Simurg Yay., İst. 1996.

Doğumunun 100.Yılında Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Yay., İst. 1989.

Çoruk, Ali Şükrü: **Cumhuriyet Devri Türk Romanında Beyoğlu**, Kitabevi, İst. 1995.

Eraydın, Hülya: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Türk Edebiyatı Üzerine Tenkidî Fikirleri**, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İst. 1985.

Ergun, Şahin: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu, "Yaban"ın İndeksi**, İ.Ü. Ed.Fak. Türkoloji Böl., T. 1647.

Ergün, Mebrure: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Tasvir**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, tarihsiz.

Ertaylan, İ. Hikmet: **Türk Edebiyatı Tarihi**, c. 3, Bakû 1926.

Fethi Naci: **Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme**, Gerçek Yay., İst. 1981.

Gönensoy, H. Tevfik: **Tanzimattan Zamanımıza Kadar Türk Edebiyatı Tarihi**, 1944.

Gulal, İsa: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun İlk Makaleleri 1909-1923 (Servet-i Fünûn, Rübâb, Dergâh, Yeni Mecmua)**, İ.Ü. Ed. Fak. Türkoloji Bül., T.1877.

Günyol, Vedat: **Dile Gelseler**, Çan Yay., 1966.

Gürel, Hakkı: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Edebî Makaleleri**, İ.Ü. Ed.Fak. Türkoloji Böl., T.911.

Hasan, Ümran: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Dil ve Üslup**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1970.

Hayber, Abdülkadir: **Yakup Kadri'nin Romanlarında Anadolu**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ank. 1985.

Hünalp, Ayhan: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Hikâyeleri**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1952.

Işıksalan, Nilay: **Reşat Nuri, Halide Edip ve Yakup Kadri'de Anadolu**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1978.

Kabaklı, Ahmet: **Türk Edebiyatı,** c. 3., Türk Edebiyatı Yay., İst. 1983.

Kaplan, Ramazan: **Türk Romanında Köy**, Akçağ Yay., Ank. 1997.

Karatekeli, Mualla: **Yakup Kadri ve Güzel Sanatlar**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1965.

Kaytancı, Ali: **Y.K. Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Psikolojik Tahlil**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1968.

Kırcı, Mustafa: **Kara Bibik'ten Yaban'a Türk Roman ve Hikâyesinde Köy**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1967.

Kudret, Cevdet: **Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman**, c. 2, İnkılap Yay., İst. 1987.

Kurdakul, Şükran: **Çağdaş Türk Edebiyatı 2** Meşrutiyet Dönemi, Bilgi Yay., Ank. 1992.

Kurtoğlu, Rüstem: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında İstanbul Yaşantısı**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1976.

Moran, Berna: **Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış**, İletişim Yay., İst. 1983.

Mutluay, Rauf: **100 Soruda Çağdaş Türk Edebiyatı,** Gerçek Yay., 1973.

—: **50 Yılın Türk Edebiyatı**, Türkiye İş Bankası Yay., 1973.

Nayır, Y. Nabi: **Edebiyatçılarımız Konuşuyor**, Varlık Yay., 1953.

Oğuzkan, A. Ferhan: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hayatı ve Eseri**, İ.Ü. Ed.Fak. Türkoloji Böl., T.149.

—: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Hayatı-Sanatı-Eseri,** 2. baskı, 1968.

Onat, Ayten: **Yakup Kadri'nin Nur Baba Romanında Eşya Mefhumu**, İ.Ü.Ed.Fak. Türkoloji Böl., T.471.

Özbilge, F. Renan: **Yakup Kadri'nin Romanlarında Devirler,** DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1964.

Özer, Orhan: **Yakup Kadri'nin Romanlarında Devirler ve Nesiller,** İ.Ü. Ed.Fak.Türkoloji Böl., T.452.

Özön, M.Nihat: **Metinlerle Muasır Türk Edebiyatı Tarihi**, 2. baskı, 1943.

—: **Son Asır Türk Edebiyatı Tarihi,** MEB Yay., 1941.

Saray, Zehra: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Kültür Kompleksi**, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 1989.

Sevük, İ. Habib: **Tanzimattan Beri I**, Edebiyat Tarihi, Remzi Kitabevi, İst. 1944.

Seçkin, Şengönül: **Yakup Kadri'nin Romanlarında Aşk**, DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1963.

Söken, Metin: **Yakup K. Karaosmanoğlu'nun Romanlarında İstanbul,** Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Böl. Bitirme Tezi, Ank. 1984.

Şahin, Gülsüm: **Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nda Sosyal Eleştiri**, DTCF, Tez, 1981.

Şimşir, Sevgi: **Y. K. Karaosmanoğlu'nun Romanlarında Temalar,** DTCF Türkoloji Böl., Tez, 1965.

Taner, R., Bezirci, A.: **Seçme Romanlar**, Yeni Dünya Yay., 1973.

Tanpınar, A. Hamdi: **Edebiyat Üzerine Makaleler**, 1969.

Umut, Nazike: **Yakup K. Karaosmanoğlu'nun Romanlarında İstiklâl Savaşı,** Hacettepe üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Böl., Bitirme Tezi, Ank. 1984.

Ülken, Hilmi Ziya: **Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi**, Ülken Yay., İst. 1994.

Ünaydın, R. Eşref: **Diyorlar ki,** Haz. Şemseddin Kutlu, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., Tarihsiz.

Yakar, Aytekin: **Türk Romananda Milli Mücadele**, DTCF Yay., Ank. 1973.

Yücel, Hasan Âli: **Edebiyat Tarihimizden I**, Türkiye İş Bankası Kültür Yay. Ank. 1957.

DERGİ VE GAZETELERDEKİ MAKALELER

Adıvar, Halide Edip: "Edebiyatımızın Son Simaları ve Safhaları", **Büyük Mecmua**, c. 1, s. 4, 1919.

—: "Nur Baba", **İkdam**, sayı 9096, 1922.

—: "Yakup Kadri Bey'e", **İkdam**, sayı 9067, 1922.

Ahmet Haşim: "Yakup Kadri, Gurabahane-i Laklakan", **Akşam**, nr. 1305, 9 Mayıs 1338/1922.

—: "Yakup Kadri'nin Piyesi", **İkdam**, nr. 11426, 13 Şubat 1929.

Akay, İhsan: "Karaosmanoğlu'ndan Kalan Sönmeyen Işık", **Varlık**, 41(809), Şubat 1975.

Akbal, Oktay: "Yaban", **Cumhuriyet**, 12.3.1977.

Akyüz, Kenan: "Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri", **Türkoloji Dergisi**, c. II, sayı 1, Ank. 1971.

Alptekin, Turan: "Yakup Kadri'nin Şiir Atmosferi", **Hürriyet-Gösteri**, Nisan 1989.

Altunya, Hüseyin: "Yaban", **Türk Dili**, sayı 306, 1977.

And, Metin: "Y. K. Karaosmanoğlu'nun 'Sağanak'ı", **Türk Dili**, sayı 278, 1974.

Arısoy, M. Sunullah: "Y. K. Karaosmanoğlu" **Akis**, sayı 358, 1961.

—: "Y. K. 83 Yaşında", **Panorama**, sayı 62, 1970.

—: "Eskimeyen Bir Yazar", **Panorama,** sayı 112, 1971.

—: "Panorama", **Panorama**, sayı 134, 1971.

Arslan, Nur Gürani: "Yokolan Konağın İzinde", **75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık**, Bilanço 98, Tarih Vakfı Yay., İst. 1998.

Atâ (Ataç), Nurullah: "Erenlerin Bağından", **Dergâh**, c. 2, sayı 17, 1922.

Ayda, Adile: "Atatürk", **Cumhuriyet**, sayı 8051, 1974.

—: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu Hakkında", **Cumhuriyet**.

—: "Yakup Kadri İle Mülakat", **Türk Edebiyatı**, c. 3, sayı 32, 1974.

Aydemir, Şevket Süreyya: "Yaban", **Kadro**, sayı 18, 1933.

—: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu", **Cumhuriyet**, 16.12.1974.

—: "Yakup Kadri İçin, Çankaya'daki Elçimiz", **Türk Dili**, 31(81), 1975.

Başer, M. Yılmaz: "Karaosmanoğlu Tanrıöver'i Anlatıyor", **Varlık**, 39(769), Şubat 1971.

Baydar, Mustafa: "Yakup Kadri İle Konuşma", **Varlık**, sayı 762, 1971.

—: "Karaosmanoğlu, Nur Baba, Rıza Nur ve Atatürk Üzerine Açıklamalar Yapıyor", **Milliyet Sanat**, sayı 111, 20.12.1974.

Baydar, Nasuhi: "Yaban", **Yücel**, sayı 85-86-87, 1942.

Behramoğlu, Ataol: "Üç Romanıyla Yakup Kadri Karaosmanoğlu", **Alan**, 67(3), 6.67, s. 7-10.

Belge, Murat: "Politik Roman Üzerine", **Birikim**, sayı 9, Kasım 1975.

Beyatlı, Yahya Kemal: "Üç Tepe", **Dergâh**, sayı 1, 1921.

Bingöl, Necdet: "Yakup Kadri'nin Romanlarında Fransız Realist ve Naturalistlerinin Tesirleri", **DTCF Dergisi**, c. 3, sayı 49, 1944.

—: "Yakup Kadri'nin Romanlarında Üslup", **Hisar**, 11(87), 3.71, s. 10-14, **Hisar**, 11(88), 4.71, s. 22-25.

Binyazar, Adnan: "Y.K.K.'yla Atatürkçülük Üzerine Bir Konuşma", **Türk Dili,** sayı 218, 1969.

—: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu İle Bir Konuşma", **Varlık**, sayı 775, 1972.

Bornovalı, Lütfi: "Yaban", **Hareket**, 1.12.1942.

Burdurlu, İ. Zeki: "Sodom ve Gomore'de Leyla ve Necdet", **Yeni Ortam**, 16.2.1975.

Bürün, Vecdi: "Yaban", **Çınaraltı**, sayı 49, 1942.

Cemal, Ahmet: "Sodom ve Gomore'nin Kalıcılığı Üzerine", **Yeni Ortam**, 5.1.1975.

Ciravoğlu, Öner: "Atatürk", **Yazko Edebiyat**, s. 5, 1981.

Çağlar, B. Kemal: "Y. K. Karaosmanoğli İle", **Yücel**, sayı 77, 1935.

Çeri, Bahriye: "Kadınlık ve Kadınlarımız", **Tarih ve Toplum**, sayı 183, cilt 31, Mart 1999.

Çongur, Rıdvan: "Y. K. Karaosmanoğlu İle Konuşma", **Ataç**, sayı 10, 1963.

D. A.: "İki Roman Okudum", **Yücel**, sayı 47, 1939.

Derviş, Suat: "Yaban", **Yeni Edebiyat**, 5.10.1940.

Dilek, Yetkin: "Sodom ve Gomore", **Pınar** 7(77), 1978.

Dizdaroğlu, Hikmet: "Bir Monografi", **Türk Dili**, sayı 105, 1960.

—: "Hüküm Gecesi", **Türk Dili**, 1.12.1966.

—: "Sodom ve Gomore", **Türk Dili**, 1.8.1966.

Djinjiç, Slavoljub: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Romanlarındaki Kişiler ve Bu Kişilerin Yaşadıkları Devrin Olaylarına Karşı Tutumları", **Türk Dili**, 15(179), 1966.

Duman, Haluk Harun: "Kimlik Bunalımındaki Kadın İmajı Seniha Örneği", **Dergâh Edebiyat Sanat Kültür Dergisi**, sayı 92, Ekim 1997.

Duru, Kâzım Nami: "Yaban", **Ülkü**, c. 3, 1933.

Dürder, Baha: "Bir Sürgüne Dair", **Kalem**, sayı 5, 1938.

(Ebcioğlu), H. Münir: "Y. Kadri İle Mülakat", **Yedigün**, sayı 261, 1938.

Ediboğlu, Baki Süha: "Y. Kadri İle Bir Konuşma", **Vatan**, 19.1.1941.

Elçin, Şükrü: "Atatürk", **Türk Kültürü,** sayı 13, 1963.

Emre, Samih: "Hüküm Gecesi", **Yön**, 2.8.1966.

—: "Sodom ve Gomore", **Yön**, 25.3.1966.

Enginün, İnci: "Ankara Romanında Batılılaşma Meselesi", **Milli Kültür**, Mart-Nisan 1977.

—: "Yakup Kadri'nin Halide Edip'e Yazdığı Bir Mektup", **Hisar**, no. 122, Şubat 1974.

—: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Sodom ve Gomore'sinde Yabancılar", **Journal of Turkish Studies, Türklük Bilgisi Araştırmaları Ali Nihad Tarlan Hatıra Sayısı**, III, 1979.

—: "TV'de Kiralık Konak", **Hareket**, no. 1, Mart 1979.

—: "Ankara", **Kaynaklar**, no. 3, 1984.

—: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Dil Hakkındaki Görüşleri", **Türk Dili**, 398, Şubat 1985.

—: "Milli Mücadele Edebiyatında Yakup Kadri Karaosmanoğlu", **Erdem**, 1/2, Mayıs 1985.

Erdoğan, Nuri: "Yakup Kadri Bir İnsan, Bir Savaşçıydı", **Milliyet**, 30.12.1974.

—: "85. Yaşgününde Yakup Kadri Karaosmanoğlu", **Milliyet**, 27.3.1974.

Erhat, Azra: "Bir Sürgün", **Sanat Olayı**, s. 3, 1981.

Ertop, Konur: "Cumhuriyet Çağında Türk Romanı", **Türk Dili Roman Özel Sayısı**, sayı 154, 1964.

Felek, Burhan: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu", **Milliyet**, 16.2.1974.

Fethi Naci: "Kiralık Konak" **Yeni Dergi**, sayı 47, 1968. (Yazarın **On Türk Romanı** adlı kitabına da alınmıştır.)

—: "Ankara", **Papirüs** (1), 1980.

(Gezgin) Hakkı Süha: "Yakup Kadri", **Yeni Mecmua**, 21.7.1939.

Göçkün, Önder: "Yakup Kadri'ye Veda", **Hisar**, 15(134), 1975.

Gökalp, Ziya: "Muhasebe", **Yeni Mecmua**, sayı 84, 1922.

Güngör, Selahattin: "Y. Kadri Bey'le Mülakat", **Yeni Mecmua**, sayı 67, 1940.

(Güntekin), R. Nuri: "Yakup Kadri Bey'in Yeni Eseri", **Hakimiyet-İ Milliye,** 1932.

Gürsel, Nedim: "Anadolu Bozkırında Bir Yabancı", **Bozkırdaki Yabancı**, YKY, İst. 1993.

Hızlan, Doğan: "Yakup Kadri Göçtü", **Hürriyet**, 14.12.1974.

İleri, Selim: "Kiralık Konak", **Yeni Ufuklar**, sayı 257, 1975.

—: "Kiralık Konak", **Yeni Ufuklar,** sayı 264, 1975.

—: "Yakup Kadri'de Konak", **Türk Dili**, sayı 281, 1975.

—: "Hakkı Celis'in Gönül Tarihi" **Yeni Dergi**, şubat 1975.

—: "Yaban Üzerine" **Türk Dili Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı,** s. 298, 1976.

—: "Yakup Kadri'yi Anmak", **Sepya Mürekkebiyle Yazıldı**, Oğlak Yay., İst. 1997.

İşgüden, Tamer: "Y. Kadri'yi de Kaybettik", **Cumhuriyet**, 18.12. 1974.

Kabaklı, Ahmet: "Panorama", **İstanbul**, c. 2, sayı 4, 1965.

Kadro: "Türk Edebiyatının İlk Orijinal Eseri: Yaban", **Kadro,** 1933 (15).

Kansu, Ceyhun Atuf: "Ankara", **Yön,** 4.12.1964.

Kaplan, Mehmet: "Ondört Yaşında Bir Adam", **Milli Kültür**, 2(6/8), 1980.

Karaahmetoğlu, İsmail: "Dil Bayramının 36. Yılı", **Ilgaz** 8(85), 1968.

(Karaosmanoğlu) F. L.: "Nur Baba", **Dergâh**, sayı 26, 1922.

—: "Erenlerin Bağından" **Dergâh**, sayı 20, 1922.

—: "Kadınlık ve Kadınlarımız", **Yeni Mecmua**, sayı 76, 1923.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri: "Hüseyin Cahit Bey'in Tenkitleri, Y. Kadri Bey'le Bir Konuşma", **Varlık**, s. 34, 1934.

—: "Panorama Romanına Dair Notlar", **Cumhuriyet,** 24.2.1952.

—: "Roman Üzerine Mektup", **Varlık**, s. 382, 1952.

—: "Bir Bektaşi Babasının Sergüzeşti", **Ulus**, 27.4.1961.

—: "Halide Edip'in Ölümü Dolayısıyla", **Milliyet**, 12.1.1964.

—: "Enderun Şairleri ve Halk Edebiyatı", **Türk Dili**, Cilt No: 23(233), 2.71, s. 353-354.

—: "Resimli Kitap Musahabat-ı Edebiyesi Münasebitiyle", **Servet-i Fünûn**, sayı 960, 1325/1909.

—: "Vicdan Münasebetiyle", **Servet-i Fünûn**, sayı 965, 1325/1909.

Kaş, Ali: "Yakup Kadri'de Öykü Yapısı ve Maupassant Tekniği", **FDE**, 2(6), 1980.

Kavcar, Cahit: "Türk Roman ve Hikâyesinde Köye İlk Açılma", **Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, Ankara, 1976(1-4).

—: "Yakup Kadri'nin Ardından", **Sanat Edebiyat Dergisi**, sayı 1, 1975.

Kaynardağ, Arslan: "Anılar Açısından Bağımsızlık Savaşı", **Yeni Ufuklar**, 7(81), Şubat 1959, s. 318-321.

Kâzım Sevinç: "Üç Büyük Üstâdla Mülâkat", **Garba Doğru**, 1 Ağustos 1930.

Kocagöz, Samim: "Yakup Kadri'den Anılar", **Varlık**, 41(810), Mart 1975.

Körükçü, Muhtar: "Y. Kadri'nin Panoraması", **Varlık,** sayı 405, 1954.

—: “Gerçek Bir Diplomat”, **Varlık**, 1.3.1956.

—: “Sodom ve Gomore”, **Varlık**, 1.7.1967.

—: “Yakup Kadri’nin Romancı Kişiliği”, **Varlık**, 41(809), Şubat 1975.

Kurdakul, Şükran: “Y. K. Karaosmanoğlu”, **Milliyet Sanat Dergisi**, sayı 111, 20.12.1997.

Mansur, Tekin: “Ankara”, **Kadro**, s. 28, 1934.

Mehmet Rauf: “Sanat ve Ahlak”, **Servet-i Fünûn**, sayı 1961, 22.10.1325.

—: “Bir Serencam”, **Şehbal**, sayı 99, c. IV, 15.6.1330.

Menemencioğlu, M.: “Yakup Kadri Karaosmanoğlu Anlatıyor”, **Varlık**, sayı 525, 1960.

Menemencioğlu, Nermin: “Sodom ve Gomore”, **Yeni Dergi**, Eylül 1966.

Millas, Herkül: “TÜrk Edebiyatında Yunan İmajı: Yakup Kadri Karaosmanoğlu”, **Toplum ve Bilim,** 51/52, Güz 1990 – Kış 1991, s. 129-152.

Mutluay, Rauf: “Yaban”, **Dost**, 1.10.1961.

—: “Naim Efendi-Konağın Ölümü”, **Yeni Ufuklar**, sayı 203-204, 1966.

—: “Ölümle Hesaplaşma”, **Cumhuriyet**, 19.12.1974.

Müfit Ratip: “Fecriâti Encümen-i Edebisi Beyannamesi”, **Servet-i Fünûn**, s. 977.

—: “Fecr-i Âti Hakkında”, **Servet-i Fünûn**, s. 990.

Nayır, Yaşar Nabi: “Y.Kadri ile Mülakat”, **Varlık**, s. 12, 1934.

Necip: “Nur Baba Münasebetiyle”, **İleri,** sayı 1536-1539-1542-1547, 1922.

Oğuzbaşaran, Bekir: “Yaban Üzerine”, **Türk Edebiyatı**, 1972(1).

Oktay, Ahmet: “Eskimeyen Usta ve Milli Mücadele Ruhu”, **Mavi** (25), 1954.

Otyam, Fikret: “Y. K. Karaosmanoğlu Anlatıyor”, **Yeni Edebiyat,** sayı 2, 1969.

Ozansoy, H. Fahri: “Yakup Kadri”, **Ümit**, sayı 16, 1921.

(Örik), Nahit Sırrı: “Roman ve Hikâye Hakkında Bir Kalem Denemesi”, **İstanbul,** sayı 53-54, 1933.

Özdemir, Emin: “Yakup Kadri’nin Ardından Ölümü Yenmek”, **Varlık**, 14(809), Şubat 1975.

Özerdim, Sami N.: “Birkaç Yeni Kitap”, **Varlık**, sayı 668, 1966.

Özön, M. Nihat: “Bir Serencam”, **Ülkü**, sayı 46, 1943.

Özturan, Parkan C.: “Yine Yaban’dayız”, **E Dergisi**, sayı 3, s. 36, Haziran 1999.

Parlatır, İsmail: “Tanrılar Susamışlardı ile Hüküm Gecesi Arasında Bir Karşılaştırma”, **Türkoloji Dergisi**, 6(1), 1974.

Pazarkaya, Yüksel: “Yaban’ın iki Eğrisi”, **Varlık**, sayı 727, 1968.

Sağdıç, Ozan: “Y. Kadri Karaosmanoğlu İle Bir Konuşma”, **Hayat,** sayı 53, 1964.

Salihoğlu, Mehmet: “Y. K. Karaosmanoğlu’nun Son Kitabı”, **Türk Dili**, 1.3.1970.

—: “Ankara”, **Varlık**, 43(832), 1977.

Sevengil, K. Kemal: “Gençlik ve Edebiyat Hatıraları”, **Bayrak**, c. 18, sayı 62, 1970.

Sevük, İ. Habib: “Yaban”, **Cumhuriyet**, sayı 5704, 1940.

—: “Yine Yaban”, **Cumhuriyet,** sayı 5715, 1940.

—: “Bir Sürgün”, **Cumhuriyet,** sayı 6376, 1942.

—: “Yakup Kadri Bey”, **Nevsal-i Milli**, 1330/1914.

Silay, Celâl: “Cumhuriyet Romanı”, **Yeni İnsan**, 9(101), 6.71, s. 10-11.

Sözer, Önay: “Yakup Kadri’nin Romanı Gerçekçi Bir Roman mıdır?”, **Çağdaş Eleştiri**, s. 7, Eylül 1982.

Süleyman Saip: “Yakup Kadri Bey”, **Nevsal-i Milli**, 1330/1914.

Ta-HAY.: “Yaban Hakkında”, **Kadro**, sayı 18, 1933.

(Tanrıöver) H. Suphi: “Fecr-i Âti’nin İflâsı”, **Servet-i Fünûn**, sayı 1107.

Tansel, F. Abdullah: “Hep O Şarkı ve Anamın Kitabı”, **Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni**, 7(1/2), 1958.

—: “Zoraki Diplomat”, **Belleten,** 22(88), 1958.

Tekin, Mansur: “Ankara”, **Kadro**, sayı 28, 1934.

(Toprak), Burhan Ümit: “Köylü ve Münevverlik”, **Varlık,** sayı 4, 1933.

Toprak, Ömer Faruk: “Yaban”, **Yürüyüş,** 5.11.1942.

Tökin, F. Hüsrev: “İşte Bir Roman, Yaban”, **Kadro**, sayı 16, 1933.

—: "Yakup Kadri Karaosmanoğlu ile Bir Konuşma", **Dikmen**, no. 22, 15 Ekim 1942.

Tör, Vedat Nedim: "İşte Bir Roman, 'Yaban'", **Kadro**, s. 16, 1933.

—: "Y. K. Karaosmanoğlu İle", **Yücel**, sayı 77, 1935.

—: "Y. Kadri'siz de Kaldık", **Milliyet Sanat Dergisi**, sayı 111, 20.12.1974.

Uluçay, Çağatay: "Karasomanoğullarına Ait Bazı Vesikalar", **Türk Tarih Vesikaları Dergisi**, sayı 9-10-12.

(Uyar), R. Tomris: "Sodom ve Gomore – Yakup Kadri", **Papirüs**, sayı 3, 1966.

Uyguner, Muzaffer: "Gençlik ve Edebiyat Hatıraları", **Hisar,** c. 10, sayı 75, 1970.

Ünaydın, R. Eşref: "Yakup Kadri Bey'le Mülakat", **Dergâh**, sayı 17, 1337.

Yalçın, Hüseyin Cahit: "Bir Serencam", **Fikir Hareketleri**, sayı 41, c. II, 1934.

—: "Nur Baba", **Fikir Hareketleri**, sayı 42-43, c. II, 1934.

—: "Hüküm Gecesi", **Fikir Hareketleri**, sayı 48-49, c. II, 1934.

—: "Sodom ve Gomore", **Fikir Hareketleri**, sayı 50-51, c. III, 1934.

—: "Erenlerin Bağından", **Fikir Hareketleri,** sayı 53, c. III, 1934.

—: "Kiralık Konak", **Fikir Hareketleri**, sayı 54, c. III, 1934.

—: "Yaban", **Fikir Hareketleri**, sayı 55, c. III, 1934.

—: "Ankara", **Fikir Hareketleri**, sayı 56-57, c. III, 1934.

—: "Umumi Bir Bakış", **Fikir Hareketleri**, sayı 58, c. III, 1934.

Yetkin, Çetin: "Y. K. Karaosmanoğlu ve Aydınlarımız", **Sanat Olayı**, s. 8, 1981.

Yenigün, Sedat: "Yakup Kadri Karaosmanğlu, Yaban", **Fikir ve Sanat Hareketleri**, sayı 84, 1972.

Yücel, Tahsin: "Milli Savaş Hikâyeleri", **Türk Dili**, sayı 281, 1985.

İletişim'den

Yakup Kadri Karaosmanoğlu

BÜTÜN ESERLERİ

Ahmet Haşim
MONOGRAFİ / 92 SAYFA

Anamın Kitabı
ANI / 156 SAYFA

Ankara
ROMAN / 252 SAYFA

Atatürk
BİYOGRAFİK TAHLİL DENEMESİ / 202 SAYFA

Bir Serencam
HİKÂYE / 224 SAYFA

Bir Sürgün
ROMAN / 360 SAYFA

Gençlik ve Edebiyat Hatıraları
ANI / 284 SAYFA

Hep O Şarkı
ROMAN / 190 SAYFA

Hikâyeler
166 SAYFA

Hüküm Gecesi
ROMAN / 334 SAYFA

Kiralık Konak
ROMAN / 232 SAYFA

Millî Savaş Hikâyeleri
188 SAYFA

Nur Baba
ROMAN / 194 SAYFA

Panorama
ROMAN / 624 SAYFA

Politikada 45 Yıl
ANI / 264 SAYFA

Sodom ve Gomore
ROMAN / 311 SAYFA

Tiyatro Eserleri
OYUNLAR / 160 SAYFA

Vatan Yolunda
ANI / 192 SAYFA

Yaban
ROMAN / 214 SAYFA

Zoraki Diplomat
ANI / 366 SAYFA

Yirminci yüzyılın ilk yarısında büyük bir üretkenlikle dergilere yazdığı şiir, öykü, makale ve eleştiri türü yazılarla Türk edebiyatı sahnesine adımını atan Yakup Kadri Karaosmanoğlu, romanları, hikâyeleri, denemeleri, oyunları ve anılarıyla, en önemli edebiyatçılarımız arasında yer alır. Üslûp özellikleri bakımından Yakup Kadri'nin 1910'dan 1974'e dek verdiği eserler Türkçe'nin geçirdiği bütün evreleri yansıtır. Eserlerinin konu ve fikir zenginliği de dil özelliklerinin çeşitliliğinden aşağı kalmaz. Yakup Kadri'nin Fransız edebiyatı etkisinde başlayan yazarlığı, 1920'lerden sonra özgün bir sese kavuşarak siyasî ve sosyolojik konulara, tarihe, dönem çatışmalarına ve birey psikolojisi irdelemelerine yönelir. Fecr-i Âti'den yetişmiş ama bunu izleyen elli yıl boyunca toplumsal koşullar, tarihî süreçler ve bireysel portreleri romanın dokusuna işlemek için roman tekniğiyle de boğuşmuş bir yazar olan Karaosmanoğlu'nun eserleri, hâlâ tüketilememiş ayrıntılarının tartışılıp incelenmesi gereken zengin bir "panorama"dır.

Hüküm Gecesi

Yazarın eserleri arasında siyasî roman olarak nitelenen *Hüküm Gecesi*'nde yakın tarihimizin çok önemli bir dönemi, gerçek olay ve kişilerden yola çıkarak anlatılır. Gerçek kişilerle, roman tiplerinin değişik bir roman tekniğiyle yer aldığı eserde Yakup Kadri, gençlik döneminde yaşadığı II. Meşrutiyet yıllarını; gazeteci Ahmet Samim'in öldürülmesinden Bâbıâli baskınına kadar uzanan olayları, İttihat Terakki ile Hürriyet ve İtilâf arasındaki siyasî çekişmeleri konu ediniyor. Siyasî olayların örgüsü içinde kişilerin psikolojisinin ağır bastığı romanda Yakup Kadri, daha sonra *Yaban*'da temel düşünce olarak ağır basacak aydın-halk ikileminin ilk izlerini işlemektedir.

İLETİŞİM 3
YAKUP KADRİ KARAOSMANOĞLU
BÜTÜN ESERLERİ 3